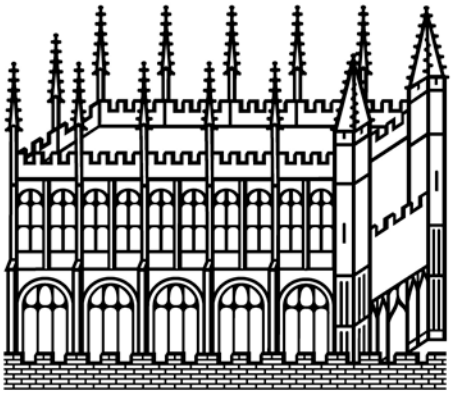

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

RONDAIES MALLORQUINES

D. S. H

Oxford University Library Services

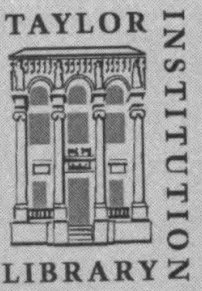

University of Oxford

presented by

Mrs B. Huelin,
on behalf of the late
Mr D.S. Huelin

Mar. 2002

~~CAT. 215 A14~~

TNR 8030

RONDAIES MALLORQUINES

APLEC

DE

RONDAIES MALLORQUINES

D' EN

JORDI DES RECÓ

(ANTONI M.ª ALCOVER, Pre.)

SEGONA EDICIÓ

TOM III

AMB LLECENCIA DE L' ORDINARI

EDITORIAL IBÈRICA
PASSEIG DE GRACIA, 62

BARCELONA

MCMXIII

Es propiedat de l' autor, qui se reserva tots els drets que la llei li concedeix.

Estampa de *La Sinceridad*.—Sóller.—(Mallorca.)

FE D' ERRADES

ADVERTENCIA

Com aquest tom casi tot s' ha hagut d' estampar, essent l' Autor fora de Mallorca i d' Espanya, i volguérem que sortís amb l' ortografía de les *Normes* de l' *Institut d' Estudis Catalans* de Barcelona en quant son aplicades a les formes dialectals del catalá de Mallorca, que predominen dins aquestes *Rondaies*, el corrector de proves s' hi va veure amb grans feines per reduïr a l' ortografía de les *Normes* la de la primera edició (de l' any 1898). Aixi es que li passaren per malla algunes coses que es menester consignar per que el lector no romanga confús de veure dins aqueix volum certes grafíes que están en contradicció amb el sistema ortográfic que hem adoptat de resultes de les *Normes* de l' *Institut*. Per lo tant, que 's tenguin en compte les següents rectificacions de l' ortografía d' aqueix volum:

I. Ben sovint hi ha estampat *e-hu* (grafia de la particula pronominal *ho* quant comença frase o quant dins una frase va derrera un mot acabat en consonant que no sia l' infinitiu d' un verb) en lloc de *heu*, segona persona plural del present d' *haver*. Es una confusió que se comprèn perfectament perque les dues formes fònicament son idèntiques. Cabalment per defogir tal confusió hem adoptat el sistema d' escriure tal forma de la particula *ho* aixi: *e-hu*, conservant a la forma verbal la seua etimolgía: *heu (habetis)*.

II. Molt sovint se posa l' article plural *ets* devant noms que comencen en consonant, essent aixi que tal forma d' article sols s' usa a Mallorca devant noms que comencen en vocal. Aqueix abús de l' article *ets* no era a la primera edició.

III. Ben sovint el pronom personal de segona persona *tu* está amb accent *(tú)*, essent així que no toca dur-ne. En castellá s' accentúa tal pronom per que no s' confonga amb el possessiu *tu padre, tu madre.*

IV. Casi mai s' accentúa la *e* de *éts*, segona persona singular del present d' *esser*, essent aixi que toca anar accentuada per distingir tal forma de l' article plural *ets.*

V. La ç, essent, com es, d' us molt difícil, a diferents endrets no s' usa i calia usar-la, i a altres endrets s' usa sensa pertocar.

VI. També se troba dins aqueix volum l' article personal *En, Na,* estampat amb *n* petita: *n', na,* essent aixi que pertoca escriure 'l amb majúscla.

VII. Igualment a alguns endrets el pronom plural de segona persona *eus, us,* apareix estampat amb *h: hus,* allá ont en via neguna pot haver-hi tal *h.*

VIII. A qualque banda han escapat algunes segones persones singular *(cercas, esperas, acabarias,* etc.) i terceres plural *(afican, atracan, mogan,* etc.), estampades en *-as* i *-an* respectivament; essent aixi que pertocava estampar-les en *-es*, i *-en (cerques, esperes, acabaries; afiquen, atraquen, moguen).* Que se tenga en compte.

IX. També qualque vegada surt *j* en lloc de *g* devant *-e;* v. gr. *corretjes, menetjes, fetje,* en lloc de *corretges, manetges, fetge,* que es la regla de les *Normes,* això ès, que devant *e i* pertoca escriure *g* i no *j*, en no esser en certs noms erudits *(Jesus, Jeroni, Jerusalem, objecte, subjecte, projecte, trajecte)*, que per no desfigurar-los massa, convé conservar-los la j de llur etimologia.

X. També son romases tal com estaven en la primera edició les formes de segona persona singular de l' imperatiu: ATURET, DUM *això*, FETENHI *sin vols,* FÉN *si t' agrada,* DIGUEU *si hi penses, remeneu tu,* FÉU *si hu trobes,* MIREM *tu aquest,* ATUREM *tu s' animal,* DUNHI, *vestenhi,* etc. El sistema actual estableix una grafía més exacta per via d' apostrofs i de guionets, que distingeixen els diferents elements de tals mots composts i eviten les confusions. Per això pertoca escriure: ATURE 'T; DU' M *això;* FE-TE 'N-HI, *si vols;* FÉ 'N *si t' agrada;* DIGUE-HU *si hi penses;* REMENE-HU *tu;* FÉ-HU, *si hu trobes;* MIRE 'M *tu aquest;* ATURE 'M *tu s' animal;* DU-N' HI; VESTE 'N-HI.

No extranyam gens que el corrector de proves no n' haja arribat a treure agüier d' aquest sistema, un poc complicat per lo que té de nou; pero que es l' únic llògic.

XI. També han confús devegades una mica el corrector de proves altres formes verbals que duen *afixats* diferents pronoms: v. gr. *amollau-m' hi*, *anar-se 'n-hi*, etcétre. I ha succeït que ha posat *apostrof* allá ont pertoca *guió*, i *guió* allá ont pertocava *apostrof*. A la primera edició encara estaven tals formes més mal grafiades que no això.

XII. Els mots *encuantra* i *cuantra*, *compte* i *Comte* están estampats equivocadament: *enquantre*, *quantre*, *conte*, *Conte*. Els dos primers surten del llati *contra;* el tercer, de *computu;* i el quart, de *Comite*.

XIII. A qualque banda se fa la confusió dels infinitius en *-re* átona (*veu*RE, *mou*RE, *riu*RE, *admet*RE, *entend*RE, etc.) i dels infinitius en *-er*, átona també (*córr*ER, *parèix*ER, *atènyER*, *merèix*ER, etc.); aixi es que a voltes duen -r els primers, quant en vía neguna en poren dur. Per sebre si l' infinitiu d' un verb ha de dur -r final, hi ha una regla que no ment: acudir an el futur imperfet. El futur imperfet de tot verb se compòn de l' infinitiu de dit verb i del present del verb auxiliar *haver;* es per lo mateix un compost d' aqueis dos elements el futur imperfet, v. gracia *(cantar-he) cantaré*, *(dir-he) diré*, *(córrer he) correré*, *(atènyer-he) atenyeré*, *(veure-he) veuré*, *(moure-he) mouré*, *(riure-he) riuré*, *(admetre he) admetré*, *(entendre-he) entendré*. Per lo tant, si de tot futur imperfet llevam la forma final, això es, el present d' HAVER, quedará l' infinitiu pur, i tornará sortir la seua vocal final, que s' era fusa amb la del present d' *haver*, i aixi tendrem *veure*, *moure*, *riure*, etc. sensa *r* final. En camvi n' hi haurá a *còrrer*, *parèixer*, *merèixer*, *atènyer*, etc.—Hi ha alguns verbs que par que contradiguen tal regla, com *venir*, *tenir*, *valer*, *saber*, etc. que fan *vendré*, *tendré*, *valdré*, *sabré*. Es que aqueis verbs tenen dos infinitius, un més antic que l' altre, i formen el futur amb lo més antic: *vendre* o *vindre*, *tendre* o *tindre*, *valdre*, *sebre* (viu a les Balears i a qualque endret de Catalunya continental).—Després de tot això, el lector podrá corretgir bellament les errades que hi haja dins aqueix tom envers d' aquesta regla.

Fetes avinents totes aquestes coses, vetaqui les altres *errades* més de notar que han escapat dins aqueix volum:

PÁG.	RETXA	DIU	HA DE DIR
36	19	fora	forat
41	19	empaix	empatx
47	32	l' e-hi esclafa	le hi esclafa
56	17	justifetet	justifet
61	13	bestia	bestia
62	34	sabém	sabem
67	2	ni quedaven	n' hi quedaven
77	15	saim bó	saïm bo
79	1	l' e-hi trobava	le hi trobava
»	20	possa	posa
84	3, 19	taronge	taronja
85	1, 8, 18		
87	15	traullaven	treüllaven
88	3, 16	¿An aqui?	An-e qui?
»	32	pertafé	pertafè
89	1	llevó	llavò
»	5	¿An aquí	¿An-e qui?
90	26	empagait	empegueï t
98	9, 30	arróç	arròs
99	6, 19		
103	19	veure 'm	veurem
104	15	hauría	sería
»	20	despuisair .. air	despuisahir... ahir
108	8	grosa	grossa
115	24	poqué	pogué
117	8	el nombre	l' anomena
»	18	feria	faria
127	34	coneixer	conèixer
148	7	es	éts
»	34	capasse	capaça
152	5	Son Suau	So 'n Suau
154	16	torce	tòrcer
156	30	¿Es el dir	¿Es a dir
159	4	triunfo	triumf
162	24	que 'u e-hu	que hu heu
164	5	reçaven	resaven

169	1	trait	traït
180	5	pe 's tretze	p' es tretze
181	17	pe 's camí	p' es camí
185	4	pe 'n terra	p' en-terra
186	16	bal·lesa	bal·lessa
187	33	s' ha dita	s' es dita
192	29	no se	no sé
198	13	axingler	aixinguer
219	10	admetrer 't	admetre 't
223	20	Tropitxa u	Trompitxau
238	14	quantredir	cuantradir
242	27	xamosa	gojosa
250	6	es mig	a 's mig
¿ »	23	ar-	a-
»	24	rós	rròs ?
252	7	ventatja	ventatge
»	9	compareixer	comparèixer
253	24	Decembre	Desembre
268	25	*¡Vinei!*	¡Vine-hi!
274	18	li	le hi
»	25	volía	volíeu
283	8	qui 't-vel·len	qui 't vel·len
284	29	li feu	se feu
288	6	a l' alnia	l' aluiar
297	15	com	cop
299	12	i ara	ara
300	19	donya	dona

TAULA

¿Val més matinetjar que a missa anar? 1
En Juanet de l' Onso. 24
L' amor de les tres taronges. . . . 60
Es canyamet, s' aset i sa serra-porra 95
En Pere Grí 110
En Ferrandí. 119
En Pere des Forn 147
S' estudiant de sa cova de salamanca 160
En Pere de sa xuia. 177
En Juanet i es gigant. 191
Es gallet, s' anyellet, sa godineta i es drac. 206
Es lladre fadrí i es lladre casat. . 219
Es gorrionet. 234
Sa cama-rotgera. 237
Es fustet. 254
Mestre Nadal de sa placeta del Socós. 279
Amics de barret i amics vers. . . . 283
En Toni Garriguel'lo*. 300
Un pare i quatre fiis. 309

≠ Una qui no volia l'amar 57

* Vol. IV p. 93

¿Val més matinetjar que a missa anar? (1)

En Xesc i En Lau eren dos traginers manacorins, d' aquell temps que hi havía pocs carros ferm i encara de roda plena. Tiraven a Ciutat i a Sineu amb muls ensellats.

En Xesc era tan afectat d' anar a missa, que hi anava es dies feners i tot, per poca lleguda que tengués. Ara an En Lau li venía tan just tan just anar-hi es diumenges de correguda, i casi mai e-hi era a temps.

Eren amigots, i un dimars hora baixa se troben, i En Xesc diu:

—¿Que pegam a Sineu demá?

—¡Ja hu crec!

—Idò en sortir de missa d' auba.

—¿En sortir de missa d' auba, m' has dit? Ell a-les-hores jo ja seré passat Petra.

—¡Ca, homo! A missa primer, i llavò partim amb la pau de Deu.

---

(1) La 'm contaren el sen Pere *Gotze* de Manacor, i En Toni *Garrit* i En Juan *Puça* de Sant Llorenç des Cardessar.

—No 'm vengues amb *paus* ni amb *paues*. Val més matinetjar que a missa anar.

—¡Sabs que vas d' errat!

—Ell no hi vaig cap mica. No res; si vols venir amb mí, una hora antes de s' auba es sa partida. I si no, ¡fins a Sineu! A re-veure i bona nit!

En Lau feu tenir vera sa seua paraula: una hora antes de s' auba ja estigué aixecat, posa 's tres sacs de blat demunt es mul, i de d' allá.

Devant So 'n Pere Andreu (1) me troba un homo embolicadot amb una flassada, dormint a sa vorera des camí. Encara feia fosca, es mul té por, pega bot per enrera, i amb sa satsada li cauen dos sacs: amb so *tutup* se desfermen, i de part a part des camí tot aná blat, i per afegitó hi havía un paum de pols; i En Lau, fet un Nero, crits i flastomíes i potades demunt es capell.

Si aquell qui dormía no té sort de despertar-se tot-d' una i d' esser un homo de pa i tros, que retgirava es veure 'l no més, en Lau s' hi aborda, i el feia difunt.

No s' hi abordá, però no hi hagué paraulota lletja que no li enflocás.

Aquell tenía sa sang de peix, i el deixa en banda, com si res fos estat.

En Lau arribá a veure que flastomant no avençava cap passa, i que lo més avengut era aplegar es blat abans de més raons. Però estava tot mesclat amb pols i macolins, i eren necessaries totes ses erbes de Sant Juan per netetjar-ho.

Al punt compareix En Xesc, que ja era estat a missa, i se 'n venía amb so mul i sa somada, tot xelest, cantant com un rossinyol.

(1) **Possessió de devora Manacor.**

—¡Com es vel·la cresta! diu quant veu En Lau d' aquella manera. ¡I jo ja te feia passat Petra! ¿I que diantre es estat?

En Lau le hi conta, i ell diu:

—No res, dona gracis a Deu, que es estat lo més poc que poría succeir, i Deu no mos n' envii de pitjors. Aquí lo que hem de fer, anar a manllevar un garbell a So 'n Pere Andreu; e-hu porgam; i si Deu ho vol, encara hi serem a temps an es mercat.

Ho feren axí; i, com tengueren es blat net i ensacat i partiren, ja era una hora es sol alt.

Camina caminarás, En Xesc surt ab aquesta:

—¿I encara dirás, Lau, que *val mès matinetjar, que a missa anar!*

—¡Vaja si hu diré! ¡Veiès aont sería si no trob aquell dimoni d' homo adormit!

—Però l' has trobat.

—¡No, i el dec haver trobat perque no som anat a missa! Sobre tot, unes messions te pos que jo tenc raó.

—I ¿que hem de posar?

—Sa somada.

—Posada está.

—I hu ha de dir es primer homo que trobem.

—Idò hu dirá es primer homo.

Justament e-hi hagué per allá un dimoni desenfeinat, que s' arruixava ses mosques amb sa coa. Los sent, i pren sa figura d' homo de molt de respecte, i com qui no n' es, los surt a l' encuantra.

—Germá, li digueren, ¿que vos cauría molt tort escoltar una paraula?

—Ni gens, maldement sien dues: digau.

—Idò noltros som dos traginers de Manacor,

que mos n' anam a Sineu an es mercat, i argumentávem sobre s' hora des partir si *valía més matinetjar que a missa anar.*

—¡¡¡A missa anar!!! exclama aquell, fent uns estabetxos i unes carusses com si li haguessen tirada una escudella de vinagre ben fort dins sa boca. *¿A missa anar*, m' heu dit? ¿I qui será sa besti que no veja que haver d' esperar sa missa es massa enredós? i que 's sol per força llavò li ha de sofregir es cervell!

Aquell estrúmbol seguí sa seua via sensa dir cap paraula pus; i En Lau que cridava, cuidant a fer ui d' alegría i tirant es capell a l' aire:

—¿Que tal Xesc? ¿que l' has sentit an es rossinyol? ¡Meues son ses dues somades! Bon jornal hauré guanyat avui, i sensa anar a missa!

En Xesc al punt, més cremat que una monea, romp dient:

—¿I que t' has figurat tu ara? ¿Que hi fa que t' hagen donada sa raó, si no la tens?

—¿Ai no la tenc? ¿Que vols que 'n posem unes altres de messionetes?

—Ses que vulgues.

—Idò es dos muls.

—Posats están.

—¿Estás conforme que hu diga es primer homo que tornem trobar?

—¡Sí que hi estic!

Ja eren devora Petra, i el dimoni ja hu crec que pren una forma d' homo un poc diferent de s' altra vegada, i los surt a camí.

—Escoltau, germá, li diuen com el topen: vos qui mos pareixeu un homo de bé...

—Lo que 's diu envers d' això, no 'm don per qui alena.

—Idò noltros som dos traginers de Manacor, que mos n' anam a Sineu, an es mercat, i argumentávem sobre s' hora des partir si *valía més matinetjar que a missa anar.* A veure vos que trobau.

—¿I que he de trobar? respòn aquell amb uns uis que li espiretjaven. Trob que anar a missa es un desbarat i no poc gran. ¡A sa feina! ¡a sa feina falta gent, i fora malfenerandos! ¿No trobau que n' hi ha prou de mans fentes i d' esquenes dretes?

En Barrufet los deixa en banda fent com que seguir sa seua via; i En Lau que tornava a fer un escándol de crits i bots d' alegría, i venga es capell a l'aire, i no s' aturava de dir:

—¿Que tal, Xesc? ¿que l' has sentit an aquest altre? Meus son es dos muls. ¡Sí que hauré guanyat bon jornal avui, i demunt ses teues costelles, Xesc! ¿Ah idò? ¡Pose 't-hi amb sos qui no van a missa!

Per dins Petra, per que la gent no se 'n temés, se returá una mica d' amollar fisconades; però tot d' una que deixaren es poble, va reprendre més fort.

En Xesc acaba sa paciencia de tot, i diu a la fí:

—¡Hauríes de veure si calles, que ja m' has feta gitera! ¡Tan boig éts tu com aquells dos que t' han donada raó! La t' han donada; però la tens tant com sa coa des moix.

—Lo que es cert ben cert que tu ja no tens sa somada ni es mul.

—Però encara es més cert que jo tenc tota sa raó.

—Així, gallet, i bons tocs per sa cresta! ¡No 't dons, homo! ¡no 't dons!

—¡Te dic que val més anar a missa!
—I jo 't dic que no; i te torn posar messions.
—I ¿que hem de posar?
—¡Tots quants de doblers duim!
—¡Posats están!
—I hu dirá es primer homo que trobem.
—¡Idò que hu diga!

Ja hu crec que el dimoni fonc ben falaguer de prendre una forma per l' estil de ses dues vegades passades, i pareixía que per un consei havía d' esser més destre que Salomó.

—Escoltau, germá, li digueren, com el toparen: vos qui mos pareixeu un homo de bé...

—I poreu estar ben segurs de que es sol no n' escaufa un altre com jo.

—Idò heu de sebre que noltros som dos traginers de Manacor que argumentávem sobre s' hora des partir si *valía més matinetjar que a missa anar.*

—¡A missa anar, m' heu dit! exclama aquell tot escarrufat. ¡Ja 'n posareu un tros dins s' olla de sa missa! ¡Ja n' arrambareu un parei an els amos d' ont preniu es blat per que vos faça pagament!... ¿Anar a missa?... ¡Matinetjar! ¡matinetjar! ¡Això es lo que interessa!

Es polissó, tot-d' una d' haver dit això, feu com que seguir sa seua vía, i prompte no 'n veren la pols.

En Lau no sabía que 's feia ni que 's deia d' alegría, botant i cridant i venga es capell a l' aire; En Xesc se pegava tocs p' es cap, i no hi poría donar volta que tres homos de respecte haguessen pogut dir amb dret seny que *valía més matinetjar que a missa anar.*

Se destira des serró, l' entrega, i ja no passá pus envant: no hi tenía cap feina a Sineu.

Caminá una bona estona sensa camí ni carrera, sensa sebre quin cap li anava devant. Hora baixa de tot, topa a una cova, e-hi entra, i veu una grandiosa campana en-terra, tota esmorrellada i amb un parei de trencs, que hi poŗía passar sa má bellament.

—Sobre tot, diu En Xesc, aquí haurem de fer sa nit. No puc fer cosa millor que ajocarme devall aquesta campana, i així estarem segurs.

Troba per allá un mantí d' arada, fa palanca, alça sa campana d' un costat, i zas! ja hi es devall.

Amb sa rabiada que havía presa i amb so cansament que duia, s' adormí com un tronc.

Devers les dotze de la nit ses rates ja li corríen a les totes per dins sa panxa, i sa fam el despertá.

Pensa qui pensa de quin cap faría estelles, sent trepig, guaita per un trenc de sa campana, i me veu un escabotell de dimonis que se 'n venían tots xarpats. Es qui feia la capa, era com una torre, amb un banyam de set braços i una coa ben enravanada, que li donava set voltes p' es cos. De ses ungles no 'n parlem: a cada una poría dur bellament un homo ponxit, lo meteix que dur una pampayola.

S' assegué demunt sa campana, i quatre dimonis el ventaven amb sarries buides per ferli un poc de fresca. Pantaixava a les totes: se veia que venía molt encès, i més cremat que un cabo de realistes.

Tots fora ell tremolaven i no de fret.

Se posen a comparèixer dimonis i més dimonis de ses quatre parts del mon, i tots donaven comp-

te de tot quant havíen emperiolat aquell dia, de ses ánimes que havíen tentades, de ses que havíen fetes anar de redolons, de ses families que havíen desavengudes, des matrimonis que havíen esbordellats, de ses cunyades, sogres i nores que havíen fetes gatinyar, des filacs i paranys que havíen parats i de ses pesqueres que havíen escades i s' hi esperava pescada grossa.

Assetsuaixí se 'n entrega un, bras sonant i oreia fumant, amb una coa ben enravanada, que en lloc de penjar gota, prenía cap amunt.

—¡Bon vespre, senyor Satanás! li diu tot rabent, d' un tros enfora.

—Ola, estornell! ¿Que mos dus de bo?

—¡Ja duc ja! P' es camí de Manacor a Sineu m' he trobats dos traginers que argumentaven si *valía més matinetjar que a missa anar.* Un deia que sí, s' altre que no; han posades tres voltes messions, i es primer homo que encontraríen havía de fer sa sentencia. Jo me 'n tem, prenc sa forma d' homo, i cada vegada los surt, i sentenciï contra es qui deia que valía més anar a missa. Es qui deia que no, ara estará més fort que mai a no anar-hi; s' altre ha presa una rabiada feresta; i no mos ha de costar gaire girar-lo contra sa missa i es qui la posá.

—¡Bé mos va! ¡bé mos va! clamen tots, fent estabetxos, xecalines i avalot per llarg.

—¡Callau, males besties, que ja m' heu fet mal de cap! diu es gros; i enfloca aquesta an es de sa coa.

—¡Vaja! així meteix t' has guanyat es pa avui; però mira: ¡ja pots estar alerta que no mos escapin aquests dos tords! Si te fugen, qui hu pagará

será aquesta coa, que dus tan enravanada: la t' hem de taiar amb una destral a trocets a trocets, fins que 't romanga gens de rabacell.

Encara no havía acabades aquestes comendassions, com se 'n presenta un altre de bell-fresc, més falaguer que una espira, amb un nassarrot, que, sensa ponderar gens, devía tirar tres paums de llarg, i p' ets arenells li sortíen dos bolics de serres just pues de porc singlar, i d' un tros enfora pega crit:

—¡Bon vespre, senyor Satanás!

—¡Ola, estornell! respòn aquest més serio que una patata; ¿que mos dus de bo?

—Que he feta una tibada d' ánimes, que no serán tot berbes.

—Explique 't una mica més.

—Idò anit passada vaig embossar sa font de Santa Margalida de Felanitx, que tot es poble en beu. Com avui dematí la gent se 'n es temuda, hi ha hagut un *viva 'l rei.* Han provat de desembossar-la; han ponyit d' un vent i de s' altre; e-hi son anats ferrers i picapedrers i els homos més intesos des poble. Ningú ha tenguts dits per llevar s' embós. Aquí jo m' hi som posat per mig per envitricollar-ho de casta forta: faç néixer dins uns sospites dels altres sensa cap ni peus; al punt ja les s' han tirades per la cara per que no los fessen mal dins es gavatx; ses sangs se son encalentides, i prompte a cada carrer hauríeu vistes bregues, estira-muixell per llarg, flastomíes a carretades, i paraules lletges a forfollons, morros esclafats, cares ungletjades, cambuixos fora, rebosillos esquixats, gonellons fets benes, flocs de cabeis arrabaçats, caps romputs, braços i peus fora des

lloc, braverols, oreies foradades, nassos que no serán pus lo que eren. Allá hauríeu vist repartir a l' uf nesples, serves, cireres, castanyes, cebes, matalofades, xisclets, galletes i tota classe de bescuit. Es estat ferest. Lo que 's diu aquesta tapada de font será un negoci per noltros amb totes ses campanilles. ¿Qui sab sa ganancia que hi porem fer i es nombre d' ánimes que porem enforcar amb una mica d' esment que hi tenguem?

—¡Sí que es ver! ¡sí que té raó! *¡viva! ¡viva!* exclamaren tots fent un escándol de crits i giscos, que pareixía que 'l mon se 'n havía de venir, fins que 'l dimoni gros los enfloca aquesta:

—¡Callau, males besties! que ja m' heu fet mal de cap.

—¿I que no la sabrán desembossar a sa font? diu un dimonió.

—¡Que han de sebre, homo! diu es nassarrut. En no rentar s' ui de sa font amb un vell de llana negra, no se desembossará; i ¡quins están es falanitxers per pensar-se aquesta!

—No res, diu es gros; axí meteix t' has guanyat es pa avui; però... ¡ja pots estar alerta que aquesta pesquera de Felanitx tan ben escada, no la mos desbaratin o que altri no se 'n duga 's peix! Que si mos fan un tal, qui ho pagará serán aquestes serres que 't surten p' ets aranells i llavò aquest nassarot que me tens. Ses serres les t' arrabaçarem a tirades d' en una en una, i es nas per lo meteix, estirant-lo-te amb unes tenaies fins que botesca.

Encara no havía acabades aquestes comendassions, com se 'n presenta un altre tot falaguer, que casi no tocava amb sos peus en terra. Passetjava

un banyam que feia feredat: dues banyotes just dentals d' arada amb una mala fí de banyons ben enrevisclats, lo meteix d' una figuera sensa fuies. Antes d' arribar d' un bon tros ja pega crit:

—¡Bon vespre, senyor Satanás!

—¡Ola, estornell! diu aquest. ¿Que mos dus de nou?

—¡Vaja si duc! ¿Sabeu sa fia del Rei?

—¿Aquella grandolaça que ja corre 's vint anys i encara no l' hem poguda ginyar mai a deixar es gonellons de sa mare?

—Sí, aquella gran noninguna, que així meteix li agrada un devertiment, però sensa anutjar es nostro inimic. I ¡figurauvos quins devertiments han de sortir! Tan saborosos com fava parada freda; i sa ganancia que noltros e-hi porem fer, per bé que mos espirrem, es com sa de Na Peix-frit, que hi posava s' oli, i el venía an es meteix preu que cruu. Idò an aquesta polissona m' he sabut enginyar per posarli unes erbes maleites dins un potet de confitura que avui cap-vespre s' ha menjada. Encara no l' ha tenguda dins el cos, quant ja s' ha sentides unes torçors; es metges han acudit, i venguen receptes i medicines; però cap li ha donat gens de posa ni conhort. De manera que, llevat de desgracies, n' hi queda poca de vida; aviat batrá 's peus, i com el Rei i la Reina no tenen altra cosa, i ja son tan veis, i dins quatre dies també serán morts, no en cantarán pus galls ni gallines d' aquesta mala niçaga, que no mos ha duit més que pèrdues; entrará un altre rei, i per ventura no mos fará batre tant per ses foranes a noltros i an es de la nostra.

—¡Sí que mos diu en popa! ¡sí que mos va bé!

¡viva! ¡viva! cridaren tots; i armaren un rebumbori que no hi havía qui s' hi oís, fins que 'l dimoni gros torná rompre:

—¡Callau dic, males besties! que 'm feis anar es cap entorn.

—¿I que no la curarán a sa fia del Rei? diu un dimonió.

—¡Que han de curar, homo! diu es banyarrut. ¡Bons están es metges per afinar sa medicina! ¡Si no li donen un tassó de llet de lleona, no se 'n escapa!

—¿I haurán d' anar a fora Mallorca a cercar sa lleona?

—No importa anar-hi; en tenen una que alleta dins una gabia des jardí.

—No res, diu es gros an es banyarrut: així meteix t' has guanyat es pa avuy; però mira quina hora t' ho dic: si se cura sa fia del Rei, an aquest banyam que passetges el t' hem de xarrocar, amb un verduc de serrar soques, mentres te 'n vegen es gruix d' una ungla;... ¡mal t' hágem d' arribar en es cervell!

Donades, aquestes comendassions, se gira an els altres, i diu:

—No res, ja torna esser hora de començar es jornal. ¡Arruix tots! ¡fora vessa, fora son, i bona feina! i ¡alerta mosques!

Es dimonis s' espitxaren, i aviat ja no 'n veren la pols.

En Xesc no los havía perduda cap paraula. Sortí, així com pogué, de devall sa campana, i ja li ha copat cap a Felanitx.

Troba 's poble alt; no hi havía qui s' hi oís; tothom demanava aigo. Es nins la demanaven

plorant, ses dones giscant, els homos cridant, es moixos meulant, es porcs gronyint, es cans grinyolant a la descosida i els ases i someres amb uns brams que resplandíen dins es cervell.

Es bal·le i tota la Justicia estaven devora sa font tirant junta, i qui manco hi sabía, més e-hi deia.

Tot-amb-u s' hi presenta En Xesc, i diu:

—¿Que 'm voleu dar, i la vos desembossaré?

—I ¿hu deis de bo? clamaren tots a la una.

—I tan de bo: que 'm tirin d' una passa si no la desembós, mentres me dugueu lo que s' ha mester.

—Demanau, germanet, clamá tothom, i sa vostra boca será mesura.

—No res, per ara duis-me un vell de llana negre i un ribellet amb aigo.

Le hi duen. Muia es vell dins s' aigo ben muiat, i ja es partit renta qui renta s' ui de sa font amb so vell, i no se donava raó a ses mans muia qui muia i renta qui renta. Al punt s' ui de sa font comensa a saünyar; aviat vengué un ratjolí com un fideu; es fideu torná dit; es dit torná braç; es braç torná cuixa. Sa font estava desembossada de tot: mai havía donada tanta d' aigo.

Es felanitxers cuidaren a tornar locos de s' alegría; i amb un poc més en fan una coca d'En Xesc, perque tots s' hi abordaren, tots li volíen dar una aferrada p' es coll. El passetjaren demunt ses espal·les per tota la vila.

Li varen dar més doblers que no volgué; li ompliren ses butxaques i es pits de realets de plata, pessetes de set sous i mig, durets d' or, dobletes de sis lliures i de dotze, i dobles de vint.

Volíen que estigués vuit dies amb ells; però En Xesc va dir que allá ont tenía ses feines, era a Ciutat.

S' hi esquitxa més que de pressa demunt un cavall, i li dona de quatres tot lo camí.

E-hi arriba una hora es sol post; se presenta a ca 'l Rei, i troba la Princesa a ses derreres de tot.

Se 'n va a la Reina, i li diu:

—Jo sé sa medicina per curar sa seua fia.

—¿I hu dius de bo? exclama la Reina, obrint uns uis com uns platets.

—Es coll e-hi va si l' engán.

—¡A veure aont es aquesta medicina! ¡Depressa!

—Que vagen a monyir sa lleona que tenen dins una gabia des jardí, i que li treguen un tassó de llet.

La hi treuen, En Xesc el presenta a la Princesa, la Princesa el se cala, i queda més adormida que un sauló, amb un alenar lo més natural.

¿Que me 'n direu? Lo endemá estigué sana i bona.

Son pare, sa mare, ses dames, es pajes, es criats, ses criades, tota la ciutat, com veren allò, cuidaren a tornar locos de s' alegría; i venguen crits, i bots, i capells i barretines a l' aire, i xecalines i escaravits.

Be n' hi donaren d' aferrades p' es coll an En Xesc; el se cuidaren a menjar de xicotines.

El varen passetjar en triumf per tota la ciutat, fins que 'l Rei el se 'n mená a sa tresorería; el posa devant un caramull de dobles de vint ben agüionat, que parava es rol·lo d' un llençol, i li diu:

—Du-te'n totes ses que porás.

En Xesc n' omplí una taleca ben gran, i més xelest qu' una novía toca soletes cap a ca-seua.

Sa seua dona tot-d' una no el volía creure: no li

cabía dins es cap que hagués sabut desembossar sa font de Felanitx i curar la Princesa, i que fos de bon just aquella doblerada escandalosa.

A la fí se dona per convençuda.

No vos dic res s' alegría que hi hagué dins aquella casa.

No n' hi havía tanta a ca-En Lau, que amb so goig d' haver guanyades aquelles tres messions, arribá a Sineu més inflat que un calàpet, ven ses dues somades, i gira cap a Manacor, sensa reparar a sa gran soleiada que queia. Volía arribar amb sol a Manacor per que tothom sabés que tenía es dos muls. Los hi arribá, però blancs de sabonera. Un al·lot seu, sensa sebre que 's feia de s' alegría, los abeura, i los entrá un mal de ventre tan maleit, que no hi valgué menescal ni medicines: lo endemá abans de s' auba estiraren es potons, i s' escorxador los se' n hagué de dur an es carnatge.

En Lau taiava claus; se pegava amb so cap per ses parets; se pensava tornar boig.

Sab que En Xesc es vengut carregat de doblers, i se 'n hi va a l' acte.

—¿Que dimoni has fet, li diu, que vens amb aquesta gran doblerada?

—Jo t' ho diré, respòn En Xesc; i li conta fil per randa tot lo que li havía succeit.

Bona la hi va haver dita an En Lau.

—Ja hi vui jo anar, exclama s' aubarcoc, a amagar-m'hi devall sa campana d' aquesta cova, a veure si me diu tan bé com a tu, ¡i ara meteix que me 'n hi vaig!

Ja ho crec que se 'n hi aná, i ben acanalat.

Com arribá a sa cova, ja feia fosqueta.

S' amagá devall sa campana, i allá espera qui espera.

Devers les dotze sent trepig: fonch el dimoni gros que s' entregava amb sa partida de dimonions que li feien la cort. S' assegué demunt sa campana i el ventaven amb ses sarries.

Començen a comparèixer dimonis i més dimonis de ses quatre parts del mon a donar compte de totes ses seues bel·landines; se presenten tot capbaixos, tot mostíis, aquell tan coarrut, es des nassarrot i es des banyam ferest.

Se veia a la llego que s' hauríen estimat més un quern de garrotades que haver-se de presentar.

—¡Ei, grans polissons! crida el dimoni gros ,fent flamada. ¡Ell anau sorrers ferm! ¡ell com mudau un peu, s' altra ja ha posada rel! ¡Vaja, vaja, si 'm donau compte de com teniu es vostros negocis! ¡Hala tu, que duies despuisanit sa coa tan enravanada i ara ja t' arrossega, tu que envitricollares allò des dos traginers, veam com e-hu tens!

—¡Com e-hu he de tenir! respòn el pobre. Malament de tot. No sé que puga esser estat: es qui deia que valía més *matinetjar que a missa anar,* ha perdut es coratge de tot perque es dos muls se son morts, i es qui deia que valía més anar a missa, es tornat amb ses butxaques i una taleca ben gran plenes d' or i plata. Aquest ja no té gens de malicia, i aquell no més té enveja i llavò molta rabia d' haver posades messions contra s' anar a missa; i ara es capáç d' anar-hi més que s' altre.

—¿Així va això? diu el dimoni gros, i pega crit an ets altres, i els-e diu:

—¿I encara no teniu aquí sa destral i es piló?

—¡Senyor Satanás, jo vos assegur que no se 's perdut per mi! ¡Com som dimoni, que no s' hi es perdut! deia aquell de sa coua tan llarga.

—¡No m' empatx de raons! diu es gros. ¡Sa destral dich! ¡es piló dic!

Ja los teníen allá.

Una partida de dimonis amarren aquell malanat; una altre partida li teníen sa coa demunt es piló; un altre pren sa destral, tota plena d' osques, i venga destralada i altre destralada; i cada pic veien botir un tros de coa tot engrunat; i an aquell que li escapaven uns remeulos que 'l devíen sentir de mitja hora lluny; però com més fort brufava, més lulea li feien ets altres.

Sobre tot, n' hi donaren de destral an aquella coa, fins que hi hagué gens de rabacell.

Llavò el dimoni gros se gira an es nassarrut, que no treia fesomía tampoc, i ja li diu:

—¡Hala, cara de poca-cosa! conta com tens lo de Felanitx.

—¡Com e-hu he de tenir! diu ell. Malament. La m' han desembossada a sa font, i es poble ja torna esser una bassa d' oli.

—¡Bé, homo! ¡bé! diu es gros. El t' has guanyat an es premi, i no hi haurá altra remei que donar-lo 't.

Se gira an ets altres, i los diu, treguent foc p' es caixals:

—¿I encara no li heu arrabaçat aquest serrum que li surt p' ets arenells? ¿encara no li heu abordades ses tenaies devers es nas?

—¡Senyor Satanás! deia aquell bramant, ¡jo li assegur que no se 's perdut per mi si l' han desembossada a sa font!

—¡Ja 't conec, herbeta! ¡periol te dius! ¡Hala, voltros a ses serres, i voltros an es nas! diu es gros a ses dues rol·lades que ets altres feien.

I una partida ja me tenen agarrotat es nassarrut, i una altre partida ja están abordats a ses serres d' ets arenells, i tirada vé, tirada va; i a qualcuna que n' hi havíen de pegar quatre i cinc; i aquell ¡bons remeulos i bramuls! i ets altres que hi feien una bulla escandalosa.

Com ja no 'n tengué cap, se 'n venen un parei amb ses tenaies, les hi aborden devers es nassarrot, le hi estrenyen ben estret, i tirada vé i tirada va; però unes tirades ben seques, sensa ánima; i aquell malenat ¡flastomíes i remeulos a carretades! i no le hi poríen arrabaçar per cap vent del mon. A la fí se 'n hi pengen set, i enverguen tirada amb tota sa força; i aquí es nassarrot se 'n aná de rel, i el passetjaren estret amb ses tenaiotes per tota sa rol·lada, movent un rebumbori horrorós.

No més faltava es des gran banyam, qui tremolava com una fuia de poll, i estava més retgirat que un coní.

—¿I tu, gran polissó? li diu el dimoni, llançant centelles p' ets uis. ¿I que t' has figurat no haverme 'n de donar de compte? ¡A veure com está sa fía del Rei!

An es banyarrut ses barres li havíen pres es trot, i no poría dir paraula.

—¿Que éts tornat sort o has perdut es cantet, gran noningú? diu es gros. ¿Com está, dic, sa fía del Rei?

—¡Sana..... i..... bona! diu aquell, amb un tremolor ferest, lo meteix d' un buscaret dins ses arpes d' un capxerigany.

—¿I no deies tu que no la curaríen? exclama es gros, enrabiat de tot.

—¡No sé que dimoni puga esser estat!

—¡Ja hu sabrá es teu banyam! ¡Venga es verduc! ¡de pressa!

—¡Senyor Satanás, jo li assegur que he feta s' obligació!

—Sí; anau a comanar es *ninxo,* i e-hi posarem aquest santet. ¡Vaja, anau-hi a l' acte!... però no res: ¡es verduc lo primer de tot!

Duen es verduc de serrar soques, amb unes dents d' un dit i mig, ben entrescades. Una partida m' agarroten aquell p' es cap, de manera que no se pogués estamanetjar gaire; s' aferren una altre partida a cada cap de verduc; i ja son partits a xarrocar banyons i més banyons. I vos assegur que s' hi miraven ben poc a no fer-li mal: perque es verduc no taiava casi gens; i allò no se poría dir serrar banyons, sino fer-los botir a llenques. Com ja no hi hagué pus banyons, pegaren a ses banyotes mestres, i aquí foren ses bones. Es trossos que li taiaven no més poríen esser de quatre dits; i si es verduc volía pendre poc es banyons, manco volía pendre ses banyes. N' hi llevaren d' estelles fins que veren gens de rabacell.

Aquell malanat bé flastomava, bé maleía, bé bramulava, bé 'n feia d' esquerevits i d' estufornos; però ets altres, lluny de compatir-se 'n gens, li movíen una lulea escandalosa, i s' hi devertíen per llarg.

Com prou rebumbori hagueren fet, un exclamá:

—¡Així meteix es gros, ben mirat, que dins tan poc temps aquells dos traginers se síen composts, i hi haja hagut qui desembossás sa font i qui curás sa fía del Rei!

—¡Sí que hu es ben gros! clamaren tots. ¿I que hu diguéreu a ningú voltros? demanaren a s' escoat, a s' esnassat i a s' escornat.

TAYLOR INST. OXFORD

—¿Tan mal a pler hauría tenguda jo aquella coa meua? diu es primer, taiant claus.

—¿Tan avorrit hauría tengut jo es meu gran nas? diu es segón, fent sa fel.

—¿Encara 'm vendreu amb aquestes? diu es derrer enviant-los a mal viatge.

Aquí tots romperen dient:

—¿Com pot esser, idò, que mos hagen sabut dar aquest perboc? ¿Com pot esser estat? ¿Qui dimoni será estat?

A la fi un qui treia una cara de taia-nassos lo més an el viu, digué:

—¡En no esser que hi hagués qualcú amagat per aquí, i que s' altre vespre mos sentís!

—¡Regoneixeu per tot, més que depressa! cridá Satanás, fent flamada.

—¡Aquesta sí que m' es bruta! diu En Lau, com el sent. ¡No hi ha remei! ¡estic llest! ¡ja no 'm faré altre! ¡més me 'n meresc per besti!

S' animal no sabía aont s' havía de posar.

Mentres tant es dimonis regoneixíen tots es recons i enfonys de sa cova, tots es clapers, totes ses mates i matul·los de per allá. Cuidaren a caure morts cercant, i no veien fressa de res.

A la fi un diu:

—¡En no esser que sía devall sa campana!

S' hi aborden una partida i l' alçen en pes.

Encara no le tengueren alta, com En Lau pega enforinyada p' es mig de ses cames des dimonis, i com cent mil llamps ¡cametes me valguen! per avall; i es dimonis derrera ell, carrera uberta; i ell que se pegava amb sos talons per ses anques; i ¡hala petits, aquesta es teua, aquesta es meua! i desiara que ja li arribaven amb ses ungles per ses

cuixes i s' escarpó; i ara li prenien un tros de camía, i suara un esqueix de calçons; i qualque escarrinxada per sa pell. Però no l' arribaven a aturar mai, perque l' homo e-hu feia de tot, però de tot, i ells eren molts i s' embuiaven, enganxant-se es banyams uns amb altres, i ferint-se dins els uis amb ses revinglades de coa.

A la fí En Lau afina un banc de beies (1), i *plaf* s' afica dins una caera, que justament fou buida, i amb sa meteixa seguida posa es fonell que havía llevat. Tots es dimonis s' aborden a sa caera, cridant: ¡Ja es nostro! ¡Ja es nostro! Però se topen amb sa creu des fonell (2), i no vos dic res: com se temen de sa creu, s' espitxen com a llamps, un per un vent, s' altre per s' altre, fent-se trons de En Lau i de qui pregava per ell. Amb una exhalació no 'n veren la pols.

Des cap d' una estoneta passen un parei de fadrinots que venían d' un ball, més llépols que ses serps. Veuen es banc de beies, i un diu:

—¿Que mos ne duim una caera d' aquestes, i mos atiparem de mel, que es tan saborosa?

—¡Sí que has pensat be! diuen els altres.

—¡No, i mos hem d' aferrar amb sa més feixuga! ¡Sa questió es molta de mel!

Dit i fet, s' acosten an es banc, i sospesa qui sospesa caeres, arriben a sa d' En Lau.

—¡Aquesta es sa bona! esclamen tots. ¡Sí que

(1) Partida de caeres una al costat de l' altre, a vegades fent dos sostres, amb teules demunt per que no 's banyin.

(2) El fonell es una rol·lana de marès, amb que se tapen les caeres a cada cap. Com les caeres no solen esser ben redones, el fonell, per que tap, l' han de fer que hi venga bé. Com el tenen ajustat, li fan una creu que tenga un crever vertical així com ha d' estar la caera. Retgintse amb aquesta creu, el fonell es aviat de posar i llevar.

hu es sa més plena! ¡Sí que hi deven estar ben paradades ses bresques!

¿Que me 'n direu? Ell se posen aquella caera an es coll, i de d' allá.

—¡Bono! digué En Lau, ¡ell ja hi tornam esser a bous! ¡Pobres costelletes meues, en destapar aquests sa caera ¡Será ferest!

L' homo amb so retgiró des dimonis havía fet dins es calçons; i amb so que li entrá de bell nou, e-hi va fer més. Amb ses satsades que sa caera pegava la *cosa* començа a regalimar... Aquells qui duien senten homit demunt s' espal·la, i veuen que cauen degotiços de cap a cap.

—¡Es cotri! diuen tots, ¡veiès si son berbes sa mel que duim! ¡ell ses bresques ja ratgen a la vela!

Aquí es més llépoll de tots veu un ratjolí que comença a caure: para sa má, i la se du a sa boca com un rabiós.

Encara no le hi tengué, com ja hu va haver escopit; i escup qui escup, no s' aturava de dir:

—¡Ec! ¡re cent mil dimonis!... ¡¡ec!!

—¿I a sa mel dius *ec?* clamen ets altres.

—¡Bona casta de mel! deia l' homo. ¡Merda es ell!...

Aquells ensumen, tasten, i veuen que hu es.

No 'n taiaren pus. Allá devora hi havía un grandiós romagueral: e-hi tiren sa caera amb tota sa força, i e-hu donen a ses cames, perque ja era auba clara, i teníen por de fer falta a sa possessió aont estaven llogats.

Aquell romagueral cubría tot un comallar fondo. Sa caera va pendre es rost, i redola qui redola per demunt timbes, penyals, romaguers, argelagues i garanyoners. I al punt ja no va esser sa caera

qui redolá, perque sa feu benes: qui redolá fou En Lau fins an es fons des barranc. Com s' aturá no tenía fesomía d' homo: breverols p' es cap, traus per sa cara, escarrinxades d' un forc per s' esquena, per sa panxa, per ses cames, es dos braços cedats, ses rol·lanes des genois i es peus fora des lloc, cops blaus i pues aficades per tot el cos, tot ratjant sang.

Així com pogué, s' arribá a aixecar. Coixeu coixeu i de la banda de la banda, arriba a ca-seua, i s' hagué de jeure.

Envía a demanar En Xesc, li conta lo que li ha passat, i li diu:

—¡Vet-aquí aont m' ha duit es no anar a missa! ¡Som una besti! ¡Més ne meresc!

S' arribá a curar de tot; però ja no era es meteix: *matinetjava*, això sí; però també *anava a missa* com En Xesc; i encara arribá a alçar xella.

I ell i En Xesc i En Xesc i ell visqueren contents i alegres fins que foren morts.

So 'n Monserrat, de Santa María, Juriol de 1897.

EN JUANET DE L'ONSO [1]

Això era un fadrí vei, tan poc afectat de feina com un ca de garrotades, però que es pedaç no li bastava per poder fer la vida del canot. Duia genoieres com ets ases, era lo més toixarrut.

Un amic seu li digué:

—Jo, si fos tu, armaría una vaca: te faría un vadell, que 'l porías vendre, i llavò te mantendría de llet.

Armá sa vaca, que li va fer un vadell. La menava a pasturar; la monyía, i ¡venguen bones escudelles de llet!

—Sobre tot, arribá a dir ell, jo faç hora per llego; estic com un patriarca. Me pens que encara em convendría casar-me.

Cercá una al·lota jove, ben jove, i s' hi casa.

Es meteix día de casats, l' envía a pasturar sa vaca.

---

(1) La 'm contaren: n' Antonina *Cordera*, el sen Toni Nebot *Leu*, i el sen Gaspar Busquets, de So 'n Servera; En Toni *Garrit* i N' Elisabeth Riera de Sant Llorenç des Cardessar; D.ª Francisqueta Dameto i Rossinyol, de la Ciutat de Mallorca; i N' Antonina Canyelles de Bunyola, i madó Margalida de Ca 'n Xeu d' Estallenchs.

S' al·lota no s' hi era vista mai, i la perd dins un uiastrar.

Cerca qui cerca, no la pogué trobar en via ninguna.

Se 'n va tota desconsolada a ca-seua; i, com es seu homo la sent, li diu:

—¿I has tenguda cara per venir-te 'n sensa sa vaca? ¡Toca, toca, ara meteix a cercar-la! i ¡no torns que no la mens!

La pobreta no tengué més remei que pendre 's tapinets cap an aquell uiastrar, plora qui plora.

Li surt un onso, i la se 'n du dins una cova, sensa malmenar-la gens, fent-li afalagadures.

Tot d' una que foren dins sa cova, tapa sa boca amb una gran pedra, que no hi havía cap persona nada que la pogués moure.

I passá aquella nit, i un día i un altre día, i una setmana, i un més i un altre més; i aquella al·lota sempre dins sa cova.

S' onso cada día se 'n anava a fer volta per dur-li que menjar; però sempre deixava sa boca de sa cova tapada amb sa gran pedra, i no hi havía que pensar de fogir.

Des cap de temps ella tengué un nin.

¡Vaja quin nin més gros i més abrinat!

Com feu set anys diu a sa mare, un día que s' onso no hi era.

—¿I sempre hem d' estar dins aquesta cova?

—Fins que s' onso vulga, fii meu.

—No i jo ja començ a estar-ne cançat.

—Idò t' haurás de quedar amb so cançament, perque veiam: com se 'n va, sempre deixa sa boca tapada amb aquesta pedrota.

—¿I si la decantávem?

—Poríem fogir. Però aquí está es *rè:* an es decantar-la.

S' al·lotó s' aborda a sa pedra, i amb una sempenta la feu botir un tros enfora.

Ell i sa mare, com a coets, cametes me valguen cap a la vila.

S' homo d' ella va esser mort, i se posaren a una caseta.

S' al·lotó havía nom Juán, i tothom al punt li digué En Juanet de l' onso.

Anava a escola; i un día d' estiu es mestre el se 'n mena amb sos altres al·lots a rentar-se a mar.

Com se despuiaven per tirar-s-hi, que En Juanet se va treure sa camía, veren que ja tenía es braços i es pits plens de pel.

—¡O En Juanet que es de pelut! digueren tots. ¡Ell pareix un onso!... ¡Elei! ¡elei!... ¡just un onso!

—Jo vos ne donaré d' onso i mig! diu ell, amb totes ses formigues an es cap des tió.

Encivella xisclet an es que tenía més avinent, i el deixa estès; etziba a un altre, i li passa per ui sa post des pits.

Fins a cinc n' enviá a veure Sant Pere.

Es mestre se 'n tem, i se 'n hi va brandant ses corretjes, i dient:

—¡Ah polissó! ¡jo t' he de fer blau! ¡jo t' he de matar! ¡No 'n fas altra!

—¡Mestre, no pegueu! deia En Juanet. ¡No pegueu! que son estats ells que m' han insultat, i m' han dit *¡alei!*

—¿No pegueu? deia es mestre. ¡No, ell jo t' he d' atzufar!

I ja hi está afuat, i corretjada vé i corretjada va.

En Juanet se vola, s' hi tira demunt, l' embrao-

na, li pega estreta, li acopa ses costelles, i mort. No tirá cap cossa.

El deixa estés amb sos altres cinc, i se 'n va a ca-seua es més descançat del mon.

Allò va esser una bomba dins la vila.

Tothom s' alça, i amb sa Justiçia devant devant se 'n van a ca 'n Juanet. Es pares i mares, germans i germanes, cosins i cosines i demés parents, amics, coneguts i benefactors des sis morts anaven fora corda: el se volíen menjar frit; i sa por que teníen, que no hi hauría espipellada per hom, i no se 'n poríen assaciar.

—¿Per que has fetes aquestes sis morts? li demana es bal·le.

—Cinc, diu ell, perque m' han dit *pelut* i m' han cridat *alei;* s' altre perque m' ha envestit, i sa defensa es natural.

—¡Ah pelut del dimoni! ¡pelut i re-de-pelut! cridaren aquí tots es pares i mares, germans i germanes, cosins i cosines i demés parents, amics, coneguts i benefactors des sis morts.

—Parlau poc i bé, diu En Juanet, que jo no 'm pos amb voltros.

—¡Mirau es polissó! digueren aquells. ¡I encara s' alça *reo!* ¡Ah pelut del dimoni! ¡tots quants de pels tens demunt es teu cos, i tota sa pell, i tota sa çarn, i tots ets ossos han de venir dins aquestes ungles!

I tots les hi mostraven fent flamadeta, tirant llamps i pestes i gotes corals.

—¡Callau! deia es bal·le. ¡Callau tots, dic!

A força de forces los arriba a fer callar una mica, i diu:

—Juanet, així meteix has fet un poc llarg, just per haver-te dit allò.

—No, jo encara he fet curt.

—Sobre tot, t' haurem de posar dins sa presó abans de més raons.

—¿Dins sa presó? Cap feina hi tenc. Jo no 'm pos amb ningú: ara qui 'm demana de noves, troba sabata de son peu.

—Ses raons, síen acabades, diu es bal·le: ¡passa-mos devant!

—¡Será massa dejorn! diu En Juanet sensa bategarse i en to de fisconada.

Es bal·le fa senya an es satx i demés força que menava, de que li posen ses mans demunt, i ells ja hi están abordats. Però En Juanet agafa es satx p' es garrons; i, fent-lo servir de garrot, se posa a pegar a dreta i a esquerra, i venga ventai i altre ventai, i sardonaia i altra sardonaia, que no hi havía qui hi parás. Allá ont ería, feia portell. E-hi va haver ventim i bescuit per tota la Justicia, i p' es pares i mares, germans i germanes, cosins i cosines i demés parents, amics, coneguts i benefactors des mort, tant com en volgueren.

En Juanet pegá fins que tengué tros de satx i gent devant.

Com no n' hi hagué que l' esperassen, encalçava es qui fogíen.

Es carrer estava ple d' homos i dones estesos, atracats a sa paret i de corbeu. N' hi havía de mig esbaltits, d' estormeiats, d' arrenyonats, amb s' ansa des coll rompuda, amb sa post des pits passada an el dimoni. E-hi havía a l'uf caps xapats, ceies que penjaven, nassos esclafats, escal·lèbits, breverols, ossos fora des lloc, costelles i cuixes rompudes, braços cedats, peus engrunats, i un sens fi de peladures i cops blaus.

Qui pagá la festa fonc es satx, que romangué tot bocins; i es demés, qui va tenir mal, l' hagué de guardar, perque ni a bal·les ni a altri vengueren ganes de demanar pus de noves an En Juanet de l' onso.

Però es revel·ler sortía es vespres per vila, i, en trobar fadrí, ja li tocava s' arnès; i si eren un parei, los ajustava un vestit nou per-hom, que los feia dir: Oli m' hi es caigut.

Veient això, la Justicia crida tot es poble, i tiren junta per veure que n' havíen de fer d' aquell dimoni d'al·lot: perque estava ben vist que guanyava de massa a tot-hom, i que los escabetxaría a tots es primer día que s' ho passás per s' escudeller.

Com prou se varen haver buidat es carabaçot tirant plans i discutint, digueren:

—Ja no porem fer cosa millor que donar-li lo que demán, i que se 'n vaja des poble, i que no torn.

El criden, i li diuen:

—¡A veure que vols, i te 'n anirás des poble per a sempre!

—¿Que vui? diu ell. Una barra de ferro de cent quintars i un pa de dotze barcelles.

—¡Feta está sa barrina! clamaren tots. ¡Dins tres díes tendrás sa barra i es pa!

Llavò se perpensaren, i digueren d' amagat d' ell:

—¡Ja li bastará sa barra de cent roves i es pa de dotze aumuts!

Le hi enllesten així; i es día que feia tres le hi entreguen.

—¿I això es un pa de dotze barcelles? diu ell tot enrabiat. ¡Ni de dotze aumuts!

L' agafa i los ho tira per sa cara.

Llavò pega grapada a sa barrota, i diu:

—¿I això son cent quintars? ¡Ni cent roves! ¡Ell no la 'm trob dins ses mans! ¿Sabeu que es això? una caramutxa.

La tira a l' aire, i sa barrota per amunt i per amunt. Llavò pren sa fua per avall i per avall... Sabeu que l' atravessava de bé a s' aire.

Com pegá abaix, quedá sembrada set braces dins sa terra.

Aquí veren que no hi havía altre remei que donar-li lo tractat.

Li fan sa barrota de cent quintars i es pa de dotze barcelles; i l' homo amb sa barrota an es coll i es pa devall xella surt tot xarpat des poble, i de d' allá a descubrir mon.

Tothom botava d' alegría, manco sa mareta que s' escabeiava tota plorant.

—¡Bon viatge, i que no torn fins que l' enviem a demanar! deien uns.

—I si prova de tornar, ¡que no trob es camí! deien altres.

—I si 'l troba, ¡que torn girat com ets odres! deien aquells que encara duien cap, cuixa o braç embenat o anaven rancacega des vespre de sa planiçada.

Camina caminarás, En Juanet troba un llenyater amb un ase que duia una bona somada de llenya, i el tenía dins un encallador, encallat tai de panxa, que no se poría atxafegar, per bé que malavetjás.

—Germanet, digué es llenyater, ¿no m' aidaríeu a treure aquest ase, per amor de Deu i María Santissimeta?

—No 'm costará gaire, diu En Juanet. Se 'n en-

tra dins s' encallador, se posa amb s' esquena devall sa panxa de s' ase, pega envestida, i treu bistia i somada, lo mateix que si fos estat un paner de caragols buits.

Es llenyater quedá amb sos cabeis drets.

—¡Germanet, arribá a dir, jo no sé com pagarvos aquest favor! ¡Jo n' estic com un beneit de sa proesa que vos he vista fer! Vos no teniu sa força mesurada; safalcaríeu un gigant, n' estic segur.

—¡Ca! això no es res.

—¡No, ell passa la mida d' un bon tros! Sobre tot: veiau que importa.

—Que estigueu bo, i alerta a no encallar s' ase un altre pic.

—I ¿e-hu deis de bo que no voleu res?

—¡I tan de bo!

—Idò al manco, digaume qui sou, per poder tenir es vostro nom dins es meu cor.

—Me diuen En Juanet de l' onso.

—Idò ¡Deu vos do vida, i vos guart de perill! diu es llenyater, seguint sa seua vía amb s' ase.

—Amen, i amb Deu siau, diu En Juanet, prenent es bobiot de bell nou.

Camina caminarás, passa per un pinar, i me troba un homo que arrabaçava pins, i amb cada tirada n' arrabaçava un.

S' hi acosta i l' escomet:

—¡Alabat sia Deu!

—¡Per a sempre alabem-lo!

—¿I que feim de bo?

—Ell no feim gaire. Sa dona m' ha dit que havía mester quatre encenais p' es fogó, i he dit: me 'n vaig a dur un feixet de llenya; i he trobat que 'm convenía carregar assí.

—¡Idò digau que 'n teniu de força!

—No men por a ningú, en no esser an En Juanet de l' onso.

—¿I que vos diuen a vos, si 's pot sebre?

—N' Arrabaça-pins.

—Idò ¿que vos voleu llogar amb mí?

—Sí 'ns avenim des preu.

—¿I que voleu guanyar?

—Quatre sous i pa.

—Feta está sa barrina, diu En Juanet.

—¡Vaja per feta! diu n' Arrabaça-pins.

I tots dos ¡hala per envant!

Camina caminarás, passen per sa vorera de mar, i me 'n troben un que a cops de puny escardava ses penyes.

S' hi acosten, i En Juanet li diu:

—¡Alabat sía Deu!

—¡Alabem-lo per a sempre!

—¿Que li feim de bo?

—No li feim gaire. Avui no tenía jornal, i he dit: me 'n vaig a esclafar tantes puntes, bonys i regruixos com fan ses penyes de mar, i així no hi haurá aquella mala petja, que 'l dimoni hi perdría una ánima.

—¡Idò sí que s' ho poren dir granats aquests punys vostros! ¡Sí que n' heu de tenir de força!

—No men por a ningú, en no esser an En Juanet de l'onso.

—¿I que vos diuen a vos, si 's pot sebre?.

—N' Escarda-penyes.

—¿Que vos voleu llogar amb mí?

—Si 'ns avenim des preu.

—¿I que voleu guanyar?

—Quatre sous i pa.

—¡Feta está sa barrina! diu En Juanet.

—¡Vaja, idò, per feta! diu n' Escarda-penyes.

I tots tres ¡hala per envant!

—Sobre tot, diu En Juanet, ja es grandía, i hauríem de veure aont mos feim ses sopes avui.

—Mos bastaría una barraca o una cova, digueren ets altres dos.

—Idò a veure si en trobam cap; que cercant cercant troben Roma.

Camina caminarás i cerca qui cerca ben arreu, en troben un qui llaurava de bous, i eren uns bovots qui feien por.

S' hi acosten, i En Juanet li diu:

—¡Alabat sía Deu!

—Alabem-lo per a sempre!

—¿Com va sa llaurada?

—Va bé, si agrada a Deu i a l' amo.

—¿I no sabríeu cap casa que no hi estiga ningú o cap cova per noltros habitar-hi?

—Sí que 'n sé unes de cases, i ben grans, i que no hi está ningú.

—¡Aquestes serán bones!

—Però hi surt por.

—¡Por! millor, i per ventura hi haurá qualque *negret*. ¡Sabeu que mos hi vendríen de bé unes quantes aufabies de dobles de vint! No res, digaumos per amor de Deu aquestes cases aont devers mos cauen.

—No 'm costará gaire, diu es pareier. Demunt aquesta muntanya que tenim devant. ¡Vet-les-t' allá!

I en lloc d' apuntar amb so dit, agafa fort es

mantí, (1) i apunta amb s' arada, alçant-la de braó i en pes, i alçant també es parei.

Era ver que se 'n hi colombraven unes de cases rotjes demunt aquella muntanya.

Aquells tres no les veren, astorats com quedaren des braó d' aquell pareier.

En Juanet va rompre es de devant dient:

—¡Re-cent-mil carreranys de carretades de senaions de guimes, germanet, quins braons que teniu vos! ¡Sí que hu deveu esser esforçegat!

—No men por a ningú, en no esser an En Juanet de l' onso.

—¿I que vos diuen a vos, si es pot sebre?

—N' Apuntera-pareis.

—¿Vos voleu llogar amb mí?

—Si 'ns avenim des preu.

—¿I que voleu guanyar?

—Quatre sous i pa.

—¡Feta está sa barrina! diu En Juanet.

—Vaja, idò, per feta, diu n' Apuntera-pareis.

—Sobre tot, diu En Juanet: ¡e-hu haurá d' esser de pel arreveixinat i n' haurá de tenir de reguinyols es qui mos embrut sa pesquera a noltros quatre i mos meng sopes demunt es cap!

—¡Sí que deis ver, l' amo! ¡Sí que deis ver! exclamaren n' Arrabaça-pins, n' Escarda-penyes i n' Apuntera-pareis.

I tots quatre ja li varen haver envelat cap an aquelles cases rotges de dalt sa muntanya; i vos assegur que hi anaven envidats i que le hi duien alt an es capell: ni s' hi haguessen tenguts milenars de corteres de xeixa venal.

---

(1) Això se diu *apunterar* una arada.

Com foren a ses cases, troben tancat, i de ferro que eren ses portes, i ben gruixades.

—¿Com deu esser això? diu n' Apuntera-pareis. No sé es conte de vegades que som passat per aqui, i sempre veia ubert.

—¿Que será cosa que se síen temuts de noltros? diu n' Arrabaça-pins.

—¡Fiauvos-ne! respòn n' Escarda-penyes.

—No res, no res, diu En Juanet: obriguem abans de més raons, ¡Hala, tu, Arrabaça-pins, ja haurías d' haver ubert!

Aquell se posa a pegar sempentes i costerades a ses portes; i sempenta ve i costerada va, amb tota sa força. Arribá a tornar blau; feia roi de suor. Com més anava, més granat pegava. Tot resplandía, ses parets tremolaven, ses portes croixíen; però no hu provaren de obrir-se gens.

—No res, arriba a dir En Juanet, veent allò; ¡aborda't-hi tu, Escarda-penyes, veam si farás una mica més de bretxa!

N' Escarda-penyes s' hi aborda amb so puny, i ¡hala bones punyades! ¡O quins xisclets més a ferir que eren aquells! Tota la casa resplandía, ses parets tremolaven, ses portes croixíen; però se' n guardaren prou de obrir-se gens ni mica.

—No res, arriba a dir En Juanet: aferre't-hi tu, Apuntera-pareis, veam si 'n sortirem.

N' Apuntera-pareis s' hi aferra, i empeny qui empeny, un cop amb s' esquena, un cop amb sos pits, un cop de costat. Va fer servir es puny; e-hi pega culades, cosses, carabaçotades i tot. Tota la casa resplandía, ses parets tremolaven, ses portes croixíen; però s' aturaren an es croixits, i no los va lleure gens obrir-se.

—Sobre tot, arriba a dir En Juanet, m' heu enganat de dalt a baix. Me pensava tenir tres missatges de primera, uns homos d' homos, i ara veig que sou tres *molletes*, tres figues flors, tres mosquits... Decantau, ¡ja obriré jo!

Alça sa barrota, etziba ventova a ses portes, i sentiren es forreiat que botí a s' enfront de la casa: ses portes quedaren ubertes de bat en bat.

Aquells tres se miraren ells amb ells, tot esglaiats, i exclamaren:

—Ningú es capáç de fer aquesta proesa, en no esser En Juanet de l' onso.

—¡Per aquest me tenc!

—¿Que vol dir? ¿Vos sou En Juanet de l' onso?

—¡A la fresca!

—¡Cap com aquesta! No es extrany que mos hágeu guanyat de tant.

—Entren dins la casa; la rastretgen tota, sensa deixar forat ni alberjó aont no aficassen es nas. No hi trobaren ningú, ni senya de que hi habitassen.

Dinaren des pa d' En Juanet; ja era hora-baixa de tot, passaren el Rosari, i ¡a geure s' ha dit!

Lo endemá ben dematí s' aixecan, i En Juanet diu:

—Arrabaça-pins, tu queda per guardar. En venir grandía, comença foc, i pose-hi una olla amb aigo. Noltros mos n' anam a caçar, i lo que agafem le hi tiram dedíns, i ¡veureu quina dinada!

Ells tres ja son partits de d' allá, i n' Arrabaçapins, grandiet, comença foc, i e-hi posa una olla amb aigo.

Al punt s' entrega un jai, peu rossec peu rossec i acalat acalat, amb una pipa an ets morros.

Se 'n entra sensa dir *alabat sía Deu* ni *Ave María Puríssima*, i cap dret an es fogó.

—¡Uei! diu n' Arrabaça-pins. ¿I això es manera d' entrar dins una casa, sensa dir ase ni bestia? Un poc de política es bona.

—Es que he mester una brasa per sa pipa, diu es jai.

—¿Ai heu mester una brasa? ¿I ja sabeu si la vos volen dar? ¡L' hauríeu de demanar primer!

—¿I tu que voldrás fer de porcell curt ferm?

—Amb ses coses meues sí.

—¿I que 's teu es foc?

—¡Veam si será vostro!

—¡Per manco de dos doblers te faría ses feines dins s' olla, per repropi!

—¡Un quern vos ne regal si la 'm feis an aquesta! ¡Vaja!

—¿Un quern? Sensa res i tot, diu es jai.

I ¿que me 'n direu? Ell se desfá ets calçonets, i casi li omplí s' olla.

N' Arrabaça-pins, volat de tot, s' hi aborda; però es diantre des jai li ampara es cop amb sa pipa, i li envest amb ella, i nespla i altre nespla, i li dona una planissada del dimoni.

El deixa en terra, estés com una verdolaga; s' acosta an es fogó, posa una brasa demunt sa pipa, i se 'n torna peu rossec peu rossec i acalat acalat, tot dient:

—¡Ja hi tornarás una altre volta a fer-te dolent per una mica de foc!

Demunt les onze s' entrega En Juanet amb sos altres dos, i me troben n' Arrabaça-pins estés a 's mitx de la casa i tot copetjat, i aquell recapte dins s' olla.

Lo que los va caure més avall, haver hagut d' esser un jai que los fes aquella endemesa.

Lo endemá En Juanet diu:

—No res, Escarda-penyes, queda avui tu. Comença foc també, i pose-hi s' olla amb aigo; i ¡hu he de veure si te 'n pendrá per l' estil de n' Arrabaça-pins!

—No tengueu ansia, l' amo. Anau-vos-ne descançat.

Se 'n van, i ell queda. Grandiet, comença foc, i e-hi posa s' olla amb aigo.

Al punt s' entrega aquell meteix jai, peu rossec peu rossec, acalat acalat, amb sa pipa an ets morros.

Se 'n entra sensa dir ase ni bestia, i cap dret an es fogó.

—¡Uei, estornell! ¿i aont tiram?... ¿Això es manera d' entrar a casa esterna, sensa dir *alabat sía Deu* o *Ave María Puríssima?* ¡Així meteix poríeu tenir un poc més de política!

—Es que he mester una brasa per aquesta pipa, diu es jai.

—¡Ai una brasa! I ¿que ja sabeu si la vos volen dar?

—Una cosa tan *mónica* no se demana.

—¡Es qui tenen poca criança no la demanen!

—En tenc més a s' ungla d' un peu, que tu en tot el cos.

—¿Sabeu que teniu vos? Poca alatxa ferm.

—¿I per una mica de foc tant d' estufornetjar? ¡Jo som capáç de fer-te ses feines dins s' olla!

—¡Ell no vos hi atansareu!

—¿No? diu es jai. ¡Idò jas!

Se desfá ets calçonets, i casi li omplí s' olla.

N' Escarda-penyes, fet un Nero, s' hi afúa; però es diantre des jai li surt al enquantre amb sa pipa, i, cirera ve i cirera va, i xisclet i altre. ¿Que me 'n direu? Ell n' hi doná fins que 'n volgué.

El deixá estés en terra, s' arramba an es fogó, posa una brasa demunt sa pipa, i s' en va peu rossec peu rossec i acalat acalat, tot dient:

—¡Ja hi tornarás una altre volta a fer-te dolent per una miseria de foc!

Demunt les onze se 'n venen En Juanet i ets altres dos, i me troben n' Escarda-penyes més blan que un cotó, tot copetjat, i aquell recapte dins s' olla.

¡Ja los hi va caure avall aquesta endemesa, i sobre tot que los ho hagués feta un vei!

Lo endemá dematí En Juanet diu:

—No res, Apuntera-pareis, román tu avui; i ¡hu he de veure si també 't deixarás atupar d' un jai! ¡Hu he de veure!

—¡No tengueu ansia, l' amo! ¡Anau-vos-ne descançat!

Se 'n van, i ell queda.

Grandiet, comença foc, i e-hi posa s' olla amb aigo.

Al punt s' entrega aquell meteix jai, peu rossec peu rossec, acalat acalat, i amb sa pipa an ets morros.

Se 'n entra sensa dir *alabat sía Deu* ni *Ave María Puríssima*, i cap dret an es fogó.

—¡Uei, estornell de beurada! diu n' Apuntera-pareis. ¿Que vos e-hu figurat que això sía cap boal i que no hi haja cristians, que vos n' entrau sensa dir ase ni bestia? ¡això no es manera d' entrar a una casa honrada!

—Es que he mester una brasa per sa pipa, diu es jai.

—¡Just! L' heu mester, i la preniu sensa veure si la vos volen dar. ¡Això se diu tenir política!

—En tenc més corteres que tu aumuts!

—¡Així, gallet, i tocs per sa cresta! Mirau que si no fósseu un jai, i no n' hagués de dar conte a Deu, amb una morma vos esbaltiría.

—¡Sabs que hi vas d' errat! Jo som capáç de fer-te ses feines dins s' olla.

—¡Vaja, idò, provau-ho!

—Prompte serás servit, diu es jai.

Se desfá ets calçonets, i casi li omplí s' olla.

N' Apuntera-pareis cuidá a fer es trò, i ja hi está afuat: però es diantre de jai li surt a camí amb sa pipa, i ja li enteferra ventova i altre, i venguen serves i més serves, tan espesses com a calabruix. ¿Que me 'n direu? Ell n' hi doná més que no 'n volgué.

El me deixa en terra ben estés; s' acosta an es fogó, posa una brasa demunt sa pipa, i se 'n va peu rossec peu rossec i acalat acalat, tot dient:

—¡Ja hi tornarás una altre volta a fer-te dolent per una miseria de foc!

Demunt les onze se 'n ve En Juanet amb sos altres dos, i me troben n' Apuntera-pareis mig estormeiadot i aquell recapte dins s' olla.

¡O que los va caure d' avall, sobre tot an En Juanet! No hi sabía donar volta.

—¿An aquí? deia ell. ¡Això no es sofridor! ¡Un jai haver-me d' amassolar d' aquesta manera ets meus tres missatjes?... ¡I jo no sé tampoc que dimoni féieu voltros! ¡deixar que un jai amb sos morros per sa terra vos safalc! ¡Jo 'm faría taiar...

es nas! Sobre tot, demá quedaré jo; i ¡ho veurem si me 'n fará menjar de terra a mí o si jo n' hi faré menjar a ell!

Lo endemá dematí se 'n van a caçar ets tres missatjes, i queda ell.

Grandiet comença foc, i e-hi posa s' olla amb aigo.

Al punt se presenta es jai, peu rossec peu rossec, acalat acalat, i amb sa pipa an ets morros.

Se 'n entra sensa dir ase ni bestia, i cap dret an es fogó.

—¡Uei, bergant de So 'n Ametler! diu En Juanet. En aquesta casa per entrar se diu *alabat sía Deu* o *Ave María Puríssima*. ¡Arrera a dir-ho!

—No hu paga: no més vui una brasa, i me 'n torn, diu es jai.

—¿Voleu? ¿I que estau segur de que la vos vulguen dar?

—No me 'n empalx. -parx

—¡Idò, acostauvos-hi an es fogó, veam que vos succeirá!

—¡Vaja si m' hi acostaré! I te faré ses feines dins s' olla per afegitó.

—¿Ai de bo? Mostrau com.

—¡Així, fiet! ¡així! diu es jai.

I ja s' ha desfets ets colçonets, i li amolla; però no tenguè temps d' acabar *sa funció*, perque En Juanet li pega grapada, i va esser com que agafar un llegost: el rebat amb s' olla dins es fogó, l' atzufa, en fa una coca.

Ben segur de que era mort i re-de-mort, el ferma amb una corda p' ets garrons, i el penja a una estaca de derrera sa porta.

Torna compondre es foc, e-hi posa una altre

olla amb aigo, i va a tirar a de-fora ets tests de sa rompuda.

Demunt les onze se presenten n' Arrabaça-pins, n' Escarda-penyes i n' Apuntera-pareis amb una bona caçada.

Me troben En Juanet demunt es portal, tot xaravel·lo, i ja l' escometen:

—¡Alabat sía Deu, l' amo!

—¡Per a sempre sía alabat, atlots!

—¿Que no hu veis que no duim es frare?

—¡Sí que hu topat!

—I a vos ¿com vos ha dit? ¿Que no es vengut es jai?

—¡Vaja si es vengut; però no se 'n es tornat! ¡Ja no té cap os que li fassa mal!

—¿Que vol dir? ¿L' heu mort?

—A la fresca. No més es estat una grapada. Entrau, i el veureu; que 'l tenc penjat a una estaca.

Los entra per mostrar-les-ho derrera sa porta; i ¿que me 'n direu?

Ell es jai ja no hi va esser a s' estaca.

Lo que hi hagué en terra, en aquell endret, una bassa de sang, i llavò un carrerany de gotes i gleves fins a un recó aont hi havía un gran forat. Veren que era sa boca d' un pou sensa coll.

—El ¡dimoni es ell! digueren tots. ¡Per aquí mos es fuit es bergant!

—¡Sí que hu ha de esser el dimoni per força! Però ¡jo no sé com puga esser estat això!

—Es que no devía esser mort de tot, i deu haver cobrat es dimoni.

—No res, diu En Juanet, dinem; i, en haver dinat, miram dins es pou.

Dinaren, i mira qui mira per tot si hi hauría

gens de corda, en troben un rest com una roda de carro i de més de deu paums d' alt.

—¡A veure qui hi amollam! diu En Juanet.

—Amollau'm-hi a mí, diu n' Arrabaça-pins.

Li donen un corn, i li diuen:

—En no haver d' amollar pus corda, pegas una cornada: en haver-te de treure, en pegas dues.

El fermen ben fermat per sa cinta, i l' amollen dins es pou: i ell per endins i per endins; i aquells corda i més corda, i ell per endins i per endins.

Des cap d' una bona estona pega cornada, i s' aturen d' amollar. Pega dues cornades, i estiren.

Estira qui estira, l' arriben a treure demunt.

Estava més blanc que la paret: ses barres li havíen pres es tremolor.

—I ¿qué es estat? diu En Juanet.

—¡Que ha d' esser estat! Que no he vist més que fosca, una fosca que la poríen taiar a espasades, una fosca corgeladora.

—¿I no ets arribat a baix?

—¡Ni d' un bon troç! Jo diría que travessa a l' infern. Sobre tot, ja m' envestía una fumassa que m' aturava s' alé.

—¡Vaja quina passada! diu En Juanet. No res, t' hi amollarem a tu, Escarda-penyes, veam si farás més portell.

—Amollau'm-hi idò.

El fermen ben fermat per sa cinta, i li donen es corn.

—En no haver d' amollar pus, una cornada; en haver d' estirar, dues.

Començen a amollar-lo: i ell per endins i per endins; i aquells corda i més corda, i ell per endins i per endins.

Des cap d' una bona estona senten una cornada, i s' aturen d' amollar. Llavò en senten dues, i estiren.

Estira qui estira, l' arriben a treure demunt.

Estava més blanc que la paret: ses barres li havíen pres es trot.

—¿I qué es estat? diu En Juanet. ¿Qué també vens de buit?

—¡I tant de buit! ¡Res pus que fosca he vist! Res pus, res pus. I una fosca qui gelava, que la poríen taiar a espasades.

—¿I no ets arribat abaix tampoc?

—¡Qué he d' esser arribat, Deu! ¿Qué no veis que s' atravessa amb l' infern? ¡No hi poseu duptes! Ja sentía sa calentor per ses cames, i se fumassa m' entabanava de tot.

—¡Vaja quina passada! diu En Juanet. No res, ¡veam tu, Apuntera-pareis, si farás més carrera!

—Jo 'n tenc ganes. Amollau 'm-hi al acte.

El fermen ben fermat per sa cinta, i li donen es corn, i li diuen:

—En no haver d' amollar pus, una cornada; en haver d' estirar, dues.

Començen a amollar-lo: i ell per endins i per endins; i aquells corda i més corda, i ell per endins i per endins.

Des cap d' una bona estona senten una cornada, i s' aturen d' amollar. En senten dues, i estiren.

Estira qui estira, l' arriben a treure.

Aquest sí que les havía perdudes a ses colors; pareixía un sentenciat, tot es cos lí tremolava. ¡Com que tengués mal espaumatiu!

—¿Vol dir també vens amb ses mans buides tú? diu En Juanet.

—¡No me 'n parleu, l' amo! ¡Que 'm tiren d' una passa si he vist res pus que fosca! però ¡quina fosca, germanets! ¡Gela es cor!

—¿I tampoc no ets arribat abaix?

—¿Abaix, m' heu dit? ¿I què no veis que tira fins a l' infern?

—¿I aquesta será vera?

—Jo lo que vos puc dir que, no sols m' entabanava sa fumassa i me sentía sa calentor per ses cames, sino que ja sentía ets dimonis i ets condemnats que deien: deixam es cedasset. Però lo més ferest es estat com he cornat, que m' han sentit; i una partida ja han hagut pegat bot i altre, i amb ses ungles ja m' arribaven p' ets peus, i amb sa forca devers ses anques. Sobre tot, si no estirau tan depressa, m' assolíen. ¡No sé amb quin sant he tengut bò!

—¡Jo hu creg poc, diu En Juanet, que aquest pou arrib a l' infern i que hágeu sentides aquestes coses que deis! ¡Quigolles que sou tots tres, i més porucs que coniets que començen a sortir de sa lloriguera! ¡Vaja! No sou bons per res... ¡Ni s' aigo vos guanyau!

Com prou hagué renyat, diu:

—Sobre tot, amollau 'm-hi a mí, i com més cornaré, més corda amollau. En no tenir-ne pus i sentiu cornar, estirau.

El fermen per sa cinta ben fermat, i començen a amollar-lo: i ell per endins i per endins, i bones cornades, i aquells corda i més corda; i En Juanet per endins i per endins, i corna qui corna.

Des cap d' una bona estona s' aturen d' amollarli corda. Ja la hi havíen amollada tota.

Allarga ses puntes des peus, i troba fort: era en es fons.

Se desferma; destría una clarura a una banda, s' hi acostá, i va esser una mina. E-hi pren, i de d' allá.

Sa clarura aumentava, aumentava, i sa mina s' engrandía, s' engrandía.

Com se 'n tem, se troba dins un jardí sa cosa més preciosa: tot eren redols de tarongers, pomeres i pereres, amb una toria fora mida, tot carregats de taronges, pomes i peres; es rosers, clavellers, aufabegueres i vaumaroseres se tocaven, i no vos poreu pensar floreta hermosa ni erba de bones olors que allá no n' hi hagués a rompre.

En Juanet no se 'n poría avenir d' allò.

Cuidaven a botir-li ets uis de tant que mirava, i no se 'n poría assaciar.

Tresca qui tresca, m' afina baix d' una perera una fadrineta d' una quinzena d' anys, hermosa com un sol.

Li clava la vista, i queda amb un peu alt, com un encensat.

¡O que la hi trobava de gentil i de garrida! Com que la s' hagués de menjar amb sos uis.

—¡Jovenet, bon jovenet! arribá a dir ella. ¡No t' entretengues gaire per aquí, si no tens sa vida avorrida!

—¿Sa vida? Jo no la voldría, si no t' hagués de veure a tu.

—No 'm veurás gaire temps. Fuig si no vols morir tot-d' una; perque has de sebre que som una fía de rei encantada, i n' hi ha tres que me guarden, que no s' aturen mai de voltar aquest jardí, un derrera s' altre, per que no hi hage ningú que los engán. Jo no sé com has pogut arribar viu aquí: i, si no trompitxes fort, no te 'n hi tornarás.

—I ¿qui son aquests tres?

—Una serp de foc, un bou de foc, i un jai.

—¡Idò mos veurem ses caretes!

—¡Jesús, jovenet, que vas de tapat! ¡No t' ho cregues poder't-hi posar amb ells! Jo no sé 's conmpte des que son venguts, es més esforcegats del mon, i tots han feta fetxida.

—Idò ¡hu veurem si 'n faré jo!

—¡Jovenet, per amor de Deu, lleve't-ho des cap! ¡Fuig abans de pus remor!

—¿Jo fogir? Tu no 'm coneis, segons veig. Som En Juanet de l' onso, i En Juanet de l' onso no es fuit mai. E-hi vui un arrap amb sa serp de foc i es bou de foc, i sobre tot amb so jai: que si es qui 'm sospit, haurá topat a mala mata amb mí, ¡jo t' ho assegur!

—Mira, idò, diu sa fadrineta, si es que t' hages de provar amb ell, te manará dins una cambra plena d' espases ben lluentes, per que 'n triis una: tu no n' has de voler cap, en no esser una de veia i roveiada que veurás a un recó. Ses altres son de canya, en que paresquen tot lo mon.

Encara sa fadrineta tenía sa darrera paraula a sa boca, com començen a sentir uns ciulos, que feien alçar es cabeis des cap, i un renou d' escata sa cosa més escarrufadora.

Era sa serp de foc que s' era temuda d' En Juanet, i se 'n venía cap a ell ben acanalada.

En Juanet no l' esperá: li surt a camí brandant sa barrota de cent quintars.

Com la tengué a bon dret, li enteferra ventai devers es cap, i l' e-hi esclafa, però ben esclafat.

Li etziba altres set ventoves, i sa serpetota quedá tota bocins.

Tot amb u s' entrega, corrents de quatres, es bou de foc, que havía sentit es telabastaix. Amollava uns bramuls que gelaven sa sang dins ses venes. Era un bovot com un elefant, amb un recoll com un cosi, amb unes banyes que duien tres brasses d' orde. Treia foc p' ets caixals, foc p' ets uis, foc per tot el cos.

En Juanet no l' esperá gens. Li surt al enquantre, brandant sa barrota de cent quintars.

Li encivella ventai devers es cap, i n' hi fa una coca.

S' animalot pega grufada en terra, tira quatre cosses, i aixampla ets potons.

Aqui compareix es jai, peu rossec, peu rossec, acalat, acalat. Era aquell mateix dimoni de jai; i diu, fent sa fel:

—¡Ah, gran polissó! ¿A dins ca-meua i tot vendrás a fer-me aquesta destrossa? ¡No te 'n escapas aquest pic! Però no 't cregues que te vulga escabetxar usant de traidoría. Tu amb una espasa i jo amb una altre; i un des dos e-hi ha de quedar. ¡I serás tu que hi quedarás, mira quina hora t' ho dic! ¡Anem-hi ara meteix, i triarás sa que vulgues!

—¡Ja hi hauríem d' esser! díu En Juanet.

Se 'n van dins aquella cambra, i ses parets estaven totes plenes d' espases. N' hi havía de llargues, de curtes, de mitjanseres, de voltades, de dretes, de totes ses classes que vos pogueu pensar; però totes ben lluentes, noves, flamants, amb un tai que pareixía que se 'n havía de dur un cabei al aire.

—¡Vaja! diu es jai. Tu meteix tría sa que vulgues.

En Juanet mira qui mira, afina sa veia i roveiada a un recó, i ja la tengué amb ses mans.

—Aquesta es sa que jo vui, diu ell.

—¿I aquestá anirás a pendre, que no té tai ni un fòtil mort? diu es jai.

—¿Qué voleu que vos diga? Es sa que m' agrada més.

—No res, del teu se pagará si la prens. Això has d' esser tu. ¡Jo ja he dit massa! A mi 'm convé que la prengues.

¡Ja 'n va fer es polissó de revolteríes i n' embolicá de fil per que no la prengués, però En Juanet no 'n volgué altre; i arribá a dir:

—Ses raons síen acabades: jo ja he triat. Triau vos depressa, o si no vos envest.

Es jai no tengué altre remei que despenjar una d' aquelles espases tan lluentes.

Se posen un devant s' altre, peu envant peu enrera; i ja son partits, espasades d' un vent i espasades de s' altre. Vos assegur que tots dos treien s' estam de bona manera, i que 'l se vel·laven an es ble, i que s' hi pegaven a ferir.

Però com s' espasa des jai era de canya, maldement ferís, no feia gaire mal. Ara sa de 'n Juanet ja eren altres cinc centes: allá ont tocava feia maig. Si es jai no fos estat tan bon esgrimador, si no hagués botat tan falaguer, amb sa primera En Juanet l' arronsava. Al punt estigué ple de traus i escarrinxades que brollaven sang a la vela.

A la fí, veent-se perdut de tot de tot, e-hu dona a ses cames per no esser-hi demés.

En Juanet li pitja a derrera. Anava a encivellarli su es mig de sa closca: s' espasa li recatxa, li aplega una oreia i la se 'n du neta.

Es jai aquí pega fua, i fonc com un llonsí: no 'n veren la pols.

En Juanet aplega aquella oreia i la se posa dins sa butxaca.

Compareix botant i saltant d' alegría, cuidant a fer ui de contenta, sa fadrineta encantada, cridant com una loca:

—¡Ja estic lliberta! ¡Juanet tu m' has salvada! ¡Anem a ca-mon pare, i mos casarem! ¡Tu m' has guanyada, m' has feta teua; i teua he d' esser, surta d' ont surta!

No vos dic res si li agradá aquest sò an En Juanet.

De content que estava no cernía de son cedás.

A la fí diu:

—Fieta, ¡a veure per ont prenim!

—Per aquí ont tu ets vengut.

Se 'n van cap a sa mina, s' hi afican, i, com foren an es fons des pou, paupant paupant troben sa corda, i ell diu:

—Veus, fieta, ara mos trobam an es fons d' un pou. Aquí dalt e-hi tenc tres missatges, que, en fer-los senya amb aquest corn, estirarán, i mos treurán. Te pujarán a tu primer.

—Idò mira, diu ella, per lo que puga succeir, jas aquesta sabateta meua, tota d' or, i aquesta mitja pera, també tota d' or. Guardeu be per un si acás.

En Juanet pren sa sabateta i sa mitja pera, les s' amaga ben amagades, ferma sa fadrineta per sa cinta; i se posa a cornar, i bones cornades.

Es missatjes senten es corn, i se posen a estirar.

Estira qui estira i estira qui estira, acaben sa corda, i me veuen pujar aquella atlota tan guapa i tan guapa.

No n' havíen vista cap mai que li arribás de cent llegos.

Si agradava ben re-de-molt a un, agradava re-de-molt més a s' altre.

No se 'n poríen assaciar de mirar-la-se.

—¿Vol dir sou voltros, diu ella, ets missatjes des qui m' ha desencantada?

—Sí, senyora, per servir-la i dar-li gust, diuen ells.

—¡Ah fiets! ¡De bones me som escapada! Som sa fia del Rei i pobila, i no sé es compte d' anys que estava encantada, sensa gens d' esperança de que 'm desencantassen mai.

Figurau-vos quins uis devíen badar aquells com la sentíen.

¡Ja le hi trobaven gros tot allò!

Tot amb u senten cornar de bell nou.

Era En Juanet que ja estava fermat, i los feia senya.

Ja son partits a estirar, estira qui estira.

Com ja teníen la mitat de corda defora, tots tres s' avengueren des pensament.

—Amollem-li, digueren, ara que 'l tenim tan amunt, i caurá mort; i treurem busca quin de noltros tres se casa amb aquesta. Es qui s' hi cas, en tenir sa corona, ha de fer ets altres dos generals de mar i terra.

Dit i fet, amollen a sa corda, i peguen crit:

—¡Re-cent-mil dimonis! ¡Mos ha escapat!... ¡Cap com aquesta!... ¡Bona nit, amo nostro! ¡Ja l' ha feta!... ¡A l' hora d' ara ja es tot troços!... ¡Pobre homonet! ¡Re-cent-mil dimonis!

Com sa fadrineta veu allò sa pena l' estrangola, tors es coll, i cau tan llarga com era, lo meteix de morta.

Aquells tres la se carreguen, i la se 'n duen a ca 'l Rei.

Com som pare i sa mare la veren, cuidaren a fer ui de plorar.

Per una part estaven contents de veure-la salvada, allá ont se creien ja no haver-la de veure pus; per s' altre part sa pena los matava de que les ho haguessen duita d' aquella manera.

Aquells tres polissons digueren que com no eren caiguts morts des malaveig que havíen hagut de fer per desencantar i salvar la Princesa ja no hi caurien mai; i que esperaven que los donaríen es premi que s' havíen guanyat.

—Voltros tres la m' e-hu duita, digué el Rei, un de voltros tres la tendrá, si ella hi consent. Treureu busca. An ets altres dos los ferem cosa grossa. No vos queixareu de mí.

A la fi la Princesa cobra ets sentits, i conta tot lo que havía passat.

Ets tres polissons negaven com l' ánima de Judes, jurant i perjurant que era així com ells deien, i que aquella atlota anava malament des cap; que, amb sa carta gallega que havía haguda de correr per sortir de s' encantament, es seu seny per força havía d' haver patit una mica; i que sobre tot, ells eren tres, i ella no més era una, i es testimoni de tres valía més que 's d' un, sobre tot essent aquest dona.

El Rei estava apurat de tot: no sabía per ont pendre.

Ara anem an En Juanet de l' onso.

Com aquells li amollaren i va veure que se 'n anava cap avall, entravessa sa barrota en es paredat des pou, i e-hi queda aixencat.

—¿Qué dimoni será estat això? diu ell tot confús. ¡Vaja quin perboc!... ¡I sa corda i tot que m' han amollada! Per esser de desgracia, tan meteix sería molt. Per esser fet aposta... ¡oh si hu haguessen fet aposta!... Sía com sía, jo estic aquí dins, i ells... ¡Deu sab aont son! ¡Deu sab que es d' aquella hermosura meua!

Podeu pensar quin cap de fil degué pendre, quin sementer faría En Juanet, aixencat demunt sa barrota, dins aquell pou, a les fosques, sensa cap esperança de sortir ni d' atenyer mai aquell tresor, ¡aquell gran tresor que encara no l' havía trobat, com ja li era fuit de ses mans!

Des cap d' un parei de díes, sa fam el comença a petxucar fort; però encara sa rabia el sobreguetjava més que sa fam.

Paupant-se, sensa sebre per que, ses butxaques, se troba aquella oreia des jai; i ja li pega clavada per menjar-la-se.

Encara no li hagué clavades ses dents, com sent una veu que diu:

—¿Que mana, mi Amo?

—¿Que man? diu En Juanet. Que me tregues d' aquí dins mes que depressa.

Tot-d' una sentí que agafaren sa barrota per cada cap; i per amunt i per amunt, amb un santiamén va esser dedalt.

Se carrega sa barrota an es coll, i cap a ca 'l Rei manca gent.

Com feia un parei d' hores que caminava, li va ocórrer:

—Ben mirat, així meteix es gros que amb una clavada an aquella oreia haja pogut sortir des pou. Si amb una altra me plantava devant ca 'l Rei, ¡ja m' hi diría en popa!

Dit i fet, se treu s' oreia, li encivella clavada, i sent una veu:

—¿Que mana, mi Amo?

—Esser devant ca 'l rei.

Encara no hu va haver dit, com sent què l' embraonen, i *¡zeee!* de d' allá, lo meteix d' una bala qui surt des canó, sensa tenir temps de reparar gens per ont passava, com se 'n temé fonc devant ca 'l rei.

—¡Bono! va dir aquí. ¡A veure quina la feim ara! Si me present an el Rei i li dic que som jo que li he desencantada sa fia, lo primer que 'm dirá· ¿I ella aont es? ¿L' has desencantada, i no la dus? I jo ¿que li he de dir: la m' han presa? M' enviará a fregir ous de lloca, i fará be: i jo me 'n hauré de tornar sensa res an es fus, cul batut i care alegre.

Pensa qui pensa que faría, que no faría, a la fi díu:

—Sobre tot, barca aturada no guanya nòlits, i de qualque cap hem de fer estelles... No res, donem temps an es temps. Me llogaré a qualque part per es pa, fins que trobem portell per desfer-mos d' aquests trunfos.

Se lloga a ca un ferrer que tenía una partida de mossos.

Ja hu crec que 'n Juanet guanyava a tots d' un bon troç. Manetjava es mai, com si fos una paia, i es mestre estava tot alabat amb ell.

Com venía una feina aont havíen de pegar fort de tot, ell agafava sa barrota, i amb un parei de cops en sortía.

¡Sabeu quins uis que feien es mestre i ets mossos i ets veinats que se' n adonaven!

Li menaven una por que no es de dir.

Be filava aquell capet seu; però no 'n sabía sortir en vía ninguna d' aquell marruell aont se trobava; fins que, apurat i fent-se trons de tot va dir:

—No res, deixem-ho correr: ja hu veurem en Gelat aont se geurá.

Ara tornem a la Princesa.

Cansada la pobre de dir per cosa certa que 's qui l' havía desencantada no era cap d' aquells tres alexandres que juraven i perjuraven que eren ells, arribá a dir, per llevar-los-se de devant:

—No 'm casaré, en no esser amb un qui 'm present mitja pera d' or com una mitja que jo 'n tenc i una sabateta d' or com una que me 'n falta.

Aquí el Rei fa unes dictes que 's qui present mitja pera d' or i una sabateta d' or així i així, se casará amb sa seua fía.

Bona la va haver dita el Rei: tots ets contes, marquesos, prínceps i reis fadrins se presentaven amb mitges peres i sabatetes d' or; però les posaven devora ses de sa fía del Rei, i no n' hi havía cap que fos gens consemblant.

Aquell ferrer un día conta devant ets mossos això que passava, i En Juanet de l' onso diu:

—Jo 'm donaría amb coratge de fer aquesta mitja pera i aquesta sabateta.

Tots se 'n rigueren d' ell, i n' hauríen fets tres díes si no haguessen menada tanta por an ets seus punys.

—¿I hu dius de bo que les faríes? li demana es mestre.

—I tant de bo.

—Idò, jo hi pos ses bestretes.

—Idò, venga un flasco d' aigordent, una panera de nous i un martell, i tancau-me dins una cambra amb un llit per jeure; i des cap de tres díes m' obrireu.

E-hu feren tot així com ell los havía dit.

Ell se colga, i cada instant esclafava un parei de nous amb so martell, se menjava ets bessons i se calava una bona tímbola d' aigordent.

—¡Ja será 'l dimoni si les fa! deien es mestre i ets mossos, ben creguts que aquells tocs eren que trabaiava a la vela.

Passats es tres díes obrin, i el troben amb sa mitja pera d' or i sa sabateta d' or en ses mans.

Quedaren amb sos cabeis drets.

L' acompanyen a ca 'l Rei, presenta sa mitja pera i sa sabateta, les posen devora ses de la Princesa, i foren justifet justifetet. Ja no poríen esser pus consemblants.

—Tu serás es venturós, li diu el Rei.

El presenta a la Princesa al acte.

—¡Aquest es! diu ella botant d' alegría tot-d' una que 'l veu. ¡Aquest es qui m' ha desencantada! D' ell som i de ningú pus.

Ni el Rei ni ningú hi posá cap dupte.

An Arrabaça-pins, n' Escarda-penyes i n' Apuntera-pareis los perdonaren la vida, amb un tal que se 'n anassen a matar moros, i no s' acostassen pus devers la Cort.

Sa fia del Rei i En Juanet de l' onso se casaren, i varen viure com Jusep i María fins que foren morts. I al cel mos vegem tots plegats.

Torre Nova, Agost de 1897.

UNA QUI NO VOLIA PASTAR [1]

Això era un homo que tenía sa dona molt caparruda, i ell que no feia veta tampoc.

Un día que casi no hi hagué pa per dinar, ell diu:

—Dona, a veure si pastes demá.

—Ja pastarás tu si tens pastera, respon sa dona.

—No, ell serás tu, diu ell.

—Idò no hu seré, per molt que t' enrevans.

Ell, per capturar-la, sabènt lo xarradores que son ses dones, va dir:

—No res, pastará es qui primer diga cap paraula.

Ella amb so cap digué que sí.

I allá los hauríeu vists tots dos boca closa tot lo sant decapvespre i tota sa vel·lada; i se 'n anaren a jeure, i s' adormiren sensa haver dit res pus.

Lo endemá dematí se desperten; però ni un ni s' altre se mogueren de dins es llit ni provaren d' aixecar-se, per no veure ningú i no caure en la tentació de conversar.

Se feren les vuit, se feren les nou, se feu mig

(1) La 'm contá na Juana Aina Mayol i Sales, de Pollensa.

día, i ells dos allargats dins es llit, amb s' esquena girada i boca closa, lo meteix de morts.

Ets veinats, veent la casa tancada, començen a tenir-ne mal de ventre, i a demanar-se ells amb ells si han reparat que obrissen o se 'n anassen.

Ningú los havía vists blancs ni negres, ni havía notat ni sentit que obrissen.

—¿Qué sería cosa que haguessen tengut cap de-nou? arribaren a dir es veinats.

Se 'n van a ses portes, i *toc toc*.

Ningú respón.

Tornan tocar més fort, i manco.

Se 'n van a donar part an es bal·le.

Es bal·le s' entrega amb so serreller. Toca i torna tocar; però e-hi anaren ben alerta ets dos betzols a mourer-se ni a respondre, per no haver de pastar.

Es serreller aquí, d' orde des bal·le, afica uns ganxets dins es pany, i obri.

Se 'n entren: no veüen ni senten ningú. Se 'n van dins sa cambra, i los me troben dins es llit, allargats, uis clucs, alenant ben prim, fent es mort.

Be los cridaren i los estamenetjaren: no los pogueren treure cap parauleta, ni fer-los obrir ets uis ni res.

—¡Ca! ¡ca! diu es bal·le. Això es que son morts. No res, amortaiau-los abans de més raons, i cap an es cementeri a tapar-los de terra, i en sortirem.

¿Qué me 'n direu? Ell tant un com s' altre, per no badar boca, se deixaren amortaiar i posar dins sa caixa, i consentiren que los se 'n duguessen an es cementeri.

—¡E-hu veurem qui será que pastará! deien tots dos, entre sí meteixos, com los se 'n duien.

Com los tengueren en es cementeri, resultá que 's fosser havía feta una gaveta p' es primer que li duríen; i diu an ets vuit portadors:

—¿Qué los enterram plegats?

—Ben pensat: plegats en vida, plegats en mort.

—No res, idò, duis-los-me, diu es fosser.

Los duen a sa gaveta, i un diu:

—¿Quin posam primer?

—S' homo que es més feixuc, respon es fosser.

Aquí *ell*, veent que anava de ver, no pogué aguantar pus, i diu tot rabent:

—¡A poc a poc! ¡No vui jo estar devall.

—Idò tu pastarás, digué sa dona, tota remolesta i aixecant-se de dins sa caixa.

Fosser i portadors fogiren com cent mil diantres, i es dos carronyes se 'n anaren a ca-seua, i *ell* hagué de pastar.

L' AMOR DE LES TRES TARONGES (1)

AIXÒ era un Rei i una Reina que no tenien cap infant, i desitjaven ferm tenir-ne.

Prometeren que, si 'n tenien un, donarien a cada pobre qui 's presentás una barcella de farina, una satría d' oli i una olleta de mel.

¿Qué me 'n direu? Ell dins manco d' un any la Reina en tengué un de nin, i li posaren nom Bernadet.

I tots ets pobres ¡hala a ca 'l Rei!

Era carreró fet, i a tots los donaven sa barcella de farina, sa satría d' oli i s' olleta de mel per que fessen bunyols, i brufassen En Bernadet.

Des cap de set anys una doneta veia, sortint de missa, n' escomet una altre que era fada i jeperuda i li diu:

---

(1) La 'm contaren los nobles senyors D.ª Elisabeth Rossinyol i Dezcallar de Dameto, D.ª Concepció Gual i Togores de Morell, don Nicolau Dameto i Dezcallar i En Periquet Morell i Fortuny; mos germans Martí i Pere Jusep, la meua cunyada Margalida Estelrich, la mestressa Eularia Mir, *Garrovera*, i n' Antonia Sansó, *Polla*, de Manacor; D.ª María Antonia Guasp de Feliu, de la Ciutat de Mallorca; D.ª María Mascaró i Reus, de Campanet; n' Aina Fiol, d' Alaró; En Toni *Garrit* i madó Catalina Gelabert, *Neula*, de Sant Llorens des Cardessar; madó Margalida de *Ca 'n Xeu*, d' Estallenchs; i madó Margalida *Vicensa*, de Pollensa.

—¿No trobes, fieta meua dolça, que sería hora de que la Reina en tengués un altre d' infant, veam si mos alegraríen de qualque cosa com s' altre vegada?

—¿I de que mos alegraren?

—¡Cotri! ¿qué ja no te 'n recordes de sa barcella de farina, de sa satría d' oli i de s' olleta de mel que mos donaren a tots ets pobres?

—¡A mi no m' arribá rés!

—¿I t' hi presentares?

—¡Com m' hi havía de presentar si jo n' estava ben dijuna d' una tal cosa!

—¿Idò?... ¿qué estaves per bestía?... ¿qué no vel·les ses caigudes tú?

—I ¿qué vols que 't diga, fieta meua dolça des meu cor? Me passá per maia aquesta, i no hi ha que dir tornau.

—Jo, si fos tu, encara hi aniría. Poría esser que hagués quedat qualque cosa.

—Be has pensat, ara meteix me 'n hi vaig.

Peu rossec peu rossec, se 'n va a ca 'l Rei. Com es criats la sentiren, digueren:

—Germaneta, haureu fet massa tart. Heu de contar que s' infant ja té set anys, i dins tres díes ja hu varem haver partit tot: va esser aferra-pilla.

—I ¿si 'm deixasseu espolsar ses saques aont e-hi havía sa farina, i passar un borreió de llana per dins es safreig de s' oli, i posar cap baix cul alt ses olles coleres de sa mel, per veure si encara arribaría a qualque cosa?

—Si vos n' aconhortau, ho poreu provar.

¿Qué me 'n direu? Ell sa jaia se posa espolsa qui espolsa ses saques, i encare los ne va treure de farina, que casi no li cabé dins un talec que

duia. A força de passar es borreió de llana p' ets recons i es sol des safreig de s' oli, encare omplí sa satría, com omplí també meteix s' olleta de mel, a força de tenir ses olles coleres amb sa boca per avall.

I ¿qué fa la dona? Se posa es talec demunt es cap, s' olleta demunt es gep, sa penja sa satría an es nas; i, mans cinta coll de jerra, amb sos peus girats per defora i tota xarpada, pren es cambussot cap a ca-seua.

Passa per baix d' un terrat des jardí del Rei, aont En Bernadet jugava amb bolles d' or: justament cau una bolla, i ja no tengué altre part aont caure més que demunt sa satría de sa jaia, i *tríc* le hi romp; i rebocillo, gipó i gonellons tot aná oli.

Sa jaia, més cremada que una monea, digué:

—Del bon fat i del mal fat, que la mía mare m' ha comenat, i un punt més: lo que ara diré que sía ver i veritat: que En Bernadet, en tenir setze anys,

no puga estar ni sossegar
que l' amor de les tres taronges no vaja a cercar.

Ets criats i criades de ca 'l Rei varen riure ferm des pas de sa jaia; però ningú pará pus esment a ses paraules que havía dites.

Sobre tot, En Bernadet cumpleix es setze anys, i se posa trist i més trist, i mal a pler, i no tenía posa ni conhort en lloc.

El Rei feu compareixer tots ets metjes des seu reinat, i ninguns li saberen afinar es mal ni es remei, fins que una criada veia se recorda d' aquelles paraules de sa jaia geperuda, i exclama:

—¡Callau! Ja sabèm que es lo que té En Berna-

det: es que aquella mala jaia li digué: ¡Que 'n Bernadet, en tenir setze anys,

no puga estar ni sossegar
que l' amor de les tres taronges no vaja a cercar.

Com En Bernadet e-hu sent, agafa son pare i sa mare, i los diu:

—Me 'n vaig al acte a cercar *l' amor de les tres taronges*. No tornaré que no la duga.

—¡Jesús, Bernadet! diuen ells; ¡no hi vages per amor de Deu! ¡Lleve't-ho des cap, si vols estar bé! Com noltros erem joves, ja hi anaven prínceps, fiis de rei i reis fadrins; i primer queien morts, que no la trobaven... ¡No hi penses pus, fii meu! ¡Ja t' espassará això, si Deu vol, amb una cosa o s' altre!

—Es ben per demés tot quant me direu, exclama En Bernadet. ¡Me 'n hi vaig i foris!

Pren un bossot de dobles de vint i un cavall, i amb un: *¡a re-veure i amb Deu siau!* se despedí de son pare i de sa mare i de tot-hom i de d' allá s' ha dit.

I tot-hom un plors desfet: el Rei feu encortinar de negre tota la casa, i passá per orde que hi hagués dòl fins que En Bernadet tornás.

En Bernadet ja no estava funest, ja tenía conhort, perque ja cercava *l' amor de les tres taronges*.

Camina caminarás, en demanava noves á tothom que trobava; però ningú n' hi sabía donar.

Un día, entredeta de fosca, veu un llumet blau i diu:

—¡Oh!... ¡un llumeneret blau! ¡E-hi arribarem si a Deu plau!

E-hi arriba, i foren unes cases blanques.

Una dona sortí demunt es portal.

—¡Alabat sía Deu! diu ell.

—¡Per a sempre! I ¿qué cerques per aquí, Bernadet?

—*L' amor de les tres taronges*. ¿No 'm dirieu per ont es?

—Jo no hu sé; però es meu homo es gigant

i amic d' un drac
que tot lo mon cerca,
que tot lo mon sab;

i per ventura ell mos ho diría.

—I ¿aont es es vostro homo?

—No 's pot torbar gaire a venir.

—Idò me poríeu deixar romandre, a veure si aclariríem res.

—Però ell es gigant, i te menjaría.

—Amagau-me a part o banda; i si Deu ho vol, no se 'n temerá.

—No res; ¿vols que t' amac devall s' escudelleta de brou i es cavall devall es cassolí de fer s' amidó.

—¡Ja hi hauríem d' esser!

Ella posa En Bernadet devall s' escudelleta de brou i es cavall devall es cassolí; i des cap d' una estona, *tac*, s' entrega es gigant, amb unes bones passes.

Ensuma qui ensuma, se posa a dir:

—¡Sent olor de carn humana!
Ja 'n menjarem aquesta setmana.
¿Qui es passat per aquí?
¡Sent olor de carn humana!
Ja 'n menjarem si 'l demoni no mos engana.
¿Qui es passat per aquí?

—Un ase vei, diu sa giganta, i li he taiades ses cuixes, i les t' he sofregides.

—¡Vaja, idò, si les me treus!

—¿Qué no vols ses faves primer?

—¡Ja les hauríes d' haver duites!

N' hi dugué una cuinada d' una cortera, que l' havía mester per cada menjada i llavò una postada de pa.

—Si hi vols sopes, diu ella, feten.

Se 'n hi fa set pans, i amb quatre xuclades tota sa cuinada va haver volat.

—Venguen ses cuixes d' ase, digué com encara tenía sa boca plena de sa derrera cuierada de faves.

Les hi du, i casi no li tocaren voreres.

—¿E-hi ha res pus? diu ell.

—Set cossis d' ensiam.

—¡Venga-los!

Los hi du, i los se cala tots set, sensa gens de returada.

—¿Amb que m' he de torcar ets morros? digué com va haver fet etzenet.

—Amb so sarrió.

Y ja l' ha despenjat des clau, i ¡bones fregades per aquells morrots, que casi s' arregussava sa pell!

—¿Amb que m' he d' escurar es quixals?

—Amb sa barra de sa porta.

Era una barrota de set roves, i ja la s' ha enfonyada dins sa boca, i ¡ponyides d' un vent i de s' altre!

Redó, que no poría dir pruna, se 'n va a jeure, i sa dona li diu:

—I *l' amor de les tres taronges* no sabs per aont es?

—¡Massa que hu sé! Jo i sis més la guardam.

—Vaja, idò, diguem-ho.

—Sou massa xarrims voltros dones. ¡Hala, callem!... ¡No vui sentir cap mosca pus!

Es gigant al punt va fer uns roncos que resplandía tota la casa.

No tenía tanta son sa dona, que estava mal a pler de tot, com veia que *ell* no li havía volgut dir aont era *l' amor de les tres taronges.*

Tant s' hi arriba a infundar, i tan fortes arribaren a esser ses ganes que tenía de sabre-hu, que n' hi vengué an es cap una de feresta: se' n va a dur sa barra de sa porta, i encivella barrotada devers es morros des gigant.

—¡¡¡Ai!!! digué ell escapant-li un bramul espantós. ¿Quí es que m' ha pegat?

Ella amaga sa barra devall es llit, i diu:

—Era jo que somiava que vos preníen *l' amor de les tres taronges.*

—¿Com la mos han de pendre, diu ell, si per arribar-hi, han de passar tres camps: un camp de formigues, que 'n negretja, i que faríen morir rabiós es qui hi entrás; i llavó un camp d' animals ferosos, que, si hi afinassen ningú, no hi hauría bocinada per hom; i llavò un camp aont hi ha una serp de set caps, més afectada d' homos que un gat de formatge, i que los se passaría sencers.

¡Vaja! pots estar descansada: no la mos pendrán a *l' amor de les tres taronges...* No res, encén es llum, i mirem aquesta boca, que per mi no será pus lo que era.

Encén es llum, la hi mira, i li va haver tomats

set aumuts de dents i set de quixals,
però encara ni quedaven altres tants.

—¡Re cent mil carrerancs de carretades de dimonis cucarells! diu ell, com veu tanta destroça. ¡Oh, si no fosses ma muller, no 't valdría Sant Pere!... ¡te menjava! Sobre tot, ¡miret-hi més una altre vegada en so somiar, si no tens sa vida avorrida!

Ja hu crec que En Bernadet no los ne perdé cap de paraula. ¡Massa ell escoltava be, i en tenía poca de son!

Anau a dormir voltros a un cas d' aquests.

Lo endemá abans de s' auba, es gigant li envela cap a guardar *l' amor de les tres taronges.*

Sa dona alça s' escudelleta de brou i es cassolí, i surten En Bernadet i es cavall.

En Bernadet diu:

—Deu vos ho pac lo que hu fet per mi; i en coses que síem bons, manau i disponeu.

—Deu te do tanta ventura com desig per mi meteixa, diu ella.

En Bernadet pega bot demunt es cavall, i de d' allá, ben atacat.

Camina caminarás, hora-baixa de tot, veu un llumet blau, i diu:

—¡Un llumeneret blau!
¡E-hi arribarem si a Deu plau!

E-hi arriba, i foren unes cases blanques.

També hi havía una dona demunt es portal.

—¡Alabat sía Deu! diu ell.

—¡Per a sempre! diu ella. ¿Qué cercas per aquí Bernadet?

—*L' amor de les tres taronges.* ¿No m' en sabríeu donar noves?

—No, fiet. I ¿necessites sabre-hu precís precís?

—Que no poré estar ni sossegar, que no hage trobada aquesta *amor.*

—Idò, en no esser que hu sapia es meu homo, que es gigant

i amic d' un drac
que tot lo mon cerca,
que tot lo mon sab...

—I ¿aont es es vostro homo?

—No 's pot torbar gaire a entregar-se.

—Idò ¿per que no 'm deixau romandre? i per ventura aclariríem qualque cosa.

—Fii meu, ell es gigant, i te menjaría.

—No se 'n temería si vos m' amagáveu ben amagat.

—¿Vols que 't pos a tu devall s' escudelleta de brou i es cavall devall es cassolí de fer s' amidó.

—Posau-mos-hi.

Los hi posa; i des cap d' un poc s' entrega es gigant, amb unes bones passes.

Ensuma qui ensuma, se posa a dir:

—¡Sent olor de carn humana!
Ja 'n menjarem aquesta setmana.
¿Qui es passat per aquí?
¡Sent olor de carn humana!
Ja 'n menjarem si 'l demoni no mos engana.
¿Qui es passat per aquí?

—Un cavall vei, diu sa giganta; i li he taiades ses dues cuixes, i les t' he rostides.

—¡Vaja, idò, si les me treus!

—¿I ses faves? ¿O 't penses haver-te d' atepir de derrería no més? Tampoc no has d' esser tan golafre.

Li treu sa cuinada de cortera i sa postada de pa, i li diu:

—T' hi hauríes de fer unes quantes sopes.

Se 'n hi fa set pans, e-hi tira ses faves demunt, s' hi aborda, i foren quatre grapades.

—¡Hala, si me dus ses cuixes de cavall! digué com encara tenía sa boca plena de faves.

Les hi du, i dins un santiamén les hagué desnossades de tot, i diu ben rebent:

—¿Que no hi ha res pus?

—Set cossis d' ensiam.

—Idò ¿que esperas a dur-los?

Los hi du, i amb unes quantes xuclades los se cala tots set.

—¿Amb que m' he de torcar ets morros? digué com va haver fet etzenet.

—Amb so sarrió.

El despenja des clau, i bones fregades p' ets morros, que casi s' arregussava sa pell.

Llavò diu:

—¿Amb que m' he d' escurar es quixals?

—Amb sa barra de sa porta.

Era una barrota de set roves, i ja la s' afica dins sa boca, i puny qui puny.

Més redó que unes xeremíes, se 'n va a jeure, i sa dona ja li demana:

—Escolta, ¿i tu no sabríes *l' amor de les tres taronges* aont es?

—¿Com no hu he de sebre, si jo i sis més la guardam?

—¿Aquesta m' es vera?

—Passa de vera.

—¡Vaja, idò, si m' ho dius aont devers es!

—¡No 'm parlem! Voltros dones sou uns paners foradats: tot e-hu vessau si vos diuen res.

—¡Tira! ¡diguem-ho!... ¡tant com t' estim!...

—¡Sí!... ¡ja 'l me comanarás molt que jo t' ho diga! ¿Sabs que has de fer? callar: que no estic per merendengues. ¡A dormir s' ha dit!

Ell al punt dormí com un tronc. Ara ella, girada de un vent i girada de s' altre, i com més anava, més poca son tenía, i més mal de ventre sobre allò que 's gigant no li havía volgut dir.

¡Sabeu que hi arribá a estar de mal a pler!

Aviat ses ganes que tenía d' aclarir-ho foren tan fortes, que no pogué pus, i va dir:

—¡E-hu hem de veure si m' ho dirá o que!

S' aixeca, se 'n va a dur sa barra de sa porta, i enteferra barrotada devers es morros des gigant.

—¡¡¡Ai!!! digué ell, escapant-li un bramul ferest. ¿Quí es que m' ha pegat?

Ella amaga sa barra devall es llit, i diu:

—¡Era jo qui somiava que vos preníen *l' amor de les tres taronges.*

—¡Que han de pendre *l' amor de les tres taronges!...* si per arribar-hi han de passar un camp de formigues, un camp d' animals ferosos i un camp aont hi ha una serp de set caps que faría benes qualsevol que s' hi acostás. I si a un cas de casos n' hi hagués cap que passás, llavò se trobaría amb sa murada que tanca es jardí, una murada de setanta pams d' alt, i no més e-hi ha un portal amb unes portes de bronzo, que sempre s' obrin i se tancan, s' obrin i se tancan ben aviades i amb

tanta força, que 'n farien una coca de s' atrevit que s' atansás a passar. I no los unten mai es gaufons per que fassen més estrai i amb so renou no mos deixen dormir a noltros qui guardam, per que així en cap manera mos puguen trair... ¡Vaja, no la mos pendrán a *l' amor de les tres taronges!*... ¡en pots estar ben segura!... No res, encén es llum, i mirem dins aquesta boca, que per mí no será pus lo que era.

Encén es llum, la hi mira, i li va haver tomats

set aumuts de dents i set de quixals;
però encara n' hi quedaren altres tants.

—¡Re cent mil carrerancs de carretades de dimonis cucarells! diu ell com veu tanta destroça. ¡Ah!... si no fosses ma muller, no 't valdría Sant Pere: te menjava! Sobre tot, ¡miret-hi més una altre vegada en so somiar, si no tens sa vida avorrida!

Ja hu crec que En Bernadet no los havía perduda cap parauleta. Massa ell escoltava be, i en tenía poca de son.

Anau a dormir voltros a un cas d' aquests.

Lo endemá abans de s' auba es gigant li acopa cap a guardar *l' amor de les tres taronges*.

Sa dona alça s' escudelleta de brou i es cassolí, i surten En Bernadet i es cavall.

En Bernadet diu:

—Deu vos ho pac lo que hu fet per mí; i en coses que siem bons, manau i disponeu.

—Deu te do tanta ventura com desig per mí meteixa, va respondre ella.

En Bernadet pega bot demunt es cavall, i de d' allá.

Camina caminarás, hora-baixa de tot, veu un llumeneret blau, lluny, ben lluny, i exclama:

—¡Un llumeneret blau!
¡E-hi arribarem si a Deu plau!

E-hi arriba, i foren unes cases blanques.

També hi va haver una dona demunt es portal.

—¡Alabat sía Deu! diu ell.

—¡Per a sempre! diu ella. ¿Que cercas per aquí, Bernadet?

—*L' amor de les tres taronges.* ¿No 'm diríeu per ont para, germaneta?

—Jo no hu sé, fii meu. En no esser que hu sabés es meu homo, que 's gigant

i amic d' un drac
que tot lo mon tresca
que tot lo mon sab...

—Idò ell es fácil que hu sapia. Si me deixaveu romandre, le hi poríem demanar.

—Però ell es gigant, i te menjaría.

—Si volíeu, me poríeu amagar a part o banda.

—¿Te 'n aconhortes que 't pos a tu devall s' escudelleta de brou i es cavall devall es cassolí de fer s' amidó?

—Sí que me 'n aconhort.

Los hi posa; i des cap d' una mica s' entrega es gigant, amb unes bones passes.

Ensuma qui ensuma, se posa a dir:

—¡Sent olor de carn humana!
¡Ja 'n menjarem aquesta setmana!
¿Qui es passat per aquí?
¡Sent olor de carn humana!
¡Ja 'n menjarem, si 'l dimoni no mos engana!
¿Qui es passat per aquí?

—Un bou vei, diu ella, i li he taiades ses cuixes, i les t' he rostides.

—Idò ¿per que no les me treus? que duc una fam que m' alça.

—Sí, ell lo que 's diu tu no importa que t' untes es quixals de vinagre... T' acabarías un llinatge.

—¡Vaja si 'm dus ses cames de bou!

—¡Ell has de tastar ses favetes primer! ¡M' ho haguesses comanat avui dematí, si no les t' havíes de menjar!

—¡Hala, idò, ses faves!... ¡Depressa!

—¡Ja les te duré!... ¡Ten un poc de paciencia; que la Mare Priora en tenía i la batculaven!

Li du una cuinada de cortera, i una postada de pa, que era sa seua racció, i li diu:

—¡Vaja si t' hi fas sopes i t' assaciarás un poc més!

Se 'n hi fa set pans, e-hi aboca ses faves; i ¡dassa qui dassa bons budoixos! al punt les tengué totes dins l' ánima.

—¡Venguen ses cuixes de bou! diu ell, com encara tenía sa boca plena.

Ella les hi du, i aviat les tengué escloveiades.

—¿Que no tens gens d' ensiam? diu ell.

—Set cossis.

Los hi posa demunt sa taula; s' hi aborda, i no hi deixa ponedor.

—¿Amb-e que m' he de torcar ets morros?

—Amb so sarrió.

El despenja, i bones fregades p' ets morros, que casi s' arragussava sa pell.

Llavò diu:

—¿Amb-e que m' he d' escurar es quixals?

—Amb sa barra de sa porta.

Era una barrota de set roves, i ja la s' afica dins sa boca, i ponyida ve, i ponyida va.

Redó, que no podía dir pruna, se 'n va a jeure, i sa dona ja li demana:

—I ¿tu no sabs per ont capíleva *l' amor de les tres taronges?*

—¡Massa que hu sé! Des que som nat, la guart amb sis més.

—¿La guardes, i no m' ho havías dit?

—No hu havías mester sebre.

—¡Sabs que hi vas d' errat!... No res, per cástic diguem-ho ara.

—*¡Per vos son fetes ses monges d' Inca!* ¡Per paga voltros dones sou tan trempades per guardar un secret!... ¡ell sou tan callades com ses campanes!

—¡Vaja, diguem-ho! ¡depressa!

—¿Sabs que has de fer? Callar; que tenc una son que 'm roega; i no 'm vengues en recapitoletjar.

Sa dona va veure la mar bruta, i se posá un punt a sa boca.

Ell s' adormí com un sauló. Ara ella ¡ses derreres que tengué d' aclucar ets uis!

¡Massa ell li covíen amb so pebre de *l' amor de les tres taronges!*

¡Sabeu que li va caure de tort que 's gigant no li hagués volgut dir aont era!

Arribar a tenir-ne tant de mal de ventre, que, pensa qui pensa com el se poría espassar, a la fi s' aixeca, se 'n va a dur sa barra de sa porta, i enfloca barrotada devers es morros des gigant.

—¡¡¡Ai!!! digué ell, escapant-li un bramul esglaiador. ¿Qui es qui m' ha pegat?

Sa dona amaga sa barra devall es llit, i diu:

—¡Era jo, qui somiava que vos preníen *l' amor de les tres taronges!*

—¡Bestia, més que bestia! diu ell. ¿Quin possible es que la mos prenguen, si per arribar-hi han de passar un camp de formigues, un camp d' animals ferosos, un altre que hi ha una serp de set caps, i llavó una murada de setanta pams? Passat tot això encara venim noltros, qui som set de día i set en sa nit, ajaguts abaix des taronger que té *l' amor de les tres taronges* an es brot de més amunt. I per enganar la gent, en dormir tenim ets uis badats, i en no dormir los tenim clucs. Veiés com el mos han de porer prende an es brot de tres taronges! Ja pots estar ben descansada ja! No 'l mos pendrán... Sobre tot, encén es llum, i mirem dins aquesta boca, que per mi no será pus lo que era.

Ella encén es llum, li mira dins sa boca i li va haver tomats

> set aumuts de dents i set de quixals;
> però encara n' hi quedaren altres tants.

—¡Re cent mil carrerancs de carretades de dimonis cucarells! diu ell, com veu tanta destroça. ¡Oh! si no fosses ma muller, no 't valdría Sant Pere: te menjava! Sobre tot, miret-hi més en so somiar una altre vegada, si no tens sa vida avorrida.

Ja hu crec que En Bernadet no 'n perdé cap de paraula d' aquestes. ¡Massa ell escoltava arreu!

Es gigantot lo endemá, abans de s' auba, ja li hagué envelat cap a güardar *l' amor de les tres taronges.*

Sa dona alça s' escudelleta de brou i es cassolí, i surten tots xalests En Bernadet i es cavall.

En Bernadet digué a sa dona:

—Deu vos pac lo que hu fet per mi; i en coses que siem bons, manau i disponeu.

—Deu te guart de tot perill, Bernadet, diu ella; i Ell te do tanta ventura com desig per mi meteixa.

—Amen, i amb Deu siau, diu ell.

I ja está demunt es cavall, i de d' allá s' ha dit.

Camina caminarás, topa a un riu, i a sa vorera hi havía una veieta, qui com que provás de passar; i ja s' escometen:

—Alabat sía Deu, germaneta.

—Per a sempre... ¡Oh Bernadet, fii de rei! ¿tu ets?

—Jo som. I ¿qué volíeu fer ara?

—Passar aquest riu.

—¡Ca, dona! Vos ne duría. Esperau, vos possaré a ses anques des cavall.

La hi posa, dona an es cavall per dins es riu, i dins un instant ja fonc a s' altre part.

Sa jaieta tot d' una devalla, i diu.

—¡Oh Bernadet, quin favor m' has fet! ¡Deu del cel el te pot pagar i no més!

—Això no es cosa, germaneta. Si voleu res pus.....

—Que 'm digues aont te 'n vas per aquests paratges, i tal volta te poría dar un camí.

—A veure si trobaré *l' amor de les tres taronges*, germaneta. Ja 'm farieu un gros favor si 'm déieu aont para.

—Dins es llevant. Ves sempre tot dret cap allá ont veges sortir es sol.

—Me diuen, germaneta, que he de passar un camp de formigues, un d' animals ferosos i un que hi ha una serp de set caps, i que llavò hi ha unes portes de bronzo que sempre portetgen i no deixen passar ningú.

—I ben ver que es, Bernadet.

—¿I com ho hauría de fer perque ses formigues no 'm diguessin res i me deixassen passar?

—Du-los blat.

—¿I an ets animals ferosos?

—Euveies i anyells.

—¿I a sa serp de set caps?

—Set gerres de llet.

—¿I a ses portes de bronzo?

—Unta-los es gaufons de saïm bõ, i s' aturarán de portetjar i de fer renou, es gigants s' adormirán, i tu porás fer sa teua vía.

—¡Per amor de Deu sía, germaneta! diu En Bernadet, i li dona una grapada de dobles de vint.

Sa veieta se posa sa ma a sa butxaca, i se treu tres rodetes de floc, una verda, s' altre color de cendra, s' altre rotja, i llavó un bolic de cotó.

—Jas això, diu ella. Per entrar dins es jardí, per que no 't senten, posarás aquest cotó á ses potes des cavall; i quant t' encalsen, si veus que ja t' agafen de tot, amolla aquests flocs. No res, Bernadet, fes sa teua vía, i que Deu te guart de perill, i te deix arribar allá ont tu vols.

—Amén, diu En Bernadet.

I ja es partit ben acanalat cap a llevant.

Camina caminarás, troba un traginer amb un mul i tres sacs de blat.

Li compra es mul y sa somada, i ¡hala per endevant!

Camina caminarás, troba un pastor que pasturava un centenar d' euveies; les hi compra, les se passa devant, i de d' allá s' ha dit.

Camina caminarás, topa a un hostal, e-hi compra set gerres somerals i una olla de saim: muny ses euveies, i umpl ses gerres de llet, i amb tot aquest carro-portal ¡hala per envant!

Camina caminarás, a força de cercar, arriba a trobar es camp de formigues, que negretjava de tantes que n' hi havía: feien tel per tot; no veien gens sa terra.

I ¿qué fa En Bernadet? Descarrega ets tres sacs des mul, i ja es partit escampa qui escampa blat, i... fins que l' hagué escampat tot.

Ses formigues s' aborden an es blat, i vos assegur que n' hi hagué de feixina.

Ja no s' empatxaren de res pus; i En Bernadet pogué passar de lo millor amb so cavall, es mul i ses euveies.

Arriba en es camp d' animals ferosos. Fa passar ses euveies devant, i elles pagaren la festa. Aquells animalots s' hi abordaren tot afamegats, i vos assegur que les hi trobaren saboroses, i ets roissos que feren foren molts pocs.

Ja no s' empatxaren de res pus; i En Bernadet pogué passar de lo millor amb so cavall i es mul amb sa llet.

Arriba en es camp de sa serp de set caps, que hi va compareixer amb totes ses barres ubertes, i amb uns ciulos que 's cabeis s' arrissaven.

En Bernadet li presenta ses set gerres somerals plenes de llet, s' animalot afica un cap dins cada gerra; i allá, *gloc*, *gloc*, beu qui beu llet, sa més descansada del mon.

¡Sabeu que l' e-hi trobava de bona!

No li llevía gens alçar es cap ni girar la vista entorn.

¡Ja ho crec que En Bernadet pogué passar de lo millor!

Ja veia es jardí de *l' amor de les tres taronges:* sortíen ses rames d' ets abres i ets brolladors part demunt sa gran paret, deixant anar una oloreta i una frescor que tot allò embalsamava.

Ja era devant ses portes de bronzo, que no se donaven raó a obrir-se i tancar-se; i com que se haguessen d' estallar amb sos *tutups* que feien, que resplandíen dins es cervell, i amb so *rac arrac* des gaufons, que hauríen escarrufat un ase retut, quant i més un cristiá. Se coneixía que hi anaven ben alerta a untar-les.

En Bernadet s' hi acosta, se treu s' olla de saim bo, i de dalt es cavall unta ben untats es gaufons des mig i de més amunt. Bota, i unta es de baix; i e-hi possa tot es saïm.

¿Qué me 'n direu?

Ell aquelles portes, lo meteix que si los haguessen donats dormissons, s' aturen cop en sec de portetjar i de fer estrai, i romanen mig ubertes i mig tancades, lo meteix d' adormides.

També s' adormiren ets gigants amb so parar aquell telabastaix, i devers les onze que eren, s' hora que sa son petxuca més fort ets qui están mans fentes.

En Bernadet embolica i ferma es cotó per ses potes des cavall, i ja se 'n entra dins es jardí, sensa fer petjades casi casi; i cap an es taronger des mig! que 'l veien de per tot, de alt que era i de vorjo que duia.

TAYLOR INST. OXFORD

Al punt e-hi va esser devora, i e-hi afina ets set gigants, enrevoltats de sa soca, ajagudots, badant uns uis com uns platets.

S' hi acosta de puntes de puntes, sensa alenar casi casi: se senya tres vegades, s' enfila com un aranyó per sa soca, arriba an es brot de ses tres taronges, el cui, devalla, pega fua cap an es cavall, i ja hi está demunt, i venga esperonada i altre; i es cavall de quatres, i de d' allá.

Amb sa mica d' estabeig es gigants se desperten, i me veuen aquell qui fuig i es taronger sensa es brot de ses tres taronges.

¡Oh quin bramul que pegaren i quin bot!

—¡No la mos ha feta, que no la mos hagem pensada! diuen cridant com a locos i amb unes flestomíes qui socorraven.

I ja han pitjat derrera En Bernadet tots set, brandant cadasqú una barrota de set quintars.

La hi tiraven per capturar-lo; però no 'l feriren.

Com veren que ja anava a passar ses portes de bronzo, se posen a cridar:

—¡O portes, aturau aquest polissó, que mos pren *l' amor de les tres taronges!*

—¿Aturar-lo? diuen ses portes. Ell ningú mai mos havía untades ni de morques; i ell mos ha untades de saim bó!... ¡Que pas!

I s' obrin de pinta en ample i el deixen passar com si fos estat el rei, tot dient-li:

—¡Uá! Bernadet, que no t' agafen!

I En Bernadet de d' allá per dins es camp de sa serp de set caps; i ets set gigants correns derrera, fent flamada, tirant-li ses barrotes; però mai el poríen endivinar.

—¡O serp, atura aquest polissó, que mos roba *l' amor de les tres taronges!*

—¿Aturar-lo? diu sa serp. Ell ningú mai m' havía duit un glop de llet, i ell me 'n ha duites set gerres somerals! ¡Que pas!

I sa serp el deixa passar sa mes lleal del mon, tot dient-li:

—¡Uá, Bernadet, que no t' agafen!

I En Bernadet de d' allá per dins es camp d' ets animals ferosos, i ets gigants derrera ell, cuidant a fer ui de córrer, i tira qui tira ses barrotes, però sempre errant es tir.

—¡Animals ferosos, parau aquest polissó que mos pren *l' amor de les tres taronges!*

—¿Parar-lo? diuen ets animals ferosos. Ell ningú mai mos havía duit un os, que es un os; i ell mos ha menada tota una guarda d' euveies i anyells! ¡Que pas!

I el deixen passar, i tots li diuen:

—¡Uá, Bernadet, que no t' agafen!

I En Bernadet de d' allá per dins es camp de formigues, i es cavall que volava; i ets gigants correns derrera, tant com en poríen treure, i barrotes al aire; però mai feríen En Bernadet, ni d' un bon troç.

—¡Formigues, parau aquest polissó, que mos pren *l' amor de les tres taronges!*

—¿Parar-lo? diuen ses formigues. Ell ningú mai mos havía duit gens de blatet, i ell mos n' ha duits tres sacs ben grans i ben plens! ¡Que pas!

I el deixen passar, tot dient-li:

—¡Uá, Bernadet, que no t' agafen!

I En Bernadet bones esperonades an es cavall, i es cavall qui rebotía, i amb cada llongo feia set destres.

Ets gigants aquí digueren:

—¡No, ell si no deixam ses barres i no hu feim de tot, no 'l plegarem! ¡Ell corre mes que 'l dimoni!

Deixen ses barres, i, ¡hala petits! tots set derrera En Bernadet.

¡Vos assegur que hi debanaven ben aviat i que 'n feyen de carrera!

En Bernadet se gira, i veu que li reprenen una cosa grossa, i que promte li serán demunt.

Se treu sa rodeta de floc vert, la desfá, los ho tira: i aquell floc torna un camp de gatoves, argelagues, esparagueres de gat, donardes, romaguers, garanyoners i cirerers de bon pastor, tots reblits de púes. Les teníen més espesses que 's cabeis des cap, i ben afuades que eren i ben llargues. Feien cara de mes aficadisses que un ca de bou.

Ets gigants no hi repararen gens; però com e-hi varen haver caminat un troç, tengueren peus, cames i cuixes com un llatze, de tantes púes que s' eren aficades; sa sang ratjava a la vela; no hi teníen repòs.

S' aturaren a desficar-les-se; però com partíen de bell nou, ja se 'n tornaven aficar set deus.

Amb lo sorts que eren de pell i amb sa rabia que duien, a força de potoiar i de palancatjar, passen aquell camp.

En Bernadet casi ja no 'l veien. Tornen partir ben correns, ben correns, i ¡sabeu que 'l feren d' envant!

En Bernadet se gira, i los se veu demunt.

Aquí desfá sa rodeta de floc senrós, les ho amolla, i aquell floc torna un camp de fuies de

trinxets, guinavetes, serres i destrals amb so tai per amunt.

Ets gigants no hi repararen gens; però, com se sentiren aquells tais que los entraven dins sa carn viva, ¡o quins bots i quines revinglades que pegaven, i quins bels i bramuls que feien!

Al punt tengueren peus i cames plens d' ubertes i tais, i sa sang que los ratjava roi seguit.

Així com pogueren, sortiren d' aquell camp; però tan enforiolats anaven, que no hi pogueren consentir de deixar fogir En Bernadet; i ja tornaren esser partits, coixeu coixeu, derrera ell, fent de la guerra pota.

En Bernadet tenía es cavall cansat i mort, que no poría pus.

Se gira i los veu que encara se 'n veníen, i feien més vía que ell.

Aquí desfá s' altre rodeta de floc roig, los ho tira, i aquell floc torna un camp de brases ben espesses i ablamades.

Ets gigants, que ja no hi veien de cap bolla ni sabíen que 's feien ni per ont caminaven, s' afican dins aquell camp; i allá los n' hauríeu vists pegar de bots i xecalines, i fer-ne d' esquerevits i rebel·lades. Sabeu que xuclaven de fort, i quins ais i quins remeulos los escapaven més esglaiosos i aborronadors.

Per encapironats que estiguessen a passar envant, aquelles brases los capturaren, tan si volgueren com si no volgueren: un derrera s' altre varen caure; graponetjaren i se bolcaren una estona, de rabiosos que se veien; i allá fent xiu xiu, colaren tots la vida.

Com En Bernadet va veure que ja no n' hi ha-

vía cap que l' encalçás, atura es cavall per reposar una estona.

Estava abrasat de set, i li vengué s' idea de xapar una taronge.

La xapa, i hi hagué de-dins una fadrineta com un sol, sa cosa més garrida que se fos vista mai.

Encare no va esser sortida, com diu:

—¡Bernadet, Bernadet, dam aigo; si no, m' aufec!

No n' hi pogué donar perque no 'n tenía, i la pobreta tors es coll, i morta.

Figurau-vos quin esglai se 'n degué dur En Bernadet. ¡O quina pena que tenía!

Torna pendre es tapins cap a ca-seua, i de d' allá.

Camina caminarás, com més anava, més li revenía sa set.

Com no pogué suportar-la pus, va dir:

—Xaparé una altre taronge, i será lo que Deu voldrá.

La xapa, i també hi va haver de-dins una fadrineta com un sol, que, si guapa era estada s' altre, més e-hu era aquesta, però d' un bon troç.

I digué tot d' una:

—¡Bernadet, Bernadet, dam aigo; si no, m' aufec!

No 'n tenía gens d' aigo, no n' hi pogué dar, i ella tors es coll, i morta.

Figurau-vos quin altre esglai p' En Bernadet. Se pensava morir-se de sa pena que tenía.

Torna pendre es tapins cap a ca-seua i de d' allá.

Camina caminarás, sa set sempre anava aumentant, i no era sofridora per cap vent del mon.

¡Ja n' hi veníen de ganes de xapar sa taronge que li quedava!... però va dir:

—Fins i tant que trop un pou, no l' he de xapar... Primer consent morir. ¡No vui jo entregarme a ca-meua mans buides, amb tant com m' ha costat de trobar i de pendre aquesta bona d' *Amor.*

A la fí troba un pou, treu un poal d' aigo, i xapa sa derrera taronge.

Ja ho crec que també hi va haver una fadrineta com un sol, però com es sol més hermós que se puguen pensar enteniments de criatures.

Amb tot i esser ses altres dues tan garrides, devora ella no eren vistables, eren morques.

Encara no va esser fora de sa taronge, com diu:

—¡Bernadet, Bernadet, dam aigo; si no, m' aufec!

En Bernadet li afica es cap dins es poal, clamant:

—¡Beu fins que tengues beguera!

I pogué beure tot lo que va voler.

En Bernadet pegá també una bona tímbola.

¡Oh que hi estava de xelest, i que hi anava de xaravel·lo, com se veia devant aquella fadrineta maravellosa, devant *l' amor de les tres taronges!*

No sabía que 's feia: botava, i saltava, i tenía por ferm de esclatar d' alegría.

—No res, diu ell: a ca-nostra tenim ses feines, i a casar-mos abans de més remor.

—Ja ho hauríem d' esser diu ella.

Ell munta a cavall, ella se posa a ses anques, i de d' allá s' ha dit cap a ca 'n Bernadet.

Camina caminarás, des cap d' un parei de díes destriaren la Ciutat, que estava demunt un puig, i era ben gran i ben vistosa.

Troben un pou a sa vorera des camí.

—¿Sabs que ferem? diu ell: tu devalles, i no 't mous d' aquí, i jo aniré a menar es cotxo i tot s' acompanyament que mos estableix.

—Deixeu anar an això, diu ella. Ja arribarem així meteix sensa cotxo, en no esser que 's cavall se rete.

—Es cavall no se retrá, si Deu ho vol; però veus: no está be que mos presentem tots dos plegats cop en sec i a les sordes. La gent e-hi trobaría que dir, i mon pare i ma mare ho pendríen tort. Creu-me, tu esperem devora aquest pou; i dins un moment som aquí. ¡Jas aquest anell per penyora!

I n' hi dona un tot d' or i diamants.

Ella el pren, el se posa, i devalla des cavall amb llágrimes an ets uis, es cor nuat de pena, i dient:

—¡Per amor de Deu, Bernadet, torna prest!

—Molt pots frissar tu, però encara t' assegur que fris més jo, diu ell.

Dona esperó an es cavall cap a la Ciutat, i podeu creure que' n feia de vía.

El colombra un negret de demunt sa torre més alta, que d' orde del Rei guaitava sempre amb una trompeta amb sa má per donar avís tot d' una que 'l ves venir; i pega cop de trompeta, cridant amb tota sa força:

—¡El príncep ve! ¡el príncep ve! ¡el príncep ve!

Sentir aquella veu, i alçar-se tot-hom, i sortir-li al enquantre, va esser tot u.

Com se suposa, el Rei i la Reina foren es de devant, i podeu pensar ets abraços, aferrades p'es coll i besades que li daren, i ses festes i xicotines que li feia tota la cort i tota la Ciutat.

—¿I que vens de buit? li digueren son pare i sa mare.

—¡Que he de venir! diu ell. ¡Ben de ple venc jo!

—¿Que vol dir? ¿L' has trobada a *l' amor de les tres taronges?*

—L' he trobada i la duc.

—¿I aont es?

—An es pou d' aquí baix, que mos espera que hi anem amb so cotxo i tot s' acompanyament.

Aquí el Rei passa orde de que s' enrenc la cosa, i que se pos tot a punt de pastora mía, i que no hi falt cap gra a sa dobla.

Criats i criades i tot-hom s' hi posen, i vos assegur que traullaven, i se treien es fret de peus, i s' afanyaven tot lo que poríen; i En Bernadet que no feia més que córrer d' una banda a s' altre, cridant:

—¡Hala si feis vía!... ¡espediu!... ¡depressa!

Mentres tant, *l' amor de les tres taronges*, empagaída de que la vessen allá tota solina es qui passassen, s' en puja dalt un noguer que becava demunt es pou.

Está qui está, s' entrega a dur-se 'n un viatge d' aigo una esclava d' una fornera, més lletja que 'l pecat. Dir que pareixía feta amb sa destral grossa i que no més l' havíen mig embastada, es dir massa poc. Per dir-ho així com era, pareixía feta amb so mol·lo de fer llamps.

Sa derrera pussa que li picá que demunt es noguer e-hi hagués ningú.

Quant treia ses gerres, veu dins es pou s' imatge d' aquella fadrineta, i sa beula se cregué que era sa seua propia; i ja se posa a dir:

—¡Bon re cap de re cotri! ¡Ja som guapa jo ferm, i no me 'n era temuda! ¡Aquesta si que m' es blava!... ¿An aquí? ¿Jo, tan guapa i tan bella, haver d' esser esclava d' una fornera? ¡Trinquen! ¡trinquen les gerres!

I *clif, clif, clif,* trenca ses quatre gerres.

Se 'n torna an es forn, i diu:

—Ses gerres se son rompudes. ¡Venguen unes altres, si voleu que vos dugue aigo.

Sa fornera n' hi dona unes altres, noves de trinca, i s' esclava se 'n torna an es pou.

Quant treia ses gerres, veu de bell nou s' imatge d' aquella fadrineta, i sa beula se torna creure que es sa seua propia, i diu:

—¡Bon re cap de re cotri! ¿No hu dic jo que som una hermosura, i no me 'n era adonada? ¿Anquí?... ¿Jo, tan guapa i tan bella, haver de esser esclava d' una fornera?... ¡Trinquin! ¡trinquin les gerres!

I *clif, clif, clif,* trenca ses quatre gerres.

Se 'n va an es forn, i diu amb uns morros d' un paum.

—Ses gerres se son rompudes.

—¡Altre pic, Toni Colau! diu sa fornera. Ell, segons veig, sortirás cara per ses gerres! ¡Tu lo que cerques, tastar sa verga de bou! ¡Bouetge un poc, i veurás si ho es saborosa!

Per sortir-ne d' una vegada, li dona unes gerres d' aram, dient:

—¡Ara ho he de veure si també les romprás an aquestes! ¡Ja serás el dimoni si les romps!

Se 'n torna sa pertafè a dur aigo amb ses gerres d' aram; i ja ho crec que, com les afica dins es pou, veu de bell nou s' imatge d' aquella fadri-

neta dins s' aigo; i llevó sí que s' ho va creure que era sa seua propia, i comença a descapdellar:

—¡Bon re cap de re cotri! ¿No hu dic jo que som s' atlota més hermosa que escaufa es sol? ¿An aquí? ¿Jo, tan guapa i tan bella, haver, d' esser esclava d' una fornera?... ¡Trinquen! ¡trinquen les gerres!

Ja les tira en terra amb tota sa força, i les hi torna tirar; les fa pegar per ses roques; les enteferra pedra y altre pedra.

Una mica se copetjaren i s' aclocaren; però no se romperen.

—¡Mal llamp ses gerres! deia ella, fent sa fel, taiant claus.

Se sería tornada a un puat.

Sa fadrineta de dalt es noguer, veent allò no pogué aguantar pus, i esclafeix de riure, ben fort.

S' esclava alça es cap, mira arreu, i la m' afina dalt es noguer.

Sa primera idea fonc de pujar-hi i tirar-la de cap dins es pou; però se 'n pensá una altre: fingeix una estranyesa plena d' alegría, i li diu:

—¡O fieta meua dolça des meu cor! ¿que fas aquí dalt, hermosíssim xerefí? Devalla, mirai des meus uis, i conversarem una estona, i m' espassará sa rabiada que he presa.

Sa fadrineta devalla, mouen conversa: i va esser tan paner foradat, que al punt hagué dit a s' esclava qui era ella, i com estava amb so fii del Rei.

Quant s' esclava la sent, se' n pensá una de feresta, i diu:

—¡O que estic de contenta de lo que me contes! Però, fieta: per rebre es fii del Rei i tot es

seu acompanyament i anar-te 'n a casar, dus aquests cabeis, tan rossos i tan llarcs, un poc descarabutats... ¡Dassa, t' esplugaré i te pentinaré amb quatre grapades! ¡Sabs que s' es mester d' anar d' enllestides per rebre un fii de Rei i tota la cort!

Sa fadrineta, com qui mal no fa, mal no pensa, ses derreres que tengué de sospitar-se gens d' ella: li posa es cap demunt sa falda. Amb s' esplugar-la i pentinar-la se condorm; s' esclava li treu s' anell i el se posa, i li afica una guya an es clotell.

Al acte sa fadrineta torna una colometa blanca, i vola qui vola per allá.

S' esclava se 'n puja demunt es noguer.

Al punt sent sa remor i es trepitx de tota la cort, que se 'n venía ben xarpada, i el Rei i la Reina i En Bernadet devant devant.

Arriben an es pou, i s' esclava devalla des noguer tota remolesta, i diu:

—¡O que t' ets torbat, Bernadet! ¡Tampoc no m' havíes de fer aquesta! ¡Per avui t' ho perdón!

Com En Bernadet, el Rei i la Reina i tota la cort me veren aquella milana, color d' aram, quedaren de pedra, sensa polsos.

empegueït

An En Bernadet sa cara li queia de empagait; el Rei i la Reina se feien creus; la cort devall devall feia qualque cosa més, i uns amb altres se deien petit petit:

—¡O quin diamant! ¡per fer por, val tan com pesa! ¡Ell guardará de mals pensaments! ¡Ell es més comuna que alló qui put!... ¡Bones *tropis* ha fetes En Bernadet!

Sa polissona, veent que tot-hom era quedat sensa paraula, se posa a dir:

—¡El sol i la serena
m' han feta tornar morena!
¡El sol i la lluna
m' han feta tornar comuna!
¡El sol i la serena
m' han feta tornar morena!
¡El sol i la lluna
m' han feta tornar comuna!

En Bernadet mirá si duia s' anell que havía donat a sa fadrineta, i ja hu crec que 'l va dur.

—No hi ha remei, digué l' homo tot acongoxat, es ella, maldement no hu parega. Sortí dona feta de dins una taronge, i ara una mica de sol i de lluna i de serena la m' han posada així. ¿Que hi farem? ¡Planetes que hem de córrer!

El Rei i la Reina, per sortir d' aquells emblavins, fan pujar s' esclava an es cotxo, i cap a la Ciutat, i tota la cort derrera derrera.

—Mal camí passar-lo prest, diu el Rei.

Se 'n van tot dret a la Seu, se fa es casament, i al acte ses noces.

A s' esclava no hi havía qui li anás devant ni derrera. ¡Com se veia sa dona des fii del Rei, i dins quatre díes Reina!

No sé com no esclatá d' inflada que anava.

Estava asseguda a cap de taula, costat per costat de 'n Bernadet, mirant a una part i altre, sensa repós, com a picada d' aranya, i dient amb sos uis, si no amb sa boca:

—¡Estau-me alerta tots, i vel·lau-me be es batuts, que tenc males voltes ferm! ¡Qui la 'm fa, la 'm paga!

Començen a dinar, i a mitján arrós compareix una colometa blanca, sa cosa més purificada,

agradosa i galanxona; i ja es partida vola qui vola per s' endret de sa taula, de cap a cap, i sobre tot devers En Bernadet.

—¡O quina colometa més guapa! digué tot-hom ¡O quina pintura!

S' esclava començá a fer morros de bon de veres; i com sa colometa s' acostava devers ella, li pegava un bon toc, dient:

—¡O quin animalot més profidiós i més lleig! ¡Xo, dic! ¡I encara dirán que los agrada!... ¡Ell deuen tenir es paladar enretjolat!

E-hu deia p' En Bernadet, que no llevava sa vista de sa colometa; i s' animaló vola qui vola per demunt es seu cap i entorn d' ell.

—¡O que m' agrada! ¡O que m' agrada! deia l' homo.

Se posa unes quantes miques dins sa má, la hi alça; i sa colometa *zas* les hi pren amb so bequet. I fua d' aquí i fua d' allá, i se posa a dir amb un ronquet ben suau, com un ratjolí de mel:

—¡Per mí se fan les nocetes,
i jo me menj les miquetes!
¡Per mí se fan les nocetes,
i jo me menj les miquetes!

I ja tornava esser devers En Bernadet; i aquest que no s' aturava de dir:

—¡O que m' agrada! ¡O que m' agrada! ¡Quin animaló més agut!

—¡Quin animalot més grosserot, dic jo! exclamá s' esclava, tota furiosa i fora de sí. ¡No sé aont tens es gust!... ¡O quina pudor!... ¡Treis-lo defora, que put més que carn de vas!

I En Bernadet que sols no la sentía, perque no

veia ni sentía més que sa colometa; i sempre estava amb sa má alta, plena de miques; i sa colometa que era ben falaguera de saupar-les-hí amb so bequet, i les s' enviava, i no parava de dir:

—¡Per mí se fan les nocetes,
i jo me menj les miquetes!
¡Per mí se fan les nocetes,
i jo me menj les miquetes!

—¡Xo! ¡xo! ¡xo, animalot del dimoni! arribá a dir s' esclava, volada de tot i fent flamaradeta. ¡Treis-lo defora, dic! ¡treis-lo defora! ¡O quina gitera! ¡Tot quant tenc dins es ventrei gitaré! ¡Xo, dimoni!

A les hores En Bernadet, tot embebeiat amb sa colometa, mentres ella li prenía ses miquetes de dins sa má, l' agafa, i se posa a afalagar-la i a besar-la, i no se 'n poría deixar.

A la fí li troba an es clotell un cap de guya.

—¡Pobre animaló! diu ell, ¿i que es això que té? ¡¡¡I es un cap de guya!!! ¡¡¡O dic!!! ¡¡¡Una guya aficada dins aquest capet!!!

Pega tirada a sa guya, i ¿que me 'n direu?

Ell sa colometa torná aquella fadrineta que En Bernadet havía deixada devora es pou; torná *l' amor de les tres taronges*, tota gentil, galanxona, bella com el sol, enlluernant ets uis, robant ets cors.

—¡Aquesta es sa que jo vaig deixar devora es pou! digué En Bernadet. ¡Això es *l' amor de les tres taronges*, que tant me costá de trobar i de pendre! ¡Aquesta es sa meua amor!

Tot-hom estava amb sos cabeis drets, ningú se 'n poría avenir.

En Bernadet i sa fadrineta contaren tot lo que havía passat, tot-hom los va creure. Fermaren s' esclava a ses coes de quatre cavalls, i aviat fonc troços.

Més se 'n mereixía sa polissona.

En Bernadet i *l' amor de les tres taronges* se casaren; feren unes noces i unes festes mai vistes; i visqueren com Jusep i María anys i més anys; i encara son vius si no son morts.

I al cel mos vegem tots plegats.

Amén.

Manacor, Juriol de 1897.

ES CANYEMET, S' ASE Y SA SERRA-PORRA [1]

Això era un homo de So 'n Servera, que havía nom el sen Tomeu, més pobre que un grí, i més carregat d' infants que un ase vei de mosques: tots cabíen devall un aré; no n' hi havía cap qui 's guanyás es pa.

El sen Tomeu tenía una rota de prat a So 'n Corp. [2]

Un día que hi feinetjava, i havía penjada sa barxa amb so dinar a una pomera, devers les nou e-hi compareix un corp, i li obri sa barxa, i li saupa es dinar.

A bell mig día l' homo se 'n va a sa barxa, i la troba buida.

—¡Ja es aquell polissó de corp que feia sa barca per aquí, devers les nou! diu ell capetjant. Si demá torna sabrá jo qui som.

Lo endemá afica es dinar dins una caera, deixa sa caera demunt sa meteixa pomera, i se posa a l' aguait, esperant es corp.

Es corp no se feu esperar gaire. Estava llépol;

(1) La 'm contaren En Xerafí *Bua*, En Toniet *Tiru* i el sen Gaspar Busquets, *Salero*, de So 'n Servera.

(2) Possessió de So 'n Servera.

i devers les nou s' entrega: veu que s' olor des dinar surt de dins sa caera, i *zas* s' hi enfonya, i bones espipellades.

El sen Tomeu el vel·lava com un gat sa rata, i se 'n hi va correns. Tapa a cada cap de caera, i es corp no li pogué fogir.

—¡Gran lladre! deia ell. ¡Ara 't tenc, gran polissó! ¡Ara 'm pagarás sa nova i sa veia! ¿Vol dir no trobes que 'm basta sa cateifa d' infants a mantenir que tenc, que encara vols que 't mantenga a tu, cara de poca vergonya? ¿Demunt mi vendrás a fer sa llenya, i veus que no 'm puc etxefegar amb sa somada que duc, gran noningú?

—¡Amollau-me! deia es corp; ¡amollau-me per amor de Deu!

—¡No 't valdrá Sant Pere, no! ¡Ja 't tenc sa sentencia feta!... ¡No 'n robarás pus de dinars!... ¡t' ho don per cosa certa!

—Mirau, diu es corp a la fi: sols que no 'm mateu, vos promet un canyemet, que, en estendrel i dir-lí:—Canyemet, fes lo que sabs fer;—tot d' una hi surten demunt plats d' arrós engrogat, galls farcits i porcelles rostides.

—¿I aont tens tu canyamets ni carabassa frita?

—Ara meteix porem anar a dur-lo de *na Penyal de ca s' Hereu*, (1) aont tenc es niu.

—Idò anem-hi. Jo te fermeré es lligabaiasses per una cama, i així meteix podrás volar.

Le hi ferma, i es corp vola qui vola cap a sa cucuia de *na Penyal*, i el seu Tomeu derrera, derrera.

---

(1) Una muntanya del meteix poble, que fa un gran penyal a la cucuia.

Arriben an es niu, que era dins una encletxa de penyes; es corp treu es canyemet, i el tira an el sen Tomeu, i diu:

—¡Vaja si m' amollau!

—Ja hu veurem demá, diu el sen Tomeu.

I el se 'n du a tancar dins sa caera.

Va compondre de no fer ses proves des canyemet fins es vespre amb sa dona i ets infants; però no pogué estar que no se 'n anás a ses cases de So 'n Corp, perque eren ses de més prop, i no passava ningú amb qui poder-se desengavatxar una mica.

Agafa l' amo i sa madona de part, i los diu:

—M' hauríeu de fer un favor entre la paga.

—Sensa paga ninguna si porem, el sen Tomeu. Digau:

—Idò, de guardar-me aquest canyemet fins es vespre. ¡I el m' hauríeu de guardar ben guardat, però ben guardat!

—¿I que té de particular aquest canyemet?

—Es que no 'l donaría per tots ets doblers del mon.

—No res, (digueren l' amo i sa madona, que coneixíen el sen Tomeu, i sabíen que patía un poc de s' aigovés de devant), anau-vos-ne descançat, i no tengueu ansia des canyemet.

El sen Tomeu ja era un bon troç lluny, que se 'n anava, i torna arrera.

—Mirau, diu a l' amo i sa madona, havía fet un descuit: no digueu an es canyemet:—Canyemet, fes lo que sabs fer.

—¿Que hi hauría cap de nou, si le hi déiem?

—No, però ¡no le hi digueu per amor de Deu!

—Be, no le hi direm, digueren ells.

Però encara el sen Tomeu no era a sa rota, com l' amo i sa madona exclamaren:

—¡Ja hem de veure noltros que diantre es aquest canyemet!

L' agafen, l' estenen per veure si hi havía res de-dins, i llavò diuen:

—Canyemet, fes lo que sabs fer.

I encara no hu varen haver dit, com *zas*, ja hi hagué allá demunt un plat d' arróç engrogat, ben gran, galls farcits i porcelles rostides.

Pegaren tots dos una bona panxada, i llavò varen dir:

—¡Ca! ¡ca! ¡Le hi baratarem an aquest canyemet an el sen Tomeu! ¡No fos tan bámbol! ¡Que fassa feina, ell que ja hi está avesat!

¿Que me 'n direu? Ell com el sen Tomeu, entradeta de fosca, se 'n aná a cercar es canyemet, n' hi donen un altre just igual. Ell, basques males quimeres poques, no 's sospitá de res, i s' entrega tot xarpat a ca-seua.

—Mira, digué a sa dona, no fasses sopar anit.

—¿Ai de bo? I ¿que 't penses, si tu vens redó, que ets altres també hi estiguen?

—No, dona. Es que has de pensar i creure, fieta meua, que duc un canyemet, que no son tot verbes sa virtut que té.

—¡Sí! ¡ja 'n deu tenir de virtut!... ¡tant com sa coa d' un rava.

—¡Te dic que 'n té, i ben molta! En estendre 'l i li diuen:—Canyemet, fes lo que sabs fer,—tot-d' una hi surten demunt plats d' arróç engrogat, galls farcits i porcelles rostides.

—¡El Bon Jesús mos assistesca! Ja deus haver escapat a qualque flasco d' aigordent o a sa bota de qualque celler!

—¡A poc poc, dona meua! ¡Ni he vist cap flasco avui ni cap bota, ni he hagut mester guardar mai en vers d' aquestes coses, gracies a Deu! ¡A mi no 'm tracten de gat!

—Idò ¿qui ha vist mai creure-se que, en dir això an aquest canyemet, hagen de sortir plats d' arróç engrogat, galls farcits i porcelles rostides?

—¡Te dic que 'n surten!

—¡Mostrau com!

Aquí el sen Tomeu estén es canyemet demunt sa taula, i li diu:

—¡Hala, canyemet, fes lo que sabs fer!

Es canyemet no 's va moure ni comparegué res.

—¡Fes lo que sabs fer, gran belitre! digué el sen Tomeu, més de mig cremat.

I es canyemet no res.

Be miraven tots ets uions que hi havía dins aquella casa per veure si afinaríen cap plat d' arróç o gall farcit o porcella rostida; però se quedaren amb so mirar.

El sen Tomeu, tot atxul·lat, se posa fet un Nero, jurant i perjurant que lo que primer fería lo endemá en esser á sa rota, sería tòrcer es coll an es corp.

I anava a fer-ho tenir ver tot-d' una que arribá a sa rota.

—¡Ah corpetetxo del dimoni! digué acostant-se a sa caera. I, ¿qui t' ha mostrat a tu de riurer-te d' un homo de be com som jo? ¡Aviat estarás fora cap i coll! ¡A mí no m' enganen, gran polissó!

—¡El sen Tomeu, diu es corp, no som jo que hus he enganat, sino un altre, que vos baratá es canyemet, i no vos ne teméreu.

—¿I aquesta m' es vera?

—¡Passa de vera!

—I, ¿qui va esser aquest noningú?

—No 'vos ho vui dir, perque tendríeu massa malicia, i sería perillós fer un desbarat, dur-vos a perdre.

—¡Si no m' ho dius, te mat!

—Perdonau, el sen Tomeu, no hus ho diré. Jo lo que puc fer, arrambar-vos un ase que, en donar-lí faves, si com les s' ha menjades li diuen: Aset, fes lo que sabs fer,—en lloc de buines fa doblers, tot plata i or.

—¿I aont el tens an aquest ase?

—A *na Penyal de Ca-s' Hereu*, que pastura p' ets *forats.* (1)

—No res, te fermeré es lligabaiasses per una cama, i mos n' hi anam a veure-hu.

Le hi ferma, i se 'n hi van.

Ell e-hi va esser s' aset pastura qui pastura p' ets *forats*, baix de *na Penyal.*

—Per que vegeu que no hus engán, diu es corp, tornau-me tancar dins sa caera fins que hágeu fetes ses proves. Lo que m' hauríeu de donar, una mica de recapte, que estic desenat de tot de tot.

Se 'n torna a sa rota amb s' ase; tanca es corp dins sa caera, i li dona una mica de recapte, i llavò pensá:

—Si ara aquest aset me fogía, ¡ja m' hi atabacaría fort! I ¡e-hi estic ben esposat! Sobre tot, no puc fer cosa millor que menar-lo a So 'n Corp a veure si el me volen deixar tenir dins una boal fins es vespre.

Le hi mena, i l' amo li digué:

---

(1) Es el tombant de baix del penyal.

—Tancau-lo allá ont volgueu, i no tengueu ansia de s' animal.

—Per tot lo mon no voldría que mos fogís. ¡Sabeu quin animalet, l' amo!

—¿De bo? ¿Vol dir val ets seus doblers?

—¿Si los val? No 'l donaría per tots ets del mon.

—No 'm pensava jo, el sen Tomeu, que aquest animalet fos tan bufarell.

—Idò hu es lo que no hus poreu pensar.

El sen Tomeu el tanca dins una boaleta, i ¡cap a sa rota altre vegada!

Com ja havía caminades docentes passes, torna arrera, i se posa a cridar:

—¡L' amo! ¡O l' amo! ¡Sortiu si voleu!

L' amo sortí demunt es portal, i diu:

—¿Que hi ha de nou, el sen Tomeu?

—Que havía fet un descuit.

—¿Quin descuit?

—No havía pensat a comanar-vos que, si donau faves a s' ase, no li digueu: Aset, fes lo que sabs fer.

—¿Que hi hauría cap denou, si le hi diguéssem?

—No; però ¡no le hi digueu per amor de Deu!

—Be, anau-vos-ne descançat: no le hi direm.

Però va esser a sa man revés.

El sen Tomeu no era a sa rota, i s' ase ja havía escloveiada una senaia de faves ben gran.

Des cap d' una estona l' amo i sa madona se 'n hi van, i se posen a dir:

—¡Aset, fes lo que sabs fer! ¡Aset, fes lo que sabs fer!

I aquell animal ja es partit a alçar es cul, i se posa a fer descárregues de pessetes, durets d' or i dobletes de sis lliures, de dotze i de vint.

—¡Ua, petit! deien l' amo i sa madona.

I ell !hala qui hala!

¿Que me 'n direu? Ell los n' omplí una senaia ben gran de patenes d' aquelles.

—¡Ca! ¡ca! varen dir. ¿Això ha de tenir el sen Tomeu? ¡Ell al punt sería més que noltros i més que 'l Rei! ¡No pot esser tenir ell aquest ase!... No porem fer cosa millor que baratar-le-hi, que no se 'n teme.

En teníen un per l' estil: treuen es del sen Tomeu, i e-hi posen aquell.

Es vespre el sen Tomeu e-hi va a treure 'l, i ses derreres que tengué de reparar que le hi hagues-sen baratat.

Arriba a ca-seua, i diu a sa dona:

—Ves a devallar una senaia de faves.

—¿I d' ont?

—¡Des sòtil, faluca!

--¿I que no sabs que fa dues setmanes que les acabárem?

—Idò ves-ne a dur a espera de ca 's Marxando.

—¿I que has de fer ses faves?

—No hu vulgues sebre.

—¿No hu vulgues sebre, i jo que haja de mos-trar cara?

—Idò, per s' ase.

—¿Per s' ase? ¡Ja li basta paia!

—Idò anit ha de sopar de faves; i abans de més raons, ves-les a dur. I no 'm vengues a recapito-letjar!...

Sa dona se 'n aná gruny qui gruny a dur ses faves a espera de ca 's Marxando, el sen Tomeu les dona a s' ase; i s' ase, dassa qui dassa, aviat les s' hagué empessolades.

Com el sen Tomeu va creure que *la cosa* ja estava a punt, diu a sa dona:

—¡Treu un llençol net de bugada!

El va treure, i ell diu:

—Anem.

Se 'n van dins sa paissa; ell agafa a dos cornalons, i a ella la fa agafar an ets altres dos, i fort i no 't mogues, se volgué posar amb so llençol estés derrera s' ase, de manera que 's llençol li fregava per ses cuixes, i sa coa anava i venía per demunt.

N' hi hagué d' haver de raons per que sa dona aguantás es llençol; no hi faltaren protestes ni potadetes ni oferiments de tronc.

Tot-d' una que va esser es triquet, el sen Tomeu diu:

—¡Hala, aset, fes lo que sabs fer! ¡Hala, aset, fes lo que sabs fer!

—¡Ara hu veure'm que fará! deia sa dona, taiant claus.

—¡Te dic que fará cosa! ¡Hala, aset, fes lo que sabs fer!

Aquell animal estava més redó que unes xeremíes, i assetsuaixí pega premuda, i enfloca tal descárrega, que omplí tot es llençol de lo que poreu pensar.

Sa dona cuidá a fer es trò de crits i paraulotes lletges. Se descabeiava, se tirá en terra.

Si fos estada *ciutadana*, li hauría agafat hesteri o atac de nirvis. No hi havía vel.

El sen Tomeu la deixava belar, mira qui mira, i remolca qui remolca, a veure si guiparía ets durets d' or, ses dobletes de sis lliures, de dotze i de vint.

Be mirá i remolcá, però ell no 'n va veure lluir cap.

L' homo quedá més empagait que 'l rei porc. Hauría esclafat un re amb ses dents. Si hagués tengut es corp allá, s' hi hauría tornat amb ses ungles i es barram, i haguera pegades grapades i tanaiades fins que hi hauría hagut corp.

Lo que va jurar i perjurar, que hu faría lo endemá dematí, tot-d' una que arribaría a sa rota.

Se 'n hi aná abans de s' auba, manades fetes, i ja escomet es corp d' un troç enfora:

—¿Gran polissó! ¡gran noningú! ¡aquí 't mat! ¡No 'n fas altre! ¡A mossegades t' he de fer benes!... ¿No deies tu que s' ase feia doblers, en donar-li faves i dir-li: ¡Aset, fes lo que sabs fer?

—Es que vos vaig dar, en feia: es que vos ne menáreu de So 'n Corp supòs que fa altre cosa.

—¿I que me dius ara?

—Que així com vos barataren es canyamet despuisair, air vos barataren s' ase. Vos ne donaren un qualsevol, i s' estojaren aquell.

—I ¿qui es estat es polissó que m' ha feta aquesta?

—No hi haurá més remei que dir-vos-ho: l' amo i sa madona de So 'n Corp.

—¡Ah grans polissons! ¡Ni si m' ho haguessen predicat, no hu hauría cregut que 'm fessen aquesta!... ¿I ara com ho arretglam per que me donen lo que 's meu?

—Mos haurem de valer des nostros medis; perque ¡sabeu que los ne sabrá de greu d' haver de perdre dues alhaques tan grosses com es canyemet i s' ase!

—¡A veure, idò, com ho arretglam!

—Mirau, anem a *na Penyal de ca-s' Hereu.*

Se 'n hi van; es corp treu des niu un garrotet d' uiastre, d' uns tres pams de llarc, amb una rabaça abaix com es dos punys; el tira an el sen Tomeu, i li diu:

—Jau aquesta serra-porra. En dir-li: serra-porra, fes lo que sabs fer,—se posa a donar garrotades a tot-hom qui 's present; i en dona fins que son amo li diga: basta. Vos duis-la a So 'n Corp, com si res fos estat, per que la vos guarden fins es vespre; i los comanau que per amor de Deu no li diguen: serra-porra, fes lo que sabs fer. I si es vespre no teniu es canyemet i s' ase, veniu, i feis-ne benes de mí!

El sen Tomeu se 'n va amb sa serra-porra a So 'n Corp, i la hi deixa, comanant que no li diguessen: serra-porra, fes lo que sabs fer.

¡Bons estaven l' amo i sa madona per no dir-le-hi! Encara el sen Tomeu no era a sa rota, i ja varen haver dit:

—Serra-porra, fes lo que sabs fer.

I sa serra-porra ja está abordada a ells, i garrotades i més garrotades, i a ferir, i més espesses que calabruix.

Ells ho donen a ses cames, però ella los pitja derrera, i amb cada cebeiol los feia fer mitja volta.

Amb sos bels i fues que pegaven alçen tot allò: compareixen missatges i guardians, i cada un que s' acostava a sa serra-porra, ella *plum* li enflocava ventai, que s' hi posava sa má.

I l' amo i sa madona que 's cuidaven a esgargamellar-se cridant com uns desesperats:

—¡Anau correns an el sen Tomeu! i ¡que venga! ¡Que venga a dur-se 'n aquest dimoni! que

mos matará a tots si no la se 'n du. ¡Depressa! ¡anau-hi! que no 'n deixará cap de viu!

E-hi va un missatge, i el sen Tomeu s' entrega tot mes. Encara sa serra-porra repartía ventim a tots ets qui li veníen devant.

L' amo i sa madona havíen tenguda sort d' aficar-se dins una sarria, i així ets cops no los arronçaven tant. Si no es per sa sarria, el sen Tomeu los hauría trobats morts.

Com el senten que entra, se posen a cridar, plorant com a nins petits:

—¡El sen Tomeu, desferrau aquesta serra-porra, i duis-la-vos-ne per amor de Deu, que mos matará a tots! ¡Per amor de Deu i per amor de sa Mare, desferrau-la i duis-la-vos-ne!

—¡Treis-me idò es canyemet i s' ase que 'm baratáreu, grans polissons! deia el sen Tomeu.

—¡No los sabem, el seu Tomeuet! ¡Desferrau sa serra-porra!

—¿No los sabeu? ¡Idò sa serra-porra que vos mat!

Ell l' amo no tengué altre remei que treure es canyemet i s' ase.

Aquí el sen Tomeu va dir:

—¡Basta, serra-porra!

I sa serra-porra s' aturá.

L' homo se 'n aná a ca-seua amb ella, es canyemet i s' ase.

—¿Quin senyal que vens tan dejorn? diu sa dona.

—Ara hu veurás, diu ell.

Estén es canyemet demunt sa taula, i diu:

—¡Hala, canyemet, fes lo que sabs fer!

I al acte compareguèren un plat ben gran, ca-

ramull d' arròç engrogat, i galls farcits, i porcelles rostides.

El sen Tomeu, sa dona i ets infants s' hi atracan, i pegaren una panxada, que s' hagueren de desfer ets calçons i afluixar ets copinyats de redons que estaven.

No havíen tastat res millor mai.

—¡Ara a dur una altre senaia de faves de ca 's Marxando! diu el sen Tomeu.

Sa dona ja va esser més bona de ginyar, i ja no estufornetjá gota com ell li feu treure un altre llençol net de bugada i parar baix de ses anques de s' ase.

Com estigueren amb so llençol ben estés, para qui para, el sen Tomeu diu:

—¡Hala, aset, fes lo que sabs fer!

Encara no hu hagué dit, com s' ase se posa a pegar alçades de cul, i venga descárrega i altre descárrega de durets d' or, dobletes de sis lliures, de dotze i de vint.

¿Que me 'n direu? Ell com se 'n temeren, n' hi va haver demunt es llençol més d' una senaia de dues barcelles.

No vos dic res si botaven d' alegría el sen Tomeu, sa dona i ets infants.

Cuidaren a fer ui de contents.

Se pensaven tornar locos.

Ja no foren pobres pus: se posaren a anar mudats, i fora feina, i venga arròç engrogat, i galls farcits i porcelles rostides.

Ningú se 'n poría avenir, i tots ets serverins en teníen un mal de ventre de com poría esser allò, que no hi sabíen donar volta, i estaven ben mal a pler.

Es bony arribá a esser tan gros, que esclatá: se 'n anaren a contar-ho an el Rei, que a So 'n Servera hi havía una casa així i així, que feia quatre díes que no poríen menjar faves torrades, i ara manetjaven ses dobles de vint a cosses, i feien una taula que ni es primer marqués; i que per força havíen d' haver robat o feta qualque bal· lendina groça.

El Rei se 'n va a So 'n Servera, i tot-hom li digué lo meteix.

Fa agafar el sen Tomeu, i el posen en capella per matar-lo dins tres díes.

Des cap des tres díes el treuen per penjar-lo.

Quant ja estava dalt la forca, demana per dir una paraula.

—Maldement síen sis, diu el Rei, que estava allá, demunt un cadafal.

—Idò que vagen a sa casa, diu el sen Tomeu, i que 'm duguen un garrotet que fa rabacell abaix, i está dins sa caixa.

—¡Anau a dur-le-hi! diu el Rei.

E-hi van, le hi duen, i diu:

—¡O garrotet meu! ¡Deixau-me donar-li una besada!

—¡Que bes fins que tenga besera! diu el Rei.

Le hi donen a besar; i encara no l' hagué besat una vegada, com pega crit:

—¡Serra-porra, fes lo que sabs fer! ¡Serra-porra, fes lo que sabs fer!

I sa serra-porra ja está aficada an es botxí, i a sa gent d' allá devora, i garrotades d' un vent i garrotades de s' altre, i llavò que queien més espesses que calabruix.

La gent, com veuen allò, començen a fer am-

ples i a fogir; però sa serra-porra feia més vía, i ¡garrotades a betzef! per tots ets vents.

Aviat va esser devers es cadafal del Rei; i aquí foren ses bones. An el Rei li tomá sa corona, li esclafá ets morros, li feu un bon breverol a sa closca i li cedá un braç.

An es qui li servaven es tafetá, i li feien la cort, a un li escapollá es nas, a s' altre li passá es barram an el dimoni, an aquest li rompé una espal· la, an aquell ses costelles dolces, a tots los deixá nafrats.

—¡Ajuda, que s' ha mester! ¡Ajuda, que s' ha mester! cridava tot-hom, i el Rei es de devant.

—Jo vos ne donaría, arribá a dir el sen Tomeu, si 'm prometíen de amollar-me franc de tot, i baix de jurament de que no s' empatxaríen pus de mi.

—¡Vos ho jur! diu el Rei tot-d' una que 'l sent; i diu an ets criats:

—¡Amollau el sen Tomeu més que depressa! i ¡pena de la vida an es qui se torn empatxar d' ell!

Tot-d' una que 'l sen Tomeu se veu llibert, digué:

—¡Basta, serra-porra, basta!

I sa serra-porra, s' aturá.

L' homo feu sa contarella an el Rei de tot lo que li havía passat, i romangueren amics corals ferm; i ets serverins se varen haver de quedar amb sa planissada i s' enveja.

I el sen Tomeu, sa dona i ets infants menjaren arròç engrogat, galls farcits i porcelles rostides, una mala fi d' anys; i encara en deuen menjar si no se son aturats.

I, qui no hu crega, que hu vaja a cercar.

Septembre de 1897.

EN PERE GRÍ (1)

Això era un homo casat, amb un xinxer d' infants, afectat d' *alçar es colzo i escorxar moixos*. Havía nom En Pere Grí.

A sa comare li passá per s' escudeller d' entregar-se a ca 'n Pere amb un altre bigarniu.

En es batiar-lo foren ses raons, perque no trobaven ningú que volgués fer es fiol.

Justament el Rei i la Reina passen per allá, i los arriba a ses oreies.

—Ja 'l ferem noltros, varen dir.

El feren, i donaren una doble de vint per hom an En Pere perque sa dona tengués bon servici, i fessen així meteix una mica de refresc, amb un tal: que ell no més poría buidar una taça.

Aquí l' homo trescá totes ses botigues, cerca qui cerca taces grans. En troba una que n' hi cabía una lliure afavorida, i la se cala ben al raset d' aigordent.

---

(1) La 'm contaren En Toni *Garrit*, de Sant Llorens *des Cardessar;* el sen Pere *Gotze*, l' amo 'n Salvador de Son Mas i l' amo Antoni Mascaró de la Marineta de Manacor, i D. Juan Ferriol, Pre., de Sineu.

No vos dic res sa meula que aplegá.

No li bastaren dos díes per fer-li sa pell.

Com el Rei ho sabé, per que no donás mal viure a sa dona, el desterra a Mahó.

Però aquesta al punt no pogué estar pus, de tant que l' anyorava.

—Ja sé que faré, diu a la fi. Me 'n vaig a ca 'l Rei; de cop-descuit li prenc sa mula millor des cotxo, la me 'n men dins es pinar de So 'n Serra d' Artá, que no té fí; i la hi deix fermada llargueta, que puga pasturar axi meteix. El Rei la ferá cercar; ses derreres que tendrán d' anar a So 'n Serra. Jo llevò hi aniré a dir-li que En Pere meu la trobaría; el ferá venir, i així tornarem estar plegats, que a posta mos casárem per estar-hi.

Així com la s' havía pensada la va fer, i endeviná: tots ets criats del Rei cerca qui cerca sa mula, uns p' es pla, ets altres per la muntanya, mai anaren a pensar que de Ciutat se fos espitxada a So 'n Serra.

Sa dona d' En Pere a les hores se presenta an el Rei.

—Senyor Rei, li diu, En Pere meu li trobaría sa mula.

—¿Ell trobar sa mula? diu el Rei. Si fos un flasco d' aigordent, ja hu crec!

—Senyor Rei, li dic que li trobaría sa mula. ¡Que 'm tiren de una passa si no la hi troba! ¡Si es un endevinador de primera!

El Rei, veent que sa mula no compareixía, l' envía a demanar de Mahó per que endevinás aont era s' animal.

Com l' homo sentí es recaldo, en que estigués content així meteix de tornar, pujava més es retgiró que s' alegría; perque deia ell:

—¿Però qui dimoni m' ha fet a mi endevinador? ¡En devía tenir poques de feines es qui m' ha posat aquest berret devant el Rei! ¡Si no 'm costa sa pell, no será res!

Mentres tant, l' afican dins sa barca, i a cap a Mallorca falta gent.

Ets mariners el se cuidaven a menjar amb sa vista.

—¿Que m' e-hu afinada cap pussa? arribá a dir ell, més de mig empipat veent que tots ets uis l' afitoraven.

Ets mariners no goçaven a tornar-li ses pilotes an es joc; perque lo que ells deien entre sí meteixos:

—¡Alerta mosques! que Deu sab que es capáç de fer aquest homo, quant el Rei, que es el Rei, l' envía a demanar per que endevín.

Es patró no va tenir tanta feredat, i li volgué fer una prova.

Se posa una fuia de tabac ben estreta dins sa má; se 'n va an En Pere, i li diu, mostrant-li es puny:

—¡Veam si sou fi per una endevinada! ¡Endevinau-me que tenc aquí dins!

—Vos voleu fer trons vos, respòn En Pere, tot cremat. ¡No trobau que hi estic atabacat que basta, i encara vendreu a atabacar-me més?

—¡El dimoni sou! diu es patró. ¡Sí que ho es *tabac* lo que hi tenc! ¡si que ho e-hu endevinat!

I li mostra sa fuia tot estorat; però encara hi romangué més En Pere de veure que, sensa temer-se 'n havía feta aquella endevinada.

Arriben a Mallorca. Sa dona ja va esser an es moll. Tot-d' una s' aferra per ell, i li diu a s' oreia:

—Sa mula es dins es pinar de So 'n Serra; som jo que la hi he amagada.

Ja hi havía ets criats del Rei que esperaven En Pere, i d' allá meteix el se 'n varen menar.

—¡Hala, Pere, diu el Rei com el veu, ¡veam aont es sa mula!

—¿Aont?... ¿aont? diu l' homo gratant-se es clotell.

—¿No sabs tu, li digueren, que devant el Rei no se graten?

—Idò si no 'm puc gratar, no sabré endevinar.

—¡Idò gratet, mal t' arregusses sa pell! diu el Rei, impacient de tot.

En Pere se pegá un parei de gratades que feien solc, i llavò diu:

—¿Sa mula aont es?... ¿I aont pot esser aquesta pècora?... ¿Sab aont será?... Ja ho veig aont será... Dins es pinar de So 'n Serra d' Artá.

Hi van ets criats del Rei, i ja ho crec que la hi trobaren fermada, pastura qui pastura.

El Rei quedá tant content i agrait, que doná un grapat de dobletes de sis lliures a sa dona que era més bona guardadora, i a ell el fa romandre a la casa per endevinar lo que fos necessari.

L' homo s' estava a ca 'l Rei, ben menjat i ben begut; però no li deixaven tenir cap dobler per que no 'n fes de ses seues per dins tavernes i xibius.

Des cap de temps a la Reina li descompareix un anell tot d' or i diamants, s' anell de ses noviances.

Tres criats le hi havíen fet seuvatge.

Cuidá tot-hom a caure mort cercant s' anell, i en lloc el podíen trobar.

El Rei a la fí se pega un esclafit su es mig des front, i diu:

—¡O bestia de mi! ¿tenim un endevinador en casa com En Pere, i no mos ne servirem?

El crida al acte, i li diu:

—Ja veus sa tribulació que hi ha dins aquesta casa amb aquest bo d' anell, que 'l dimoni que 'l trob. Tu que ets es nostro endevinador, es hora que tregues s' estam, i mos digues aont es. Si dins tres díes no hu has endevinat, fora cap i coll.

En Pere amb aquesta descárrega quedá sensa polsos, més blanc que la paret. Llavò rompé amb un sens fi de carretades de llamps i pestes contra tots ets que l' havíen fet endevinador i contra ell meteix perque havía consentit a passar-hi.

Mentres tant, el posen en capella, i aquí ja deixá ses flestomíes i asperges, i ets seus uis tornaren dues fons.

I e-hu de creure i pensar que 's primer día un d' aquells criats que havíen robat s' anell, li hagué de dur es menjar.

A mig día pegá quatre bocinades; es vespre no volgué tastar res, i va dir com es criat se 'n ho tornava:

—¡O gloriós Sant Brun!
¡de tres ja 'n tenim un!

Es criat ho va pendre per ell, sensa pensar que lo que 'n Pere tenía, era un *día de capella* passat; i se 'n va correns a contar-ho an ets altres, que digueren:

—¡No hi ha remei! ¡T' ha aglapit aquest dimoni!

Lo endemá toca a un d' aquells dos dur es menjar an En Pere, que no més pegá quatre bocina-

des es mig día, i es vespre no volgué tastar res, sino que va dir, mentres es criat se 'n ho tornava:

—¡O Sant Brun gloriós!
¡de tres ja 'n tenim dos!

No vos dic res amb aquesta si se va encendre sa coa de paia des criat, i ben encesa. Se 'n va correns a contar-ho an ets altres; i vos assegur que los entraren uns torsors de ventre que no eren tot berbes, i no feien més que dir:

—¡Estam perduts!... ¡está fet de noltros!... ¡mal llamp s' anell!

Ja hu crec que lo endemá tocá a s' altre dur es menjar an En Pere.

El pobre no més pegá una espipellada a mig día, i es vespre ¡que havía de voler tastar res!

I com es criat se 'n tornava es sopar, ell va dir exhalant un gros gemec.

—¡Valeu-me, Santa Ainés!
¡ja los tenim tots tres!

Ja hu crec que 's criat se doná per entés: de s' esglai lo que duia amb ses mans li va caure, i se va fer benes. També sería caigut ell si no té eima d' aferrar-se per sa paret

Així com poqué, se 'n va a cercar ets altres dos; i, com prou hagueren flestomat, maleit i plorat, una hora antes de s' auba, se 'n entren dins sa presó; se tiren de genoions an ets peus d' En Pere, amb un singlot que casi no los deixava parlar; i amb tot secret li diuen:

—Es ver que som noltros que robárem s' anell. Tenguérem aquesta mal hora. Ho veim que me-

reixem la mort; però ¡compatiu-vos de ses nostres dones i des nostros infants, que son inocents! ¡No los tireu dins s' afronta i sa miseria! ¡Velt-aquí a s' anell! ¡Demanau-mos qualsevol cosa, sols que no mos destapeu!

En Pere devant aquella passada, se creia somiar; no hi poría donar volta que alló fos ver. Se paupava es cos per veure si vertaderament estava despert o si somiava; i se mirava aquells tot espantolat, fins que a la fi diu:

—No res, duis-me una oca de ses des jardí.

Li duen s' oca, agafa s' anell, la hi afica dins sa boca, s' animal el s' envía.

—Ara, los diu, tornau-la-vos-ne allá meteix ont l' heu trobada; i no tengueu ansia de res: tot s' arretglará.

Sol sortint, En Pere demana per parlar amb el Rei.

El Rei s' hi presenta, dient:

—¿Que es? ¿que hu has afinat o t' hem de matar?

—No será ver, no, que 'm maten, respòn ell, tot xaravel·lo. ¡Ho he afinat!

—¿I aquesta m' es vera? ¿tu sabs aont es s' anell?

—¡Vaja si hu sé! Dins es gavaig d' una oca des jardí es s' anell. Degué caure a la Reina, i s' animalet el trobá i el s' engolí.

—¿Que me dius?

—Lo que sent.

—¿I quina es aquest dimoni d' oca?

—Que les me presenten totes, i le hi diré.

Li anaren presentant d' en una en una ses oques, i los paupava es gavaig.

Arriba sa que li havíen fet enviar s' anell, i En Pere diu:

—Aquesta es.

El Rei li fa obrir es gavaig, i ja hu crec que hi va esser s' anell dedins.

Tot-hom romangué amb sos cabeis drets, i el Rei més que tots.

Fa treure En Pere de sa presó, el nombre s' endevinador major de tot es reinat, i envía a sa dona un serró ben ple de durets d' or.

Amb aquells cops de lliure En Pere entrá un poc en sí; i encara que estigués ben menjat i ben begut, anyorava sa dona, ets infants i ca-seua; i feia es cuc de s' oreia malalt an el Rei demanant-li que le hi deixás anar.

El Rei no hi poría consentir que se 'n anás, perque deia:

—¿Com ho fería sensa un endevinador com tu? ¡Vaja, llevet-ho des cap! ¡no tengues ansia de sa dona ni d' ets al·lots! ¡Deixa-los fer a compte meu!

Un día que En Pere li havía feta sa grémola fort, per que 'l deixás fogir, el se 'n mena a caçar, i diu entre sí meteix:

—¡Ara n' hi he de fer una, veam si també m' ho endevinará! ¡Ja será 'l dimoni, si la m' endevina!

Se posa d' amagat un grí dins sa má, estreny, se 'n va an En Pere, i li diu presentant-li es puny ben estret:

—¡Hala, Pere, si endevines que tenc aquí dins! ¡Si ho endevines, te 'n vas a ca-teua!

An En Pere allò li pegá de sorpresa, i, poc per berbes que estava, li va caure ben avall.

Des cap d' una estona amb una careta ben trista, ben trista, exclamá:

—¡Ah pobre Grí!
¡Pobre de mí!
Que estás en ses mans del Rei,
¡i no pots fogir!

En Pere s' ho deia a sí meteix; però el Rei ho va pendre per s' altre vent; i, aixamplant sa má, digué tot esglaiat:

—¡Si que ho es un grí! ¡El dimoni ets per endevinar! ¡Te 'n pots anar en voler!... i, en haver de mester res, vina a sa casa.

En Pere estava amb sos cabeis drets de veure que, sensa temer-se 'n, havía feta aquella altre endevinada.

Se 'n aná a ca-seua més content que un Pasco, i per es camí feu sa promesa d' esclafar ets morros an es primer que li tornás parlar d' endevinar.

No n' hi hagué cap que s' hi atansás.

¿I que me 'n direu?

Ell amb sa dona i ets infants, cuidant-se de lo seu, sensa voler sebre pus qui l' havía encalçada, sensa fer mai més xicotines a borretxel·los, flascos ni brocals, va viure una mala fi de temps, fins que se 'n aná a veure Sant Pere.

I qui no hu creu, que ho vaja a cercar.

Torre Nova, Juny de 1897.

EN FERRANDÍ (1)

Això era un pescador de canya, més retut que un ase de sínia que 'l prenen p' es cuiro, més magre que unes banastres, i més cabessut que un forc d' ais; perque casi mai tocava escata, i, amb tot i això, sempre 'l teníen demunt ses penyes de mar amb sa canyeta i ses ginyes, o en remui fins a mitján cuixes dins qualque alguer, repassant ets beverons, fent púu.

A ca-seua casi sempre es gat poría geure dins ets fogons tot lo sant día, perque sa pobre dona no tenía res que coure, i al manco estalviava sa llenya.

Però encara estalviava més es barram en materia de roegar. Ara en materia de xerrar, no 'l tenía en vaga mai: era com un cadellet de molí, sobre tot quant ses veinades li movíen de ses pescades d' ell.

Tota sa dot des pescador era una pollina i un jardinet devant ses casetes aont tenía s' alberc.

(1) La 'm contaren l' amo 'n Guillem Pujades, de Manacor, i En Miquel Gelabert, *Neula*, i el sen Miquel Estrany, *Caderneta*, de Sant Llorens.

Un día que havía vists llambres a betzef, però no n' havía pogut aturar cap, horabaixenc de tot, li piquen: tira, i me treu un peix vermei, de devers un paum, sa cosa més preciosa, i que cuidava estellar-se de verducades i d' escaravits.

Com li treia s' am, s' animaló diu:

—No hi ha remei, som teu; però no 'm menges si vols estar be: taiem es cap i sa coa, i treu-me s' espinada. Es cap done 'l a sa dona, es cos a sa pollina, sa coa i s' espinada sembra-les dins es jardinet. Si ho fas així, t' assegur que no te 'n penedirás.

Fa lo que 's peix havía dit, i dins poc temps sa dona tengué tres infants bessons, sa pollina tres cavallets, i dins es jardinet sortiren tres tarongers amb una espasa ben afuada i lluenta a s' ui de més amunt.

Tota aquesta *nescia* se feu gran; i e-hi hagué un cavallet, un taronger i una espasa per cada un del tres al·lots, que havíen nom Juan, Toni i Ferrandí.

En Juan i En Toni sortiren de s' escuma de sa pesta; duien un dimoni a cada cabei. En Ferrandí era bon al·lot de tot: no més feia mal an es pa.

Ell havía de cuidar ets tres cavalls, perque En Juan i En Toni no més pensaven a fer-los córrer per llarc, dar-los moltes cimades i gens de menjar casi mai.

En Ferrandí, en aixecar-se, anava an es seu a donar-li una besada an es front.

Un día, com aná a donar-le-hi, va veure que li era sortit un estel, sa cosa més hermosa.

An En Juan i an En Toni s' enveja los roegava com veien aquell estel an es front des cavall d' En Ferrandí, i malexemussos deien:

—¿Justament l' ha de tenir es seu, i no es nostro? ¡Això no es sofridor!

Un día En Juan alça es cap, i diu:

—Me 'n vaig a descobrir mon. En mostiar-se es meu taronger, será que necesitaré ajuda.

Pren es seu cavall i s' espasa, i ¡hala petit! per avall, i de d' allá.

Camina caminarás, a entrada de fosca, troba unes casotes, i surt una giganta demunt es portal.

—¡Alabat sía Deu! diu En Juan.

—¡Per a sempre sía alabat! respòn aquella.

—¿No 'm deixaríeu romandre per aquesta santa nit?

—Sí-fa; però has de fermar aquest cavall.

—Això costará poc. ¿Que hi ha fermadora a sa gripia?

—No; vent-aquí una, diu sa giganta, i s' arrabaça un cabei, i le hi allarga.

Ell el pren, el passa p' es coll des cavall; i tot-d' una ell i cavall tornen de pedra mabre.

Es taronger d' En Juan aquell meteix moment se mostiá, però ben mostii ben mostii.

Tres hores antes de s' auba, es cavall d' En Toni comença a eguinar, i eguina qui eguina.

En Toni se despert amb tants d' eguins, i, cregut de que era rusca que tenía, li deia:

--Calla, *cavallino!*
que es massa *dematino*
per dar-te l' ordi.

Però s' animaló, com més anava, més fort eguinava.

A la fi En Toni s' aixeca a donar-li recapte.

Surt defora, ja era día clar, i me veu es taronger d' En Juan tot mostii tot mostii.

—En Juan ha mester ajuda, diu ell. Me 'n vaig a donar 'n-hi. Si es meu taronger se mostía, será que me trobaré an es meteix cas.

Pren es cavall i s' espasa, i ¡hala, petit! per avall, i de d' allá.

Camina caminarás, a entredeta de fosca, topa aquelles meteixes casotes, i es cavall eguina qui eguina.

—¿Que será cosa que hi haja es meu germá per aquí? diu En Toni.

Tot amb-u, surt sa giganta demunt es portal.

—¡Alabat sía Deu! diu ell.

—¡Per a sempre sía alabat! respòn ella.

—¿No 'm deixaríeu romandre per aquesta santa nit?

—Sí-fa; però has de fermar aquest cavall.

—Això costará poc. ¿Que no hi ha fermadora a sa gripia?

—No; vent-aquí una, diu sa giganta; i s' arrabaça un cabei, i le hi allarga.

Ell el pren, el passa p' es coll des cavall, i tot-d' una ell i es cavall tornen de pedra mabre.

Es taronger d' En Toni aquell meteix moment se mostiá, però ben mostii ben mostii.

Lo endemá, tres hores antes de s' auba, es cavall d' En Ferrandí comença a eguinar, i eguina qui eguina.

En Ferrandí se despert amb tants d' eguins, i cregut de que era rusca que tenía, li deia:

—¡Calla, *cavallino!*
que es massa *dematino*
per dar-te l' ordi.

Però s' animalet, com més anava, més fort eguinava.

A la fi En Ferrandí s' aixeca a donar-li recapte.

Surt defora; ja era día clar, i me veu es taronger d' En Toni tot mostii tot mostii.

—¡Ja no es En Juan tot sol que ha mester ajuda! diu ell; també es En Toni. Me 'n hi vaig a donar-los-ne. Poría esser que 's mostiás es meu taronger: si 's mostía, que venga qui puga.

Pren es cavall i s' espasa, i ¡hala petit! per avall, i de d' allá.

Camina caminarás, a entradeta de fosca, topa an aquelles meteixes casotes, i es cavall ja comença a eguinar, i venguen eguins i més eguins, que cuidava a estellar-se.

—¿Que será això? exclama En Ferrandí. ¡Sabs que hi havía d' haver ets meus germans per aquí!

—E-hi son, diu es cavall.

En Ferrandí, tot astorat veent que es cavall li havía respost, va dir:

—¿I que es això? ¿I tu que sabs parlar?

—Sempre que sía necessari. En veure 't estret, mentres pugues, vina a mi amb escuses de donarme paia, i, jo 't treuré des mig des fanc.

—¿I ets teus germans també parlen?

—Parlaríen a son amo si son amo los tractás així com tu 'm tractes a mi.

—Idò ¡veam que he de fer ara!

—Pegar fins que t' hagen trets ets germans teus i ets meus.

Sa giganta mentres tant surt demunt es portal.

—¡Alabat sía Deu! diu En Ferrandí.

—¡Per a sempre sía alabat! respòn ella.

—¿No 'm deixaríeu romandre per aquesta santa nit?

—Si fermes aquest cavall.

—Es cavall no mossega ni tira cosses, i no ha mester fermar. Lo que importa, que abans de més raons m' entregueu ets meus germans.

—¿Que los m' has dats a guardar?

—¡Però vos les m' e-hu presos, gran polissona! ¡Venga-los més que depressa!

—No lleu.

En Ferrandí se destira de s' espasa, i s' hi aborda amb so cavall: i espasada ve i espasada va.

Sa giganta, veent-se perduda de tot, arriba a dir:

—¡No 'm mates!... ¡ja los te daré!

Sa polissona se 'n va allá ont eren; los lleva aquell cabei que teníen mig passat p' es coll des cavall, i al acte ells i ets cavalls tornaren de carn i os.

¡Ja hi estaven contents En Juan i En Toni! Una aferrada p' es coll i tot donaren an En Ferrandí. No n' hi havíen donada cap mai.

—¿A veure quina la feim ara? digueren.

—¡Anem a trescar mon!

—Anem.

Camina caminarás, des cap de set díes topen a ca 'l Rei moro, que vel·lava ses estrelles, i era de mala part ferm.

Pareixía com un gigant, tan grosses i ferestes tenía ses troçades; i encara la Reina li guanyava: no hi havía cap homo que se pogués provar amb ella.

Idò be, teníen tres fíes lo més agraciades, que valíen uis per mirar.

Ja hu crec que En Juan, En Toni i En Ferrandí s' hi embadaliren devant, i no los llevía altre cosa

que mirar-les-se, però ben arreu; i com més les se miraven, més los agradaven.

An el Rei moro ses seues lletres li digueren que un d' aquells tres joves havía d' esser sa seua destrucció.

—¿Així va això? diu ell. ¡Ho veurem si será ver! Anit los fas matar tots trets.

I passa aquestes ordes an ets criats:

—En sortir es deiols, (1) heu d' estar aixecats: vos acostau de puntes de puntes a tots ets llits, fora es meu, i taiau tots ets colls que no duguen collar de perles.

Com ses seues fíes en duien, i e-hi dormíen, i ets tres germans no, per força es coll d' aquests havía de pagar la festa.

En Ferrandí abans de colgar-se va a donar paia an es cavall, que li diu:

—¡Uis espolsats i fora son! que vos ne volen fer una. En temer-te que ses fíes del Rei dormen, acostet an es seu llit, treu-los ets collars de perles que duen p' es coll: posa-te 'n un tu i un an En Juan i s' altre an En Toni; i una hora antes de s' auba, que ningú se 'n teme, donau-ho a ses cames.

En Ferrandí no mota an ets seus germans ni fa res coneixedor.

Se 'n va a geure tot-hom.

En Juan i En Toni, tot-d' una que tocaren llit, foren lo meteix de troncs.

En Ferrandí sols no se despullá. S' ageu així meteix, i allá espera qui espera que ses fíes del Rei aferrassen es sò.

Des cap d' una hora s' acosta an es seu llit, i veu que ja l' han aferrat de tot.

---

(1) Son uns estels que formen constelació.

A poc a poc los treu es collar de perles a totes tres: ell se 'n posa un, i posa ets altres an En Juan i an En Toni, i s' ageu. Sa son la tenía a ses soles de ses sabates.

Sortiren es deiols; ets criats amb una espasa que taiava com un raó, se 'n van de llit en llit, i taien tots ets colls aont no troben collar de perles.

Lo endemá a trenc d' auba el Rei moro s' aixeca, se 'n va an ets llits; i m' hi troba ses tres fíes fora cap i coll, dins una bassa de sang.

Ets altres nius eren buits; ets estornells havíen pres el vol.

S' animal cuidá a fer ui de flastomíes, plors i descapdell.

Qui pagá la festa foren ets criats, que los feu penjar p' es peus a una torre i los tiraren pedres fins que es cap los hagué botit.

¡Sabeu que s' hi eren espitxats de falaguers En Ferrandí i ets seus germans!

Camina caminarás, des cap de temps un diu:

—¿Que anam a llogar-mos a ca 'l Rei cristiá?

—¡No hu haguesses dit!... ¡anem-hi!

Se 'n hi van, i s' hi lloguen.

Al punt el Rei estigué tot encantat d' En Ferrandí i el volía sempre amb ell, i el va fer es criat major.

En Juan i En Toni, en lloc d' estar agraits de tot en aquell germanet seu que los havía salvada dues voltes la vida, no poríen sufrir que ell hagués d' esser es major; i arribaren que no 'l poríen veure ni pintat.

En aquell entre-mig el Rei cristiá, cansat de moure guerra an el Rei moro i de mai poder-lo sefalcar, crida ets homos que se teníen per més sa-

buts des seu reinat, per que li diguessen quin remei e-hi hauría per capturar es moro.

Aquells homos li digueren:

—Mentres no li prenguen s' espasa que li feren ses fades, que, en dir-li:—Espasa, taia caps,—en taia mentres n' hi venguen devant; mentres no li saupen aquesta espasa, no 'l farán recular.

Com En Juan i En Toni hu saberen, se 'n van an el Rei, i li diuen:

—En Ferrandí se deixa dir que 's dona amb cor de pendre s' espasa del Rei moro.

El Rei l' envía a demanar, i li enfloca aquesta:

—He sabut que dius que 't dones amb coratge de pendre s' espasa del Rei moro.

—¡Jo! diu s' al·lot, sorprés i astorat.

—¡Tu, tu! diu el Rei. Sobre tot, no importa parlar-ne pus. Ja pots esser partit ara meteix, i no tornes que no la me dugues.

En Ferrandí quedá de pedra. Veu que no hi ha altre remei que creure, i se 'n va a treure es cavall, que li diu:

—No hages por: la durás. Te vests de pelegrí, te 'n hi vas, demanes que 't deixen romandre. S' espasa es moro no la deixa mai: en colgar-se, la sa posa devall es coixí. Així com pugues, afiquet devall es llit; i, en dir-te:—Bufa an es foc,—bufa al aire; i, en veure sa teua, fes navegar sa destral.

—¿Vol dir no te 'n he de menar?

—Te convé més deixar-me.

El deixa ben comanat, i ja es partit.

Camina caminarás, des cap de set díes arriba a ca 'l Rei moro, horabaixa de tot.

Deu va compondre que no més e-hi fos la Reina, i no 'l va conèixer.

—¿No deixaríeu romandre aquest pobre pelegrí per aquesta santa nit? diu ell.

—Per part meua poreu romandre, diu ella. Lo que hi ha, que 'l Rei du molt quantre ets pelegrins; i si no hus amagau ben amagat, no sé que 'n fará de vos.

—Deixau estar s' ansia per mí, diu ell. ¡Ja m' amagaré!

Ell va veure la Reina descuidada, i *zas* se 'n entra dins sa cambra, i s' amaga devall es llit.

Fosca negra, s' entrega el Rei moro.

Venía cansat i mort: sopen, i se 'n van a geure.

Ja havíen apagat es llum, ja estaven colgats, i el Rei diu a la Reina:

—¿Has aficades ses sabates be devall es llit?

—Me pens que no.

—Idò les hi havíes d' aficar; que llavò en sa nit; si m' aixec e-hi trevel.

Bota des llit, afica ses sabates; i les afica tant, que arriba an En Ferrandí.

—¿I que dimoni será aixó ara? exclama el Rei. ¡Ell trob fort!

Encén es llum, alça sa devantera, i m' afina En Ferrandí, tremolant com una fuia de poll.

—¡Ah gran polissó de Ferrandí del dimoni! diu ell. ¡Ara t' hi tenc! ¡Ara 'm pagarás sa nova i sa veia! ¡Ja no 'n farás altre, gran polissó!

Però qui cuidá a fer es tro de tot, fonc la Reina mora.

—¡O mala ánima! deia ella, ¡polissó més que polissó, que fores causa de sa mort de ses meues fietes!... ¡T' hem de menjar frit! ¡No te 'n escapes!... ¡Jo meteixa t' he de fregir! ¡M' he d' assaciar de tu, gran polissó!

El fermaren amb una cadenota a una estaca, i ella va dir an el Rei:

—Mira, el mos hem de menjar sofregit amb arroç an es dimoni. No vui que cap criat el toc; jo meteixa l' he de escabetjar i l' he de coure. Tu ara meteix ves-te 'n a convidar aquells altres tres Reis de la nostra, que s' havíen de casar amb ses nostres fietes, i que es segur que se 'n xuparán ets dits d' aquest convit. ¡Hala! ¡depressa a menar-los! que llavò no fasseu tart!

El Rei moro al acte toca soletes a menar aquells tres, que eren reietons que estaven baix d' ell.

La Reina posa una caldera d' aigo demunt es fogó, comença foc, i venguen ensenais i més ensenais, i fum i fum.

Tenía su-allá una destralota ben esmolada. Desferma En Ferrandí, i li diu:

—¡Hala, bufa an es foc! veam si l' encendrás, i no fará tan de fum.

En Ferrandí se posa a bufar a l' aire, mirant per amunt.

—¡An es foc t' he dit que bufasses, gran carronya, i no a l' aire! diu la Reina.

—I ¿com ho fan per bufar-hi? diu ell.

—¿Tan poc tranc tens, que no hu sabs? diu ella. ¡Així, troç de corda!

S' acala devant es fogó, i hala bons bufs.

Ets seus pits pareixíen unes manxes de ferrer.

En Ferrandí tot-d' una pega grapada a sa destral, enteferra destralada a la Reina a cau d' orella, i li feu botir es cap dins es foc.

I ¿que fa ell? La trocetja tota, la tira dins sa caldera, i fa un bon arròç, bollit i aufegat. Posa taula; colga dins es llit una caera ben tapada, amb

so cap de la Reina que guaitás demunt es coixí, lo meteix que si dormís.

Devall es coixí troba s' espasa del Rei moro, que amb sa rabiada i sa pressa que duia la hi havía deixada.

Mai li havía succeit un tal.

Ja hu crec que En Ferrandí li posá ses mans demunt; i, com un llonzí, ¡cametes me valguen! cap a entregar-la an el Rei cristiá.

Es moro arriba devers mitján capvespre amb aquells tres reietons, amb ses dents que los pruaven de clavar-se En Ferrandí dins l' ánima.

—¡Sí que hu será saborós es polissó! deien ells. ¡Ni ets ossos hem de tirar! ¡Tot ha de venir dins sa nostra panxa!

Arriben: troben taula posada, s' arròç cuit, es bollit dins una olla, i s' aufegat dins dues graixoneres.

No veuen la Reina, el Rei guaita dins sa cambra: veu s' embalum demunt es llit, amb so cap demunt es coixí, i diu:

—¡Callau! que dorm. Això amb sa gran tresquelamena i maleveig li es venguda son, i s' es tirada dalt es llit. No res, posem-mos en taula, i amb so trui ja 's desxondirá; i li donarem aquesta sorpresa.

S' asseuen, s' aborden a s' arròç, i no los tocá voreres; envesten es bollit, i no hi deixaren ponedor; los arramben s' aufegat, i excusaren an ets moixos ses feines de llepar ets plats, de nets que los deixaren. Pareixía que no hi havíen manjat mai.

—¡Vaja quina porcada! diu el Rei, com s' ho varen haver acabat. ¡I no hem pensat a deixar-ne

per ella! ¡Quin perboc, haver-lo aguiat i no poder-lo tastar!

—¡Si que le hi hem feta d' ase i seca! exclamen tots, més plens que tudons, que no se poríen etxefegar.

—¿I com dimoni, diu el Rei, aquesta dona ha agafat es sò tan fort?

S' aixeca, li pega crit, i se 'n entra dins sa cambra, crida qui crida:

—¿Que serás el dimoni per dormir? ¡Hala, aixequet! ¡Ja dormirás en esser morta! ¿Que no t' aixecas?... ¡Mal dormisses tapada...!

Anava a dir *de foc*, com ja era devora es llit.

Pega costerada a la *reina,* i sa caera pren per un vent i es cap per s' altre: l' homo quedá de pedra.

Tot-d' una no pogué dir paraula: li entrá un tremolor per tot el cos; s' hagué d' asseure.

Ets altres e-hi acudeixen, i queden aborronats devant aquella feta: es cap de la Reina sensa es cos, i el Rei pegant-se amb so cap per ses parets, bolcant-se per en terra com un rabiós, traguent espires p' ets uis, i foc p' ets caixals, i carrerancs de carretades de flestomíes per sa boca contra En Ferrandí; demanant per ell *un pí dins cada ui i tant de foc demunt com terra tenía devall;* tirant-li *gotes*, *pestes i llamps* de totes ses classes que 's flastomadors fins se saben treure: *gota serena, gota coral*, *que no deixa tirar cap cossa, pesta cernuda, que no fa pont* i arriba per tot, *pesta grumaiosa, que s' afica an es foc,* quant i més a sa gent; i fins i tot li tirá *llamps verts*, *forcats i forrats de pell de dimoni*.

Res d' això aturá En Ferrandí, que se 'n anava

com un coet cap a ca 'l Rei cristiá a entregar-li s' espasa del Rei moro.

Aviat e-hi va esser, i la hi entrega.

El Rei cuidá a tornar loco de content com la contemplava dins ses seues mans, i que ja no serviría pus per arronsar els seus exércits.

Llavò sí que l' estimá an En Ferrandí; no sabía que fer-se per ell. No volgué que fes pus de criat, sino que menjás i begués, i se passetjás.

El Rei cristiá aplega tota sa força des reinat, i envest es moro; i l' arronsá, però de bona manera.

Es moro hu doná a ses cames; i, si no té sort de tancar-se dins es seu castell principal, no n' hauríen cantat pus galls ni galines.

El Rei cristiá posa siti an es castell; i be 'l va estrényer, be 'l va batre, però no li pogué fer res.

El deixa en banda, i crida de bell nou ets homos que se teníen per més sabuts de tot es reinat per que li diguessen com ho havía de fer per pendre aquell castell.

Ninguns n' hi sabíen donar claricies, fins que hi va haver un homonet vei que li digué:

—No li pendrá es castell an el Rei moro, que no li taien un grandiós pi que hi té dedins.

Tot-d' una que En Juan i En Toni saben això, se presenten an el Rei, i li entimen aquesta:

—En Ferrandí se deixa dir que 's donaría amb coratge de taiar es pi del Rei moro.

—¿Qué es lo que me deis?

—Lo que sent.

—¡Que venga al acte En Ferrandí!

Le hi fan anar, i li diu:

—Mira, sé que 't deixes dir que te donaríes amb coratge de taiar-me es pi del Rei moro.

—¿Jo? exclama tot sorprés s' al·lot.

—Tu, tu, diu el Rei.

—Li assegur per cosa certa que no he dita una tal paraula. M' ho han perposat.

—Vaja, no fasses es desmenjat amb talent. Així com me dugueres s' espasa, taiarás es pi. Ja pots partir en voler, i no tornes que 's pi no estiga amb ses rels per amunt o amb sa soca bossins.

En Ferrandí quedá de pedra.

Veent que no hi havía altre remei, se 'n va a treure es cavall, que li digué:

—No hages por: taiarás es pi si fas es cap viu. Deixet sa barba, vestit de pelegrí, passa per devant ca 'l Rei moro, i dius que vas a ca 'l Rei cristiá a veure cremar En Ferrandí.

S' al·lot se deixa sa barba, se vest de pelegrí; i ja es partit camina caminarás.

Des cap d' una mesada, que sa barba ja tenía un forc, passa un dematí per devant ca 'l Rei moro, i el troba demunt es portal, que escampava la vista.

—¡Alabat sía Deu! diu En Ferrandí.

—¡Per a sempre! diu el Rei.

—¿No 'm deixaríeu reposar una estoneta i beure un glop d' aigo per amor de Deu?

—¡Ara es hora de Deus! ¿Sabeu que sou voltros pelegrins? Uns polissons. No valeu ses paies d' allá ont geis.

—¡No vos fasseu dolent per un glopet d' aigo!

—No res, beveu; però m' heu de dir d' ont veniu i aont anau.

—Venc de voltar el mon, i me 'n vaig a ca 'l Rei cristiá, perque m' han assegurat per cosa certa que demá ha de fer cremar un tal Ferrandí,

alhaca ferm, que n' ha fetes cent per un passol a tots ets qui se son posats amb ell.

—¿Que me deis? exclamá el Rei moro, pegant un gran bot, i obrint uns uis, que com que s' hagués d' esqueixar ses pipelles. ¿En Ferrandí? ¿Aquell gran polissó d' En Ferrandí han de cremar?... ¿I ho sabeu cert?

—Figurau-vos que hu ha dit es criat major del Rei cristiá. Aquestes oreies meues, aquestes meteixes oreies, ho han sentit.

—¿I no m' enganau?

—¡Que he d' enganar, senyor Rei! Sobre tot, jo vos convit a anar-hi; i, si no es així com dic, e-hi va es coll.

El Rei se posá fora de sí; es cap li cloquetjava a les totes.

—¿Que hi veniu o no hi veniu? digué En Ferrandí.

—Homo, exclama el Rei, jo hi vendría, i de bona gana; no puc... ¡Vaja, però no puc! ¡I me 'n sab de greu no poder venir! ¡E-hu sería grossa sa vega que fería de veure 'l cremar an aquest polissó; perque es s' home que m' ha fet més mal del mon! Però ¡sabs quina passada! Ell el Rei cristiá es també es meu contrari més gros: i ¿no sería de besties jo anar-me 'n a ca-seua així, a la bebel·lana? ¿No sería això anar a dir-li: Mira, vemet-aquí, matem?... ¡Vaja! ¡No hi puc venir, i foris!... ¡No, i jo donaría tot quant tenc i esper a tenir per veure-los fer es derrer badai a tots dos!... ¡Poreu estar ben segur!

—Lo que 's diu an En Ferrandí le hi poreu veure fer demá.

—¿Per que llavò 'l me fassen fer a mí?

—¡Ca, homo! ¡Si hi poreu venir bellament sensa que 'l Rei cristiá se 'n tema.

—¡Sí!... ¡En no esser que hi vaja volant?... ¿Que me sebríeu posar unes ales vos?

—¡I aviat!

—¿Que es això que deis?

—Que si vos voleu, vos duré devant ca 'l Rei cristiá, i veureu sa funció d' En Ferrandí, i ningú se temerá de res, ni sabrán si hi sou.

—Digau, idò, que hem de fer.

—¿Que hem de fer? Taiar aquest pinarro que teniu dins *sa clasta*, buidar-li sa soca ben buidada, fer-hi un parei de foradins. Vos vos hi posau dedins; carregam sa soca demunt dos o tres carros, i partirem. Amb escuses de que la duim a vendre, passarem per sa plaça aont han de cremar En Ferrandí; mos hi aturarem fins que l' hagen cremat, i vos p' ets foradins guaitareu, i ho veureu tot de lo més be.

Com el Rei moro sent aquest pla, román tot estorat. Des cap d' una estona, diu:

—¡El dimoni sou per treure idees! Aquesta sería molt bona si no fos que té un *emperò* ferest.

—¡Com-es-ara! diu es pelegrí.

—Que aquest pi no se pot taiar... ¡Primer me taiarán sa barba a mí!

—Idò no digueu que tengueu ganes tan fortes de veure cremar En Ferrandí.

—Si no hu digués, diría mentides.

—¡No 'm vengueu a contar rondaies! Quant s' homo, i, sobre tot, un Rei com sou vos, vol fer una cosa de bon de veres, la fa; i no s' empatxa de raons. ¿De que vos serveix esser Rei, si no vos poreu assaciar de lo que teniu ganes?

¿Que me 'n direu? Ell es pelegrí el va sebre trastetjar tan be an es moro; tengué traces per encalentir-lo tant sobre s' anar a veure sa cremadissa d' En Ferrandí, que 'l ginya i deu més a taiar es pinarro.

Buiden sa gran soca, e-hi fan dos o tres forats de berrobí. Es moro s' hi posa dedins, la carregan demunt tres carros, i ja son partits cap a ca 'l Rei cristiá.

Es pelegrí comana an es carreters que no s' aturen fins que hi síen devant, i que allá s' aplegará amb ells, en haver enllestides altres feines que té.

Ses feines foren, que pren una dressera, amb quatre bots es a ca 'l Rei cristiá, li diu lo que passa, i que sa questió es que, en arribar es carros amb sa soca, e-hi haja un gran munt de llenya ben seca a 's mig de sa plaça.

Dins una exhalació sa llenya hi va esser. No se deia per que havía de servir, i ja hu crec que picá sa mosca a tot-hom sobre que poría esser allò.

La ciutat al punt estigué alta; no hi havía qui passás per carrers i places de gernació.

El Rei dona orde que tot-hom que vulga anar p' es mig, ha de dir:

—Avui el cremam! ¡avui el cremam!

Encara no se varen esser passades aquestes ordes, com d' un cap a l' altre de la ciutat, tot-hom cuidava a esgargamellar-se cridant: ¡Avui el cremam! ¡avui el cremam!

Arriben ets tres carros amb sa socota i es moro dedins, guaita qui guaita i escolta qui escolta.

Com ell sent tant d' *avui el cremam, avui el cremam,* cuidá a esclafir de content: no hi cabía dins sa soca.

—¡Sí que va bé! deia ell; ¡sí que serem arribats de bon toc! ¡Sí que n' hi passaré de gust de veure 'l fer flamada an aquell polissó! ¡Voldría que 'l cremassen a poc a poc, per que fos més gros es turment! ¡O que m' agradaría poder anar a pegarli unes quantes tionades!

Mentres tant ets carros ja eren devant ca 'l Rei cristiá. D' orde d' En Ferrandí desjunyen ets pareis i acaramullen tota sa llenya entorn de sa socota. Llavò li peguen foc; i fum i fum.

Prompte hi hagué una flamada de més de cent paums; i aviat llenya, carros, soca i Rei moro va esser tot caliu i cendra.

¡Ja estigué fet del Rei moro, des seu castell, de tot es seu poder!

Poreu creure el Rei cristiá si devía botar d' alegría i xalar a les totes.

Com ets seus vassalls saberen qui era que havíen cremat, tot-hom tirá sa casa per sa finestra: se varen fer tres díes de festa, i rigueren i folgaren fins que se pogueren aguantar.

An En Ferrandí el passetjaren en triunfo; i, en sortir an es carrer, tot-hom ja s' hi abordava a fer-li festes i xicotines.

El Rei si que n' hi feu.

Li digué que no volía que aixecás una paia de 'n terra, i passa orde que tot-hom el tractás com a senyor, i que li accedissen tot lo que demanaría, mentres no fos contrari a sa llei de Deu.

I En Ferrandí, tot xaravel·lo, menjava i bevía i se passetjava, i aont se vuia se presentás era ben arribat.

Ara ets seus germans el dimoni los se' n duia d' enveja. No menjaven ni dormíen, pensa qui pensa quina la hi havíen de fer.

—El Rei encara era fadrí, i li arribá a ses oreies que hi havía la Princesa d' Orient, que tenía es reinat més gran del mon i també era fadrina, i donava carabaça a tots ets qui *li demanaven de noves*. No anava gens de posar es coll devall es jou del *sant matrimoni;* i no era que no servás es llum ben dret i que no se pogués passetjar cara alta per ont se vuia.

El Rei cristiá estava tot elevat amb ses noves que li veníen d' aquesta Princesa.

—¡Ai si jo li poría arribar! sí jo amb un engíny o s' altre la pogués pendre!... ¡No 'm puc casar en no esser amb ella!

Crida ets homos més sabuts des reinat per veure com ho ha de fer per robar la Princesa d' Orient; i no n' hi hagué cap que li donás gens de camí.

I el Rei ben apurat, que no veia per ont caminava.

An En Juan i En Toni los vengué una idea del dimoni.

Se presenten an el Rei, i li diuen:

—Senyor Rei, En Ferrandí se deixa dir que 's donaría en coratge d' anar-li a menar la Princesa d' Orient.

—¿De bo?

—¡I tant de bo!

—Que venga al acte.

Le hi fan anar, i li diu:

—Mira, me vui casar amb la Princesa d' Orient. Tu l' has d' anar a robar, i no torns que no la 'm mens.

En Ferrandí no hi feu dos mots: va veure que era ben per demés.

Se 'n va an es cavall, que li digué:

—No hages por, la durem. Poset demunt mí, i cap a llevant falta gent.

S' hi posa, i de d' allá com un llamp.

Passen per dins un pollar, i senten uns piulos, sa cosa més llastimosa.

En Ferrandí devalla, i veu que es un aucellet embaraçat dins un aritjal i que ja feia ses derreres.

El desembaraça, i es cavall diu:

—Arrabaça-li tres plometes, i guarda-les, que prou les haurás mester.

Les hi arrabaça, li amolla, i s' aucellet, tot aixerit, per amunt i per amunt.

Pega bot dalt es cavall, que prengué de bell nou sa fua, i amb una exhalació varen esser a mar.

Dins un baixest d' arena, aont ses ones havíen feta mica d' escapada, afina un peixet que se revinglava com un desesperat, aufegant-se de tot.

En Ferrandí l' agafa per sa coeta per tirar-lo a mar, i es cavall diu:

—Treu-li tres espines, i guarda-les, que prou les haurás mester.

Les hi treu, li amolla dins s' aigo, i es peixet per endins i per endins just un llampó.

Es cavall diu:

—Ara tornaré un vaixell de vidre, i donem sempre cap a llevant. En esser an es port de la Princesa d' Orient, fas a sebre a tot-hom que, per deixar veure es vaixell, è-hi ha d' entrar sa primera de tots la Princesa. Tot-d' una que hi pos es peus, me pegas un toc amb sa má, tot dient: ¡Hala petit!—i estam salvats.

Encara no hagué dit això, com pega llongo dins mar, i torna un vaixell de vidre, que feia feredat de gros, i embellía d' hermòs.

Es buc era de vidre de mil colors, ets abres eren d' or, ses vergues de plata, velam i cordam de seda. No hi faltava un amén.

En Ferrandí li dona cap a llevant, i vos assegur que les taiava be a ses ones, que 'n deixava de solc i de sabonera derrera, i que 'n feia de camí.

Des cap de set díes arriba an es port de la Princesa d' Orient.

Com veren es vaixell de vidre, que resplandía com un sol, tota la ciutat s' abocá an es moll. Tothom demanava per veure es vaixell per dedins.

—Tots el poreu veure, deia En Ferrandí; però vui que la senyora Princesa sía sa primera. Si ella no ve devant, no hi arribareu; tendreu es morro curt.

La Princesa e-hu sab, i no hi fa dos mots.

Se 'n va amb tota la Cort an es moll, i, sa de devant de tots, se 'n puja an es vaixell.

Encara no hi tengué es peus, com En Ferrandí pega toc a s' abre mestre, tot dient:

—¡Hala, petit!

Dir-ho i es vaixell esser cent llegos enfora, fonc tot u.

Poreu pensar quin esglai per la Princesa.

Veent-se perduda, tira una pinta d' or a la mar.

Tocan a terra, i es vaixell torna cavall, amb En Ferrandí i ella demunt; i ¡de quatres cap a ca 'l Rei!

Passen per dins un pollar, i ella d' amagat se treu un anell de diamants, i el tira.

Arriben a ca 'l Rei, i En Ferrandí presenta la Princesa.

Era s' al·lota més garrida i plantosa que s' hagués vista mai.

Tot-hom queda ferit l' a devant ella, sobre tot el Rei, que digué:

—¡A veure quant mos casam!

—Jo no 'm cas, diu ella, que no 'm duguen quatre gerres d' aigo des *pou des lleó* per rentar-me.

Aquest pou tenía s' aigo setcentes braces endins, i el guardava un lleó, fermat amb una cadena que tirava set llegos de llarc; i, en acostar-s' hi ningú, l' esbenava. No n' hi havíen pres un glop mai d' aigo.

El Rei no hagué de mester que En Juan i En Toni li anassen a borinetjar a s' oreia: En Ferrandí se deixa dir que duría aquestes gerres.

Sensa que li bufassen, crida s' al·lot, i li diu:

—Tu que t' ets sabut enginyar per dur-me la Princesa, enginyet per dur-li ses quatre gerres d' aigo des *pou des lleó*. Ves-te 'n-hi al acte, i ¡no tornes que no les dugues!

En Ferrandí se 'n va tot acongoixat an es cavall, que digué:

—¡No hages por! Posem uns arganells amb quatre gerres, i tu demunt. Es lleó, en estar despert, té ets uis clucs; en dormir, los té badats. En veurer-los-hi badats, afanyet a treure ses gerres, carrega-les-me; i en tenir-les jo demunt, som escápols.

Li posa uns arganells amb quatre gerres, i ja son partits.

Camina caminarás, arriben an es pou ditxós.

Es lleonot, que era com un bou, estava agegut allá devora, badant uns uis com uns platets.

En Ferrandí amb quatre grapades umpl ses ge-

rres; i just com posava sa derrera dins ets arganells, es lleonot se despert, i enverga bramul i llongo cap an es cavall. Però es cavall, amb ses quatre gerrès i En Ferrandí demunt, ¡cametes me valguen! per avall; i es lleó derrera ell, com un dimoni. I desiara li arribava amb sos claus i amb ses arpes devers ses guerres i sa coa; però es cavallet ho feia de tot, i no perdía gens, i mes tost reprenía.

Com varen haver corregudes set llegos, sa cadena des lleó s' acabá, i es lleó no se pogué fer pus enfora; i allá estirades, i espolsades, i bramuls, i pols al aire.

¡O quina rabiada va pendre aquell animal! Si sa cadena no fos estada tan revenguda, la rompía.

No tengué altre remei que tornar-se 'n an es pou coa baixa i brufant.

En Ferrandí arriba a ca 'l Rei, i entrega ses quatre gerres d' aigo.

Quant la Princesa les tengué, i se va esser rentada, diu:

—Ara necessit sa pinta d' or per pentinar-me.

—En tenc una que no ha fet res mai, diu el Rei.

—No 'm serveix: ha d' esser sa meua.

—I ¿aont es aquesta pinta?

—Dins mar. I no'm pentinaré ni 'm casaré que no la tenga.

El Rei crida En Ferrandí:

—Ara a la Princesa li falta sa pinta d' or per pentinar-se i casar-mos. Sa pinta es dins mar. Tu que no tens res impossible, ves-le-hi a dur. Parteix al acte, i no tornes, que no la dugues.

En Ferrandí, tot acongoixat, se 'n va an es cavall, que li diu:

—No hages por; anem a mar, allá meteix ont vaig tornar un vaixell de vidre, i cridas:

—Animalet de Deu,
donem lo que 's meu,
i jo 't daré lo que 's teu.

Se 'n hi van, i En Ferrandí de dalt una tenassa se posa a cridar:

—Animalet de Deu,
donem lo que 's meu
i jo 't daré lo que 's teu.
—Animalet de Deu
donem lo que 's meu,
i jo 't daré lo que 's teu.

Al punt guaita un peixet amb sa pinteta d' or a sa boca.

Era aquell meteix que En Ferrandí l' havía trobat que s' aufegava, i l' havía tirat a la mar.

En Ferrandí li pren sa pinteta, i li torna aficar ses tres espines així com les tenía primer, i cap a ca 'l Rei s' ha dit.

Com la Princesa veu sa pinta d' or, diu:

—Ara 'm falta un anell de diamants.

—¿I aont es? diu el Rei.

—Me caigué dins un pollar. I no 'm casaré que no 'l tenga.

El Rei crida En Ferrandí:

—Ara li falta un anell de diamants per casarmos; i li caigué dins un pollar. Tu que no tens res impossible, ves a dur-le-hi. Parteix al acte, i no torns que no 'l dugues.

En Ferrandí tot acongoixat, se 'n va an es cavall, que li diu:

—No hages por: poset demunt mí, anem an aquell pollar per ont passárem, i cridas:

– Animalet de Deu,
donem lo que 's meu,
i jo 't daré lo que 's teu.

Se 'n hi van; i En Ferrandí se posa a cridar.

—Animalet de Deu,
donem lo que 's meu,
i jo 't daré lo que 's teu.
—Animalet de Deu,
donem lo que 's meu
i jo 't daré lo que 's teu.

Al punt, *tac,* se 'n ve aquell meteix aucellet que l' havíen trobat embaraçat, i duia s' anell de diamants amb so bec.

En Ferrandí le hi pren, li torna aficar ses tres plometes allá ont les tenía primer, i ¡cap a ca 'l Rei falta gent!

Com el Rei veu s' anell, el se 'n du correns a la Princesa, tot dient:

—¡Aquesta vegada se fa s' esclafit!

Però es comptes foren errats, perque la Princesa, com tengué s' anell, sortí amb aquesta:

—Ara per casar-me, m' han de fer una fornada de pa de xeixa, i la m' han de treure sensa pala.

El Rei ja ho hauría fet a tocs. Cremat de tot, fet un Nero, crida En Ferrandí, i li diu:

—Ara vol que li fassen una fornada de pa de xeixa, i que la hi treguen sensa pala. Tu que has fet el més, ferás el manco: tu la treurás. Ja t' avisarán com sía s' hora.

En Ferrandí quedá sensa polsos. Se 'n va tot plorant an es cavall, que li diu:

Consent a morir per salvar-te la vida. Taiem sa vena alteria, derramaré tota sa sang. En esser mort, m' escorxes, no 'm deixes gens de carn an es cuiro, el t' abrigas ben abrigat, i no 't fará res s' entrar dins es forn.

En Ferrandí per cap vent del mon volía matar es cavall, fins que a la fí e-hi allarga es coll.

L' escorxa sensa deixar-li gens de carn an es cuiro, i l' avisen de part del Rei que sa fornada de pa ja es treguedora.

L' homo s' abriga es cuiro ben abrigat, s' afica dins es forn, i amb quatre grapades va tenir es pa defora.

Es cuiro feia xiu xiu i fum per llarc; i, si En Ferrandí e-hi está mig minut més, ja no l' hauría defensat pus d' aquella calentor abrusadora.

Presenten sa fornada de pa a la Princesa, i aquella gran *traidora* diu an el Rei.

—Aquesta l' ha treta En Ferrandí: ara n' has de treure una tu, si vols que mos casem.

Com el Rei la sent, se vola, li diu ses mil llástimes, li fa ses mil amenaçes; però ella, sa més fresca del mon, i com si li haguessen tirades paies de Menorca, no s' aturava de dir:

—¡Tots aquests estufornos son ben escusadors! Amb mí no hi valen amenaçes. Porás fer lo que vulgues; però lo que 's diu casar-te amb mi, si no treus sa fornada de pa sensa pala, mira quina hora t' ho dic, no t' hi casarás.

El Rei a la fí va veure que no hi havía altre remei.

—No res, digué; En Ferrandí s' abrigá es cuiro des seu cavall: jo me 'n abrigaré set, i m' hi faré

deixar molta carn. I així, com sa calentor los haurá travessats, jo ja tendré sa fornada fora.

En seguida fa pastar, i enfornar, i escorxar set cavalls, comanant que deixassen molta carn en ets cuiros.

Li donen avís que se fornada ja es cuita; ell s' abriga ets set cuiros, i se 'n entra dins es forn.

Aquella tanta carn se fongué, es suc se va encendre, ets cuiros feren flamada, i el Rei romangué cuit. No més quedá una mica de cendra.

Aquí En Toni i En Juan digueren:

—Ara En Ferrandí se fará amo de ses mel·les. No tenim més remei que fogir.

I fogiren abans de més raons, i no los veren pus.

La Princesa d' Orient, com va veure el Rei cremat dins es forn, digué an En Ferrandí:

—Ara 'm vui casar. I es amb tu que 'm casaré si tu vols; perque ets tu que m' has guanyada: tu vares tenir enginy per robar-me; tu 'm dugueres s' aigo des *pou des lleó;* tu 'm trobares sa pinta d' or i s' anell de diamants; tu has treta sa fornada de pa de xeixa sensa pala. Aquesta será sa fornada de noces.

¡Ja hu crec que En Ferrandí no hi va fer dos mots!

Se casá amb la Princesa, feren unes noces mai vistes, i foren els Reis més poderosos del mon.

Varen tenir una partida d' infants, i visqueren com Juseph i María anys i més anys; i encara son vius si no son morts. I al cel mos vegem tots plegats. Amén.

Torre Nova, Juriol de 1897.

EN PERE DES FORN [1]

Això era una fornera viuda que no més tenía un fii, En Pere, que li faltava una saó, i *sa des Bril, que 's sa millor.* Ara per menjar en volía amb qui alenava.

—Tira, vestén an *es port,* [2] li diu un día sa mare; veam si durás una somada de llenya, que l' hem mester com es pa de cada día. No porem fornetjar sensa, fii meu.

I li doná una coca com un aré per que li bastás per tot lo día.

L' homo toca soletes, i comença a donar-li clau.

Com va esser a sa *font nova* [3] ja la se va haver acabada.

I ¿que fa ell? Torna arrera.

—¿I ara? diu sa mare, com lo veu.

—Que sa coca s' es acabada a sa *font nova*, i he girat.

—¡Ah gran golafre! ¿I que tendrás fam *calina?*

(1) La 'm contá el sen Pere *Gotze,* de Manacor.

(2) S' entén, el port de Manacor.

(3) Aquesta *font* o pou i els demés punts que s' anomenen en aquesta rondaia se troben anant p' el cami de Manacor an *el port.*

¿Una cocassa com aquella haver-la-te etzibada d' aquí a sa *font nova?* ¡Tan meteix passa la mida!...

—¡Sabeu que era de bona! No me 'n he pogut deixar; i més n' hi hagués haguda, més n' hauría menjada.

—¡Ell es com un avenc!... ¡Un llinatge t' acabaríes!

—¡I ben aviat, si era tan bo com sa coca!

La dona, tota enfadada, ho conta a ses veinades, que li digueren:

—Un altre pic posa-li borres, i la tendrá més mala de roegar.

E-hu fa així, i lo endemá En Pere amb sa gran coca ja es partit cap an *es port* a dur sa somada de llenya.

Encara no havía passat es portal de ca-seua, com ja comença a donar clau a sa coca; i, clavada ve clavada va, tot eren borres que s' enganxaven per ses dents i caixals, i cada punt havía d' escopir.

—¡Ja la m' ha feta de farina d' ordi! deia ell. ¡Tot son tástares! ¡Vaja quin cabermoni!

Devers es *Molí d' en Sopa* se cansá de mastegar borres, i gira en coa cap a la vila.

—¿I ara? diu sa mare, com lo veu.

—M' e-hu feta sa coca de farina d' ordi; tot son tástares, i el diantre que la roec; i he girat.

—¡Ah bota ferrera! ¿I com farem sa fornada de demá, sensa llenya?

—¡Ja vos enginyareu!

—Sí, t' hi porem posar a tu per llenya.

—¡Si sou capasse, e-hi consent!

—¡Loco! ¡re-loco!

La pobreta, apurada de tot, ho conta a ses veinades, que li digueren:

—Un altre pic posa-li macs de mar, i diga-li que son taiades de fetge.

E-hu va fer així, i En Pere lo endemá tot content ¡cap an *es port!* ben cregut de que se 'n duia una coca amb taiades de fetge.

Comença a donar-li clau tot-d' una que partí; i, clavada ve clavada va, *rac-arrac rac-arrac* a ses *taiades de fetge,* i no los poría fer res.

Les retxava així meteix i los llevava qualque llenca, perque tenía un barram de ferro; però no 'n pogué engrunar cap de tot. I, una després s' altre, les arribá a tirar totes, i s' hagué de calar sa coca rònega, que li durá fins an *es port.*

Com e-hi va esser, va tenir peresa d' haver de taiar sa llenya; i se posa passetja qui te passetja per devora s' aigo.

Com prou s' hagué passetjat, afina a ses *coves blanques* (1) una cosa negre qui se bellugava.

S' hi acosta, i fonc un vell-marí qui feia es bategot demunt s' arena, i per cap vent del mon poría arribar a s' aigo.

—¿Vols que t' ait? diu En Pere.

—Me farías un gros favor, diu s' animalet.

En Pere s' hi abraona, i a força d' estrevades i premudes l' arribá a s' aigo.

Es vell-marí pega unes quantes remades, més falaguer que un pern de rifa; treu es cap, i diu an En Pere:

—Qualsevol cosa vulgues, no has de fer més

(1) Son a un costat del port de Manacor: la mar hi arriba en dies de maror.

que dir: *¡Per virtut del vell-marí que's fassa tal cosa!* i se fará al acte.

Encara no hagué dit això, com pren sa fua per endins, ben atacat, i no 'l veren pus.

—¿Així va això? diu En Pere. ¡Ja mos dirá en popa, si aquesta es vera! ¡Ara meteix vui fer ses proves!...

Se 'n va a un redol de mates ben espesses i ben grosses, i diu:

—¡Per virtut del vell-marí, que aquestes mates quédien taiades i feixos fets!

I aquelles mates *¡zas!* ja les veren amb so rabacell per amunt, i se 'n ve tot *amb-u* un trebolí de vent, les alça al aire fent-los fer es molinet, i, com pegaren en terra, foren feixos fets.

En Pere los acaramulla; s' hi planta demunt, i diu:

—¡Per virtut del vell-marí, que aquesta llenya se 'n vaja tot dret a ca-nostra, i que me duga a mí!

I aquell caramull de feixos ja es partit, tot sol, tira tira cap an es forn de sa viuda, amb En Pere demunt, més aixencat que 's bal·le d' Artá.

No vos dic res la gent que trobava p' es camí, si hi quedava embadalida veent allò!

Com entrá dins la vila, al·lots, donetes, tots ets desenfeinats, li corregueren derrera.

Com fonc an es forn, duia un rossegai de gent que parava es carrer més de docentes passes.

I ben alerta que aná En Pere a dir res des vell-marí.

Sa mare ja no aná curtetjant pus de llenya per fornetjar, perque an En Pere no més li costava anar-se 'n an *es port* i dir:

—¡Per virtut del vell-marí, que se tai aquesta

llenya! ¡Per virtut del vell-marí, aquesta llenya cap a ca-nostra!

Un día se 'n hi anava an *es port*, i devant s' *hort d' en Conies* troba un homo que menava un ase amb uns escorbeis, que no feia ombra de magre. No li faltaven genoieres, bonys i esclatadures, i ets ossos des molucs li foradaven es cuiro.

—¿Que voleu d' aquest ase, germá? diu En Pere.

—Velt-aquí per no res, si 'l voleu, diu aquell homo. Tan meteix el duia a escoixar.

—Idò jau un sou pe 's dogal, i venga s' ase.

El se passa devant, i *tris-tras tris-tras* cap an *es port.*

Un poc antes d' arribar a *Sa Rella,* troba un homo que menava un ca qui claretjava de magre, fermat amb un vencís.

—¿Que voleu d' aquest ca, germanet? diu En Pere.

—El poreu pendre per no res, diu aquell. Tan meteix el duia a penjar, perque es tornat vei, i ja no se guanya es pa, no s' acabussa.

—Idò jau un sou pe 's vencís, i venga es ca.

El posa demunt ets escorbeis a l' endreta, i cap envant s' ha dit.

Devant *Santa Cirga* en troba un qui menava un moix que no més tenía se pelleta i ets ossos, i el poríen travessar bellament amb una guya. El menava fermat amb una llenderina.

—¿Que voleu d' aquest moix, germá? diu En Pere.

—Si el voleu per no res, preniu-lo. Era un moix de primera; però es tornat vei, i ses rates ja se 'n riuen, i el me 'n menava per fer-ne un serró.

—Idò jau un sou per sa llenderina, i es moix es meu.

El posa a s' altre banda d' escorbeis, i de d' allá s' ha dit.

Devers *sa bassa rotja* de *Son Suau* troba un homo amb un garrot que abaix feia rabasseta.

—¡O quin garrotet tan garrit! diu En Pere.

—¡I si vos sabésseu s' habilidat que té! diu aquell.

—Veam digau-le 'm.

—Idò, que 'n dir-li: *Pal-i-tocs, fes lo que sabs fer,*—s' afúa a sa gent, i dona més garrotades que 'l dimoni, i a ferir. Desgraciat des qui li está devant.

Un sou vos ne don, diu En Pere.

—Feta está sa barrina, diu aquell. I n' estic content, perque jo tenc un geni més curt que una moneia, i, en fer-me gens es *per que*, me crem, afúu es pal-i-tocs, i llavò es com En Peretjal, (1) que, en sortir, fa joia.

En Pere li dona es sou, i pren es *pal-i-tocs* i de d' allá.

Demunt *es Coll* troba un homo amb una espaseta.

—¡O quina espaseta més plaent, diu En Pere.

—¡I si vos sabésseu s' habilidat que té! diu aquell.

—Digau-le 'm, si voleu.

—Idò, que en dir-li: *¡Espaseta, taia colls! ¡espaseta, no li amolls!*—no 'n deixa cap demunt ses espal·les, mentres n' hi venguen devant.

---

(1) Es un nigul baix, blanc i gruixat, qui surt en el grec. Si surt corretjat, això es, encrevat amb altres niguls, denota algo. Si s' alça, se fon, i se resol en vent.

—Un sou vos ne don.

—Feta está sa barrina; i me feis ben content si la preniu, perque tenc un genió com a foc, i sols que m' apunten, ja hi abord s' espaseta, i llavò me fa massa destroça.

En Pere li dona es sou, i pren s' espaseta, i cap an *es port* manca gent.

E-hi arriba, cerca un redol de mates que li agrat, i ja diu:

—¡Per virtut del vell-marí, totes aquestes mates romanguen taiades i feixos fets!

Encara no hu hagué dit, com *ra-rrac* totes aquelles mates amb ses rels per amunt i feixos fets!

Los compón fent garbera; hi fa pujar s' ase amb sos escorbeis, i es ca i es moix demunt; e-hi puja ell amb so pal-i-tocs i s' espaseta, i diu:

—¡Per virtut del vell-marí, tota aquesta llenya i noltros cap a ca-nostra!

I aquell munt de feixos i *ells* ¡cap an es forn s' ha dit! i ben depressa.

Com sa mare el me veu amb aquell ase, aquell ca i aquell moix, el se cuidá a menjar de noms que li digué; però ell la s' escoltá tant com si li haguessen tirades paies de Menorca.

Doná paia i faves a voler a s' ase, i pa blan i ossos i connes de formatge i pellofes de sobrassada an es ca i an es moix; i aquells animalets aviat posaren popes, i es pel los torná una mica lluent: no pareixíen ets meteixos.

I En Pere que no se 'n anava en lloc mai en no esser amb so pal-i-tocs i s' espaseta, encamellat dalt s' ase amb sos escorbeis i es ca i es moix demunt, un a l' endreta, s' altre a l' esquerra.

I tot-hom ¡alerta mosques! an *En Pere des forn.*

En aquells temps el Rei tenía una guerra molt encarniçada amb un altre Rei, i no la poría guanyar per cap vent del mon.

Perdut de tot, fa unes dictes: que qui li fassa guanyar sa guerra, sa casará amb sa seua fía.

S' hi presentaren molts de prínceps i grans senyors, ets més valents que 's passetjaven; però tots, com prou havíen avençat, arribaven a fer ets ous en terra, com ets sabel·lins.

En Pere des forn se 'n arribá a témer, i diu a sa mare:

—Me 'n vaig, i no tornaré que no sía gendre del Rei.

Be plorinyá sa mare, be esqueiná i s' escabeiá; però no 'l pogué tòrcer.

L' homo, un dia ben dematí ben dematí, s' aixecá... antes de anar en lloc: posa ets escorbeis a s' ase, i es ca i es moix demunt; s' aixanca ell a 's mig amb s' espaseta i es pal-i-tocs, i un pa i una sobrassada dins sa taleca.

I—*¡Erri, Gelat!*—li pega ponyida an es golés amb sa pua des canó de s' esca.

Perque no havía pensat a dir que En Pere fumava amb pipa.

I en Gelat, trot trot, de d' allá cap a ca 'l Rei.

Camina caminarás, e-hi arriba des cap de tres díes.

E-hi havía una partida de criats a sa carrera que feien la pretxa.

En Pere no aturá en Gelat fins que los va esser demunt, i amb un poc més en trapitja un parei.

—¿Que farem amb aquest ase? cridaren aquells fent-li amples. ¿I aont teniu ets uis, que no veis si trapitjau la gent? digueren an En Pere.

—I voltros ¿aont los teniu, que vos deixau trapitjar? respòn s' estornell.

Ets criats el se miraren de dalt a baix a ell i tots ets seus ormetjos, i quedaren sensa paraula tot-d' una; però llavò li digueren:

—Germanet, i ¿que cercau per aquí?

—I ¿qui voleu que cerc? diu En Pere, sensa devallar de s' ase. ¡Veiés si vos cercaré a voltros!... Tampoc no us e-hu de figurar tenir tanta mereixera... ¿E-hu voleu sebre qui cerc? Idò el Rei. ¿Que le hi trob tan meteix?

—Sí que le hi trobau.

—Idò ¡que surta!

--¿Ai que surta? ¿I que veniu de ses Arasses, germanet?

—No, de ca-nostra.

—I ¿de que anau per aquí?

—No es compte vostro. Voltros anau a dir an el Rei que surta; que a posta vos pagan per servir.

—Però ¿i tan barbatxo sou que no sabeu que an el Rei no li manen feines?

—Si no 'l feis sortir, sabreu jo qui som.

El Rei sentí aquestes *completes de nyic i nyiec,* i guaita per un finestró.

—¿I ara que teniu? digué an ets criats.

Però llavò reparà En Pere dalt s' ase, amb s' espaseta, i es pal-i-tocs, i es ca i es moix a cada banda d' escorbeis, i li va caure molt de toc.

—¡Bon día tenga, senyor Rei! digueren ets criats.

I venga una bona vinclada de cos per devant.

—¡Ola! diu En Pere, llevant-se es capell tot-d' una que 'l repara... ¿Vol dir això es el Rei?... ¡Bon día tenga, senyor!... ¿Que no está trempadet?

—Sí-fa, ¿i tu?

—Jo més que un rellotje, sobre tot ara que 'l veig.

—¿I de que va un homo?

—Jo le hi diré: venía per fer-li guanyar sa guerra.

—¿Que dius que farás?

—¡Que li faré guanyar sa guerra!

—¿Tu tot sol?

—Amb aquests ormetjos que duc.

—¿Que no sabs tu que d' un Rei no se 'n riuen.

—I massa que hu sé. Jo no me 'n ric gens.

—¿Que tens sa vida molt avorrida, molt avorrida?

—¡Encobeída ferm la tenc jo!

—Idò, torne-te 'n per aquí ont ets vengut, abans de pus remor.

—Jo me 'n guardaré com de caure. ¿No ha fetes Vossa Real Magestat unes dictes: que es qui li fassa guanyar sa guerra, sia el qui sía, se casará amb sa seua fía?

—Sí que les he fetes; però ¿que no veus que si te 'n hi vas, a 's temps d' una cucavela de pussa ja t' haurán escabetxat?

—¿Que n' escabetxen cap que no hi sía?

—No.

—Idò m' hi deix anar, i ja n' haurem raó d' aquí set o vuit dies si seré jo s' escabetxat o si serán ets contraris.

—¿Es el dir que hu dius de bo que hu vols provar?

—¡Vaja si le hi dic! ¡Aposta som vengut! Que 'm menen allá ont es sa guerra!... Per un gust, ¡que m' hi menen!

Com el Rei el va veure tan encarat, i per altre vent que tots ets demés que s' eren presentats havíen feta quetxa, va dir:

—No res, demá dematí jo me 'n hi vaig, i porás venir derrera noltros, i t' espassarás es mal de ventre.

—Entenguem-mos, diu En Pere; per jo acabar sa guerra, hem d' anar a mantengut jo i aquests animalons.

—No tengas ansia, diu el Rei, no vos faltará manteniment, tant menjeu.

Lo endemá ben dematí partiren cap a sa guerra, i el Rei no se poría treure des cap En Pere.

—¡E-hu he de veure, deia ell, que fará aquest bo d' homo! No porá dir que no l' haja avisat. ¡Que d' aviat ell, s' ase i demés animalets los veurem cames al aire i esclafats! ¡Ell se deu creure que tot es bufar i fer ampolles!

Arriben, i se comença a preparar la cosa p' es combat.

—Senyor Rei, digué En Pere, demán per anar devant de tot.

—Idò ja t' hi pots posar.

—En haver de rompre es foc, que 'm pegan crit de *¡Hala, Pere!*

Com la cosa estigué enrengada, tot s' exército se posa en moviment; i En Pere, pipa encesa, devant devant, demunt s' ase, amb so pal-i-tocs i s' espaseta en sa má, i es ca i es moix a cada banda d' escorbeis.

Tot *amb-u* sent que li criden: *¡Hala, Pere!*

Ell aquí diu:

—¡Per virtut del vell-marí;
que 's contraris no puguen ferir

ni s' ase ni 's ca ni 's moix ni a mí!
i que es que noltros toquem
¡menjen terra ferm!

Dit això, pega cimada an en Gelat i una bona ponyida an es golés, i aquell animal ¡de quatres cap an ets contraris! que 'l reberen amb una calabruixada de pedres; però no sé que era: no 'l feríen.

—¡Pal-i-tocs, fes lo que sabs fer! diu l' homo.

¡Espaseta, taia colls!
¡Espaseta, no li amolls!

I es pal-i-tocs, ¡garrotades a dreta i a esquerra! i amb cada ventai un homo estés. I s' espaseta ¡espasades d' un vent i de s' altre! i amb cada revés un coll taiat. I En Pere ponyides an es golés de s' ase; i s' ase cosses i alçades de cul, i, en tocar homo, ja no se 'n anava a penedir a Roma: queia en terra tan llarc com era; i es ca i es moix de dalt ets escorbeis ¡mossegades i arpades! en veure cap contrari avinent; i aquell contrari *tutup* pegava de copes, i ja no se 'n aixecava. I es pal-i-tocs que no s' aturava d' esclafar, caps i s' espaseta de taiar colls, i s' ase, es ca i es moix d' esbaltir gent amb ses potes, amb ses barres, amb ses ungles; i aviat e-hi hagué una estesa d' homos, que feia feredat.

¿Que me 'n direu? Ell com ets contraris veren es joc tan mal entaulat, se posen a recular; i aviat ja deixaren es caminar p' es córrer, i e-hu donaren a ses cames, carrera uberta, cridant:

—¡Qui 's pot salvar, que 's salv!

En Pere los encalçá una estona; però no los pogué seguir; i al punt los varen haver perduts de vista: ja no los veren pus, ni noves.

El Rei no hi cabía de content, tot-hom botava d' alegría.

An En Pere, s' ase, es ca, es moix, es pal-i-tocs i s' espaseta los passetjaren en triunfo per tot.

El Rei digué:

—Paraula de Rei no pot mentir: En Pere ha acabada sa guerra? En Pere s' ha de casar amb sa meua fia.

A ella li sabía una mica de greu així meteix, com el veia tan revescós.

Li llevaren una mica es grops, l' esporgaren i l' enllestiren lo millor que saberen; i se va fer s' esclafit, vui dir, se casaren; i venguen festes i sarau per llarc.

I En Pere que mai volgué abandonar s' ase, es ca, es moix, es pal-i-tocs i s' espaseta, i tot-hom li vel·lava es ble una cosa de no dir.

I, respectat de tot-hom, va viure amb sa fia del Rei com Juseph i María, anys i més anys;

i jo me 'n vaig venir
amb un capellet de vidre,
i ets atlots pe 's camí,
maquets i maquets,
i no me 'n deixaren bocí.

Torre Nova, Agost de 1897.

S' ESTUDIANT DE SA COVA DE SALAMANCA [1]

Això era un homo d' Artá que tenía un fii molt etxerevit, que havía nom Juanet. L' enviá a estudiar a sa Cova de Salamanca, que era s' escola aont aprenien més, i e-hi enviaven tots ets al·lots que tenien mes suc de cervell.

Des cap d' un parei d' anys l' homo va creure que s' al·lot ja hauría aprés que li bastaría, i se 'n hi aná, passat Tots Sants, per menar-lo-se 'n.

Com es mestre 'l sent, diu:

—No res: ara meteix los faré sortir tots; i si el coneixeu, el vos ne menau.

---

(1) La 'm contaren el sen Toni *Corder* i el sen Toni Nebot, *Leu*, de So 'n Servera; i el sen Sebastiá *Senet* i En Juan *Pussa*, de Sant Llorens des Cardessar.

Aguesta rondaia se veu que ve d' aquell temps que la gent confonía la vertadera ciencia amb les arts mágiques, i se figurava que ets qui estudiaven era d' aquestes arts que aprenien. Aixi varen néixer les tradicions de les *les coves de Toledo* i *Salamanca*, com escoles de magia, perque Toledo quant la hagué presa an ets moros Alfonso VI l' any 1085, i Salamanca quant s' hi fundá l' Universidat a principis del sigle XIII, foren grans centres d' ilustració, aont acudien estudiants a betzef de Espanya i fora de Espanva. La fama de l' Universidat Salmantina penetrá de tal manera dins el cor del poble mallorquí, que la *cova* o escola de magia que el poble castellá situá devora aquella ciutat, el mallorquí la situá á Mallorca, devers les muntanyes d' Artá. Sobre les *coves de Toledo* i *Salamanca* se pot veure lo que 'n diu En Menendez i Pelayo, Heter. T. I. p. 579-588.

—¿Es meu fii vol que no conega?

—Idò no 'n parlem pus.

¿Que me 'n direu? Ell feu sortir tots ets estudiants en forma de calápets; i allá los hauríeu vists tots *treque-trec treque-trec* per sa terra.

N' hi hagué un que s' aturá devant s' artaner, i amb una cameta de devant se torcava ets uis. L' homo se 'n adoná així meteix; però ses derreres que tengué de perpensar-se.

Ja li vengué ben de nou aquella partida de calápets.

Com foren passats, es mestre li demana:

—¿Que no l' e-hu conegut?

—¿Com l' he d' haver conegut, si encara no m' e-hu mostrat més que calapetum? diu s' artaner, més de mig cremat.

—¡Bona casta de calapetum, diu es mestre. ¡Ets meus estudiants eren ells que son passats! I ¿que no sabeu que jo d' ets homos en fas lo que vui?... ¿O vos figuráveu que jo 'm mocava amb sa mánega, i que 'm requintaría amb so mostrarlos just de lletra i contes? Es qui surt examinat de sa meua escola, ¡ja li poren posar es dogal demunt es coll! ni e-hi ha perill que travel, amb tota sa mala petja del mon: sempre troba forat per ont passar...

Podeu fer comptes quins uis devía badar s' artaner com sentía aquestes comandassions. Capetjant deia entre sí meteix:

—¡No es mala berba aquesta! Però ¿qui ha vist mai fer-me tornar s' al·lot calápet?... ¡Bona la vaig fer d' enviar-lo aquí!... ¡Mal no hi hagués pensat! ¡Amén!... Sobre tot, ¡si el puc treure homo dret i condret, no será res!

El pobre no hi veia de cap bolla. Tot ple d' angunia, romangué per veure si d' un vent o s' altre treuría s' al·lot; perque vos assegur que le hi tenía ben mal a pler dins sa Cova.

En sa nit devers les dotze sentí petjades que s' acostaven, i una veu que li digué:

—Mon pare, ¿i com no m' e-hu conegut? ¡Jo era aquell calapetet qui se torcava ets uis amb una cameta. Com vos he vist, que vos me miráveu i no 'm coneixíeu, no he pogut pus, i he esclatat en plors. Si demá mos torna fer sortir, i en veis cap que faça sa meteixa senya, seré jo.

Sa veu s' apagá, ses petjades s' allunyaren, i no donaren temps a s' artaner de dir res.

—No res, li diu es mestre lo endemá, perque sou vos, les vos tornaré fer passar per devant.

Obri una partida de portes i batiports, i *treque-trec treque-trec* s' entrega sa partida de calápets, de bot de bot per sa terra.

N' hi torná haver un qui se torcava ets uis amb una cameta.

S' artaner mirava arreu ferm, el repara i diu:

—Aquest es mon fii.

—Sí que 'u e-hu endevinat, digué es mestre, tot sorprés des bon ui que havía tengut s' artaner.

—Jo meteix me som fet es dogal, digué petit, que aquest no 'l sentís.—¡Però e-hu veurem si el se 'n menará!

Se gira a s' artaner, i li diu:

—Mirau, per jo deixar sortir es vostro al·lot a llivell de no tornar, primer ha d' haver feta una proesa. D' aquí no surt ningú sensa estar examinat: s' exámen será que se 'n vaja a pendre ets botifarrons a una possessió de per aquí devora que hagen fetes matançes.

E-hu diuen a s' al·lot, i s' al·lot contesta:

—Idò ¡a veure aont tenc d' anar!

—A sa Ca-nova, (1) que mataren ets porcs despuisair. Ho sé perque mos enviaren present, com e-hu tenen de costum. L' amo estudiá aquí també, i no se 'n oblida des mestre.

—Idò me 'n hi vaig, diu s' al·lot.

Pren es tapinets, i cap a sa Ca-nova.

Mirá be tots es camins, tiranys i dresseres que de sa Cova de Salamanca duien a sa Ca-nova: es camí bo feia una gran voltera, i e-hi havía un tirany de cabres, que no més eren quatre passes, però que, si no 'l teníen ben paumetjat, amb una mica d' un no res s' hi esgarriaven, i e-hi perdíen es coní per dins aquells matars i mala petja.

S' al·lot feu just una passada p' es camí bo, i una partida per aquella dressera tan curta, però també tan envitricollada. La trescá tot lo dia, i a boca de sól·lera digué:

—Lo que 's diu ara, me puc presentar a sa Canova descansat.

Se 'n hi va; i com e-hi va esser, ja feia fosqueta. Trobá l' amo demunt es portal.

—¡Alabat sía Deu, l' amo!

—¡Per a sempre, bon jove!

—Si no vos dic per que venc, no hu sabreu.

—¡Sí que endevines!

—Idò jo me som alçat mercader de bous, i venía a veure si faríem qualque barrina. ¿No 'n tendríeu de venals?

—Sí, però son a sa marina, i es enforet per anar-hi anit. Román, i demá dematí mos hi espitxarem.

---

(1) Possessió d' Artá, baix des *Bec de Ferrutx*.

—Mercé me feis; romandré idò.

L' homo entra; i, mira qui mira per tot, aviat va sebre com estava aquella casa.

Es rebost tenía es portal dins sa cuina; i, mentres reçaven la corona, va veure passar sa madona i sa criada que hi duien, mig d' amagat, enfilais de botifarrons.

Sopen; ets missatges, un després s' altre, se 'n van a jeure, i ell se posa de corbeu dalt un pedrís de sa cuina.

—Al·lota, diu l' amo a sa criada, treu un llençol p' es mercader, i porá fer vía a jeure, que ja es la mala hora.

—No us caleu molestar, diu s' estudiant; cap llençol he mester, l' amo. Me sab greu anar an es sostre perque deu negretjar de pusses, i en som massa anyívol. Ja m' ajocaré dalt aquest pedrís, si no vos sab greu.

L' amo no se 'n acabava de fiar perque, com ell també havía estudiat a sa Cova de Salamanca, ses ombres d' aquell homo li semblaven més d' estudiant de la sopa que de mercader.

Estigué incorregut de fer-lo anar per força an es sostre, se 'n va dins sa cambra, aont sa madona ja se desvestía; i tengueren aquestes:

—No sé que m' he de dir d' aquest mercader, diu ell. S' estima més, per jeure, es pedrís de sa cuina que 's sostre.

—Idò, deixe 'l assaciar.

—Però tenc ànsia que no mos ne faça qualcuna, perque 'm sembla més estudiant de la sopa que mercader... I ¿que hi tens ets botifarrons dins es rebost?

—Anit los hi hem duits.

—Idò ¡depressa a llevar sa clau des pany! que no los mos faça seuvatjes.

S' estudiant se temé de tota aquesta conversa; i, com sa madona aná a llevar sa clau, el senti amb uns roncos que feien retronar tota la casa, i el va creure més adormit que una rabassa.

—No hi hauría importat llevar-la, digué sa madona com s' aficava devall es llençol. ¿Aont la vols?

—Devall es coixí es sa part més segura.

—¿Que no sents ets roncos que ja fa? No hi ha que tenir por d' ell, no!

—Idò bada un poc, i per ventura te 'n durás qualque oblada...

—¡Ca, homo! No plourá d' aquest tro... Ell lo que 's diu tu sempre veus moros a la costa.

—Idò ¡alerta tu a no veure-los, i que, com te 'n temes, ja t' hagen aplegada!

—¿A mi aplegar-me? No basten tots ets moros de Morería...

—Deixa anar això, i acabem de dir es *pare-nostros*, que encara mos ne falta un bon raig.

Acabats es *pare-nostros*, sa sòn los agarrota a tots dos, i quedaren mes adormits que un seuló.

S' estudiant, en que fes tan bons roncos, la tenía a ses soles de ses sabates a sa sòn, i reparà de lo millor sa madona com llevava sa clau des rebost i la se 'n duia.

Com los sentí que roncaven, se 'n entra de puntes de puntes dins sa cambra; s' acosta an es cap de sa madona, i escarnint sa veu de l' amo, se posa a dir-li com a mig adormiçat:

—¿Aont es que l' has posada a sa clau? ¿Aont es que l' has posada?... ¡Diguem-ho!

—¡Jesús! que tens ara? deia ella adormiçada i malembrosa.

—¡Sa clau!... ¿A veure aont es sa clau?... ¿Aont l' has posada?

—¡Amb aquesta bona de clau!... ¿No hu sabs tu aont es?...

—Però, ¡diguem-ho!... ¡Vaja!

—¿Le tens devall es coixí, i m' has de venir a desbaratar es sò, batzanot? ¡No 't vui sentir pus!...

Va esser ver que *no 'l sentí pus,* perque s' estudiant posa má devall es coixí, treu sa clau, se 'n va de puntes de puntes an es rebost. Obri, posa 's botifarrons dins un covo, lleva sa barra de ses portes de devant, i ¡cap a sa Cova de Salamanca! per es camí bo, ben segur de que no importava pendre sa dressera.

L' amo, recelós com estava, al punt hagué acabat es sò: lo primer de tot, posa má devall es coixí, i no hi troba sa clau.

Paupa qui paupa una i altre vegada, i la troba manco.

Pega bot des llit, se' n va dins sa cuina, encén un llum: es *mercader* ja no hi era, es rebost estava ubert... E-hi entra i no hi veu cap enfilai de botifarrons, ni un per nat senyal.

—¡No la m' ha feta, que no la m' haja pensada! diu més cremat que una espardenya. ¡Això no pot esser més que un estudiant de sa Cova que deu fer s' axámen. Me 'n hi vaig per sa dressera, i per ventura encara los hi sauparé.

I ja li ha envelat per aquella dressera, com un coet; i, si feria cap mac, rebotía bronint just una bala.

¿Que me 'n direu? Ell fonc primer a sa Cova que s' estudiant.

Se posa dret devora sa boca, i al punt el colombra amb so covonet dalt s' espal·la, que se 'n venía.

I ¿que fa l' amo? Se recordava prou de sa veu des mestre, i se posa a escarnir-la, i la treia lo més en el viu:

—¿Que los dus? li digué.

—¡Vaja, si los duc! diu s' al·lot, ¡ni ponedor que no hi he deixat!

—¡Be, homo!... ¡Així m' agrada!... No res, ves a treure es llum, i los mirarem, veam si son gaire cosa... ¡Posa es covo en terra primer! que deus tenir s' ansa des coll que se romp.

—¡Casi casi! diu s' al·lot, ben cregut de que allò era es mestre.

Posa es còvo en terra, i se 'n entra a treure es llum.

Va fer un poc de temps, perque no trobava lluquets per encendre.

Com tengué encés, i sortí demunt es portal, ja no hi hagué *mestre* ni covo.

¿Com e-hi havíen d' esser, si l' amo encara no se va veure tot sol, com pega grapada an es covo, i de d' allá s' ha dit cap a sa Ca-nova.

No prengué sa dressera perque venía massa cansat i per por de pegar una mala sótola, carregat amb so covo.

Va pendre es camí bo; però no cregueu que hi fes gaire fumades. Se 'n anava tan atacat com poría.

Com s' estudiant se troba que es *mestre* i es covo havíen descomparegut, e-hu va veure tot.

—¡Ja es l' amo que la m' ha feta! Se será despert, i m' ha trencat el devant per sa dressera. Ara

me 'n hi vaig jo, i si ell es p' es bon camí, encara hu veurem qui la treurá proveída...

I ja li ha estret de d' allá ben acanalat.

Arriba a sa Ca-nova primer que l' amo; afina uns copinyats de sa madona estesos en es llenyer. Les s' abriga, i s' acota lo meteix que si hagués hagut de fer ses feines.

L' amo el punt s' entrega, amb uns alens ben espessos i tot cansat.

—¿Vol dir los dus? diu s' estudiant, escarnint lo més en el viu sa veu de sa madona.

L' amo, ben segur de que era *ella*, respòn:

—Los duc, però no valen tant ells com es cansament que 'm costen... ¡Mal viatge ets botifarrons!... que pens que no 'n tendré talent de tot l' any... Sobre tot, ja estic embotifarronat.

—No res, diu *ella* acotada encara: posa en terra es covo, i ja l' entraré jo; i colguet, veam si encara porás aferrar es sò.

—Idò ja los entrarás, diu l' amo, posant es covo en terra, i entrant dins ses cases, paupant per no trevalar a cap cadira.

Se 'n entra dins sa cambra, i sent alens. S' acosta an es llit, paupa, i m' hi troba sa madona.

—¿Com estam aquí? diu ell, i queda fret. ¡Veam si tendré dues dones a poc poc!

Desperta sa que hi havía dins es llit; i ben segur de que era sa seua de bon de veres, diu:

—¡Veam ara sa de defora!... ¡E-hu tenc de veure que será això!

Surt demunt es portal, i ja no més e-hi hagué es copinyats en terra, un tros enfora.

S' *altre madona* i es covo des botifarrons eren per sa dressera cap a sa Cova de Salamanca, i de d' allá com un cavall an es cos.

—¡Ja es estat es polissó que m' ha traït per sa dressera! diu l' amo.

Pensa qui pensa quina la faría, se vest de dimoni: pren sa dressera, i de quatres cap a sa Cova de Salamanca.

Com e-hi arribava, era auba, i destría una gran foquetería i gent arrol·lada.

Era que es mestre, tot-d' una que s' estudiant arribá amb so covo des botifarrons, crida ets altres, i diu:

—¡Hala a fer un gran fogueró defora! i demunt sa calivera torram ets botifarrons, i feim es val Deu.

Com l' amo arribá, los troba que los hi tiraven.

—¡Ooooh! Ooooh! va fer tot-d' una, pegant bots i fues, i amb sa barrota que duia, ¡bones ponyides i barrotades!

—¡El dimoni! ¡el dimoni!... ¡Jesús, Sant Antoni! digueren tots, i fogiren com a rates; i es mestre que també hu doná a ses cames de denou que li vengué.

L' amo s' aborda an es fogueró per veure si encara salvaría sa botifarronada; però casi tota ja estava encesa.

S' *estudiant*, que no més s' era fet una mica enfora, com veu el *dimoni* tan aficat an ets botifarrons, i que allá tenía es guinneu, sa mal pensa i diu:

—¿Un dimoni tan afectat de pinyata? No será d' infern: será de sa Ca-nova.

Per veure-hu més cert, li fa la senyal de la creu.

L' amo no se 'n temé, remolca qui remolca es caliu cercant botifarrons.

S' estudiant se posa a cridar, fent lulea;

—¡Alei! ¡alei!... ¡un dimoni que no fuig de la creu!... ¡un dimoni de per-riure!... ¡Alei! ¡alei!

Com ets altres estudiants el sentiren, surten correns.

L' amo, veent es joc mal parat i per por d' un fas de llenya que no 'l pogués arribar a sa Canova, deixa es fogueró, i ¡cametes me valguen! per sa dressera, cap a *ses cases*, maleint s' hora que havía deixat colgar es *mercader* demunt es pedrissos de sa cuina.

Es mestre i ets estudiants encara se pogueren atapir de botifarrons des troços que no eren cremats de tot.

Es mestre va dir a s' artaner:

—No hi ha remei, es vostro fii ha feta sa proesa qui pertocava. Ja está examinat: el vos ne poreu menar en voler.

—Ara meteix, digueren pare i fii; i ja son partits cap a Artá.

Camina caminarás, de demunt una taruta colombraren una partida de caçadors. Menaven un escodró de cans qui feia por: n' hi havía d' ervissencs i de llebrers.

—Veis, mon pare, diu s' al·lot, si vos volíeu, ara poríem fer una bona tibada.

—¿I de que? diu son pare.

—Me pareix que sa faría envant a valer-mos cent cinquanta lliures.

—*Mostrau com...*

—Veis, jo tornaré un ca llebrer de primera: me menau per devora aquests caçadors. En moure cap llebra, jo m' hi abort; contrapassaré tots ets altres, i l' agafaré. Ets caçadors me voldrán comprar; vos fareu es desmenjat amb talent; vos po-

sau a cent cinquanta lliures. En arribarvos-hi, deis: vet-aquí es ca. Cobrau, seguíu camí camí; i, com ells se 'n temerán, ja los hauré descomparegut; tornaré homo, i vendré a vos com si res fos estat.

Son pare tot-d' una morretjá una micoia; però com anava curtetjant de doblers ferm, e-hi allargá es coll, i digué:

—¡Hala, idò, veam com te sortirá aquesta!

S' al·lot torna un ca llebrer, ben taiat de tot i es més plaent del mon: cames primes, estret d' illades, galera molt sortida, bon rabasser d' anques...

S' artaner s' acosta an ets caçadors, que com veren es ca ja l' escometeren:

—Germá, ¿i aquest ca es vostro?

—A ca-meua va néixer, i per meu el tenc.

—No té mala estampa!... ¿I ses obres?

—Com ses des primer qui 's present.

—¿Les veu partir a ses llebres?

—No n' ha vista partir cap mai que no l' haja assolida.

—¿Vol dir també té bona embocada?

—El juc amb qualsevol.

Mentres estaven amb aquestes, ets cans ervissencs mouen una llebra; i *nyip-nyep nyip-nyep,* i tots derrera ella com a coets. E-hi amollen es cans llebrers, i s' artaner ja hi ha amollat es seu; i ¡hala, petits, derrera sa llebra! i no n' hi havía cap que no hu fes de tot, però de tot; i sa llebra qui rebotía, i vos assegur que allargava de casta forta.

Es ca de s' artaner al punt hagué contrapassat tots ets altres, i pega llongo, i ja veren sa llebra

qui botí al aire fent es molinet, i es ca l' engospá, i ja es partit tot mes a portar-la a son amo.

Com ets caçadors veren allò, digueren:

—Germá, aquest ca mos e-hu de vendre.

—Senyorets, no me 'n parlen, perque no e-hi ha doblers en el mon per aquest ca.

—¿Que 's això? Vos no teniu s' aspecte d' esser cap senyor, i tant meteix no poreu caçar. I sobre tot, això es massa ca per vos.

—Es gust que tenen voces mercés, el puc tenir jo. Sobre tot, es ca no es venal.

—¡Es que 'l mos e-hu de vendre! ¡Demanau des ca!

—¿No he dit que no 'l vui vendre?

—Demanau des ca.

—Miren que jo faré demanar d' ase.

—Demanau, no temeu.

—Idò per manco de cent cinquanta lliures no 'm vui desfer des ca.

—¿Cent cinquanta lliures? Nostro es es ca.

Un se posa sa má a sa butxaca, i *dany dany* monyí ses cent cinquanta.

S' artaner les s' embutxaca, entrega es ca, i segueix sa seua vía, tot dient:

—¡Que se 'n puguen servir molts d' anys i amb Deu siau!

Camina caminarás, encara no era passada mitja hora com li compareix s' al·lot.

—¡Aquesta sí que m' es bona! diu son pare... ¿I ara ja los ets fuit?

—¿Ai idò? diu En Juanet. ¡Sabeu que los ho he feta de be a sa gamena! Tot-d' una que los he vists descuidats, m' afic dins un matar ben espés. Com se son adonats de que jo faltava, que han

començat a ciular, jo ja era tornat homo que me 'n venía cap a vos. ¿Ah idò? ¡Una altre vegada s' hi mirarán més en so comprar! ¡Ell son més cuitors que ses guixes!

Camina caminarás, arriben tots dos a Artá.

Aquells caçadors, pegaren a sa Cova de Salamanca, i feien flamaradeta de sa passada des ca llebrer que havíen comprat, i los havía descomparegut, i no 'n sabíen mè ni perdiu.

Com es mestre los sentí, los demaná ses senyes des qui les ho havía venut, i coletgí que era s' artaner.

—¡Ja es En Juanet! diu ell entre sí mateix. ¡Sí que hi surt fi!... ¡Ell me donará set voltes a mi i tot, si me descuit gens!... No puc fer cosa millor que anar-hi, i arronsar-lo amb sa primera.

Dit i fet, parteix cap a Artá.

Com e-hi entrava, En Juanet era demunt es portal de ca-seua, i l' afina, i ja li va veure la tela.

—Mon pare, diu tot-d' una; estam perduts; es mestre s' entrega per fer-me mal be. Jo tornaré un cavall; me voldrá colcar. Vos no hi fesseu dos mots; però ¡alerta a posar-me sa brilla! ¡sa cadena m' e-hu de posar! Si 'n posáveu sa brilla, no 'n veuríeu pus.

En Juanet torna un cavall, i *tac* arriba es mestre, i ja diu:

—¡Ola, quin *cavallino!* ¡Jo hi vui colcar! ¡Posau-li sa brilla!

S' artaner de trastornat que estava, en lloc de sa cadena, li posa sa brilla.

I es mestre ja li ha pegat bot, i cimada ve i cimada va, i aquell cavallet ¡de quatres i de d' allá!

tant com en poría treure. I com més corría, més cimades li pegava es mestre.

S' animalet al punt estigué remui de suor i blanc de sabonera.

No poría pus, i es mestre llavò sí que n' hi donava de serdonaies i ventim.

Passen per devant ses cases d' una possessió, i es cavall se com a renega, i es mestre ¡crits i flestomíes!

Surt sa madona, i, compatida d' aquell pobre cavall, se 'n hi va a aixugar-li sa suor i sa sabonera des cap amb so devantal.

Es cavall no se va moure: sa madona sensa voler li despassa sa brilla, s' animalet pega vogada de cap i la se treu de tot: enverga aixec, i ja veren es mestre al aire i de copes per sa terra, i aquell cavall ¡com la bala de d' allá, cametes me valguen!

Torna homo, i cap a Artá.

Com e-hi entrava, se gira derrera, i veu es mestre que se 'n venía rancatjant rancatjant de sa gran tomversa, amollant més carretades de llamps i pestes que pels no tenía demunt el cos.

En Juanet veu una dona qui filava devant caseua, i li diu:

—¡Per amor de Deu i María Santíssima, germaneta, feis-me un favor!

—Si puc, sí, Juanet.

—Idò jo ara vos posaré una magrana aquí 's mig. Arribará aquell homo que se 'n ve rancatjant, i vos demanará:—¿I En Juanet per ont ha pres?—Vos li deis: Aquesta magrana m' ha deixada. I li pegau cossa, i me salvau la vida.

—¿No vols res pus, Juanet?

—Res pus.

—Idò serás servit: no tengues ansia.

En Juanet torna una magrana allá en terra. Arriba es mestre, i demana a sa dona:

—Germaneta, ¿per ont ha prés En Juanet?

—¡Jesús! aquesta magrana m' ha deixada aquí 's mig.

En es meteix temps que deia això, pega cossa a sa magrana; sa magrana s' esclafa, tots ets grans s' escampen, i grans per aquí, i grans per allá.

—¡Val Deu i lloca amb polls! diu es mestre. I al acte torna una lloca amb polls, i *zas zas* venguen tots aquells grans de magrana. Al punt ja no 'n veren cap: tots ja eren dins es gavatx de sa lloca o des polls.

Però justament los ne passá per maia un que era caigut dins sa sabata d' aquella dona.

Aquell gra era En Juanet, i diu:

—¡Val Deu i milana falconera!

Torna una milana falconera, i enverga fua a sa lloca i an ets polls, i amb quatre fitorades los fa benes; i no 'n cantaren pus galls ni gallines des mestre de sa Cova de Salamanca; aixamplá es potons, i el dimoni el se 'n dugué.

En Juanet se 'n aná a ca-seua, i va dir a son pare:

—Mon pare, torn viu. Ben prim m' ha vengut deixar-hi sa pell. Qui la hi ha deixada es es mestre. Mos obrí massa es cap aquest homo, i tant se pert el qui sab massa, com el qui sab massa poc. En som sortit en bon nom d' aquesta; però ja no me 'n veurán fer pus de proeses consemblants: vui esser com ets altres homos, i fora treure pus cap peu des solc.

En Juanet va fer tenir veres aquestes paraules: cercá aquells caçadors i los torná ses cent cinquanta lliures, i fonc un homo d' homos tota la seua vida.

Ara si se casá o si romangué fadrí, no som anat a aclarir-ho.

Qui 'n vulga sebre la neta, que hu vaja a cercar.

Torre Nova, Agost de 1897.

EN PERE DE SA XUIA [1]

Això era un fadrinardo que havía nom Pere, afectat de faió, més beneit que En Pep de na Sentèma: no sabía mai quin día havía menjat pa, i li poríen donar entenent que la Mare de Deu havía nom Juana, que Sant Cristòfol era nan i que ets ases volaven.

E-hi havía una Juana més lletja que una brega de moixos, però més viva de potencies que una centella. Havía doblegats es trenta anys, sensa que cap estornell li hagués demanat mai *com va la vida;* perque tots, en veure-la de lluny, voltaven, de sa por que los feia aquella feristea.

Na Juana que tenía una casera rabiosa, i En Pere que també se desxondí de casta forta sensa sebre per que, perque se temé que tots es des seus temps ja eren casats i re-de-casats; un i altre s' aluiaren, los va venir a la memoria que per falta de garbaions xupen bonisses, i En Pere digué a na Juana:

(1) La 'm contaren mos amics corals D. Pere i D. Juan Orlandis i Despuig.

—*¿Que mos casam?*

I na Juana va respondre:

—*¡Amen, que fos ara meteix!*

Enllestiren la cosa, i se va fer s' esclafit.

Llavò es maldecaps foren per na Juana, per que En Pere no se cuidava de dur busques an es niu: estava sempre com embabeiat, pensant en *l' amor de les tres taronges.*

Tot li passava per alt fora es berenar, es dinar i es sopar. Per no fer-hi falta i llevar concert des vent, en volía amb qui alenava.

Na Juana armá un porcell, i le hi feia anar a pasturar; però llavò li fogía, i ella tenía ses feines d' anar-lo a cercar.

A força de forçes es porcell arribá a porcastell, i l' engreixaren.

Vengut es triquet de vendrel, a na Juana no li agradá es preu, i va dir:

—Mos convé més matar-lo', i el vendrem obrat, i en treurem més.

El mataren, i l' obraren; però llavò no trobaven compradors.

En Pere un día diu:

—¿Sabs que faré jo, Juana? Anar-me 'n a Ciutat a vendre sa xuia gruixada.

—No, que t' enganarán.

—Encara ha de néixer es qui m' ha d' enganar a mí.

Tan gremoletjá, que na Juana, per no sentir-lo pus, digué:

—¡O quin premai que ets! ¡Veste 'n-hi en voler, i no 't sentiré pus!

En Pere se carrega es dos corters de sa xuia gruixada, i diu a na Juana.

—¡Hala Juana! ¿veiés que vols de Ciutat?

—Jo sols no hu sé.

—Idò, ¿que hem d' anar a damanar-ho an es veinat?

—No res: ja 'm durás tretze paums de drap.

—No tengues ansia, los te duré. ¿Que no vols res pus?

—No.

—Idò ¡a reveure, i amb Deu siau!

—¡Que Deu te guart de perill, i torna prest!

L' homo pren es camí de Ciutat i *tris-tras tris-tras.*

E-hi arriba; se 'n entra per sa porta de Sant Antoni, i pren cap an el Socós, crida qui crida amb tota sa força:

—¡Hala qui 'm compra xuia gruixada! ¡Hala qui la 'm compra! ¡Hala, dones! ¡Hala!

El sent un teixidor, i deixa es telessos, i surt an es portal, cridant:

—¡Germá! ¡O germá!

En Pere se gira, i diu:

—¿Que voleu?

—Que vos compr tot es viatge. Demanau preu.

—Tretze paums de drap en vui.

—¿Tretze paums de drap? Vos ne daré vint, i meua es sa xuia.

—¿Vint, m' heu dit? No, ell han d' esser tretze: i per manco no la don. ¡Primer consent a torna-la-me 'n a sa casa!

—Germá, ¿i que veniu de ses Arasses?

—No es compte vostro de ont venc. Venga de ont venga, tretze paums de drap vui des dos corters. Si no los voleu dar, n' hágem parlat prou.

—Però bé, ¿no vos he dit que vos ne vui dar vint? ¿I qui 'n dona vint que no 'n dona tretze?

—¡No m' entrareu, no, per aquest vent! ¡Sabeu que sou de jove per enganar-me a mí!

Es teixidor a la fí diu:

—¿Amb aquestes hem d' estar? ¡Veam jo si seré massa beneit! ¡Meua es sa xuia pè 's tretze!

En Pere deixa es dos corters, pren es tretze paums de drap, gira en coa, i ¡cap a *la vila* falta gent!

Passades *ses Enramades*, se posa a ploure, i una brusca ben espessa.

L' homo s' abriga es drap, i hala qui hala de d' allá.

Devers es pinar de So 'n Sant Juan (1) s' atura de ploure.

Es drap era tot xop, i En Pere diu:

—No res: el deixaré estés a un pinotell. Aixugará, i, en tornar a Ciutat, ja 'l me 'n duré llavò que será aixut i re-d' aixut.

L' estén a un pinotell, i cap a la vila s' ha dit.

Arriba a ca-seua, i envest na Juana amb aquesta:

—¡Ja l' he venuda ja! ¡I ben aviat que l' he venuda!

—I es doblers ¿aont son?

—¿Quins doblers?

—¡Es que t' han donats de sa xuia, troç de corda!

—Ell no me 'n han donat cap. ¿No havíes dit tu que volíes tretze paums de drap?

—¡Sí que hu havía dit!

—Idò tretze paums de drap n' he demanats. Me volíen contentar amb vint; però m' han hagut de donar es tretze. ¡No m' han enganat no!

(1) Aquest pinar i l' *aujub des lleters*, que s' anomena més envant, se troben anant de Ciutat a Algaida per el camín real.

Com na Juana sentí es manifest, el se cuidá a menjar frit.

—¿An-e qui? deia fent sabonereta. ¿Qui ha vist mai donar dos corters de xuia gruixada per tretze paums de drap? ¡Y oferir-te'n vint, i no més volerne tretze! ¡Bestia, més que bestia!

—¡Idò m' ho haguesses dit que 'n volíes vint!

—I ¿aont havía d' anar a creure que fosses tan potenc?... Però bé: ¿i es tretze paums que t' han dats aont son?

Com ell li va dir que s' hi era abrigat, i perque feien raig i roi los havía deixats que aixugassen a un pinotell des pinar de So 'n Sant Juan, aquella dona amb un poc més fa es trò.

En Pere, per por de no esser-hi demés, fogí; i això el salvá d' una altre barrumbada més grossa que sa que havía haguda de parar pe 's camí de Ciutat.

Des cap d'un parei de setmanes digué:

—Juana ¿sabs que faré jo? Anar-me 'n a Ciutat a vendre sa xuia prima i ses sobrassades, i de passada duré es drap, que 's segur que ja deu esser aixut i re-d' aixut.

Na Juana esqueiná per llarc, però En Pere havía aficada sa banya, i ase encarat deixau-lo passar.

Sa carrega sa xuia prima i ses sobrassades, i hala qui hala cap a Ciutat.

E-hi arriba, i tengué s' acudit d' anar a entrar per *sa porta des moll.*

Me veu un *sullerik* que tenía una garbera de melons.

En Pere no n' havía vists mai, i s' hi planta devant, badoca qui badoca, fins que entima aquesta an es *sullerik.*

—Germá, i això ¿que son?

—¡Foska d' auba! ¿Ke no hu veis ke son? *¡Mulons!*

—¿Mulons? diu En Pere, badant uns uis com uns salers. ¿I fan muletes?

—¡No n' han de fer! ¡Totes ses ke *vuldreu!* diu es *sullerik*, que ja va veure tot-d' una de quants de punts se calçava aquell capbaixenc.

—Idò ¿que me 'n voleu baratar un de *muló* amb aquests dos corters de xuia prima i aquestes sobrassades.

—¡Perke sou vos, vaja per feta sa barrina! ¡Vos meteix triau es millor!

—No, ell el m' e-hu de triar vos que sou més intés.

Es *sullerick*, veent que hi havía bona barrina, li tría es *muló* més gros i que feia més bona cara. El posa dins ses mans d' En Pere, i li diu:

—¡Feis vía, germanet, kap a ka-vostra! ke no faça ses *muletes* pe 's kamí.

En Pere amb so meló amb ses dues mans, vellant-li es ble per que no hi hagués un denou abans d' hora, ja es partit cap a la vila, *tris-tras tris-tras*.

Devora s' *aujub des lleters* anava vorera vorera camí: pega travalada, cau de folondres, i es meló pe 'n terra: amb sa tomversa tot se xapá, i bossí per un vent i bossí per s' altre.

A sa paret de sa vorera hi havía una partida de sarcantanes (1) qui se assoleiaven. Com veren caura En Pere i redolar es meló, foren ben promptes d' enfonyarse cada una dins es seu forat.

---

(1) Una especie de dragons verts, molt afectats de solei.

En Pere les afina, i exclama:

—*¡Es!* ¡Ja son ses *muletes* que 's *muló* ha fetes!... ¡Així meteix hauría pogut esperar que arribássem a sa casa!... ¡Però sa passada més bruta es que ses *muletes* ja me son fuites. ¡Jo no 'n havía vists mai de nadissos com elles! ¡Tan meteix es un poc gros sortir des *muló* i al acte fogir tan falagueres!... Sobre tot, ¡no haurán mester menar per sa má!

Com prou espants hagué fets, diu:

—Ara no 'm queda altre remei que desfer aquesta paret, veam si les assolim.

S' aborda a sa paret, i lleva qui lleva roques, i mira qui mira a veure si afinaría cap *muleta*.

L' amo de per allá se 'n tem; i se 'n hi va correns, i ja li diu:

—I ara ¿quina la feim?

—Cerc unes quantes *muletes* que un *muló* que jo duia m' ha fetes, i se son enfonyades dins aquesta paret.

—¿Que vol dir un *muló* fer *muletes?*

—Vol dir que me 'n ha fetes, i amb un santiamén; i son estades el dimoni per enfonyar-se aquí dins tot-d' una.

—Però i ¿ que 's un *muló* ara?

—Un *muló* es un *muló*. Vet-aquí ets bossins que se 's fet amb s' estrai.

L' amo se mira ets bossins, i veu que 's un meló esbendrit, i exclama:

¿I això em direu que ha fetes *muletes*, troç de betzol?

—¿Com no hu he de dir, si jo meteix les he vistes?

—Jo lo que vos dic que, si tocau cap pedra

pus de sa paret i no vos n' anau més que depressa, vos hi enterraré devall aquestes que hu llevades.

En Pere va veure que anava de bo, i hu doná a ses cames cap a la vila, dient entre sí meteix:

—No res; vendré un vespre, que no 'm puguen veure: I n' he de llevar de pedres fins que les tenga totes a ses *muletes*.

Camina caminarás, com fonc an es pinar de So 'n Sant Juan se cuidá a treure ets uis mirant pinotells; però en lloc pogué afinar ets tretze paums de drap.

—¡Com es vel·la cresta! deia ell capetjant. ¡Na Juana em mata! ¡No hi ha *sperito-tuó:* me fará blau!

Va tenir raó. Com e-hi arribá i contá la feta, na Juana s' hi aborda: li ungletjá sa cara, li feu vermeies ses galtes, li esclafá es morros, i llavò li bestregué amb so mánec de sa granera fins que li arribá; perque En Pere, per no colar la vida, e-hu doná a ses cames, i ¡si m' aplegues!

Des cap de temps, na Juana l' envía a dur llenya pe 's fogó, perque l' havíen acabada:

Se 'n va a sa garriga des bal·le, i carrega.

Es bal·le le hi troba. Li sabía greu ferm que li robassen sa llenya, i ja li diu:

—¿An es bal·le, que 's es bal·le, robarás sa llenya, cara de poca vergonya? Passem devant, i cap a sa presó.

—¡Cap a ca-meua me 'n vaig jo ell! diu En Pere, fent carusses, com tenía de costum.

—¿De mi farás burla? diu es bal·le, que era més curt que una moneia.

I ja li encivella matalofada i altre, i cosses i més cosses.

En Pere, amb so fer-li tan prop, se desxondeix, i enrabiat de tot etziba an es bal·le amb s' aixada devers es polsos, i el deixá estés, amb so cap xapat, i es cervell pe 'n terra.

Allá devora hi havía un pou, i le hi tira dedins.

Se carrega de bell nou es feix, i ¡cap a ses cases!

Trobava gent pe 's camí, i li deien:

—Pere, i ¿de ont dus sa llenya?

—De sa garriga des bal·le.

—¿I no li has demanada orde?

—¿Orde? ¡Ara es hora d' ordes!

—¡Ja te posará a sa presó si hu sab!

—¡No m' hi posará no! ¡Ell jo l' he mort!

—¿Que vol dir: l' has mort?

—I dins es pou que l' he tirat per tenir-lo més segur.

La gent no 'l creia, perque el coneixíen, i no 'l miraven capás de tal atentat.

Arriba a ca-seua; i com na Juana sab lo succeit, pensa qui pensa com sortir-ne de tal enderivell, li vengueren dues idees bones de tot.

—Tu esperem: no 't mogues d' aquí dins, diu an En Pere.

Se 'n va, compra un xot retut que un veinat tenía; se 'n va a tirar-lo dins es pou aont En Pere havía tirat es bal·le, i amb una aixada cava i gira sa terra per tot allá aont va veure gens de sang, a fí de que no se conegués res, i fins i tot rentá es coll des pou.

Se 'n torna correns a ca-seua; aguía es sopar, i amb sa meteixa seguida fa taiadons de tota sa xuia que li era quedada.

Fa sopar En Pere a defora, a sa carrera.

Ella se 'n va amb sos taiadons demunt es sótil, i ja es partida a tirar per sa finestra una grapada de taiadons i una grapada de faves, una grapada de taiadons i una grapada de faves.

Es taiadons i ses faves queien devers En Pere i sa taula; i l' homo, veent això, se posa a dir:

—¡O Deu! ¡I plouen faves i xuia!... ¡Juana! ¡O Juana!... ¡Plouen faves i xuia!... ¡Surt, veurás!

Llavò sí que 'n tirava na Juana de taiadons i faves.

—¡I tens raó que n' han plogut! deia ella, sortint desiara, i tornant-se enfonyar per que en *ploguessen més.*

Com En Pere va haver sopat i na Juana també, se 'n van a jeure, es més descansats del mon.

Sa bal·lesa fíns a la mala hora espera qui espera es bal·le; i ansia i més ansia, i es bal·le que no compareixía.

Aquella dona arribá a estar dins un foc. Se 'n va a tocar an es veinats; al punt e-hi hagué mig poble alt, i ningú sabía claricia de res.

—En Pere de na Juana ha dit que l' havía mort i que l' havía tirat dins es pou de devora sa garriga, deien uns.

—Bo está En Pere per matar, deien altres.

—Si hu hagués fet, no hu hauría escandeiat, deien tots, i afegíen:

—No prengueu formetat an En Pere, que 's beneit.

Però es bal·le no campareixía.

Ni comparagué lo endemá ni lo endemá passat.

A sa bal·lesa ja li havía agafat s' *hesteri,* l' havíen haguda de colgar, i com que hagués de donar l' ánima a Deu.

La Justicia de Ciutat, entressentida de tot això, se presenta a la vila per aclarir-ho.

No pogué aclarir sino que ningú sabía que era estat des bal·le, i que un beneit, En Pere de na Juana, deia *que l' havía mort i que l' havía tirat dins es pou de sa garriga.*

La Justicia se 'n va a ca En Pere.

El m' apleguen, i li demanen:

—¿Se conté veritat que tu digueres que havías tirat es bal·le dins es pou?

—Sí que hu vaig dir, respòn ell tot fresc i generós. I ben ver que 's que le hi vaig tirar; però antes li vaig xapar es cap.

—¡Senyorets! deia na Juana plorant, que no 'l creguen per amor de Deu, que 's beneit! ¡Més beneit que 's pa de monició, senyorets!

—¡Callau! deia la Justicia, que això s' ha d' aclarir.

—I ¿per que li xapares es cap an es bal·le? demanen an En Pere.

—Perque 'm volía tancar dins sa presó.

—¡Qualquna en devías haver feta!

—Per un feix de llenya que me 'n duia.

—¿De sa seua garriga?

—¡Veiés si sería de sa meua, si no tenc més que es nou paums en es fossar!

—I ¿per qué li robaves sa llenya?

—Perque na Juana l' havía mester pe 's fogó. ¡No m' hi hagués enviat na Juana!

—Idò ¿que no li sabíes demanar d' orde o comprar-le-hi?

—Es qui té ha de donar an es qui no té.

—Senyorets, deia na Juana, ¡que 'l deixen anar, que 's beneit! ¡Tan cert com s' ha dita missa avui que hu es!

—¡Bona casta de beneit! deia la Justicia. ¡Ell surt com un pinyol de cirera a tot lo que li demanen!

—Sobre tot, diuen an En Pere, anem amb noltros an es pou; i tu que le hi tirares, el treurás.

—¡Anem! diu ell. Ja 'l treuré ja; però m' hi han d' amollar amb una corda.

—I depressa que t' hi amollarem.

—Idò el treuré. Ell e-hi ha d' esser per força, si ja no l' han tret: perque lo que 's diu jo es ben cert que le hi vaig tirar, i bon tutup que va fer.

Se 'n menen En Pere an es pou; i, fermat amb una corda, le hi amollen.

Com arriba abaix, dins aquella fosca tan espessa que hi feia de fondo que era es pou, se posa a paupar, paupa qui paupa.

—¡Juana! cridá ell des cap d' un poc amb tota sa força, ¿i es bal·le que tenía llana?

—¿Que vol dir llana? diuen es de la Justicia.

—Vol dir que 'n toc, respòn En Pere.

—¿E-hu veuen? exclama na Juana. ¿No los ho deia jo que es beneit es meu homo? ¡Veiés es bal· le haver de tenir llana! ¡que hu diguen tots ets qui el coneixíen si en tenía!

I En Pere paupa qui paupa, i torna pegar crit:

—¡Juana! ¿i es bal·le que tenía potons?

—¿Que vol dir potons? diuen es de la Justicia.

—Vol dir que 'n toc uns, respòn En Pere.

—¿E-hu veuen, exclamava na Juana, com ho es beneit aquest homo meu? ¡Veiés qui hu ha vist mai es bal·le tenir potons!

I En Pere que no se donava raó a ses mans de paupar, i torna pegar crit:

—¡Juana! ¿i es bal·le que tenía banyes?

—¿Que vol dir banyes? diuen es de la Justicia.

—Vol dir que 'n toc unes, respón En Pere.

—¿E-hu veuen? clamá na Juana movent avalot. ¿E-hu veuen com ho es beneit i re-de-beneit aquest homo meu? ¡Veiés aont s' es vist mai es bal·le tenir banyes!

—¡Treu-lo, tant si 'n té com si no 'n té! arribaren a dir es de la Justicia, apurats de tot, i per sortir d' aquell entrevers.

—¡Vaja!... ¡ferme 'l depressa! que ja hauría d' esser dalt, li digueren.

En Pere ferma *es bal·le*, i crida:

—¡Ja está! ¡tirau!

Tiren, i com ho tenen dalt, veuen que 's un xot, es xot que na Juana hi havía tirat.

Tot-hom va romandre fret, sensa paraula.

—¿E-hu veuen, deia aquella traidora, com no era es bal·le?... ¡Jo hi hauría posat es coll que no hu era! ¡Quin está En Pere meu per fer tal atentat! ¡Ell no es capáç de matar una pussa! ¡Si es beneit! ¡Si no sab quin día menja pa!

Mentres tant treien En Pere des pou.

Com va esser dedalt, exclama fent-se creus:

—¡Cap com aquesta! ¡Haver-hi tirat es bal·le, i ara sortir-mos un xot!

—¡Però si no le hi tirares, troç de corda! deia na Juana. ¡Vaja!... ¡anem a ca-nostra! ¡Ja has desvarietjat prou!

—¡Te dic que le hi vaig tirar! deia es betzol.

—¡Es teu ase! deia ella. I ¿quin día le hi tirares? ¡Veam!

—¿Quin día? ¡Sabs aquell día que plovíen faves i xuia!

—¿Que has dit que plovíen?...

—¡Faves i xuia! ¿Que no te recorda? ¡Aquell día que 'm feres sopar defora!

—¿E-hu veuen? diu na Juana a la Justicia. ¿El senten? ¡Veiés ploure faves i xuia! ¿Qui hu ha vist mai?... ¿Encara hi posarán duptes de que 's beneit i re-de-beneit?

Aquí la Justicia i tot-hom s' enconcaren d' espal·les, i digueren:

—No hi ha remei: ho es beneit i foris aquest homo; i e-hi perdrem tot quant e-hi posarem.

I na Juana agafa En Pere per sa má, i el se 'n mena a ca-seua més que depressa.

Com e-hi foren, ella va dir:

—¡Mira, ja pots veure si 't desxondeis de bon de veres i si estás més alerta, si no vols arribar a una forca! ¡Si ara t' he pogut treure des fanc, no espers que t' hi puga treure sempre! ¡Ara es estat que Deu ho ha volgut i no més!... ¡Uis espolsats idò, i fora son!... o si no ¡te rompré una espal·la!... ¡Com som dona que la 't rompré!

En Pere va mudar de vert en blau: no deixava mai es gonellons de na Juana, no feu cap bal·lendina pus, i visqueren a pler una mala fi d' anys; i encara hi deuen viure si no se son baraiats o no se 'n son anats a veure Sant Pere.

I qui no hu creu, que ho vaja a cercar.

Manacor, Septembre de 1897.

EN JUANET I ES GIGANT [1]

Això era un pare que tenía tres fiis: En Pere, En Pau i En Juanet.

Duien es ca magre de tot; eren més pobres que un ropit.

En Pere se posa per moço de fuster; però aviat sa feina li pudí, i diu a son pare:

—Mon pare, tan poc devertida trob sa fam com sa feina. Com veig que per aquí no me 'n veuré venja mai, me 'n vui anar a cercar el mon, veam si trobaré cap encaix.

—Greu me sab, fii meu, diu son pare; però no 't vui privar es gust.

En Pere tocá soletes, i cap a cercar el mon, sensa comanar-se a Deu ni a Santa María.

Camina caminarás, horabaixenc, topa a unes casotes, veu una dona qui filava demunt es portal, i l' escomet.

—¡Alabat sía Deu!

(1) La 'm contaren En Toni *Garrit* de Sant Llorenç des Cardessar, i En Xerefí *Bua* i el sen Jaume Carrió, *Fontpella*, de So 'n Servera.

TAYLOR INST. OXFORD

—Per a sempre, jovenet. I ¿de que vas per aquí?

—Tresc el mon, cercant ventura.

—¿Ventura? ¡No hu sé si 'n trobarás! Va massa fuita.

—Jo hi posaré tots ets medis, germaneta. I digau-me: ¿no 'm donaríeu posada per aquesta santa nit?

—Jo ja te 'n donaría; però es meu homo es gigant, i sa menja la gent. En que síes tan magrel·lo, encara en faría una bona vega de tu.

—Jo m' amagaría dins es sostre, devall sa paia, i no m' afinaría.

—Si te 'n aconhortes...

—Me 'n aconhort.

S' amaga dins es sostre, devall sa paia.

Dins una estona se 'n ve es gigant, amb unes bones passes.

Ensuma qui ensuma, se posa a dir:

—¡Sent olor de carn humana!
¡Ja 'n menjarem aquesta setmana!
¿Qui es passat per aquí?

—No es passat ningú, diu sa dona, en no esser un parei de corps i voltors; i ja los correrás derrera amb un pa calent.

—¡Te dic que sent olor de carn humana! ¡ben cert! ¡ben cert!

Cerca per tota la casa, i no troba res.

—Si no es dins es sostre, diu a la fí, no sé aont puga esser.

Se 'n va dins es sostre, gira una mica de paia, me guipa En Pere: el punx a un burjó, el rosteix

lo meteix de sa porcella de Nadal, i el va trobar més saborós que sucre.

Des cap de temps, En Pau, que s' era fet picapedrer, se cansá d' esser-ho, i diu a son pare.

—Mon pare, veig que he pres un mal ofici: tots ets picapedrers moren de mala mort. Me 'n vaig a cercar el mon, i poría esser trobar qualque enginy de viure, més falaguer.

—Fii meu, diu son pare, fes lo que vulgues, i no 't queixarás de ningú.

En Pau pren es bobiot, i de d' allá, sensa comanar-se a Deu ni a Santa María.

Camina caminarás, horabaixenc, topa an aquelles meteixes casotes que 'n Pere. E-hi havía sa meteixa dona qui filava, i ja l' escomet:

—¡Alabat sía Deu!

—Per a sempre, jovenet. I ¿de que vas per aquí, si no es massa preguntar?

—Tresc el mon, cercant ventura.

—No hu sé que 't farás si 'n trobarás gens. ¡Sabs que va de caçada!

—¡Sempre arribarem a qualque mica! No s' ha de perdre mai sa confiança.

—Ell ets confiats van a infern.

—Sobre tot, germaneta, ¿no 'm donaríeu posada per aquesta santa nit?

—Jo te 'n donaría, jovenet; però es meu homo es gigant, i sa menja la gent. ¡Sabs quina vega que 'n faría de tu, maldement vages tan prim de lloms!

—No hu descrec, germaneta; però veis, jo m' amagaría dins es sostre, devall sa paia; i no se 'n temería.

—Si te 'n aconhortes...

—I depressa.

S' amaga dins es sostre, devall sa paia.

Dins una estona s' entrega es gigant, amb unes bones passes.

Ensuma qui ensuma, se posa a dir:

—¡Sent olor de carn humana!
¡Ja 'n menjarem si 'l dimoni no mos engana!,
¿Qui es passat per aquí?

—¡Que sé jo qui es passat! diu sa dona. ¡Sa derrera pussa que m' ha picat de anar-ho a mirar!

—¡Te dic que sent olor de carn humana! ¡Te dic que 'n sent.

—¡Idò sentín!... ¡Hala, a sopar!

—No, ell jo n' he de veure la fí d' aquesta olor.

Ja es partit cerca qui cerca per tota la casa, i no veia fressa de res.

—¿En no esser que venga des sostre? diu des cap d' una bona estona.

Se 'n hi va, gira una mica sa paia, i me troba En Pau.

El punx a un burjó, el rosteix justifet sa porcella de Nadal, i amb quatre xuclades el s' hagué passat.

De bo que 'l trobá, se 'n xupava es dits.

Des tres germans ja no més quedava es caganius, En Juanet, que s' era fet ferrer, i era s' allot més llevent i destre per tota cosa que se fos vist mai: pesava es sol abans de sortir.

Un día agafa son pare, i li diu:

—Mon pare, no es que no m' agrat s' ofici de ferrer: però ¿que voleu que vos diga? No som fet jo per estar sempre dins sa lloriguera. Creis-me,

si m' han d' agafar a mí, no será cap fura que m' agaf. Haurá d' esser un ca llebrer i d' aquells més abrinats, que sía com es vent i de bona embocada ferm!... ¡Vaja, me 'n aniría enderrer d' aquest mon, si 'm morís sensa haver feta una eixida!

—Fii meu, diu son pare, vaig donar es si an En Pere i an En Pau, i no 'l puc negar a tu. Ves-te 'n en voler: fes es teu gust, i no 't queixarás de ningú.

En Juanet pensa qui pensa quina cosa sería millor que se 'n dugués, que 'l pogués treure des fanc a un cas de casos, arriba a dir:

—No res, faré tres tascons de ferro, que serán bons de dur, i poría esser que 'm fossen cent cavalls qualque día.

Los fa, i li vengué s' idea de fer-ne altres tres de fanc. Los ensalga dins pols de cagaferro, i los asseca an es sol.

Los se posa dins sa teleca; i ja li ha envelat de d' allá.

Camina caminarás, horabaixenc, topa an aquelles meteixes casotes que 'n Pere i En Pau.

Filava demunt es portal sa meteixa dona, i ja l' escomet:

—¡Alabat sía Deu!

—Per a sempre, jovenet. ¿I de que vas per aquí, si no es massa preguntar?

—A veure si trobaré cap conveniencia.

—¡Alerta a trobar-la *a sa man-revés!*

—¡Deixau estar s' ansia per mí! An es qui qualca, no li digueu: servet. Jo, lo que vos volía demanar, si 'm donaríeu posada per aquesta santa nit.

—Es meu homo es gigant, i sa menja la gent. Per part meua porías romandre.

En Juanet afina devall sa porxada un carro de parei amb una bona estora.

—¿Vos n' aconhortau que m' embolic dins aquella estora des carro? i si m' hi afina, ja va.

—Per part meua, emboliquet-hi.

S' hi embolica amb sa teleca.

Es gigant dins una estona, *tris-tras tris-tras,* s' entrega amb unes bones passes.

Ensuma qui ensuma, se posa a dir:

—¡Sent olor de carn humana!
Ja 'n menjarem aquesta setmana!
¿Qui es passat per aquí?

—¡Que sé jo qui es passat ni qui ha deixat de passar! diu sa dona. ¡Hala si sopam, i a jeure!

—Te dic que sent olor de carn humana! En sent, i n' he de veure la fí.

I ja es partit cerca qui cerca per tota la casa, i no guipá res. Se' n va dins es sostre, gira tota sa paia, i manco.

Com sortía des sostre, En Juanet amb una rebel·lada se desembolica s' estora, se 'n va cap a ell, tot rabiu, i li enfloca aquesta:

—¡Ola! ¡Alabat sía Deu! ¿Com vos va? ¿Que ja vos ne volíeu anar a jeure? ¡Es massa dejorn!

An es gigant li vengué de nou de tot que 'n Juanet li sortís tan fresc, tan xalest, i que li menás tan poca por: quedá com abil·lat.

En Juanet, veent-ho, cobra coratge, i li enfoca aquesta altre:

—Si no vos dic per que som vengut, no hu sabreu. Jo som un al·lot que tenc un barram bufarell de tot, i me passeig p' el mon per veure si 'n

trobaré cap de més fort. M' han dit: aquí dalt e-hi ha un gigant, que per ventura le hi tendrá. I jo he dit: idò anem-hi.

Aquesta altre sortida si que li vengué de nou an es gigant. No se 'n poría avenir.

I En Juanet que va reprendre tot remolest:

—Com jo fris molt, lo millor será provar-mos ara meteix. No res, donau clau an aquest, veam si l' engrunau.

I li tira un tascò de ferro.

Es gigant no tengué més remei que pegar grapada an es tascó. El se du a sa boca, i, *rac-arrac rac-arrac*, clavada ve clavada va, amb tota sa força. Es barram li croixía, brollava sabonera i sang a la vela; però es tascó no s' engrunava gens. Ni una llenqueta li pogué fer botir.

—¡Veam, engrune 'l tu! diu a la fí, tirant-lo an En Juanet.

En Juanet l' aplega, i fou tan falaguer de mans, que, sensa que 's gigant se 'n temés, el barata amb un d' aquells de fanc. El se du a sa boca, i *rac-arrac rac-arrac,* a 's temps de dir una Ave-María, el va haver fet miques.

Es gigant queda fret, i se pensa aquesta:

—Lo millor será llogar-lo per missatge, i aixi el poré experimentar; i si li trob sa matute, el punx a un burjó i el rostesc.

—Escolta, revel·ler, diu an En Juanet, ¿que te vols llogar amb mí?

—Si 'ns avenim des preu.

—¿Que has de guanyar?

—Un ase carregat de doblers.

—¿Que dius que farás?

—Lo que hu sentit.

—¡Un poc ne llevarem!

—Ni una maia.

Es gigant va dir entre sí meteix:

—No res: jo ara hi abonaré, i llavò ja cobrará d' esquena o de costelles, lo que s' estim més.

—Sobre tot, diu an En Juanet, ¿vols un ase carregat de doblers? El te daré, i morta.

—Idò, ja som missatge vostro; ja poreu manar feines.

Lo endemá dematí es gigant li diu:

—Anirás a dur un feix de llenya des pinar: quatre ensenays per sa cuina.

En Juanet se carrega s' axingler des carro i una destralota, i cap an es pinar.

E-hi arriba, i se posa a tomar pins.

Es gigant el vel·lava, i amb quatre bots s' hi tira, i ja li diu:

—¿I que fas, homo? ¿No t' havía dit jo: quatre ensenais?

—Es ver; però jo he dit: lo millor es sortir-ne d' un aixec: taiaré es pinar, en fas un feix, i el me 'n duc a ses cases; i així en tendrá de llenya sa madona, tant cuin.

Es gigant s' ho va beure, i diu entre sí meteix:

—¡Com es vernedíssim, quin revel·ler! ¡Fer un feix des pinar, i dur-lo-se 'n!... ¡Com que no diga res! ¡Mos hi sortirá arromengat!... Lo millor que puc fer, abans de més raons, es agafar aquests pins, i dur-los-me 'n, i fora pus provatures.

Dit i fet, aplega es pins, los se carrega, i cap a ses cases.

—¿Vol dir ja no n' he de taiar pus de llenya, l' amo? deia En Juanet.

—No, responía es gigant, anant-se 'n ajupit ajupit amb so gran feix.

—Esperau, l' amo, vos aidaré, deia s' estornell.

Es gigant no hu va voler, i a força de premudes i gemecs arribá a ses cases.

—Lo endemá diu an En Juanet:

—Toca, ves-te 'n a dur una gerreta d' aigo.

I li dona una gerrota com una bota de mena.

—¿Així va això? diu En Juanet.

Agafa una aixada, un cávec i una senaia, se carrega sa gerrota, i cap an es pou manca gent.

E-hi arriba, i comença una gaveta voltant voltant.

Es gigant el vel·lava i se 'n hi va correns.

—¿I ara que fas? li diu. ¿No t' havía manat que duguesses una gerreta d' aigo?

—Es ver; però jo he pensat que lo millor sería fer una gaveta ben fonda aquí, voltant voltant, arrabassar es pou de rel, i dur-lo-me 'n a ses cases, i així excusam aquest batre d' haver de córrer per un gerricó d' aigo. ¡Sabeu que 's de descansat tenir s' aigo en casa! No es pagat amb diners.

—¡Fosca d' auba! diu es gigant, ¡quin estornell! Engruná amb so barram es tascó de ferro, volía fer un feix des pinar; i are vol arrabassar es pou de rel, i dur-lo-se 'n a ses cases... ¡Ca! ¡ca! Això es senya de brut.

—Mira, diu an En Juanet, deixa anar aquesta varera. ¡Que estiga es pou allá ont está! que, com le hi feren, senyal de que le hi volíen.

Amolla sa gerrota dins es pou, la treu, la se posa demunt s' espal·la, i cap a ses cases.

De tot lo día no se pogué treure allò des carabaçot.

—¡Vaja quína passada amb aquest homo! deia ell. ¿I de ont deu esser sortit? No 'm convé gota

tenir-lo pus amb mí. Se 'n empendría, i me jugaría a la pilota. Es massa llest...

Després de tirar molts de plans, pensá de menar-lo-se 'n a veure dos germans seus, gigants també, a fi de fer-li sa gamena entre tots tres, perque lo que es ell tot sol no 's donava amb cor.

Lo endemá dematí li diu:

—Juanet, hauríem d' anar a veure dos germans que tenc jo devora So 'n Servera, dalt *es puig de sa font*. ¿E-hi ets estat mai?

—No, l' amo; però estic molt content d' acompanyar-vos-hi.

Partiren, i de d' allá.

Com e-hi foren, es gigant parlá de petites amb sos dos germans seus. En Juanet escoltava tan arreu, que los guipa es xerro, i diu entre sí meteix:

—Voltros me voleu atabacar i sereu ets atabacats.

—Mira, Juanet, li digueren ells. Noltros tenim de costum es provar-nos sa força; i an es qui pert, ets altres li peguen una clotellada. I qui ve aquí s' ha de provar, en que 'l dimoni en pas.

—¡Idò endevant! diu En Juanet. ¡A veure a ne que mos hem de provar!

—¿A ne que? diuen ells. A tirar enfora aquesta bota de ferro.

Era una bota que pesava cent quintars.

Un gigant l' agafa, li dona una mica sa vogada, i—¡a la una! ¡a les dues! ¡a les tres! ¡zas!—la tira amb tota sa força cap a So 'n Servera, i sa bota pegá devant *ca s' Hereu*. (1)

---

(1) Aquest i ets altres punts, que s' anomenen més avall, venen de filera entre el *puig de sa font* (ont se suposa que eren ets gigants) i la mar.

Es meteix que l' havía tirada se 'n va a dur-la; i, duita, un altre gigant l' agafa: li dona també sa vogada una mica, i—¡a la una! ¡a les dues! ¡a les tres! ¡zas!—la tira amb tota sa força, i sa bota caigué demunt *es puig de So 'n Corp.*

Es qui l' havía tirada se 'n va a dur-la; i, duita, es derrer gigant l' agafa: li dona sa vogada, i—¡a la una! ¡a les dues! ¡a les tres! ¡zas!—la tira amb tota sa força, i sa bota pega dins s' *estanc d' En Xinet.*

Aquell meteix se 'n va a dur-la; i, duita, diuen tots tres:

—¡Hala, Juanet! ¡ara 't toca a tu!

En Juanet gira sa vista devers mar. Endins endins, per s' endret des puig de *So 'n Corp*, casi a s' entrellum, se destriava una barca. Agafa es capell amb una má, i ¡bones capellades cap a sa barca!

—¿I ara? diuen ets gigants.

—Fas senya an aquella barca, diu En Juanet, per que se decant.

—¿Aquella barca de s' entrellum?

—Aquella meteixa.

—¿I que t' es a tu si se fa envant o enrera?

—A mi no res; a ella sí.

—¿I que li ha d' esser a ella?

—Que si no se decanta, li tiraré sa bota demunt, i barca i mariners tot a fons: no se 'n escapen.

Ets gigants se miraren tot esglaiats uns amb altres, i exclamaren:

—¿Que es això? ¿Justament has de tirar sa bota allá endins? ¡Tira-la per sa part de terra!

—¡Això si que no hu faré! Per s' endret que l' e-hu tirada voltros, l' he de tirar jo. ¡Així se veurá si vos contrapás o no!

I l' homo ¡capellades i més capellades an ets mariners d' aquella barca!

—¡Però, homo, li diuen ets gigants. I ¿qui la treu a sa bota, si la mos tires allá endins?

—¡Pocs maldecaps en tenc! Ja plorará qui será sa mare! Es qui la vulga, ja l' anirá a treure.

Ets gigants començaren a fer contes; se separaren d' ell, i deien:

—¡La mos fará!... ¡Ja hu veureu que la mos fará!

—¡I la hi arribará a sa barca! deia es qui l' havía llogat; i la hi fará anar a fons. ¡Massa el conec jo!... ¡No la hi deixem tirar a sa bota! que no la veurem pus. Perque lo que 's diu jo, vos ho dic devant devant, no hi aniré a treure-la: me 'n afluix.

—I jo per lo meteix, diu s' altre.

—I jo que no dic res, diu es derrer.

—Idò que no la tir, diuen tots tres.

Se 'n van an En Juanet, i li diuen:

—Mira, no importa que la tirs: mos donam.

Figurau-vos si e-hi degué estar ben content En Juanet. No li faltá gaire per posar-se a botar.

—L' amo, digué des cap d' una estona, ¡a veure quina la feim ara! ¿Aont hem de fermar s' ase?

—Sabs que mos ne porem tornar.

I se 'n anaren *tris-tras tris-tras.*

Ets altres dos gigants digueren an es seu germá, com el despediren:

—Si no vols que 't faça morir vert, paga-li sa soldada, tot-d' una que arribies, i abreviel, com més prest, millor. ¿Que no veus que 's fet de ses recoladures de Judes, i que 'l dimoni no més li guanya de banyes?

—Però ¡ell es per un ase carregat de doblers que 'l tenc contractat! digué *l' amo.*

—Idó dona-le-hi abans de més remor, si no tens sa vida avorrida; i una altre vegada miret-hi més en so llogar gent i en so fer barrines.

Es gigant lo endemá agafa En Juanet i li diu:

—Mira, he pensat de pagar-te sa soldada, i te 'n porás anar. No t' he mester pus.

Li carrega s' ase de doblers, i En Juanet, ben content, de d' allá cap a ca-seua.

Cada instant se girava derrera per veure si es gigant l' encalçava, perque no se 'n poría avenir que fos estat tan lliberal de pagar-li sa soldada de tot un any, allá ont no més l' havía tengut sis o set díes, i llavò una soldada tan grossa. I no s' aturava de dir:

—Si per desgracia se refá i ve, Deu no hu permete, en fa unes xeremíes des meu cuiro: no me 'n escap.

Va tenir raó; es gigant se refé a impugnes de sa dona, que 'l dimoni la se 'n duia com va sebre que havía donada tanta doblerada an aquella mica de missatge i per tants pocs díes d' haver-lo tengut.

—¡Parteix de quatres al acte! li digué, i encara serás a temps d' aplegar-lo.

Es gigant la va creure, i ja li ha envelat, correns derrera En Juanet.

En Juanet el colombra de lluny, i ¿que fa ell?

Amaga s' ase dins un romagueral, i ell s' ajeu a 's mig des camí, cames i braços al aire, com si hagués d' amparar cosa que anás a caure-li demunt.

Arriba es gigant; i, com el me veu d' aquella manera, li demana:

—I ¿ara que fas?

—¡Que he de fer! diu s' estornell. S' ase, que m' ha feta malicia, i li he encivellada cossa a sa panxa, i l' he tirat tan amunt tan amunt, que l' he perdut de vista. I ara esper que caiga, per amparar-lo amb ses mans i es peus: no fos cosa que, si pegava en terra broixa, tot s' esclatás; i qui tendría es mancabs sería jo. I... ¡feis-vos enfora vos, més que depressa! que, si per causa vostra, s' ase tengués un denou, vos pegaré cossa..., que no vos veurán pus!... ¡Hala! ¡arruix de per aquí!

Digué, fent ensigne d' aixecar-se.

Es gigant no l' esperá, sino que 's feu trons de s' ase i des doblers; i per por d' una cossa que 'l fes botir demunt qualque nigulat o devers sa lluna, gira en redó, i ¡cametes me valguen cap a ca-seua!

I va dir a sa dona:

—¿Que te penses? Ell l' he trobat d' esquena, cames al aire, perque amb una cossa havía tirat s' ase tan amunt, que no 'l destriaven; i esperava que caigués, per amparar-lo per que no se fes mal.

—¿Que me dius?

—Lo que sents. I m' ha entimat que si no me 'n anava més que depressa, me pegaría cossa, que no 'm veuríen pus. ¡I la m' hauría pegada es dimoni, com dos i dos fan quatre! I m' he estimada més la vida, que s' ase i es doblers... Sobre tot, si tan enamorada n' estás, e-hi pots anar tu, veam si 'l ginyes a donar-los-te.

Sa giganta rendí bandera, i no esqueiná pus.

En Juanet arribá a ca-seua ric i ple, i doná a son pare unes veieses de primera: ni un senyor estava més regositjat.

L' homo cercá una al·lota, ben pleient de cos i d' ánima, se casaren; i encara deuen redolar p' el mon, si no los se 'n han duits an es cementeri.

I qui no hu creu, que hu vaja a cercar.

Manacor, Agost de 1897.

Es gallet, s' anyellet, sa godineta i es drac [1]

Això era un gallet de ca 'n Aixut, [2] un anyellet de ca 'n Cusseta, i una godineta de Caubet. S' havíen de mirar molt en so anar p' es mig, perque a sa Murtera blanca hi havía uu drac que n' era afectat ferm d' animalons com ells, i encara no se 'n era vist assaciat mai.

Un día es gallet, més entonat que un primatxer de la Seu, se passetjava per devall es parral de ca 'n Aixut, i *zas* li cau una fuia de pámpol demunt sa cresta.

—¡Ai! diu ell, espolsant de casta forta. ¿Que no estarem segurs?... ¡Veam si es parral i tot se será girat contra aquesta pobre cresta meua!

Com prou hagué esqueinat, va dir:

—Sobre tot, aquí no hi ha qui hi estiga. Me 'n vaig a cercar uns altres paratges més habitadors, aont al manco puga tenir sa cresta segura.

---

(1) La 'm contaren D.ª María Mascaró i Reus, de Campanet; na Rafela *Calona*, de So 'n Servera; en Felip Guiraud i Llobera, de Pollensa; i madò Francina Camps, de Puigpunyent. La Sra. Mascaró situava el fet a Campanet; ets demés no designaven lloc.

(2) Aquest lloc i ets altres que s' anomenen tots son de Campanet

Dit i fet, pren es capbussot, i per avall.

Troba s' anyellet de ca 'n Cusseta qui pasturava, i ja l' ha escomés:

—¡Alabat sía Deu!

—Per a sempre. ¿I aont tiram?

—A un altre terra que sía un poc més habitadora que a ca 'n Aixut.

—¿Tan malament t' hi campes?

—Figuret que fins i tot ses fuies de sa parra se son girades contra mí.

—¿I que 's estat?

—Que una me 's caiguda demunt sa cresta, i amb un poc més la m' engruna tota... ¡Vaja! es una mala terra. Sobre tot, no hi vui habitar pus: ¡que hi habit el dimoni! I tu ¿que 't creus que no 't convengués més també venir amb mí? Es ver que ningú sab més es mal de s' olla que sa cuiera; però jo 't posaría unes massionetes que no hi estás gaira regalat a ca 'n Cusseta. No duríes ses ombres tan mortes si t' hi campasses be.

—¡No puc bravetjar gaire, no 't fasses contes! digué s' anyellet, posant-se tot pensatívol.

—¡Vaja, creu-me! diu es gall; ¡no hi penses pus! ¡anem!... Ell no porem perdre gaire; i, sobre tot, més malament que aquí no hi estarem.

—Idò ¡que 's faça trons ca 'n Cusseta! ¡anem! diu s' anyellet.

I ja li han envelat per avall tots dos, i de d' allá.

Camina caminarás, troben sa godineta de Caubet furga qui furga dins s' ermás, i ja l' escometen:

—¡Alabat sía Deu!

—¡Per a sempre! ¡D' estornells de beurada! ¿I que sou voltros? ¿I aont tiram?

—A cercar una altre terra, aont e-hi haja més bons viures.

—¿I tan dolents son es de per aquí?

—¿Trobes que son gaire bons, i t' has de cuidar a rompre aquesta reia (1) teua per assolir quatre porredells? ¿Trobes que es de raó que una godineta com ets tu hages de palanquetjar tot lo día dins aquest ermás, grufa qui grufa?

—Però be, diu sa godineta, ¿i que 'n veurem altre nat, mentres siguem en aquest mon? Veam com mos omplirem sa panxa si no mos ho besquetjam.

—Però tampoc una criatura no s' ha de matar per viure, diu es gallet. I sa feina que per aquí un ha de fer, mataría un ase... Tu lo que has de fer, venir amb noltros; i veurás que 'n farem de gambades, i que mos hi dirá de be.

Tant l' arribaren a ponyir a sa godineta, que la ginyen a anar-se 'n amb ells; però se deixá sa baga de que, en no agradar-li sa mostra, tornaría a Caubet, perque lo que deia ella: val més lo dolent conegut que lo bo a conéixer.

Partiren tots tres, conversa tirada, i hala qui hala per avall.

Camina caminarás, horabaixa de tot, sa godineta diu:

—¡Ell hauríem de veure aont mos ajocam anit!

—¡Ca, dona! diuen es gallet i s' anyellet. ¡Ell es dejorn ferm per aquestes coses! ¡Ja hu veurem en venir sa fosca!

—Idò jo trob que ja passa d' hora d' haver-hi pensat. ¡Figurau-vos que se 'n venga es drac de sa Murtera blanca!

---

(1) *La reia* dels porcs es el nas, perque los serveix per furgar i remoure la terra, com si fos una reia.

—¡No espers es drac per aquí! ¡Sabs que mos hi som fets d' enfora! ¡No vendrá, no!

—¡Això está a sebre! sobre tot, en temps de pau comprau armes: jo 'm vui preparar per un si acás.

—¡Jesús! diu es gallet. Lo que 's diu jo pocs maldecaps en tenc. ¿Sabeu que faré? Me plomaré, i de ses plometes faré una caseteta: m' hi tanc dedins, i ¡que 'n venguen de dracs!

—I jo que me tondré, diu s' anyellet; i de sa llaneta també em faré una de caseteta. M' hi tancaré dedins; i, si acás es drac s' entrega, li diré: pren la fresca, fiet; ja mos veurem devant Campos.

—I jo, diu sa godineta, que no tenc plomes ni llana, sino quatre serres de mala mort, m' hauré d' enginyar per altre vent. Jo furgaré furgaré; i, si trob cap gangaia, (1) me 'n vaig a ca 's ferrer. Me fará unes casetes de ferro, m' hi tanc dedins; i no hu crec que la 'm toc a sa xuia es drac, si s' entrega.

Dit i fet, es gallet *zas zas,* se ploma; de ses plometes fa sa caseta, s' hi tanca dedins, i ¡bona nit tots plegats! ¡bona nit!

S' anyellet *gic gic,* se ton; de sa llaneta fa sa caseta, s' hi tanca dedins, i ¡bona nit tots plegats! ¡bona nit!

Sa godineta, hala qui hala furga qui furga, troba dues gangaies ben grossotes ben grossotes. Se 'n va correns a ca 's ferrer, li fan unes casetes de ferro: s' hi tanca dedins, i ¡bona nit tots plegats! ¡bona nit!

(1) Es un troç de ferredura o planxeta de ferro llarguera, per l' estil.

Se colga, i se posa tan a pler, que havía de fer godins, i los fa; i surt una ventrada lo més avenguda i garrida.

¿Que me 'n direu? Ell devers mitja nit s' entrega es drac de sa Murtera blanca, que no havía pogut aglapir res en tot lo sant día.

Se 'n va a ses casetes des gallet, i *toc toc.*

—¿Qui es? diu es gallet.

—Amics, diu es drac: ¡obri 'm!

—No, drac *nyac*, que me menjaríeu.

—Obri 'm, que fa trons i llamps, i un *homo* poría tenir una desgracia.

—¿Trons i llamps? Jo no 'n sent cap.

—¡Idò en fa! sobre tot, plou i me bany.

—Idò ja vos aixugareu demá.

—Mira que, si no obris,

brufaré i xuclaré
i la caseta t' esfondraré.

Es gallet no anava d' obrir, i diu:

—Brufau i xuclau,
que la meua caseta no cau.

Es drac pega brúfol, ses plometes volaren, i amb una xuclada se tira es gallet dins sa butza; i ¡bona nit, pastora!

Se 'n va a sa caseta de s' anyellet, i *toc toc.*

—¿Qui es? diu s' animaló.

—Amics, diu es drac, ¡obri 'm!

—No, drac *nyac*, que me menjaríeu.

—Obri 'm, que fa trons i llamps, i un *homo* poría tenir una desgracia.

—¿Trons i llamps? Jo no 'n sent cap.

—Te dic que 'n fa. Sobre tot, plou i me bany.

—Idò abrigau-vos amb so rabacell de sa coa.
—Mira que, si no obris,

brufaré i xuclaré
i la caseta t' esfondraré.

S' anyellet no anava d' obrir, i diu:

—Brufau i xuclau,
que la meua caseta no cau.

Es drac pega brúfol; sa llana volá tota, i amb una xuclada se tira s' anyellet dins sa butza; i ¡bona nit, pastora!

Se 'n va a sa caseta de sa godineta, i *toc toc.*
—¿Qui es? diu sa godineta.
—Amics, diu es drac. ¡Obri 'm!
—No, drac *nyac,* que me menjaríeu.
—Obri, que fa trons i llamps, i un *homo* poría tenir una desgracia.
—¿Trons i llamps? Jo no 'n sent cap.
—Te dic que 'n fa. Sobre tot, plou i me bany.
—Idò així vos refrescareu.
—Mira que, si no obris,

brufaré i xuclaré
i la caseta t' esfondraré.

Sa godineta no anava d' obrir, i diu:

—Brufau i xuclau,
que la meua caseta no cau.

Es polissó se pensava sortir-ne amb un brúfol: en pegá un, i un altre, i un altre, amb tota sa força, que com que es seus pits s' haguessen d' esbendrir; però sa caseta de sa godineta, com era de ferro, no se va moure gens.

¿Que me 'n direu? Ell es drac se 'n hagué de

tornar per allá ont era vengut, cap a sa Murtera blanca, sensa esser estat capáç d' arribar a sa xuia de sa godineta.

—¡Gran polissona! deia ell. ¡La m' has de pagar!

Des cap d' un parei de díes e-hi torna, a entradeta de fosca, per veure si la trobaría descuidada.

Troba tancat, i *toc toc*.

—¿Qui es? diu sa godineta.

—¡Obri! diu ell. ¡Hem d' esser amics!

—¿Amics de berret?

—No, de bon de veres. ¡Obri una mica!

—Ja estic colgada, i no m' aixec.

Es drac e-hi pensa una estona, i diu:

—¡Sabs que poríem anar a fer una bauxa!

—¿En aquesta hora bauxes?

—No, demá matí.

—Be, ¿i que ha d' esser aquesta bauxa?

—Una panxada de figues a s' hort de s' Auquería.

—¿Que tan meteix n' hi ha cap?

—¿Si n' hi ha cap? ¡I de ben crivellades!... i com es dos punys! Avui meteix en som passat... Fan mengera, fieta.

—Be, i a ne quina hora hem de partir.

—S' hora que vulgues. Tu meteixa...

—Idò en cantar sa cucuiada; (1) i ¡bona nit! que no e-hi veig de son.

I es drac se 'n hagué de tornar cul batut i cara alegre.

Sa godineta be prou que li va veure la tela an es bergant, i diu:

(1) Aquests aucells no tenen hora fixa per cantar: en canten a totes hores. El drac no s' hi fixá, i aixi la cucuiada pogué enganar-lo.

—¡Si tu 't creus haver-me per aquest vent, bona oblada te 'n durás!

S' aixeca ben dematí ben dematí, i cap a s' hort de s' Auquería falta gent.

Fonc tan el diantre, que tengué tranc d' enfilar-se a una figuera, i ¡venguen figues i figues!

¡Ho eren com es dos punys, i ben crivellades, i brufadetes de roada!

El Rei no 'n menja de millors.

Com sa godineta començava a estar a coses de raó, s' entrega es drac tot rabiós, remugant remugant:

—¡No sé que dimoni deuen haver tengut ses cucuiades avui! ¡Cap n' he sentida piular!

—¡Ell deus tenir ses oreies de fust! diu sa godineta. Lo que 's diu a mi, m' han cuidat a fer es cuc de s' oreia malalt.

—¡Jo t' ho diré ara si les tenc de fust a ses oreies o ses dents! diu es drac. ¡Ara les me pagarás totes plegades ses que m' has fetes! ¡Ara te meng!

I ja está enfilat per sa soca; i rispada ve i rispada va, però no poría aferrar gens.

Aquí sa godineta se posa a tirar-li figons i figues grenyales p' ets uis; i no errava cap tir, los hi endevinava sempre.

Al punt es drac los tengué plens de lletrada: se posaren a plorar-li, li feien un mal que no era sofridor. Aviat no hi va veure, i se bolcava pe 'n terra, de desesperat que se veia.

Sa godineta pega bot de sa figuera, i com un llamp, cap a ses casetes.

Es drac hagué de mester una partida de díes per adobar-se.

Tot-d' una que comença anar bo, ja li envela cap a veure si trobaría sa godineta descuidada, per fer-li ses *ateses*.

E-hi arriba, entradeta de fosca: troba tancat, i *toc toc*.

—¿Qui es? diu ella.

—¡Obri un poc! diu es drac.

—Ja estic colgada amb sos godinets, qui dormen, i no los vui trencar es sò: no 'm moc.

—¿Tant prim dormen? Això es malavesar-los.

—Cadascú s' entén i foris.

—Es que jo venía perque hem d' esser amics.

—Be, ja serem tot lo amics que volgueu; però jo a ca-meua, vos a ca-vostra, i *ets assotants a ca 'n Coll.* I ¿que no 'n dúieu mes de fresques?

Es drac e-hi pensá una estona, i a la fi diu:

—Venía també a convidar-te per una bauxa demá matí.

—I ¿aont devers?

—Allá-dessá s' hort de s' Auquería: que has de creure, fieta, que hi he vist un ciuronar, que no son tot berbes sa bajocada que s' hi es penjada.

—Be, i ¿a ne quina hora partim?

—S' hora que tu vulgues; tu meteixa...

—Idò en sentir cantar sa cucuiada.

—¡Justament sa cucuiada!

—Si no hu voleu, no hi venc.

Es drac e-hi hagué d' allargar es coll perque va veure que no hi havía altre llivell per aplegar sa godineta.

—No res, idò: així quedam, digué.

I se 'n va haver de tornar, just amb s' esperança de lo endemá dematí.

—¡Ja tendrás bons ciurons, com som drac! deia s' animal, fent sa fel.

I es bámbol no veia que sa godineta li havía tornat afinar la tela, i no s' aturava de dir:

—¡Ja hu crec poc que tu m' aplegues!

Tres hores antes de s' auba se lleva, i cap an es ciuronar.

—S' aborda an aquell bajocam tan atepit, i dassa qui dassa, se 'n posa una panxa com unes xeremíes; i quant encara no més veien una mica de fumeral a llevant, ja tornava esser dins ses casetes.

Auba clara de tot, es drac sent una cucuiada piular.

—Ara es s' hora, diu es betzol.

Li estreny cap an es ciuronar amb uns bons llongos.

No hi trobá sa godineta, i espera qui espera que vengués.

Se feu es sol alt, i sa dimoniera que no compareixía.

—¡Ja la m' haurá tornada fer! diu ell tot enforiolat. ¡A mi no 'm falten a la paraula d' aquesta manera! Ara meteix me 'n hi vaig; i allá ont la trob, la m' empessol.

Se 'n va a ses casetes, troba tancat, i *toc toc*.

—¿Qui es? diu sa godineta.

—Jo som, diu ell. I ¿això es manera de cumplir sa paraula?

—¿I aont me veniu ara, poca cosa? diu ella de dedins. Després de no haver comparegut, encara vos ne vendreu amb aquestes?

—¿Jo no he comparegut? i ara en venc, que he cuidat a caurer mort d' esperar-te.

—¡Idò e-hu fet massa tart! Sobre tot, si no 'n duis més de fresques, vos ne poreu tornar per

aquí ont sou vengut: que ara es godins mamen, i no 'm vui enfadar, que sa llet no los fes mal. I ses raons sien acabades.

¡Ja se 'n hi aná escoat i morrotós es drac, com hagué sentides aquestes comandassions!

Pensa qui pensa com li hauría de fer sa garangola an aquella polissona, no dormí de tota sa nit, i lo endemá no cerné tampoc de son cedás en tot lo sant día.

Horabaixa de tot, se 'n pensá una.

—¡Si amb aquesta no la sefalc! diu ell, ja será el reverent dimoni.

Se 'n hi va i *toc toc.*

—¿Qui es? diu sa godineta.

—Som jo, diu ell, que venc a demanar-te un favor.

—¡Veam quin es!

—Que entre la paga m' hauríes d' esplugar, que estic ple ple de pois. No sé aont los puga haver aplegats.

—Com esplugar-vos, diu sa godineta, no vos puc esplugar, perque tenc mal a un genoi.

—¡Espluguem per amor de Deu! que 's pois me menjarán de viu en viu.

—¿Tan encarat e-hi estás? diu ella entre sí meteixa. Ja t' esplugaré; i t' assegur que no te 'n han de fer pus de pessigoies es pois, ¡com som godina!

Se 'n va an es godinets, i les diu, ben petit ben petit, a s' oreia:

—En dir-vos: duis-me sa pinta,—me dureu sa destral. En dir-vos: duis-me s' aclaridor,—me dureu es taiant.

Llavò s' acosta a sa porta, i crida es drac.

—No res, ¿que hu deis de bo que vos he d' esplugar?

—I tant de bo.

—Idò, passau es cap p' es forat des moix (1).

—¿P' es forat des moix? I ¡jo no sé perque no obris!

—¡Ca! no hu paga. ¡Vaja, espediu! ¡passau es cap!

Aquell troç de *pa 'mb-oli* passa es cap.

Sa godineta le hi paupa una mica, i diu:

—Si que 'n tèniu un bon esplet de pois. ¡Aviat no vos ne sentireu cap!

—Godinets, diu ella, arrambau-me sa pinteta i s' aclaridoret: sa pinteta primer.

—Jau, digueren ells, i li allarguen sa destral.

Ella la pren, enteferra destrelada a s' animalot, i li fa botir es cap a 's mig de la casa.

Llavò diu:

—Godinets, duis-me s' aclaridor.

Li donaren es taiant: obrí ses portes de pinta en ample, i pega trinxotada a sa butza des drac.

La hi xapa en creu; i surten brunents, com un pinyol de cirera, es gallet fent *¡quec-quere-quec!* i s' anyellet *¡mèèè! ¡mèèè!* I sa godineta i es godinets s' apleguen amb ells, i *¡nyi! ¡nyi! ¡nyi!*

Allá los n' hauríeu vists fer de bots, esquerevits i xequelines a tots aquells animalons.

No hi cabíen de contents.

—Cavallers, va dir es gallet, de bona me som escapat: voltros fereu lo que voldreu; però jo me 'n torn a ca 'n Aixut abans de més raons. Ara veig es desbarat que vaig fer d' anar-me 'n.

—¡I jo que m' espitx a ca 'n Cusseta més que depressa per sa meteixa raó! diu s' anyellet.

(1) El forat redó que les portes de les cases solen tenir abaix per que 'ls moixos puguen entrar i sortir.

—¡I jo que vos acompanyaré fins a Caubet, í uis de criatures nades no veurán que 'n torn sortir! diu sa godineta.

I es gallet i s' anyallet i sa godineta i es godinets ja foren partits correns, tant com en poríen treure, cap a ca-seua, fent a sebre a tot-hom que 's drac *nyac* de sa Murtera blanca estava sensa cap i coll.

I jo vaig venir amb ells
fins en es pou de 'n Gatells,
i de llevò ensá
no los he tornats trobar.

Torre Nova, Agost de 1897.

ES LLADRE FADRÍ I ES LLADRE CASAT (1)

Això era un al·lotellot que se passá per s' escudeller de fer-se lladre. Fuig de ca-seua, que eren bona gent ferm, i se 'n va a s' homo més lladre qui se coneixía dins Mallorca, i li aboca tot-d' una:

—Venc perque vui esser lladre com vos.

—¿I e-hi has pensat be? diu es lladre.

—¿Si e-hi he pensat? Que si vos no 'm voleu per deixeble, me 'n aniré a un altre.

—No res, per jo admetre 't, haurás de fer s' examen.

—El puc fer ara meteix.

Es vei el se 'n mena dins un bosc, baix d' un pi molt alt, i li diu:

—¿Veus aquell empepussat d' ensenais allá dalt? Es un niu de corp: sa femella ara hi cova. Es teu examen ha d' esser que li has de pendre ets ous, sensa ella temer-se 'n.

—Idò esperau un poc, diu s' al·lot.

(1) La 'm contaren el sen Pere *Gotze*, de Manacor; i el sen Toni Nebot, *Leu*, de So 'n Servera.

I ja está enfilat per sa soca d' aquell pi, i ¡per amunt! tan falaguer i tan a les sordes, que una taranta, enfilant-se p' es seu fil, fa més remor i més sa torniola. Arriba a sa rama i a s' empepussat, i ja se posa lleva qui lleva ensenais de devall es niu; i llavò sí que 'n movía poc d' estabeig.

¿Que me 'n direu? Ell sa femella no 's temé de res, i li foradá es niu, i li saupá tots ets ous.

Així com les hi prenía los s' aficava dins ses butxaques.

L' homo devalla; i, com es abaix, es vei diu:

—¿Que tan meteix los hi has espampolats?

—I depressa.

—Veam-los.

Es fadrí posa má a ses butxaques, i no se 'n hi troba cap: ses butxaques eren foradades.

—¡Re-cent-mil dimonis! diu ell ¡cap com aquesta! I ¿qui dimoni me deu haver foradades ses butxaques? Jo se ben cert que no les hi duia.

—Tens raó, diu es vei. Som estat jo que me som enfilat derrera tu, i mentres llevaves ensenais, amb unes tisores les t' he foradades; i com t' hi posaves ets ous, ja queien dins sa meua má, perque jo hi parava devall. I ara veurás si dic ver: velost-aquí tots an ets ous.

I los hi mostrá sensa que n' hi faltás un.

—No res, diu es vei, desde ara quedes examinat, i t' admet per deixeble meu: porás fer cap a ca-meua.

Ho feren així.

Sa dona des vei, des cap d' un parei de díes, va dir:

—Acabam es porquim i s' oli, i no porem estar sensa. ¡A veure si anau a fer una volteta!

Es seu homo diu an es fadrí.

—Anem a sa *porta de Sant Antoni*, veam si hi haurá cap porcell o porcella.

Se 'n hi van, i troben un mercader que n' hi tenía una bona guarda.

Les se miren, fan barrina d' una, i es casat comença a paupar-se ses butxaques, fins que diu:

—¡Vaja quina passada! ¡He deixada sa bossa!

—¿Aont la teníu? respón s' altre, i amb una correguda la vos aniré a dur.

—¡Sa dona la sab, i la 't donará! ¡Hala depressa! que ja hauríes de tornar esser aquí.

Com es fadrí ja partía, es casat diu an es mercader:

—I casi casi se 'n poría dur sa porcella, i així mos escusaríem d' una caminada més; perque llavò hem de pegar per *l' Horta* per unes quantes feines que hi tenim.

—¡Que la se 'n duga! diu es mercader amb tota sa bona fe del mon.

Es fadrí agafa sa porcella, i de d' allá, si m' aplegues.

Es casat está qui está, com veu es mercader entretengut amb una barrina, se posa un realet de plata, ben llís, dins un ui; se lleva una troca que duia, i tota amacarronada la s' afica devall es jaquet entre espal·la i espal·la; arrufa es coll i tot el cos; i pareixía un altre homo, tort i geperut.

Es mercader s' hi gira, i li diu:

—¿I com se torba tant aquell a venir? ¿Que es enfora ca-vostra ferm?

—Germanet, diu es casat fent una altre veu, vos m' e-hu errat: es segur que m' e-hu errat.

Es mercader el se mira de dalt abaix, fit a fit, i tot trastornat exclama:

—¿I vos no sou aquell homo qui m' ha comprada sa porcella?

—¡No hus ho dic jo que m' e-hu errat! diu es lladre.

—¡No hi ha remei, arribá a dir es mercader; es qui la m' ha comprada era condret des dos uis i de s' esquena... *¡Adios*, porcella!

Es lladre se 'n aná coixeu coixeu i fent sa torta. Tot-d' una que 's mercader el va haver perdut de vista, se treu es realet de plata, i sa posa sa troca per sa cinta, i ¡cap a ca-seua! a acorar sa guinaveta a sa porcella; però ja no hi va esser a temps: ja la va trobar desxuiada i troços fets, i aviat ses sobrassades estigueren penjades, i es botifarrons i camaiots cuits, i la resta amb aigo-sal.

Lo endemá es casat diu an es fadrí:

—Avui mos toca armar-mos d' oli. Anem.

Pren un troç de calamandria, (1) d' ont sa dona s' havía de fer uns gonellons, i ja son partits a cercar un olier.

En troben un que menava un mul amb unes sarrietes i un odre dins cada una.

L' atura, i anava a descarregar.

—Esperau, germá, diuen es dos belitres, i vos aidarem.

—Mercé me feis, diu s' olier.

Ell s' aferra a un odre, i es lladre casat a un altre, i ja li ha estret amb so fadrí, cametes me valguen.

S' olier no sent petjades que 'l seguesquen: se gira, i me veu ets dos aidadors que fugen com la bala i volten cantó. Deixa s' odre en terra, i los

(1) *Calamandria* es una casta d' escandalari, roba de llana i estopa, que fa retxetes.

pitja derrera. Com volta cantó ell, es lladre fadrí ja estava amagat dins una entrada, i es casat havía tirat s' odre en terra, embolicadot amb sa calamandria, i amb una llandera ¡tocs i tocs! a s' embelum.

—¡Gran polissona! deia ell, aparentant estar més cremat, que com que fes sa fel. ¡Jo t' he de matar!... ¡No me 'n farás pus, com som homo teu! ¡No te 'n he de deixar cap de costella!... ¡Gran polissona!

I tocs i mes tocs, que com que l' hagués d' aficar dins sa terra.

—*¡Jas!* diu s' olier. ¡I es un homo qui atupa sa dona!

—¡No, ell l' he de matar! diu aquell. ¡No li ha de valer Sant Pere!

—¿I vos no hauríeu vist un homo fogint amb un odre an es coll? li demana s' olier.

—Me pens que sí que n' es passat un, fa una estona. Tropitxau, i per ventura encara l' agafareu.

S' olier ja li ha copat per avall, carrera uberta.

Es lladre casat se torna carregar s' odre, es fadrí se 'n va an es que s' olier havía deixat, el se carrega també meteix; i tots dos, com uns llonzins, ¡cametes amigues! cap a ca-seua.

E-hi arriben, buiden es dos odres, i hi hagué una aufabiota al raset d' oli.

Ja estaven armats d' oli i porquim.

Des cap d' una temporadeta es vei fa fer a sa dona quatre teleques de lona, i un vespre, després de sopar, diu an es jove:

—Anit anam a omplir aquestes quatre en es tresor del Rei.

Se 'n hi van: tenen tranc d' enfilar-se demunt sa teulada, decanten unes quantes teules, alcen un mitjá de sa teixinada, tiren un cap de corda per endins; i es casat diu:

—Amolle 't-hi: umpls; en tenir ple, fermes i fes senya; jo estir i trec ses taleques, i llavò tu pujes. Tornam posar es mitjá i ses teules en es seu lloc, que no hi haja res coneixedor, i fogim.

Tal com ho digueren ho feren, i foren el diantre per tornar prest a ca-seua amb ses teleques plenes de durets d' or i dobles de vint.

Lo endemá el Rei se tem des salt que li han pegat en sa nit, i se 'n du un enuig ferest.

Dins s' olla des castell tenía un lladre xixantí, que li havíen hagut de treure ets uis per capturarlo. Era una rata saiarda, que 'n feia de maig per llarc, com anava a lloure: el dimoni no més li guanyava de banyes.

El Rei li envía dos criats per que li conten lo que passa i que diga lo que hi ha que fer per destapar i aplegar ets lladres.

Com aquell cego los sent, demana:

—¿E-hi ha porta esfondrada o forat a paret?

—No, responen ells.

—Idò son entrats per sa teulada. Tancau be portals i finestres, feis-hi foc dedins. Si no enguixaren be sa trapa, es fum e-hi sortirá. Si en surt en lloc, posau abaix, en aquell endret, una gran caldera plena de visc. Es qui hi son anats estarán llépols, i e-hi tornarán. Entrarán p' es meteix lloc, i quedarán enviscats. Així los haureu.

Es dos criats conten això an el Rei; el Rei fa fer foc dins sa tresorería ben tancada per tot.

Es lladres no havíen enguixada sa trapa, i al

punt veren un fumaralet qui se 'n pujava de sa taulada.

Alcen ses teules d' ont sortía, i me troben sa trapa. Les tornen posar bé.

Planten abaix, en aquell endret, una calderassa al raset de visc, tancan, i se 'n van.

Passats un parei de díes, un vespre es lladre casat diu an es fadrí:

—Tornem-hi a omplir ses teleques en es tresor del Rei.

S' hi espitxen, s' enfilen a sa teulada, decanten ses meteixes teules, alcen es meteix mitjá, amollen un cap de corda per endins.

—¿Qui s' hi amolla anit? diu es casat.

—Vos toca a vos, diu es fadrí.

Es casat s' hi amolla, i per avall.

Tan confiat anava, que tot-d' una que toca amb sa punta des peu es visc, que feia una mica de crostera ademunt, segur de que allò era es trispol, s' amolla en pes: pega dins es visc, i queda sembrat tai de coll.

—¿Que dimoni será això? diu ell, tot retgirat. I venga estrevada i altre; però com més feia, més encallat se trobava.

Be esperonetjá i brancatjá, però tot fonc debades.

Veent que estava fet d' ell i que allá l' havíen de trobar per força, cego de rabia, diu:

—M' hi trobarán; però, en que el dimoni en pas, es botxí no hi ha d' esser a temps.

Pega capficada dins es visc i allá romangué aufegat.

Es lladre fadrí havía sentit es *tutup* i es mala-

veig que 's companyó feia allá endins; però no li pogué aglapir cap paraula.

Com s' aturá de sentir-lo, prompte hagué acabada sa paciencia; i, per veure que era allò, s' amolla per sa corda.

Toca amb sa punta des peu es visc: se tem que 's peu s' enfonya i aquí s' atura de devallar.

Se passa sa troca per devall ses anques, i s' hi ferma sa corda per agontar-se al aire. Se treu es foguer, sa pedra foguera, esca i estopa: fa una flamada, i encén un estellicó de teia.

Me veu abaix sa caldera des visc i es companyó dedins.

Fent vogar sa corda, té tranc de botar fora de sa caldera, taia es coll an es companyó, posa es cap dins una teleca i la se penja a una espal·la, deixa es cos dins es visc, s' enfila per sa corda, i cap a ca-seua.

Conta a sa dona des mort lo que passa, i diu:

—Mentres no s' aclaresca ell qui era, som escápols.

Lo endemá es criats del Rei me troben aquell cos sensa cap, dins sa caldera.

El Rei los envía a contar-ho an es lladre de s' olla des castell.

Com aquest sentí es manifest, exclama:

—Això eren dos: un es entrat primer, i se 's enviscat, i s' altre li ha taiat cap i coll per que no 'l coneguessen, i no se puga aclarir res... ¡Sí que ho es llest!

¡Oh si jo vista tenía,
per company meu jo 'l voldría!

—¡A veure com l' aplegam!

—¡Sabeu que será de mal de fer!

—Un camí o s' altre mos e-hu de donar.

Aquell cego hi pensa una estona, i diu:

—Poríeu provar una cosa, i tal volta vos diría bé: no hu assegur.

—Digau.

—Poríeu posar es mort demunt un cadafal, amb una bassina devora i un esgotzí amb una trompeta que son i que diga: ¡Una llimosna per enterrar aquest mort i fer-li dir bé!—Ell que diga això. Voltros estau allá vel·la qui vel·la qui es qui tir més dins sa bassina. Aquell qui hi tir més, aquell será s' altre lladre.

Ho feren així, i resultá que 's qui doná més va esser un soldadet, bon homo de tot, que 's *majors* l' estimaven una cosa de no dir.

Tots se presentaren an el Rei, i li digueren:

—Senyor Rei, aquest soldadet es ignocent: en responem.

El Rei va veure que deien ver, i el feu amollar.

Envía es criats a contar-ho an es lladre des castell, que, com sentí es manifest, exclamá:

—¡Si que hu es llest es companyó!

¡Oh si jo vista tenía,
per company meu jo 'l voldría!

No res, passetjau es mort per tota la ciutat: allá ont sentireu plors, allá será ca-seua.

Parteixen a pasetjar es mort per tota la ciutat, i com passaven per devant ca 's lladre, sa dona no pogué pus, i esclata en plors.

Es criats del Rei s' acosten a ses portes, i *toc toc*.

—¿Qui es?

—¡Obriu p' el Rei!

Es lladre fadrí pega sempenta a s' aufabia de s' oli, i venga oli per tota la casa.

Se 'n va a ses portes i obri.

—¿Que es tan de plors? diuen es criats.

—¿Que ha d' esser? respón s' estornell. Que hem tenguda desgracia d' aquesta aufabia, i sa dona ara no té consol.

—¡Aquesta vos val! diuen es criats, i seguiren sa seua vía.

Trescaren tota la ciutat, i no varen tornar sentir plorar pus.

Van a dir-ho an el Rei, que los envía an es lladre des castell.

Aquest com los sent, exclama:

—¡Si que hu es llest es companyó!

¡Oh si jo vista tenía,
per company meu jo 'l voldría!

Allá ont e-hu sentit plorar era ca-seua; aquell qui hus ha ubert, ell; sa qui plorava, sa dona des mort.

—Si es així, ja 'l tenim, diuen es criats. Mos recorda sa casa quina era; e-hi anirem, i l' aplegagam.

—I ¿que no veis que a l' hora d' ara ja han mudat de casa? diu es lladre vei. Lo que poreu fer, anit tornar passetjar es mort per tota la ciutat; i allá ont sentireu plors, sensa returar-vos, feis una senya d' aumángara a sa rebranca des portal: llavò anau-hi dematinada a fer sa presa. Si així no l' aglapiu, deixau-lo córrer.

Com va fer fosca negre, parteixen a passetjar de bell nou es mort per carrers i carrers.

Com foren devant aquella casa, ont s' altre vegada havíen sentit plors, s' aturaren a escoltar, i res.

Seguiren tresca qui tresca carrers i més carrers.

A la fí passen per devant s' alberg nou des lladres: sa dona des mort no pogué pus, i romp en plors.

Es criats del Rei la senten, i senyen d' aumángara sa rebranca des portal, i segueixen de d' allá.

Ja hu crec que 's lladre fadrí se 'n tem, i des cap d' una estona, que ja no hi havía ningú p' es carrers, pren una olleta d' aumángara i una granereta d' emblanquinar, i fa sa meteixa senya de sa seua rebranca a ses de tots es portals d' aquell carreró i des quatre carrers de més aprop.

Es criats del Rei s' hi presenten sa dematinada, i troben sa mala fí de rebranques amb sa meteixa senya.

—¡Aquesta si que mos es bruta! digueren. ¿I ara quin possible es que afinem sa casa des polissó?

Se 'n van a contar-ho an es lladre des castell, que, com los sent, exclama:

—¡Sí que hu es llest es companyó!

¡Oh si jo vista tenía,
per company meu jo 'l voldría!

Allá ont e-hu sentit es plant, era ca-seua: ell se 's temut de sa senya, i, per que no l' afinásseu, ha senyades totes ses cases des contorn. No res, provau un altre cosa: posau es mort demunt un cadafal, devora es fossar, i set o vuit soldats que 'l guardien amagats devall, tota sa nit. Es companyó hi anirá a dur-lo-se 'n per donar-li terra sagrada, i així l' haurán.

Es criats ho conten an el Rei, i el Rei fa posar es mort dalt es cadafal, devora es fossar, i set o vuit soldats, amagats devall, el guardaven.

¿Que me 'n direu?

Ell es lladre fadrí manlleva un ase ensellat, compra nou hábits de frare. Ell se 'n posa un, i afica ets altres dins una baiasa i dins s' altre tres fils de sobrassades, pa blan i un borretxel·lo de vi.

Pega cimada a s' ase, i de d' allá.

A la mala hora de la nit passa per devora es cadafal.

Ets soldats l' afinen, i ja l' escometen:

—Fraret, ¿i an aquestes hores encara anau p' el mon? ¡Mal es de creure que trobeu es convent ubert!

—¡Soldadets, me som perdut!

Aquí es soldats reparen un parei de sobrassades qui guaitaven per una baiassa.

Ja hu crec que s' hi abordaren tot-d' una.

—¿I això, fraret? digueren fent lulea. ¿Sobrassades i tot?

—Un present que han fet a la Comunidat.

—¡Ja hi ha bona Comunidat en noltros! Sobre tot, les hem de tastar.

—¡Però m' e-hu de promete no destapar-me! diu *es fraret*, que no cercava altre cosa sino que les tastassen.

--¡Que mos ne duga 'l dimoni si ningú sab res! diuen es soldats.

I ja son partits a cercar ensenais, i comencen foc.

Al punt hi hagué una foguetera, que no eren tot berbes, i aviat una barcella de caliu.

E-hi tiren ses sobrassades demunt, i xiu xiu, i fum i fum.

Mig cuites mig crues, n' agafen una per hom, i *es fraret* díu:

—Esperau, vos duré un poc de pa blan, que no vos faça mal sa sobrassada tota sola.

—¿Pa blan? diuen ells. ¿I que 'n duis?

—Una mica.

Los ho treu, i era un gust veure-los *enfornar*. Vos assegur que no feien gens s' empagait.

—¿Que no es un poc salat, al·lots? diu *es fraret*.

—¿Salat? exclamen ells. ¡Ara es hora de salat!

—Vos ho demanava, per que dins un borretxel·lo que duc, e-hi ha d' haver un poc de ví, i encara me pareix que poríeu xerumbar un poc per-hom, si no sou aigoders.

Com aquells garameus senten de ví, comencen a fer bots i a tirar es barret al aire, cridant:

—¡*Fraret*, treis-lo tot-d' una que no s' esbrau!... ¡treis-lo, mal sía vinagre!

—¡Però, al·lots, no al·lotetgem! ¡no 'm destapeu per amor de Deu!

—¡No tengueu ansia, *fraret!* ¡Es ví!... ¡es ví, depressa!

Es fraret los treu es borretxel·lo, que era bo i ple. S' hi aborda es de devant, i ¡hala, petit!

¿Que me 'n direu? Ell com tots en foren passats, es borretxel·lo va esser buit, i tots ells més gats que una sopa.

No tiraren cap cossa: romangueren estesos allá meteix, i vos assegur que no se 'n temíen gens de sa serena.

I ¿que fa 's *fraret?* Los treu es vestit de soldat, los posa un hábit de frare per-hom, se 'n du es mort dins es fossar, i l' enterra; i se 'n torna es més descansat del mon a ca-seua.

Es soldats lo endemá matí, com hagueren *escorxat es moix*, i se trobaren vestits de frare i es cadafal sensa es mort, varen pendre un retgiró ferest: les perderen de tot a ses riaies.

—¡Está fet de noltros! deien tots, plorant com a nins petits. ¡El Rei mos mata! i ben guanyat que mos ho tenim!

Com el Rei sab es pas, ja los anava a fer sa sentencia de *fora cap i coll;* però se va compatir d' ells, i va dir:

—No res, per aquesta vegada ¡que los passen per la vaqueta i que los fassen correr ses vergades!

I així se va fer.

Envía dos criats a contar sa feta an es lladre des castell, que, com los sent, exclama:

—¡Ah si jo vista tenía,
per company meu jo 'l voldría!

Es estat ell, es companyó, que los ha vestits de frare, i los ha pres es mort. A l' hora d' ara ja l' ha soterrat. Digau an el Rei que 'l deix córrer, que no l' haurá a cames.

En vista d' això, mirau quin acudit tengué el Rei: va fer fer unes dictes per tot es reinat: que fos el qui fos aquell que era entrat an es tresor, i se 'n havía duita tanta doblerada, i havía sabut escapar-se i riurer-se 'n tantas vegades de la Justicia, que se presentás; i, si prometía deixar per a sempre sa vida de lladre, li donava paraula de que 'l perdonaría.

Es lladre fadrí, com ho sabé, pensá entre sí meteix:

—Si fins ara s' ofici m' ha dit en candela, ¿qui

m' assegura que me dirá sempre lo meteix? Si fins ara som estat sortat, ¿qui me diu que ho haja d' esser sempre?... ¡Sabs que 'm convé de més, ara que 'l Rei s' ofereix a perdonar-me, que m' hi present a demanar-li perdó! Perdonat, pendré un altre ofici millor i més tranquil, i encara puc esser un homo de bé.

Dit i fet, se presenta an el Rei, i li diu:

– Senyor Rei, vemet-aquí: som jo es subjecte.

Li va prometre no tornar-hi pus, i el Rei el perdoná. Sa viuda des mort encara era jove i ben present, i sa casá amb ella. Se 'n tornaren an es seu poble, se tiraren an es conró, no tregueren pus cap peu des solc, servaren es llum ben dret; i... tant si 'm creis com si no hu creis, encara deuen esser vius si no son morts.

Torre Nova, Janer de 1898.

ES GORRIONET [1]

Això era un gorrionet qui pasturava per demunt un gel ben fort ben fort.

Ho era tant, que va rompre mitja cameta an es gorrionet, just amb una mica de llenegada.

S' animaló, plorant, des mal que li feia, va' dir:

—¡O gelet, que ets de fort, que m' has rompuda la mía cameta!

—Més fort es el sol que me fon, diu es gel.

—¡O sol, que ets de fort, exclama es gorrionet, que fons el gel, que m' ha rompuda la mía cameta!

—Més fort es el nigulat, que me tapa, diu es sol.

I es gorrionet reprén:

--¡O nigulat, que ets de fort, que tapas el sol, que fon el gel, que m' ha rompuda la mía cameta!

—Més fort es el vent, qui m' espargeix, diu es nigulat.

I es gorrionet reprén:

—¡O vent, que ets de fort, que espargeis el ni-

(1) La 'm contá na Juana Aina Florit, *Berretera*, de Sineu.

gulat, qui tapa el sol, qui fon el gel, qui m' ha rompuda la mía cameta!

—Més forta es la paret, qui me para, diu es vent.

I es gorrionet reprén:

—¡O paret, que ets de forta, que pares el vent, que espargeix el nigulat, que tapa 'l sol, que fon el gel, que m' ha rompuda la mía cameta!

—Més forta es l' aigo, que m' atravessa, diu sa paret.

I es gorrionet reprén:

—¡O aigo, que ets de forta, que atrevesses la paret, que para 'l vent, que espargeix el nigulat, que tapa el sol, que fon el gel, que m' ha rompuda la mía cameta!

—Més fort es el bou, que me beu, diu s' aigo.

I es gorrionet reprén:

—¡O bou, que ets de fort, que te beus l' aigo, que atravessa la paret, que para el vent, que espargeix el nigulat, que tapa el sol, que fon el gel, que m' ha rompuda la mía cameta!

—Més forta es la corda, que m' atura, diu es bou.

I es gorrionet reprén:

—¡O corda que ets de forta, que atures el bou, que se beu l' aigo, que travessa la paret, que para el vent, que espargeix el nigulat, que tapa el sol, que fon el gel, que m' ha rompuda la mía cameta!

—Més forta es l' estaca, que me té subjecte, diu sa corda.

I es gorrionet reprén:

—¡O estaca, que ets de forta, que subjectes la corda, que atura el bou, que se beu l' aigo, que atravessa la paret, que para el vent, que espar-

geix el nigulat, que tapa el sol, que fon el gel, que m' ha rompuda la mía cameta!

—Més fort es el foc que me crema, diu s' estaca.

I es gorrionet reprén:

—¡O foc, que ets de fort, que cremes l' estaca, que subjecte la corda, que atura el bou, que se beu l' aigo, que travessa la paret, que para el vent, que espargeix el nigulat, que tapa el sol, que fon el gel, que m' ha rompuda la mía cameta!

—¡Sí que ho som fort! diu el foc. ¡No hi ha ningú més fort que jo! ¡Estau-me alerta tots!

Es gorrionet, escolta qui escolta, no sentí ningú que hi contestás ni hi fes la quantre.

—Si 'l foc es el més fort, diu ell, estem-li alerta: ni massa aprop d' ell, que me crem, ni massa enfora d' ell, que hi haja cap gel que 'm torn rompre la mía cameta.

Així ho va fer, î li va dir en popa; i encara ho fa si no s' es aturat.

SA CAMA-ROTJERA [1]

Això era un Rei i una Reina que no teníen cap infant, i el dimoni los se 'n duia com veien que sa comare no s' hi acostava mai.

El Rei arribá a dir:

—¡Mal fos un drac, sols que 'n tenguéssem un!

Aquella paraula no caigué en terra: des cap d' una temporada la Reina tengué un infant, però tan ferest, que no sabíen si era animal o criatura.

¿Que me 'n direu?

Ell des cap de set díes va esser un drac fet i condret. Com el veuen, tot-hom fuig per no esser-hi demés. Me deixen tota sola la Reina, i s' animalot s' enfonyá dins una claveguera, i no 'n saberen pus noves.

¡Be se 'n penedía el Rei d' haver gastada aquella paraula! però ja no hi havía res que fer.

Des cap d' una quinzena d' anys, una criada de ca 'l Rei un mig día devallava dins sa mina de sa font per treure sa fruita que hi teníen en fresc; i sent una veu, com a de l' altre mon, que li diu:

(1) La me contá la madona Catalina Tomás Pinya, de *Ca 's Cegos*, de Manacor, al cel sia ella.

—¡Escolta! ¡Escolta!

¡Bona estava ella per escoltar! ¡Ben depressa que prengué escala! i pujava ets escalons de tres en tres.

Com va esser dalt, ses cames se cegaren, i s' hagué d' asseure.

¡O quin retgiró que duia aquella al·lota! Per que no li dugués un mal resultat, hagué de pendre una bona escudella d' aigo-sal.

Des cap d' uns quants díes, el Rei li diu:

—¿I ara no veus que fores tú que te feres por? Torne-hi, i tú meteixa ho veurás que allò no era res.

La dona, per no quantredir, lo endemá a mig día devalla dins sa mina per treure sa fruita en fresc.

Com devallava es darrer escaló, torna sentir aquella veu, com a de l' altre mon, que li diu:

—¡Escolta! ¡Escolta!

¿Escolta, m' has dit? ¡Ben depressa que prengué escala! lo meteix que si hagués vist el mal esperit.

Com va esser demunt, ses cames no 'n volgueren pus, li feren figa, i caigué tan llarga com era.

Tot es seu cos tremolava com una fuia de poll, i hagué de pendre una bona escudella d' aigo-sal, per que 's retgiró no li dugués un mal resultat.

Des cap d' un parei de díes, el Rei li diu:

—Creu-me, que sa por no es res si la volen veurer. Tu lo que has de fer, devallar dins sa mina en punt de mig día. Si 't tornen dir:—¡Escolta!—tu no 't retgirs, i respons:—Jo no escolt, que no veja qui es qui parla.—Si tu volguesses fer això, per ventura aclariríem qui es aquesta veu, i t' assegur que no 't queixaríes de mí.

Aquella criada se revest de coratge, i en punt de mig día devalla dins sa mina.

Ja hu crec que aquella veu va esser ben falaguera de cridar:

—¡Escolta! ¡Escolta!

—Jo no escolt, digué s' al·lota, que no veja qui es qui parla.

—Gira la vista an aquest recó: mira arreu, i me veurás, li digueren.

Ella e-hi afitora ets uis, mira qui mira; i des cap d' un poc m' hi veu un drac, com aquell que Sant Jordi té baix de ses potes des cavall.

Poreu fer comptes aquella al·lota quins uis devía badar.

—No estigues gens retgirada, diu es drac. Jo 't diré qui som: som aquell fii del Rei que vaig tornar un drac per una flastomía de mon pare. Ja tenc s' edat, i me vui casar. Digueu a mon pare i a ma mare; i que dins tres díes m' han d' haver duita una al·lota que sía guapa i de sang real, i mos casarem. I mira: ¡fes-los-ho de present! que, si no la 'm duen fará un tro, i tot aquest gran casal será un claper. Diga-los-ho de part meua...

Aquella criada se 'n va correns a contar an el Rei tot es manifest.

L' homo quedá esglaiat, mort, no sabía per on pendre ni que fer-se.

—Però bé, deia ell, ¿quina será s' al·lota que 'l vulga, si está en forma de drac? ¿Qui s' ha de voler casar amb un drac?... ¡I vol que sía guapa i de sang real!... ¡Així, gallet, i tocs per sa cresta!

Crida es nobles de la Cort, los diu lo que passa, i los envía a tots els Reis veinats a veure si teníen cap fía o parenta, maldement fos de ben enfora, que 's volgués casar.

Moltes en teníen aquells Reis de fíes i de parentes d' aprop i d' enfora, i ben casadores que anaven; però no 'n pogueren ginyar cap.

Es día qui feia tres, tornaren tots mans buides, mostiis, morts de potoiar.

—¿I cap cap n' e-hu trobada? diu el Rei.

—Cap, digueren ells.

—Idò ¡a veure com mos ne desfeim d' aquests trunfos!

Tornen tirar junta, i, com prou hagueren sucats ets ais, veren que no hi havía més remei que cercar una al·lota qualsevol, i durle-hi an es drac; i *sería* lo que Deu voldría.

Moltes n' escometeren, però com sentíen de drac, totes feien anques enrera.

Apurats de tot, com ja feia fosca negra, criden sa bugadera del Rei, que tenía tres fiies, na Blaia, na Juana i na Tereseta.

Aquesta era etxerevida ferm; però encara no n' havía fets quinze. Ses altres dues ja eren ben aprop des trenta, i encara no hi havía hagut cap fadrinel·lo que los hagués demanat *com va la vida;* això que teníen una casera que les alçava en pes.

—¡A veure si 'n ginyam cap de ses tres! diu el Rei a sa bugadera.

—Sempre 'n ginyarem qualquna, respón la dona. Ja hu crec que ginyaren na Blaia.

—¡Be me 'n regal, deia ella, si está en forma de drac!... ¿No es fii del Rei?... ¡Idò dasse 'l!... No vui jo deixar perdre aquesta avinentesa, i que llavò hagués de romandre amb sa creu d' ets aubats!

L' endiumenjaren ben endiumenjada, i la devallen dins sa mina amb un bon sopar.

Allá la deixen tota solina, i ella está qui está.

Tocan hores, i una veu demana:

—¿Quina hora es això?

—Les deu, diu na Blaia.

—Idò no es hora.

Aquella veu s' abolí, i s' al·lota está qui está, sensa sentir una mosca, fins que tornen tocar hores, i sa veu demana:

—¿Quina hora es això?

—Les onze, diu na Blaia.

—Idò no es hora.

S' abolí sa veu, i s' al·lota está qui está sensa sentir una mosca, fins que tornen tocar hores, i sa veu demana:

—¿Quina hora es això?

—Les dotze, diu na Blaia.

—Ara es s' hora, diu sa veu.

I d' aquell recó surt es drac, que torna un jove ben plantós.

Se mira na Blaia de dalt-a-baix, que no se perdía per guapa ni per agradosa, i li demana:

—¿Que 't diuen?

—Blaia, respón ella tot-d' una.

—¡Blaia!... Fas cara d' esser-ho més de fets que de nom. ¿I de qui ets fia?

—De sa bugadera del Rei, per servir-lo.

—¡De sa bugadera! diu ell, fet un Nero. ¿No havía dit jo que havía d' esser de sang real?

I ¿que fa? La m' agafa p' es coll, li pega estreta i espolsada an es carcabós, la deixa morta allá en terra, pren sa forma de drac, i se 'n torna an es seu recó.

Lo endemá per orde del Rei, aquella meteixa

criada devalla dins sa mina a veure na Blaia que conta; i la me troba estesa.

—Som jo qui l' he aufegada, diu es drac des recó. La vaig demanar de sang real, i me dugue-reu sa fía de sa bugadera.

—Es que no 'm pogueren ginyar d' altre.

—No m' empatx de raons. De sang real i guapa la vui. Tres díes més de temps les don per que la 'm duguen. Si dins tres díes no la m' han duita, diga-los-ho a mon pare i a ma mare, fará un tro, i tot aquest casal será un claper: los ho dic devant devant.

Poreu fer comptes el Rei quins uis devía badar, com sentí aquestes comandassions.

Torna enviar es nobles de la cort a tots els Reis veinats, demanant-los per amor de Deu i per amor de sa Mare, que li enviassen p' es seu fii qualque fía o parenta, per enfora que fos es parentesc.

Bé corregueren es nobles d' Herodes a Pilat i de Pilat a Herodes, bé gremoletjaren, però en lloc feren tec; i varen haver de tornar de buit, cansats i morts, es día que feia tres, horabaixa de tot.

El Rei cercá com un rabiós tota la Ciutat a veure si n' hi hauría cap d' al·lota que anás d' aglans.

No trobaren més que na Juana de sa bugadera, que, encare no li apuntaren, com digué que sí, tota xamosa.

Mai s' hi era vista a que le demassen per casar, amb tantes ganes com en tenía; i ¡que havía de reparar a si era un drac! Lo que volía ella, casar-se, fos amb qui fos.

L' endiumenjaren ben endiumenjada, la devallen dins sa mina amb un bon sopar.

Allá la me deixen tota solina, i ella está qui está, i espera qui espera, sensa sentir una mosca.

Des cap d' una bona estona tocan hores, i una veu demana:

—¿Quina hora es això?

—Les deu, diu na Juana.

—Idò no es hora.

Aquella veu s' abolí, i s' al·lota no sent cap mosca pus, fins que tocan hores de bell nou.

—¿Quina hora es això? demana sa veu.

—Les onze, diu na Juana.

—Idò no es hora.

I sa veu s' abolí de tot, i s' al·lota no torna sentir gens d' estabó de res, fins que altre vegada tocan hores.

—¿Quina hora es això? demana sa veu:

—Les dotze, diu na Juana.

—Ara es s' hora, diu sa veu.

I es drac surt des recó, torna un jove ben abrinat i plantós: sa posa mira qui mira na Juana, i llavò li diu:

—¿I que has nom tú?

—Juana, diu ella tota incorreguda.

—¿De qui ets fia?

—De sa bugadera del Rei, per servir-lo.

—¡De sa bugadera! diu ell, blau com la paumella, de rabia. ¿No havía jo comanat que la volía guapa i de sang real, i m' han duita aquesta milana, aquesta xoquí?

I ¿que fa ell? L' agafa p' es coll, li pega estreta i espolsada an es carcabòs, i la deixa allá en terra, estesa i morta. Pren de bell fresc sa forma de drac, i cap an es seu recó.

Lo endemá, d' orde del Rei, aquella criada devallava dins sa mina per veure na Juana que contava; i la troba allá estesa i re-de-morta.

Tot-d' una pega crit; però es drac li diu des recó:

—No tens que cridar: som jo que l' he aufegada. La m' haguessen duita tal com jo la demanava. I mira, digue-los-ho a mon pare i ma mare, que això no va pus. Si dins tres díes no m' han duita una al·lota guapa i de sang real per casar-m' hi, no aniré de pus perllongues: fará es tro, i tot aquest casal será un claper. Diga-los-ho, que qui fa tres, ase es.

Sa criada se 'n va a contar-ho an el Rei, que s' hagué d' ajeure des trastorn.

—Si Vossa Real Majestat, digueren es nobles, mos envía altre vegada a cercar més al·lotes, e-hi anirem perque 's creure es criança; però se desengán, es ben per demés.

—Sa raó vos vessa per demunt ses espal·les, digué 'l Rei. Direm a s' altre fía de sa bugadera si mos vol fer es favor, i será lo que Deu voldrá.

Com na Tereseta sentí s' envit, digué tota generosa:

—Per part meua dic que sí, si ma mare e-hi consent.

Sa mare, per greu que li sabés, e-hi consentí.

Enllestiren na Tereseta ben enllestida, que pareixía una reina; i ademés, tan galanxona, ben taiada i garrida com era, no vos dic res si 'n feia de planta.

La devallen dins sa mina, amb un bon sopar, i la deixen allá dins tota solina.

Espera qui espera, no sentíen una mosca ni res que 's batególs.

Des cap d' una bona estona tocan hores.

—¿Quina hora es això? demana una veu.

—Les deu, respón na Tereseta.

—Idò no es hora.

Sa veu s' abolí, i ja no tornaren sentir ni una mosca.

Na Tereseta, veent allò, se posa a dir, sa gran traidora:

—¡A bona part m' han duita!... ¡No sé com m' hi han jonyida!... ¡I jo tan beneita consentir de deixar ses meues criades i cambreres!... Però ¿aont tenía es cap com e-hi he consentit? ¡Al manco n' hagués menades dues!... ¡Però cap! ¡Ja hu som estada beneita!

Descapdellant per l' estil, des cap d' una bona estona tornen tocar hores.

—¿Quina hora es això? demana una veu.

—Les onze, diu na Tereseta.

—Idò no es hora.

—¿No es hora? diu sa pitxorina. ¡Es ben ver que no hu es d' estar tota sola una al·lota com som jo!... ¿A ne quí?... ¡Com jo hu veig!... ¡Jo meteixa haver-me fet es dogal venint-me 'n tota sola, com una beneita!... ¡Això sería bó que jo no tengués una dotzena de criades i cambreres que no 'm deixaven tocar amb sos peus en terra!

I ja torna pendre aquest cap de fil, i debana qui debana, i *per aquí l' haurás*, fins que arriba a dir:

—Jo no vui, jo no puc estar pus d' aquesta manera... ¿Qui ha vist mai una al·lota com jo, tota sola dins una mina? ¡Ara meteix me 'n vaig a fer venir unes quantes criades i cambreres!

Mentres deia això, tocan hores.

—¿Quina hora es? demana sa veu.

—¡Quina hora ha d' esser! respón na Tereseta. Les dotze.

—Idò ara es s' hora, diu sa veu.

I surt es drac, i sa destira de sa pell, i torna un jove lo més abrinat, lo més plantós.

Se posa mira qui mira fit a fit na Tereseta, i a la fí li diu:

—¿Que has nom tú?

—Tereseta, filla de rei, respón sa pitxorina.

—¡Venturosa de tú! exclama ell. Si fosses estada com ses altres dues, no t' hauría valgut Sant Pere: t' estrengolava... Mira, per una flestomía de mon pare jo estic encantat en forma de drac. Per casar-mos m' han de desencantar primer, i has d' esser tú que m' has de desencantar.

—Digués idò que tenc de fer, diu na Tereseta tota resolta. ¡Qualsevol cosa sía, ho faré!... ¡Vaja, digués!

Aquí ell diu:

—Idò te 'n dus ara meteix aquesta pell de drac, que ningú la 't veja ni ningú ho sapia. Camines set díes, te 'n pujes dalt sa muntanya més alta que trobarás, i demunt sa cucuia de tot fas un fogueró, i e-hi tires sa pell dedins. Fará un tro es més escardat, es més fort que hages sentit mai. Si jo no sent aquest tro, romandré desencantat: ara si 'l sent, me redoblarás s' encantament.

Na Tereseta no 'n va taiar més: amacarroná sa pell de drac dins una tela de llensol, en feu un bolic que pareixía no res, el se posa devall xella, i ja es partida al acte, d' amagat de tot-hom, i de d' allá.

Camina caminarás, i mira qui mira quina era sa muntanya més alta, des cap de set díes en veu una qui guanyava d' un bon troç a totes d' altaria. Se 'n hi puja: com es a sa cucuia de tot, fa un gran

fogueró, i e-hi tira dedins sa pell de drac. Encara no la hi va haver tirada, com fa un tro tan escardat, tan fort, tan aborronador, que s' al·lota cau d' esquena, i se va creure que tot el cel havía desembancalat i que sa muntanyota s' era abisada.

Passada sa sobatuda, s' aixeca, i veu que no hi havía hagut res de lo que se pensava, que no més era estat es tro.

—¡Mesquina de mí! diu ella. ¡Quin tro tan ferest! ¡Ja estam perduts!... ¡Es segur que l' ha sentit! Es cor m' ho diu, i es cor no es traidor.

I no hu va esser.

Com la pobreta fonc a ca 'l Rei, devallá correns dins sa mina, i va sentir aquella veu, tota planyent, que deia, allunyant-se:

—¡L' he sentit!... ¡L' he sentit!... ¡M' has redoblat s' encantament!... No es per culpa teua.

Aquella veu s' abolí de tot, i ja no la sentiren pus.

Na Tereseta va caure en terra de baticor, la colgaren dins un llit.

Com contá an el Rei i a la Reina tot lo que havía passat, los va enternir tant, que la prengueren per fía, i passaren orde que tot-hom la tractás com a tal.

Però sa mesquina no feia més que plorar, i va dir:

—Ni 'm pentinaré, ni m' espaumaré, ni 'm miraré dins cap mirai, que no haja desencantat es fii del Rei.

I agafa sa pinta, s' espaumador i es mirai, i los tira dins aquell forat de sa mina d' ont sortía es drac: un forat que tirava per endins, i que no tenía fons.

I ella plors i més plors, i no poría fer passar res p' es canyó, i ni volía que la pentinassen, ni que li espaumassen sa roba, ni se volía veure dins cap mirai.

I el Rei, la Reina i tots es de la cort, ben apurats, veent tal enderivell.

Es cuiners cuidaven a perde es cap fent aguiats i aguiats, un bo s' altre millor, per veure si entre molts na Tereseta pegaría qualque espipellada.

Però ¡ho eren ben clares i petites ses que pegava!

Un día sentí que cridaven p' es carrer:

—¡Hala, dones!
¡Cames-rotjes
fresques i bones!
¡Hala, dones!
¡Ara que n' hi ha!
que no n' hi haurá per qui 'n voldrá.

—¡Oh!... ¡cames-rotjes! exclama na Tereseta. ¡Me pens que 'n menjaría!

Ses criades varen córrer més que depressa cap a cridar aquella cama-rotjera.

Les hi prenen totes, les arreglen lo millor que saben, i na Tereseta les s' acabá: va fer lo que se diu una vega.

Lo endemá torna passar sa meteixa cama-rotjera, cridant:

¡Hala, dones!
¡Cames-rotjes
fresques i bones!
¡Hala, dones,
ara que n' hi ha!
que no n' hi haurá per qui 'n voldrá.

Na Tereseta la sent, i diu:

—¿Cames-rotjes de bell fresc? ¡Quina vega que 'n tornaría fer!

Ses criades se 'n van correns a dur-les-hi, i los comaná que fessen venir sa cama-rotjera, perque la volía veure i demanar-li com era que aquelles cames-rotjes eren tan saboroses.

Sa cama-rotjera era una veieta bifa, més seca que l' ídol, que sabía el dimoni aont se colgava, i tenía més paraules que un breviari.

Ja hu crec que se feren amigues ella i na Tereseta, però amigues corals.

—No res, digué el Rei a sa veieta: sereu sa cama-rotjera d' aquesta casa; menjareu i beureu, i ¡fora fer pus feina que cercar cames-rotjes per na Tereseta!

Sa veieta no hi posá emperons, i desde aquell día menjá i begué a ca 'l Rei, i no feia més que cercar cames-rotjes per na Tereseta.

Un día que 'n cercava per dins un camp molt enfora i molt desolat, en troba una com un aré.

Li pega tirada per arrebaçar-la, i n' hi hagué de pegar tres per dur-la-se 'n; i se troba que, si era tan afavorida de rama, ho era més de relam.

En que l' hagués arrabaçada, tenía un parei de rels dins sa terra encara. Per no haver-les de rompre i per veure lo llargues que eren, se posa a gratar, decantant-los sa terra.

I ¿que me 'n direu?

Ell com hagué gratat un poc, se feu un forat com sa boca d' un forn, i va veure que se travessaba amb una mina.

¡Bona estava sa veieta per no entrar dins aquella mina!

Se 'n hi entra com una furà, i veu que allò tirava per endins i per endins, sempre cap a vall.

I ella per endins i per endins.

Veu una clarura ben enfora ben enfora; i, com e-hi arriba, sa troba dins un jardí mai vist, amb un grandiós casal es mig.

Se 'n hi entra, i sales i corredors, i sales i corredors que no teníen fí.

Tot amb-u sent un trepitx sec i espés. ¡Quin retgiró que pren sa mesquina!

No sabía aont s' havía de posar.

Veu una taula a un recó de sa sala aont era, i s' afica devall.

Al punt s' entreguen, daixo daixo, una partida de pagos reals: es caporal se planta es mig de sa sala, ets altres l' enrevolten. Tots se peguen tirada an aquelles plomes dretes des cap, i fonc lo meteix que si se forma de pago fos estada una camía: la se varen treure, i tornaren tots uns joves lo més abrinats i ben taiats; però qui guanyava a tots era es d' es mig.

E-hi havía una gran taula, i s' hi asseuen. S' entreguen una partida d' ombres amb plats d' arròs, aufegat i rostit i altres erbes: les ho posen devant, i aquells joves menja qui menja, però mostiis, funests, sensa motar.

Tots, fora es caporal, s' aixecan de sa taula, i—¡bona nit! ¡bona nit!—se posen sa pell de pago, i descompareixen com s' ánima de Robert.

Aquell que era romás, com sa veu tot sol, se treu un espaumadoret, i ja es partit a besar-lo, besa qui besa i plora qui plora, i no s' aturava de dir:

—¡O Tereseta meua, si 't tengués a tú, aixícom tenc es teu espaumadoret!

Com prou ho va haver dit, se treu una pinteta, i besa qui besa sa pinta, i plora qui plora; i entre singlot i singlot que deia:

—¡O Tereseta meua, si 't tengués a tú, així com tenc sa teua pinteta!

Des cap d' una bona estona se treu un mirai, i llavò sí que plorava de bona manera, amb sos uis fitorats an es mirai, i no feia més que dir:

—¡O Tereseta meua, si 'm pogués mirar dins ets teus uis, així com me mir dins es teu miraiet!

Com prou hagué plorat i cridat, se posa sa pell de pago, i descompareix.

Sa cama-rotjera surt de devall aquella taula i d' aquell casal, pren sa mina; i, com es fora, ¡cap a ca 'l Rei a contar-ho a na Tereseta!

Com aquesta la sent, fonc lo meteix que si hagués tengut foc dins ses sebates.

—¡Que m' enganxen es cotxo! va dir, que vui anar a passetjar amb sa cama-rotjera.

Enganxen, s' hi afican totes dues, i ¡cap an aquell camp!

Com foren devant es forat de sa cama-rotja, s' hi enfonyen totes dues, prenen sa mina, i de d' allá.

Al punt destriaren sa clarura enfora, ben enfora.

E-hi arriben, i se troben dins aquell jardí i devant aquell casal.

Se 'n hi entren, passen sales i corredors, i sales i corredors.

Tot amb-u senten un trepitx sec i espés que s' acosta i s' acosta.

—¡Amaguem-mos devall aquella taula! diu sa jaia, i s' afican devall una que n' hi havía a un recó.

Al punt s' entreguen, daixo daixo, sa partida de pagos reals.

Es qui anava devant se pega tirada an aquelles plomes dretes des cap, ets altres fan lo meteix, i me tornen uns joves lo més plantosos i abrinats; però aquell qui donava es cap devant, se 'n duia sa ventatja d' un bon troç.

Allá 's mig e-hi havía una taula: s' hi asseuen, i comencen a comparèixer ombres i ombres amb plats d' arrós, aufegat i rostit i altres erbes.

I aquells joves menja qui menja, però mostiis tots i mújols, sensa demanar-se de noves uns amb altres.

Acaben de sopar: tots, fora es caporal, s' aixecan, i—¡bona nit! ¡bona nit!—se posen de bell nou sa pell de pago, i descompareixen.

Aquell com se veu tot sol, se treu un espaumadoret: se posa a besar-lo, i besa qui besa, i plora qui plora, no parava de dir:

—¡O Tereseta, si 't tengués a tú així com tenc es teu espaumadoret!

Llavò se treu una pinteta, i besa qui besa aquella pinta, i plors i més plors, i no s' aturava de dir:

—¡O Tereseta, si 't tengués a tú, així com tenc sa teua pinteta!

Llavò se treu un mirai, i aquí foren ses bones: plors i descapdell i besades an es mirai, com si 'l s' hagués de menjar, i no feia més que dir:

—¡O Tereseta, si 'm pogués mirar dins es teus uis, així com me mir dins es teu miraiet!

Na Tereseta, que havía vist tot-d' una que allò era es fii del Rei, no pogué estar pus: surt de devall sa taula, i sa planta devant ell, tota xalesta i galanxona i cridant:

—¿Na Tereseta demanes? ¿Na Tereseta voldríes?... ¡Vemet-aquí!

Ell, tot esglaiat, pega crit: fa un tro pitjor que aquell que s' al·lotona sentí dalt sa muntanya més alta:... tot va descompareixer, i se trobaren dins es camp de cames-rojes na Tereseta, sa Cama-rotjera i es fii del Rei desencantat.

Botant d' alegría, s' afican dins es cotxo, i ¡de quatres cap a ses cases!

Com el Rei i la Reina i tota la cort los veren, i varen sebre es pas, figurau-vos si hi havíen d' estar contents.

Se pensaven morir-se des goig i sa gaubança: no sabíen quin cap los anava devant.

Prepararen la cosa p' es casament.

Com tot estigué enrengat, se va fer s' esclafit: es fii del Rei i na Tereseta se casaren, e-hi hagué unes noces mai vistes, ses alimares i sarau duraren nou díes; i qui més va poder, més va fer per obsequiar es noviis, que visqueren anys i més anys, com Jusep i María, contents i alegres. I encara son vius si no son morts.

I al cel mos vegem tots plegats.

Decembre, de 1897.

ES FUSTET [1]

Això era un Conte, molt gran senyor, però que p' es seu mal cap i per lo fora corda que anava, que no feia petjada dreta, acabá es clopinsos de tot, se va endeutar fins a sa rel des cabeis, i vengué a un punt que ningú li fiava una treseta.

Va matar de disgusts sa dona, que se moría de mala mort, i no més li deixá una ninona.

Havía nom Catalineta, i tots es qui la coneixíen deien que no n' havíen vista cap mai de tan bona al·lota i tan guapa.

I llavò que era lo més etxerevida i aguda.

I e-hu de creure i pensar que sempre que son pare li demanava:

—Catalineta, ¿que no m' estimes?

Ella responía, sortint com un pinyol de cirera:

—Sí, mon pare.

—¿Molt, molt? deia ell.

---

(1) La 'm contaren la noble senyora D.ª Magdalena Despuig i Troncoso i En Periquet Morell i Fortuny, de la Ciutat de Mallorca; na Rafela *Calona*, de So 'n Servera; n' Aina Maria Sansó, *Xica*, de Manacor; i donya Margalida Barceló i na Juana Aina Florit, *Berretera*, de Sineu.

—Molt de tot, deia ella: tant com sa sal a s' olla.

—¿Justament com sa sal? deia son pare, més de mig cremat, perque ho trobava una cosa massa comuna.

—¡Justament! deia na Catalinons, fent una riaia ben fresca.

¿Que me 'n direu? Ell son pare, perque s' al·lotona sempre li deia lo meteix, l' arribá a avorrir, i passava setmanes sensa mirar-la-se ni demanar-li de noves.

I e-hu de creurer i pensar que un marqués, amic seu de bel·lendina, viudo també, un des senyors més nobles i més rics que 's passetjaven, però també des més cap-esflorats i perduts,—un día me veu na Catalineta, tan garrida i galanxona, i se 'n enamora: li entra una casera maleita, i la demana a son pare per casar.

Son pare, com eren tan amigots, i com li convenía a caramull tenir un gendre tan ric, no hi feu dos mots: va dir que sí més que depressa.

Crida al acte na Catalineta, i li enfloca:

—Mira: aquest marqués te demana per casar. Es s' amic més gros que tenc, es senyor més noble i més ric de tot es reinat. Ja li he donat es sí: a veure quin día vos casau.

Na Catalineta romangué sensa polsos.

Torná més blanca que la paret, torcé es coll, i va caure estesa de baticor.

Com va cobrar, rompé amb un plors desfet, i no hi havía qui l' aconhortás.

¿Com s' havía de casar amb aquell homo que li havía dit son pare, si li feia por es veure 'l i sentir-lo no més? si ja tenía una corentena d' anys, i s' al·lotona corría es setze?

I ¿que fa ella? Se 'n va a sa mestra ont era anada a costura, que l' estimava molt, i li conta lo que passa.

—Però bé, diu sa mestra. ¿El vols o no 'l vols?

—¡Que he de voler! ¡Primer consent morir, que no 'l vui! diu na Catalineta.

—Idò mira, diu sa mestra: ¿sabs que has de fer? Diga-li que per casar-te amb ell, t' ha de dur un vestit de perles i diamants amb tots ets aucells del cel pintats, que no n' hi falt cap. No 'l te porá dur, i així ets escápola.

Na Catalineta se 'n torna a ca-seua, i diu an es marqués:

—No 'm casaré que no 'm dugueu un vestit de perles i diamants amb tots ets aucells del cel pintats, que no n' hi falt cap.

I es marqués pica de talons cap a cercar aquell vestit.

Tresca qui tresca p' es llevant, p' es ponent, per sa tramuntana, p' es mitjorn, en lloc trobava tal classe de vestit.

L' homo arribá que no hi veia de rabia, i ses flestomíes li sortíen a carretades.

En Barrufet, tan afectat de posar pesta aont-sevuia, i de fer rentar llana negra an es qui li donen ses portes p' ets uis, i d' ajudar a redols an es seus per embarriolar-los més i més endins es filacs,—ja hu crec que, per fer córrer tribunal a na Catalineta, comparagué an es marqués baix de sa forma d' un homo de mal aspecte, i li diu:

—¿I ara que tenim? Veam, espliquet... Per ventura 't poré treure de dins es fanc.

—¡Que he de tenir diu ell. Que he trobada una al·lota, sa cosa més guapa i agradosa que ningú

mai haja vista. L' he demanada a son pare per casar: son pare m' ha donat es sí; però ella m' ha dit que, per casar-mos, li he de dur un vestit de perles i diamants amb tots ets aucells del cel pintats, que no n' hi falt cap. I jo be cerc, però no puc trobar tal classe de vestit!

—¿Això es tot? diu aquell. Ja serás aquí demá en aquesta hora meteixa, i te 'n duré un.

Es marqués lo endemá a sa meteixa hora hi va esser, i aquell li dugué es vestit de perles i diamants amb tots ets aucells del cel pintats, que no n' hi faltava cap cap.

Se 'n va correns a presentar-lo a na Catalineta, que romangué sensa polsos, com el va veure.

—¡Vaja, si mos casam! diu ell.

—¡Vaja! ¡sortiguem-ne! diu son pare.

Sa mesquina no pogué respondre: torcé es coll, caigué de baticor, i la se 'n varen haver de dur dins es llit.

Tot-d' una que cobrá, rompé amb un plors desfet, i no hi havía qui l' aconhortás.

—Pren per allá ont vulgues, diu son pare: dins tres díes vos casau.

I s' al·lotona plors i descapdell.

Se 'n va a contar-ho a sa mestra.

Sa mestra hi pensa una estona, i li diu:

—Mira: diga-li que per casar-te amb ell, te 'n ha de dur un altre de vestit, també de perles i diamants, amb la mar pintada, i s' hi han de veure ses ones i tots es peixos nadar, grans i petits. No 'l te porá dur, i així ets escápola.

Des cap des tres díes s' entrega es marqués per casar-se, conforme teníen compost amb so conte; però na Catalineta va dir:

—No 'm casaré que no 'm dugueu un altre vestit de perles i diamants amb la mar pintada, i s' hi han de veure ses ones i tots es peixos nadar, grans i petits.

I es marqués no tengué altre remei que anarse 'n a cercar aquell altre vestit.

Tresca qui tresca p' es llevant, p' es ponent, per sa tremuntana, p' es migjorn, no 'n trobá cap en lloc, ni ningú que 's donás amb coratge de fer-ne.

Ja no hi tornava veure de rabia, i ses flestomíes les tirava a carretades.

Ja hu crec que no 's torbá gaire a sortir-li aquell meteix homo de mal aspecte, i li diu:

—¿Que será això? ¿Que ja tornam tenir es ram dins es revell?

—¡Maldement no le hi tengués tant! ¡Ell ara s' al·lota surt que vol altre vestit de perles i diamants amb la mar pintada, i que s' hi vegen ses ones i es peixos nadar, grans i petits. He cuidat a caure mort cercant per tot, i no n' hi puc trobar cap, ni qui 's don amb coratge de fer-ne!

—¿Això es tot? diu aquell. Ja serás aquí demá en aquesta hora meteixa, i te 'n duré un.

Es marqués lo endemá a sa meteixa hora hi va esser, i aquell li dugué es vestit de perles i diamants amb la mar pintada, i s' hi veien ses ones i es peixos nadar, grans i petits.

Li pega grapada, i correns cap a presentar-lo a na Catalineta.

Com aquesta el veu, román de pedra.

—¡Hala si mos casam! diu ell, i en sortirem.

—¡Hala!... ¡Sortiguem-ne! diu son pare.

Sa mesquina no va respondre: torcé es coll, i *tutup* en terra, lo meteix de morta.

Com la varen haver retornada, romp amb un plors desfet, i no hi havía qui l' aconhortás.

Son pare li diu:

—Mira, pren per allá ont vulgues: dins tres díes vos casau, en que 'l dimoni en pas.

I ella plors i descapdell.

Se 'n va a contar-ho a sa mestra.

Sa mestra hi pensa una estona, i llavó li diu:

—Mira, diga-li que, per casar-te amb ell, te 'n ha de dur un altre, també de perles i diamants, amb totes ses plantes, i abres, i animals de la terra pintats, i ses plantes han d' estar florides, i ets abres carregats de fruit, i an ets animals les han de poder contar es pels. No 'l te porá dur, i així ets escápola.

Des cap de tres díes s' entrega es marqués per casar-se, així com ho teníen compost amb so conte; però na Catalineta va dir:

—Jo no 'm casaré que no 'm dugueu un altre vestit de perles i diamants amb totes ses plantes i abres i animals de la terra pintats, i ses plantes han d' estar florides, i ets abres carregats de fruit i an ets animals los han de poder contar es pels.

Quant son pare, devant aquesta sortida, no s' hi abordá i no la feu benes, fonc que 'l Bon Jesús no hu volgué.

Es marqués no va tenir altre remei que pendre es capbussot cap a cercar aquell altre vestit.

Cerca qui cerca p' es llevant, p' es ponent, per sa tramuntana, p' es migjorn, i ¡que havía de trobar ell!... ¡tant com sa coua de s' ase!

Sa rabia l' alçava en pes, ses flestomíes li sortíen a carrerancs de carretades.

Ja hu crec que aquell homo de mal aspecte s' hi torna presentar, i li diu:

TAYLOR INST. OXFORD

—¿Altre pic, Toni Colau? ¡Ell ja 't tornam tenir demunt sa parra! Expliquet un poc, veam que 's que tens.

—I ¿que ha d' esser? diu es marqués. Que s' al· lota está renegada, que no es vol casar si no li dug un dimoni de vestit, que 'l dimoni meteix no es capáç de fer-lo.

—¡Això está a sebre! ¡Veam quin vestit ha d' esser aquest!

—Un vestit de perles i diamants amb totes ses plantes, abres i animals de la terra pintats, i ses plantes han d' estar florides, ets abres carregats de fruit, i an ets animals los han de poder contar es pel.

—Idò síes aquí demá en aquesta hora meteixa, i així com te vaig dur ets altres dos, te duré aquest.

Es marqués lo endemá a sa meteixa hora hi va esser, i aquell homo li dugué es vestit de perles i diamants, amb totes ses plantes, abres i animals de la terra pintats, i ses plantes estaven florides, i ets abres carregats de fruit, i an ets animals los poríen contar es pels.

Es marqués l' agafa, i ¡cap a presentar-lo a na Catalineta!

Na Catalineta, com el se veu devant amb so vestit, i que ell i son pare li deien: «¡Hala si 'n sortim d' una vegada» perdé el mon de vista, torç es coll, i *tutup* en terra com a morta.

Com l' hagueren retornada, romp amb un plors desfet, que no hi havía ningú qui l' aconhortás.

Son pare li diu:

—Mira: qui fa tres, ase es: dins tres díes, vulgues no vulgues, vos casareu. I no te 'n vengues a demanar més vestits, que no t' escoltarem pus. Ja has abusat de noltros qui basta.

I na Catalineta plors i descapdell.

Se 'n va a contar-ho a sa mestra; i sa mestra com prou e-hi hagué pensat, diu:

—No hi veig remei per cap vent. Anem a veure una amiga meua fada, veam si ella mos obri qualque portell.

Se 'n hi van i sa fada diu:

—¿Sabeu que porem fer? Un fustet, una especie de figura de dona de fusta, buida, amb uns balladors en es braços i a ses cames. T' hi posarem dedins, Catalineta, amb sos tres vestits que 's marqués t' ha duits i una capseta que 't donaré jo, i no més l' has d' obrir com estarás apurada de tot de tot. Te durem dins un bosc: i dins es fustet així meteix podrás trescar qualque mica i viurás d' erbetes. Ton pare ni 's marqués no sabrán pus noves de tú, i t' escapes de ses seues ungles.

—¡Consent a tot, sols per escapar-me 'n! diu na Catalineta.

Sa fada enllesteix es fustet amb sos balladors en es braços i a ses cames; na Catalineta s' hi posa dedins amb sos tres vestits i sa capseta de sa fada; aquesta i sa mestra tancan, i la se 'n duen dins un bosc ben enfora: la hi deixen, i se 'n tornen plorant sensa conhort.

I na Catalineta dins aquell fustet navegava així com poría, cercant erbetes, olivó i llentiscla.

Des cap de temps el Rei de per allá, cassant cassant, se perdé per dins aquell bosc; i tresca qui tresca, me veu un embelum qui se movía.

S' hi acosta, i va esser es fustet.

—¡O quin fustet exclama tot-d' una. *¡Jas!* i se mou! ¡O que m' agrada aquest fustet! ¡Ja 'l me 'n vui jo dur a sa casa!

El posa demunt es cavall, a força de forces, afina sa sortida d' aquell bosc i cap a ca-seua s' ha dit.

E-hi arriba, i se 'n du es fustet dins sa seua cambra, el posa dins es lligador, i passa orde que no sía ningú que s' atans a entrar-hi.

Es fustet, sempre que 'l Rei entrava o sortía, li deia: *Deu lo guard, Senyor Rei,* i responía a tot lo que li demanava.

El Rei arribá que no passava gust més que de conversar amb so fustet.

L' homo era fadrí; i d' al·lotes n' hi havíen tretes set deus; però era molt primcernut, i a totes les trobava tara.

A la fi per no sentir pus es nobles de la cort, que no 'l deixaven viure de pitja que li donaven perque no se casava, va fer unes dictes: que tres vespres se faría un grandiós ball, aont quedaven convidades totes ses al·lotes des seu reinat, i allá triaría sa més guapa i sa més balladora de totes, i sa casaría amb ella, fos sa qui fos.

Vengué es primé vespre des ball. i el Rei s' enllestía i se feia sa piula tant be com sabía, i mou conversa an es fustet, com tenía de costum.

—Fustet, ¿que no has de venir an es ball?

I es fustet respón:

—Un fustet no pot anar en lloc, senyor Rei.

Com se pegava ses derreres pentinades, li torna dir:

—¡Hala, fustet, anem-hi an es ball!

—Senyor Rei, un fustet no pot anar en lloc.

—Idò ¡queda aquí, gran sofrony! li digué, i li pega amb s' aclaridor.

Se 'n va an es ball, i ja no més faltava que arri-

bás ell per començar. I ¡vos assegur que n' hi faltaven poquetes d' al·lotes!... just ses coixes de ses dues cames i ses baldades. El Rei feu treure de sa rol·lada aquelles més lletges més lletges, que no hi havía llivell de poder-les-se mirar, suposat que eren ben escusadores de sortir a 's mig.

De ses que romangueren a sa rol·lada no n' hi havía cap que no tengués ben molt de coratge d' esser sa preferida, per poc que 'l Rei se mirás en so triar.

Comença es ball, i vos assegur que totes e-hu feien de tot, i que no hi robaven gens a sa feina.

Com na Catalineta va creure que 's ball estava encés de tot, surt des fustet, obrí sa capseta de sa fada; i dedins e-hi hagué un vestit des sol i sa lluna, i una cadira d' or amb unes ales.

Se posa es vestit des sol i sa lluna devall, i ademunt es de perles i diamants amb tots ets aucells del cel pintats.

S' asseu en aquella cadira, aquelles ales s' aixamplen i sa cadira pren el vol, i na Catalineta per amunt.

Sa cadira se planta devant ca 'l Rei; i na Catalineta devalla, pren escala, i ¡cap an es ball! que ja estava a punt de pastora mía, i el Rei que se cuidava a treure ets uis mirant al·lotes, i se veia tot endidalat per triar de tantes com n' hi havía de ben guapes.

Com na Catalineta se presentá, tot-hom romangué amb un peu alt. Totes ses altres al·lotes eren morq[illegible]s devora ella.

El Rei la convida a ballar: ballen una meteixa i un copeo, i deixá ses primeres balladores cent llegos derrera.

El Rei estava tot ferit l' a, mirant-la-se. No n' havía vista cap mai que li agradás tant, d' un bon troç.

Tantes coses li venien a sa llengo per dir-li, que no sabía per ont començar.

A la fí romp i li demana:

—¿No 'm diríeu d' ont sou, senyoreta, si vos plau?

—¿D' ont som? diu sa pitxorina. De la terra aont peguen amb l' aclaridoret.

I encara no hu va haver dit com fuig just un estel.

—¡Criats i criades! diu el Rei, ¡mirau per on pren aquesta senyoreta!

Es criats i criades li pitjen derrera ben correns.

Na Catalineta devalla ets escalons de tres en tres, arriba a sa cadira que estava devora es portal: s' hi asseu, s' alça una mica es vestit de demunt, mostra es des sol i sa lluna, i deixa enlluernat tot-hom amb aquella claredat, molt més forta que sa d' un llamp.

Aquelles alés se tornen aixamplar, sa cadira pren el vol, i na Catalineta per amunt.

Com fonc dins es lligador, se treu ets dos vestits, obri sa capseta de sa fada, hi estoja es vestit des sol i de sa lluna i sa cadira d' or, i amb sa capseta i s' altre vestit se tanca dins es fustet, i... com si res fos estat.

Quant es criats i criades contaren que los havía envestit una gran clarandera just an es portal i los havía deixats cegos, sensa poder veure per ont prenía sa senyoreta, el Rei quedá ben atxul·lat i va dir:

—¡Si demá vespre torna, i vos fa sa meteixa endemesa, vos assegur que sebreu jo qui som.

Passa per orde que ja basta de ballar, i tot-hom se 'n aná a jeure.

Com se desvestía dins es lligador, digué an es fustet:

—¡O fustet, quina al·lota més guapa que 's venguda! ¡Ja t' hauría agradat veure-la! Jo no n' havía vist cap mai: ni n' hi ha un altre en tot lo mon...

—¿I no l' ha triada, senyor Rei? demana es fustet.

—¡Ell no he tengut temps! Tot-d' una que ha hagut ballat, mos es fuita com un llamp. Si demá vespre no torna, está fet de mí. Si torna, Deu ho faça qui pot, ¡ho veurem si mos escapará!

Lo endemá de tot lo día no se pogué treure de dins es cap que aquella senyoreta hagués dit que era *de la terra aont pegaven amb l' aclaridoret.*

—¿Quina terra será aquesta? deia ell.

Es vespre se tornava enllestir per anar an es ball; i mou conversa an es fustet, com tenía de costum:

—¡Fustet, creu-me, anem-hi an es ball anit! ¡anem-hi per un gust!

—Un fustet no pot anar en lloc, senyor Rei. ¡No sé com no hu veu!

Ell no s' aturava de dir-li: *anem*, i es fustet sempre sortía en es meteix tancat:

—Senyor Rei, un fustet no pot anar en lloc.

El Rei s' arribá a mig enfadar: anava a posar-se sa trobiguera de sa cama endreta, i diu:

—¡Jas, idò, gran traidor! ¡perque no vols venir!

I pega amb sa trobiguera en es cap des fustet.

Se 'n va tot aixarmat en es ball, i ja no més faltava que arribás ell per començar.

D' al·lotes n' hi havía un estol que no eren tot

berbes. Fora aquelles que havíen tretes de sa rol·lada s' altre vespre, totes·havíen tornat compareixer; però ja no teníen tant de coratge, i deien entre sí meteixes:

—Si aquella torna, no hi ha apellació, mos fará batre per ses foranes.

Comença es ball, i poreu estar ben segurs que totes treien s' estam, es des díes feners i es des diumenges, i més n' haguessen tengut.

Com na Catalineta torná creure que 's ball ja començava a estar encés, surt des fustet, obri sa capseta de sa fada, i hi hagué es meteix vestit des sol i de sa lluna i sa meteixa cadira d' or amb ses ales.

Se posa aquell vestit devall, i ademunt es de perles i diamants amb la mar pintada, aont se veien ses ones i tots es peixos nadar, grans i petits.

S' asseu an aquella cadira; aquelles ales s' aixamplen, i sa cadira pren el vol, i na Catalineta per amunt.

Sa cadira se planta devant ca 'l Rei, s' al·lotona devalla, i ja pren escala ¡cap an es ball! que ja estava a punt de pastora mía, i el Rei que se cuidava a treure ets uis mirant al·lotes; i sa veia tot endidalat per triar de tantes com n' hi havía de ben guapes.

Com na Catalineta se presentá, tot-hom romangué amb un peu alt. No hi havía remei: totes ses altres feien por devora ella.

Ja hu crec que 'l Rei la convidá a ballar.

Ballaren una meteixa i un copeo; i si es primer vespre havía deixades ses primeres balladores cent llegos enrera, es segón vespre les hi deixá mil.

El Rei no sabía que li passava. Com que la s' hagués de menjar amb sa vista. Li veníen una partida de coses a sa llengo que dir-li; però, no sabent a ne quina donar el devant, ensata sa conversa amb aquesta:

—¿No 'm direu d' ont sou, senyoreta, si vos plau?

—¿D' ont som? diu ella. De la terra aont peguen amb la trobiguereta.

I encara no hu hagué dit, com pega fúa cap an es portal, i ¡cametes me valguen!

—¡Criats i criades! diu el Rei, ¡correu derrera aquesta senyoreta, veam per ont pren!

Es criats i criades li pitjen derrera, ben correns.

Na Catalineta devallava ets escalons de tres en tres, arriba a sa cadira, s' hi asseu, s' alça un poc es vestit de demunt, mostra es des sol i sa lluna, i deixa enlluernat tot-hom amb aquella claredat molt més forta que sa d' un llamp.

Aquelles ales se tornen aixamplar, sa cadira pren el vol, i na Catalineta per amunt.

Aviat fou dins es lligador; se treu es dos vestits, obri sa capseta de sa fada, hi estoja es vestit des sol i de sa lluna i sa cadira d' or; i amb sa capseta i s' altre vestit se tanca dins es fustet, i... com si res fos estat.

Com el Rei va sebre des criats i criades que just en es portal los havía tornat envestir sa gran clarandera, i no havíen pogut veure sa senyora per on prenía, va prende una gran maliciada, los arrefollá de casta forta, i acabá dient:

—¡Si demá vespre torna, i vos fa sa meteixa endemesa, vos assegur que serán passats vuit díes, i encara no e-hu de tenir fret devers ses costelles!

Passa orde que ja basta de ballar, i tot-hom li estreny a jeure.

Com l' homo se desvestía dins es lligador, diu an es fustet.

—¡O fustet, ja hu ets estat ben beneit no venir! ¡Ell es tornada aquella senyoreta tan guapa! ¡I encara hu pareixía més anit que ahir! ¡O quina guapesa, quina gracia, quina galanía!

—¿I no l' ha triada, senyor Rei?

—¡No me 'n parls, que mos es tornada fogir! I per més burla i afronta, es criats l' encalçaven, i tot *amb-u* son romasos enlluernats, i no han pogut sebre per ont prenía!

—¡Sí que hu es llesta idò!

—¡Ja t' ho assegur!... Però si demá vespre torna, ¡ho hem de veure si li valdrá es fogir!

El Rei no pogué dormir casi gens de tota sa nit, i lo endemá no cengué tampoc de son cedás, pensa qui pensa qui poría esser aquella senyoreta, i no hi sabía donar volta, que li hagués dit que era de *la terra aont peguen amb la trobiguereta.*

Es vespre se tornava enllestir per anar an es ball, i mou conversa an es fustet, com tenía de costum:

—¡Vaja, fustet, si hi vens anit! ¡*Vinei* per un gust! ¡T' assegur que t' agradará si aquella pitxorina torna!... ¡Vaja, hi has de venir!

—¡Un fustet no pot anar en lloc, senyor Rei.

—¿Que té que veure? Cadascú es així com Deu l' ha fet. Tu vina, i feten un nuu a sa coa de lo que puga dir sa gent.

—No, senyor Rei ¡un fustet no pot anar en lloc!

El Rei e-hu pren tort, se posava ses sabates, i se 'n treu una que tenía mig passada, i diu:

—¡Jas, idò, renegat!... ¡perque no vols venir! I li pega un toquet amb s' empena.

Se 'n va, tot mes, an es ball, i ja no més mancava que arribás ell per començar.

D' al·lotes n' hi tornava haver una mala fí, i vos don per cosa certa que anaven totes ben enllestides. Les s' havíen fetes be a ses piules, i en duien poca de vessa, sobre tot a ses cames, perque era es derrer vespre de ball, i s' havía de fer s' esclafit de sa guapesa i des ballar.

Qui les ho esborrossonava tot, era aquell diantre de senyoreta.

Totes veien massa clar que, si ella tornava i no fogía, no hi hauría apellació: los treuría sa carn de dins s' olla; el Rei no se 'n miraría altre.

—¡Animetes santes!... ¡que sía tan fogissera anit com ets altres vespres! deien totes amb bona devoció. ¡Amen que hu sía! ¡Amen!

Es criats i criades, per salvar ses costelles de sa ruixada, s' armaren d' unes uieres fumades per si venía es cas d' haver d' encalçar aquella *gran traidora*.

Es ball començá, i era un gust veure ballar meteixes rabioses i copeos vitencs.

Com na Catalineta va creure que la cosa estava a punt, surt des fustet, obri sa capseta de sa fada, i hi hagué es meteix vestit des sol i de sa lluna i sa meteixa cadira d' or.

Se posa aquell vestit devall, i ademunt es de perles i diamants amb totes ses plantes, abres i animals de la terra pintats, ses plantes florides, ets abres carregats de fruit, i ets animals tan ben trets, que los poríen contar es pels i tot.

S' asseu en aquella cadira, aquelles ales s' ai-

xamplen, sa cadira pren el vol, i na Catalineta per amunt.

Sa cadira sa planta devant ca 'l Rei, devalla s' al·lotona, i ja pren escala ¡cap an es ball!

Es ball estava encés de tot; però com se presenta na Catalineta, tot-hom queda amb un peu alt.

Llavò sí que se va convencer tot-hom de que ses altres devora ella no eren miradores, i que les apagava a totes com es sol ets estels.

Ja hu crec que 'l Rei al acte volgué ballar amb ella.

Ballaren un parei de meteixes i un copeo; i si es segón vespre havía deixades ses altres balladores mil llegos derrera, llavò les hi deixá deu mil.

El Rei no sabía quin cap li anava devant.

Tenía es cinc sentits i ses tres potencies demunt aquella hermosura, i hauría volgut tenir cent uis a cada cabei per poder-la-se mirar millor.

De tantes coses com li veníen a sa boca per dir-li, no sabía per ont començar.

Lo primer que li sortí fonc lo d' ets altres vespres:

—¿No 'm diríeu, senyoreta, d' aont sou, si vos plau?

—¿D' ont som? De la terra ont peguen amb la sabateta, digué ella.

I encàra no hu va haver dit, com pren sa fúa cap an es portal, i de d' allá per s' escala.

—¡Criats i criades, i tot-hom, pitjem-li derrera! digué 'l Rei.

I tot-hom ¡per avall derrera na Catalineta!

Ella arriba a sa cadira, s' hi asseu, s' alça un poc es vestit de demunt, mostra es des sol i sa

lluna, i aquella claredat, més forta que sa de un llamp, deixa enlluernat tot-hom, fora es criats i criades que anaven armats d' aquelles uieres.

Ells veren que sa senyoreta s' assegué an aquella cadira, que sa cadira va pendre el vol; però com ella amollá es vestit de demunt, es des sol i sa lluna romangué tapat, i sa fosca tot s' ho va fer seu, no pogueren veure per ont prenía.

Tot-hom estava amb sos cabeis drets; es ball quedá descarabutat, i el Rei va dir que ja era hora d' anar-se 'n a jeure, i que ell se 'n hi anava abans de més raons, sensa voler sopar.

Anava tan infundat amb aquelles coses, i es cap li cloquetjava tan fort, que no tengué eima de desvestir-se, i se tirá demunt es llit aixís com anava.

Lo que més li picava era que aquell diantre de senyoreta es primer vespre li hagués dit que era *de la terra aont pegaven amb l' aclaridoret*, i es segón vespre, *de la terra aont pegaven amb la trobiguereta*, i es tercer vespre, *de la terra aont pegaven amb la sabateta.*

—¡En no esser es fustet, deia ell, no sé com ningú me puga haver dit això! Però es fustet es un fustet, i aquella senyoreta es ben de carn i os, i no pot sebre que jo tenga tal fustet aquí dins, i manco que jo li pegás amb s' aclaridor, amb sa trobiguera, amb sa sabata...

L' homo acabá per malpensar-se des fustet, i ¿que fa ell?

Se fingeix malalt, però ben malalt.

Se renegá a pendre, i es metges digueren:

—Si amb brou no 'l sustentam, está fet d' ell, batrá es peus.

—¡Fii meu dolç! deia sa mare, presentant-s' hi

amb una escudelleta de brou. ¡Pren aquest brou per amor de Deu! ¡Pren-lo!... ¡no faces aquesta infamia a ta mareta!

—¡Senyor Rei, que 'l prenga! deien tots es nobles de la cort, voltant es llit.

El Rei no feia signes de res.

A la fí digué amb una veu com a de l' altre mon:

—Ni pendré brou ni res, si no 'l me fa es *fustet*.

—Però ¿qui ha vist mai, deia la Reina i tots es nobles, un fustet fer brou?

—Se sía vist, no se sía vist, responía el Rei, no pendré res que no sía fet seu.

No tengueren més remei que anar an es fustet i dir-li:

—Fustet, haurás de fer brou p' el Rei. No 'n vol si tu no le hi fas.

—Un fustet no es bo per res, digué ell.

—No; es que l' has de fer, que 'l Rei está llest si no le hi fas.

—Idò duis-me una galina, una olla i uns fogons amb foc, i tancau-me, que no puga entrar ningú.

Li duen sa galina, s' olla i es fogons, i tancan es lligador ben tancat.

El Rei fa sortir tot-hom de sa cambra per veure si poría aclucar gens ets uis, i comana que no sía ningú que entr, que ell no crit.

Com se veu tot sol, s' aixeca, i ¡cap a sa porta des lligador! a mirar p' es forat de sa clau.

Mira qui mira, veu trafegar una senyoreta justifet aquella que havía comparegut es tres vespres en es ball, i duia, com aquella es primer vespre, un vestit de perles i diamants amb tots ets aucells del cel pintats.

El Rei quedá amb sos cabeis drets, sobre tot com va veure que aquella senyoreta, tot-d'una que tengué es brou fet, obri es fustet, s' hi amaga dedins amb so vestit, i... com si res fos estat.

—¿Així va això? diu ell. ¡Ja n' he de veure jo la fí!... Sobre tot, ¡fora fer res coneixedor per ara!

Se 'n torna de puntes de puntes dins es llit.

Crida, i compareix sa mare amb un parei de senyors.

—Anau a veure si ja 'l té fet, los diu.

Se 'n hi van i tocan.

—Entrau, diu es fustet. Ja está: le hi poreu dur, en voler.

Le hi dugueren, i li agradá una cosa fora mida.

El s' acabá tot, i més n' hi hagués hagut.

Lo endemá es fustet hagué de tornar fer es brou an el Rei, perque 'l Rei no s' aturava de dir:

—Res pendré si no es fet d' es *fustet;* res, res...

Es fustet, com le hi contaren, digué:

—Idò duis-me un altre gallina i foc, i tancau, que no puga entrar ningú.

Li duen sa gallina i es foc, i tancan es lligador ben tancat.

Ja hu crec que 'l Rei volgué tornar romandre tot sol dins sa cambra, comanant que no s' atrevís a entrar ningú, que ell no cridás.

Tot-d' una que 's veu tot sol, ja pega bot des llit, i cap a sa porta des lligador a mirar p' es forat de sa clau.

¿Que me 'n direu? Ell torná veurer trafegar per allá dedins aquella meteixa senyoreta, justifet sa que compareixía an es ball, i era tan falaguera de fogir. Duia com aquella es segon vespre, un ves-

tit de perles i diamants amb la mar pintada, i s' hi veien ses ones i es peixos nadar, grans i petits.

Poreu fer comptes com se degué posar el Rei, i si los devía badar an ets uis, sobre tot com va veure que aquella gran traidora, tot-d' una que tengué es brou fet, s' amagá dins es fustet.

—¡Vaja, quina passada! deia ell. ¿Qui s' ho havía de pensar mai que dins es fustet e-hi hagués tot això? ¡I jo haver-ho tengut tant de temps aquí dins, i no esser-me 'n temut!... Sobre tot, ¡fora fer res coneixedor encara! ¡Esperem a demá! Si demá du s' altre vestit, no hi ha vel, es ella...

Se 'n torna de puntes de puntes dins es llit.

Crida, i compareix sa mare amb un parei de senyors.

—Anau a veure si 'l te fet, los diu.

Se 'n hi van i tocan.

—Entrau, diu es fustet. Ja está: ja li poreu dur en voler.

Le hi dugueren, i li agradá una cosa fora mida.

El s' acabá tot, i més n' hi hagués hagut.

Lo endemá el Rei torna a ses meteixes:

—Si no es fet des *fustet*, no vui res: primer consent morir de fam.

No hi hagué més remei que dur un altre gallina i foc an es fustet, i tancar es lligador ben tancat.

El Rei volgué tornar provar si aferrería es sò, i tot-hom hagué de sortir de sa cambra, i ben comanat que los deixá que no fos ningú que entrás fins que ell los cridaría.

Tot-d' una que se veu tot sol, pega bot des llit, i cap a sa porta des lligador a mirar p' es forat de sa clau.

Ja hu crec que hi torná veure aquella meteixa

senyoreta, justifet sa qui havía comparegut es tres vespres an es ball, i també duia com aquella es derrer vespre, un vestit de perles i diamants amb totes ses plantes, abres i animals de la terra pintats.

La se mirá bé; i ben cert i segur de que era sa meteixa que 's tres vespres era fuita des ball, ja no esperá que acabás de fer es brou i se 'n tornás dins es fustet: sino que pega sempenta amb tota sa força a sa porta des lligador, passa sa porta per ui, i li diu, més content que un pasco:

—Tú ets sa que vengueres es tres vespres an es ball, i mos fogires. Tú ets sa més guapa i sa més balladora de totes: amb tú m' he de casar.

—¡Amén! digué ella tota xalesta. ¡Ja hu hauríem d' esser! ¡Sí que hu som sa meteixa!

Ell crida sa mare i tots ets nobles de la Cort, i los mostrá na Catalineta, tota resplandent de gracia i galanía, més hermosa que mai.

—¡Sí que hu es sa meteixa que venía an es ball! exclamá tot-hom. ¡Sí que hu es! ¡Viva! ¡viva!

Li feren contar com era que estava dins es *fustet*, i no més digué que la hi havíen haguda de posar per alliberar-la d' una desgracia que li anava a venir.

El Rei feu enrengar la cosa p' es casament. Com tot estigué a punt, se casaren, i hi hagué unes noces mai vistes.

Na Catalineta volgué que son pare hi fos.

L' homo no havía sabut res pus d' ella, i la se figurava morta i re-de-morta.

El convidaren com un de tants de senyors grossos, i hi va anar.

Ses derreres que tenía ell de que la Reina jove li atanyés tant.

Ella passá per orde que totes ses coses que duguessen an es Conte, fossen aguiades sensa sal.

L' homo pegava cuierada, i, com ho trobava tan fat, no hu poría fer passar.

Li duien un altre plat, i lo meteix.

N' hi duien un altre, i un altre; i, com més anava, més fat ho trobava, i manco hu poría fer passar.

I tot-hom que 'l se mirava, i sobre tot la Reina jove, que no li llevava la vista de demunt, i desiara li deia:

—¡Senyor Conte! ¿i que no hu trobau bo?... ¿O es que no estau gaire fí?

—Estic bé, senyora Reina, deia ell tot enfrescat.

I tornava provar de menjar, però no hi havía remei, de fat que hu trobava.

I la Reina que 'l tornava ponyir perque no tastava res, i ell que no gosava dir per que era.

A la fí acabá sa paciencia: sa tira sa vergonya derrera, i diu:

—Senyora Reina, jo le hi diré per que es que no tast res: perque tot quant me duen es més fat que fanc, i no hu puc fer passar.

—¿Que vol dir? exclama la Reina. ¿I jo 'm creia que no n' hi volía de sal an ets aguiats? ¿Me pensava que no hi havía res que vos caigués mes tort que *sa sal a s' olla?*

—¿A mí? diu ell tot sorprés i sensa sebre com era que li anava amb aquestes.

—A vos, a vos, diu la Reina. Es ben cert que 'm pensava qne no n' hi volíeu gens de sal a s' olla, i que trobáveu que no hi pegava cap mica.

Com es Conte sentí aquestes paraules de la Reina, quedá de pedra, lo meteix que si li hagués pegat un llamp.

Cop en sec li vengué a sa memoria sa seua fieta Catalina i aquelles paraules que ella sempre li deia, i que a ell li queien tan malament: «Vos estim tant com sa sal a s' olla.» «Vos estim tant com sa sal a s' olla.»

—¿Com pot esser això? deia ell entre sí meteix, tot esglaiat. ¿Com aquesta Reina me pot dir lo que me diu? ¿Com es que 'm xapa de mig a mig? ¡Ningú, en no esser sa meua fia, me poría dir això!... ¡Sí que m' ho tenc ben guanyat!... ¡Més ne meresc! ¡Ara ho veig lo que un ha d' *estimar sa sal a s' olla*, lo molt que es *estimar-ne un tant com sa sal a s' olla!*... ¡Ara hu veig lo molt que m' estimava aquella fieta meua, quant me deia allò!... ¡I jo perque m' ho deia la vaig avorrir, i llavò a la força li volía fer fer aquell desbarat!... ¡No tenc perdó de Deu!

I aquí no pogué pus, i esclatá amb plors com un nin petit, i es seus uis eren dues fonts.

Tots es convidats quedaren astorats com el veren d' aquella manera.

Tots s' hi arrol·laren demanant-li:

—Senyor Conte, ¿que té?—¿Que té senyor Conte?—Però ¿que es això ara?

—¡Que ha d' esser! arribá a dir ell. ¡Que una sola fieta que tenía la vaig avorrir sensa motiu! ¡I si no fuig de ca-meua, la matava!... ¡Pobre fieta meua!... ¡Deu sab aont ets!... ¡Oh si jo sabés aont ets!

Aqui la Reina jove s' afica p' es mig de sa gent, se planta devant es Conte, i li diu:

—¡Mon pare, no ploreu pus! ¡jo som sa vostra fia Catalina!... ¡Vemet-aquí! ¡Mirau-me bé, veam si no 'm coneixereu!

Es Conte la se mira fit a fit.

—¡Sí que ets tú, fieta meua! va dir amb un crit que sa congoixa i s' alegría li aufegaren.

Tots dos se abraçaren plorant, i no los poríen desferrar.

Tot-hom estava amb sos cabeis drets.

Figurau-vos quina alegría per na Catalineta, per son pare i p' el Rei.

Tot-hom e-hi va pendre part, tot-hom los donava mil enhoresbones; i ses festes, sarau i alimares s' allargaren nou díes més, i per tot s' olla gran aná dins sa petita.

Es Conte, per tenir perdó de Deu, se volgué tancar dins un monestir, i el Rei i na Catalineta visqueren com Jusep i María anys i més anys.

I si no son morts, son vius; i si no son vius son morts; i al cel mos vegem tots plegats. Amén.

Torre Nova, Agost de 1897.

Mestre Nadal de sa placeta del Socós [1]

Això era un sabateró de sa placeta del Socós, que havía nom mestre Nadal.

Era en aquell temps que a la Ciutat de Mallorca es vespres no enceníen cap fanal.

Un vespre mestre Nadal se retirava a ca-seua amb una llenterneta i ben embolicat amb so capot.

Sa llenterneta s' apaga; l' homo se trobava devant una gran claveguera, i, en lloc de pendre es seu carrer, pren claveguera, i per endins i per endins.

Camina caminarás, i cap envant te farás, afina un llumeneret enfora, ben enfora.

S' hi acosta, i fonc una ciutat aont tots eren torts.

Com el me veuen que tenía es dos uis condrets, la ciutat s' alça.

—¿I aont se 'n ve ara aquest amb sos dos uis? deia tot-hom. ¿I que se deu haver figurat?

---

(1) La 'm contá D. Nicolau Dameto i Rotten, Pvre. Es tan antiga, que 'l rebesavi de D. Nicolau ja la contava.

Tant s' hi infundaren, que fan una crida que *qui tenga es dos uis, pena de la vida.*

Mestre Nadal, veent es joc tant mal entaulat, fa un pegadet de serol, el se posa demunt un ui, el s' embena, i ¡hala tresca qui tresca!

Ningú li digué res pus, ni se tornaren empatxar d' ell.

L' homo s' arriba a cansar de dur es pegat de serol, i un vespre, com tota la ciutat dormía, ho dona a ses cames, i de d' allá.

Camina caminarás, i cap envant te farás, destría un llumeneret enfora, ben enfora.

S' hi acosta, i fonc una ciutat aont tots eren coixos.

Com el me veuen que caminava dret i que tenía ses dues cames sanes i ben iguals, la ciutat s' alça tota.

—¿I d' ont mos surt ara aquest amb ses dues cames condretes? deia tot-hom. ¿I que se deu haver figurat ell? I hem de consentir que un foresterando de mala mort se 'n puga riure de noltros?

Tant s' hi infundaren, que fan una crida que *qui camín dret, pena de la vida.*

Mestre Nadal, per por de no esser-hi demés, s' ajeu; i com prou hagué sucat ets ais per veure com se 'n desfaría d' aquells trunfos, arrufa una cama, la se ferma ben fermada amb una llendera, i la se passa díns sa cama des calçons. Arma una crossa, i surt a 's mig des carrer, coixeu coixeu.

Ja no hi hagué ningú que li digués res pus, ni 's tornaren empatxar d' ell.

L' homo al punt arribá a estar cansat de dur sa cama fermada; i un vespre, com tota la ciutat dormía, toca soletes, i de d' allá, si m' agafau.

Camina caminarás i cap envant te farás, destría un llumeneret lluny, ben lluny.

S' hi acosta, i fonc una ciutat que tot eren homonets de colzada, i n' hi havía més que mosques, i, tots bota qui bota i crida qui crida, no s' aturaven de fer *¡xípili! ¡xípili!*

Com me veuen mestre Nadal tan gros, tan grandolás, que cap d' ells li arribava an es ventre de sa cama, e-hi hagué un *¡viva 'l rei!*

I lo que los va caure més tort, que mestre Nadal no fes: *¡xípili! ¡xípili!*

—¿A ne quí? deien tots, movent un rebumbori de los cent mil dimonis. ¿I que se deu haver figurat aquesta bestia? ¡Ell es més alt que ses criatures!... ¡I per més burla i afronta mos deu mirar a tots com un no res, sa bestiota!... ¡I no fa *¡xípili! ¡xípili!*

Tant s' hi infundaren, que fan una crida que *qui no faça ¡xípili! ¡xípili! ¡pena de la vida!*

Mestre Nadal los s' escoltá tant com sa coa des moix.

Ells s' hi aborden com escorpinets, peró mestre Nadal les enteferrava cossa, i en feia botir set deus de copes; però si 'n queien set deus, se 'n hi aficaven setanta set deus més.

Tants se 'n hi aficaren, que l' arribaren a retre, i el fermen amb fils d' emplomar i amb cadenetes de llumenera.

El me deixen tot sol, ben segurs de que no era capáç de desfermar-se en tota la seua vida.

A mestre Nadal *aquell frit* no li agradava gaire, i com tota la ciutat dormí, pega espolsada i romp es fils i ses cadenetes: amb una rebel·lada s' aixeca, se posa ses cames en es coll, i d' allá s' ha dit.

Feia una fosca negre, ben negre, que la poríen taiar a espasades.

Mestre Nadal no veia aont posava es peus.

Té la mala sort de topar a un fondal, i *pataplum* e-hi cau dedins.

Sa dona i es fiis, aquell vespre de sa clavegueera, veent que no compareixía, cuidaren a caure morts cerca qui cerca, i tot va esser debades.

—Será caigut a mar o qualque moraco el se 'n haurá duit, digueren.

El donaren per mort, i no hi pensaren pus, en no esser per comanar-lo a Deu i pregar per sa seua animeta.

Com vengué es Juny, entre Sant Juan i Sant Pere, sa mestressa i ets al·lots se 'n anaren un diumenge 's cap-vespre devers l' Horta a tastar ses lletugues d' ensiam tendres.

Ets al·lots n' afinen una de ben revenguda, i li peguen tirada.

¿Que me 'n direu?

Ell amb sa lletuga s' alça un pa de terra com una barcella: se fa un clot ben fondo, i dedins m' hi troben son pare, *mestre Nadal de sa placeta del Socós* en persona, que, lo meteix que si hagués dormit i hagués acabada sa son, pega revinglada i surt, més sá que un gra d' ai i més etxerevit que unes castanyetes.

Dona i al·lots s' aferraren per ell botant i cridant com a locos de s' alegría, i ¡cap a ca-seua s' ha dit!

I encara deuen botar i cridar, si no se son aturats.

Torre Nova, Decembre de 1897.

AMICS DE BARRET I AMICS VERS (1)

AIXÒ era un homo que si volía un quern d' unces, en tenía quatre, manetjava es diners a palades, i només tenía un fii, que nomía Andreu.

Com aqueix fii mai anava butxaques buides, no hu volgueu sebre si molts li feien de l' amic.

Son pare sempre li deia:

—¡Alerta, Andreu, an ets amics de barret! ¡Alerta an es qui 't vel len més sa bossa que s' amistat coral!

—No hu cregueu, mon pare, deía n' Andreu, que no hu síen amics meus de cor tots aqueis que fan tan de cas de mí. Vos sou un poc massa mal pensat de vegades!

—Andreu, deia son pare, n' he vistes massa per fiar-me de sa gent. Com tu serás de sa meua edat, serás com jo.

—¡Ca, mon pare! ¡no hu cregueu! deía n' Andreu. ¡No 'n mancaría altre que tants d' amics com

(1) La 'm contaren mu mare, al cel sia ella; l' amo Antoni Mascaró, al cel sia ell; i na Rafela *Calona* de So 'n Servera.

tenc, fossen tots amics de barret! ¡Jo les tenc per amics de bon de veres!

—No res, arribá a dir son pare un día. Les hem de fer ses proves an aqueis amics teus per un gust, per un desengán teu.

—Vaja idò, diu n' Andreu, per un desengán vostro, facem-los ses proves.

—Mira, diu son pare. Vet-aquí quina prova les farem. Matarem un anyell, el posam dins un sac, el te carregues a s' esquena en venir es vespre que ja fará fosca negra, i te 'n vas a ca-aqueis amics, un després s' altre, toques a ses portes, t' obrirán, crides s' amic, i li dius amb tot secret:—Homo sant de Deu, he tenguda sa desgracia de fer una mort, i duc es mort dins aquest sac; deixa 'l-me enterrar dins es vostro corral a fí de que no se sapia ni se puga sebre que som estat jo es delinqüent.—Ara vourem quants n' hi haurá que te dirán que sí que pots enterrar es «mort» dins es seu corral!

A n' Andreu li vengué molt de-nou aquella idea de son pare i s' exclamá:

—¡Vaja quines idees que teniu! Així meteix es voldre-los posar es peu an es coll.

—Es voldre-los provar si son amics de barret, diu son pare.

Sobre tot, ell son pare agafa un anyell ben gros, es més revengut de sa guarda, li acoren sa guinaveta, li feu fosca negre, n' Andreu sa carrega es sac a s' esquena, i ja es partit a fer sa passada per ca 's seus amics.

Arriba a ca 's primer, i ¡toc-toc a ses portes!

—¿Qui es? criden de dedins.

—Un criat vostro, díu ell.

Obrin i va esser son pare d' aquell amic.

—¿Que no hi es es vostro fii díu n' Andreu.

—Si-fa diu aquell homo.

—¿Que no 'l poríeu fer sortir? ¡que li hauría de dir una paraula! diu n' Andreu.

—¡Així meteix! diu aquell.

Se 'n entra per endins, i al punt surt s' amic de n' Andreu. Aquest li diu:

—¿Que mos sent ningú?

—No diu aquell. ¿Que hi ha res de nou?

—Maldement no hi hagués tant, diu n' Andreu. ¡Jo 't tenc per un bon amic! diu n' Andreu.

—I pots ben creure que hu som, diu aquell. ¿Però que es que 't passa?

—Homo, diu n' Andreu, has de creure i pensar que hem tenguda sa desgracia jo i mon pare de fer una mort...

—¿Que me dius? s' exclama aquell, aborronant-se.

—¡Lo que sents! diu n' Andreu. ¡No i duc es mort dins aqueix sac!

—¿Però que será això? s' exclama aquell fora de sí, i que ja no sabía aont s' havía de posar.

—Sa questió, diu n' Andreu es que confii de tú per aidar-me a que no m' hi trobin amb aquesta mort.

—¿Jo? diu aquell amic. ¡Pobre de mí! ¿I que hi puc fer jo, fiet?

—¿Que hi pots fer? diu n' Andreu. Si tu 'm deixaves enterrar aqueix mort dins es vostro corral, i no hu diguesses a ningú, mai per mai poríen afinar qui es qui ha feta aqueixa mort.

—¡Però homo! diu aquell. ¿I si per una casualidat qualcú mos veia fer sa trescalamena, i mos

acuava a sa Justicia i venguessen i desenterrassen es mort? ¡Veiès an a qui donarien sa culpa més que a mi o a mon pare! I ¡sobre tot, Andreu! jo sensa permís de mon pare no puc fer una tal cosa. I ¿creus tú que mon pare hu vulga? ¡Jo no tenc pit per demanar-li una tal cosa!

—¿De manera, diu n' Andreu, que no 'm pots fer es favor?

—Favors d' aqueis, Andreu, diu aquell, jo no les te puc fer. ¡Es massa gros lo que 'm demanes! ¡No voldría que t' ofenguesses, Andreu!

—¡N' haguem parlat prou! diu n' Andreu. ¡I fet a comptes que no t' he dit res! ¡No res, bona nit que Deu mos do!

—¡Amén! diu aquell.

N' Andreu surt, aquell amic li dona ses portes p' ets uis, i n' Andreu ja li ha copat cap a ca-un altre amic, i l' homo ja començava a trampoletjar sobre s' amistat d' aquella partida d' amics seus.

Si aqueix, pensava ell, que jo el considerava s' amic més gros meu, m' ha feta aquesta ¿que farán ets altres? No hu sé que mos farem si mon pare tendrá raó... ¡I lo bo es que ni li ha ocorregut demanar-me si es mort era animal o persona! ¡Com ha sentit de mort, ja ha donat per cert que era una persona! ¡Sobre tot! ¡Sobre tot!

Amb això arriba a ca-s' altre amic que volía provar, i ¡tot-toc! a ses portes.

—¿Qui es? criden de dedins.

—¡Un criat vostro! diu n' Andreu.

Obrin, i va esser sa mare de s' amic.

—¿Que hi sería es vostro fii? diu n' Andreu.

—Si-fa, diu sa mare.

—¿El voldríeu fer sortir? que li hauría de dir una paraula! diu n' Andreu.

—¡Ara le hi diré! diu sa mare.

Així va esser. Sa mare se 'n va per allá dins, i al punt surt s' amic.

—¡Oh! ¿que ets tú, Andreu? li diu com el veu.

—¡Si, homo! diu n' Andreu.

—I ¿que hi ha res de-nou? diu aquell.

—¡Maldement no hi hagués tant! diu n' Andreu, baixant sa veu. ¿Que mos pot sentir ningú?

—¡No hu crec! diu s' amic; però per lo que puga esser, parlem petit.

— Sabs que es de gros lo que 'm passa diu n' Andreu.

—Però ¿per que no parles clar? diu aquell. ¡Amolla-li!

—Idò, diu n' Andreu, jo i mon pare hem tengu-sa desgracia de fer una mort...

—¿Que me dius? s' exclama aquell, escarnufant-se tot ell.

—Lo que sents, diu n' Andreu. No i duc es mort dins aqueix sac, perque he pensat que, per que mai sa Justicia puga aclarir que som estat noltros que hem feta aqueixa mort, lo més avengut sería que enterrássem es cos dins es corral d' una altre casa; i he pensat en tú, si el me deixaríes enterrar dins es corral vostro.

Com aquell amic sentí tals comendacions, li sortí molt mal-aixamús, i en rudes li va dir que no i que no, i que tengués la bondat d' anar-se 'n més que depressa d' aquella casa, perque tampoc no havía d' anar a comprometre ets amics de aquella manera.

N' Andreu se torna carregar es sac, i—¡Bona nit! ¡Bona nit!—ja li va haver copat cap a ca-un altre *amic,* i es seu cap ja cloquetjava fort ferm, i deia amb ell meteix:

—¡Sobre tot! ¡Sobre tot! ¡Ell mon pare tendrá raó! ¡No hu crec que n' hi haja cap des meus amics que vagen de pop, que 'm vulguen fer es favor! ¡Al manco me demanassen quina classe de mort es que hem feta! ¡Pero cá! ell en sentir de mort, perden l' aluia, i no volen sebre qui l' ha encalçada; lo que volen es llevar-me de devant, que me 'n vaja més lluny que ses cabrelles des sol.

Amb això arriba a ca-s' amic que feia tres, i ¡toc-toc! a ses portes.

Aquí va esser s' *amic* meteix qui obrí. N' Andreu li va dir lo que feia el cas, com an aquells altres dos *amic*s, i se 'n va dur s' aumut p' es cap, vui dir, quant aquest altre amic sentí de que n' Andreu i son pare havíen feta una mort i de si els-e deixaría enterrar es cos dins es corral, aquell *amic* enviá n' Andreu allá ont no hi plou, dient-li que allò no eren coses de demanar a cap amic, i que se 'n anás més que depressa d' aquella casa.

N' Andreu, poreu fer comptes, se 'n aná ben escoat, ben armús i ben desenganat de tots aquells *amics*.

No n' aná a veure pus, perque va dir ell:

—Si aqueis tres, que eren es més acostats i de qui confiava més, me son sortits d' aqueixa manera ¿que han de fer ets altres? ¡Me treurán defora amb caixes destrempades! I fins serán capaces d' anar a donar part a sa Justicia de que jo i mon pare hem feta una mort.

Com arribá n' Andreu a ca-seua, que son pare el va veure tan mostii i alís, i amb so sac a s' esquena, li diu:

—¿Vol dir el tornes an es *mort?*

—¡I tant com el torn! diu n' Andreu.

—I ¿que tan-meteix, diu son pare, n' hi ha hagut cap que el t' haja deixat enterrar dins es seu corral?

—Cap, diu n' Andreu. Han dit que allò era comprometre-los i que no era cosa de demanar a cap amic.

—¿E-hu veus? diu son pare. ¿E-hu veus com tots aqueis amics teus son amics de barret? No res, ara que hem fetes ses proves an aqueis amics teus, are les farem a un mig amic meu, que está a tal carrer i a tal casa. Ves-te 'n-hi amb so sac, toques a ses portes, el demanes, li dius de part meua amb tot secret lo que has dit an aqueis tres amics teus, i veurem quin sò fa.

N' Andreu e-hu fa així, se torna carregar es sac, i cap a ca-aquell homo, *mig amic* de son pare.

E-hi arriba, i ¡toc-toc! a ses portes.

—¿Qui es? diuen de dedins.

—¡Un criat vostro! respón n' Andreu.

Obrin ses portes, i va esser aquell homo meteix.

—¡Bon vespre! diu n' Andreu.

—¡Bo será, si Deu ho vol! diu aquell homo. I ¿que hi ha res de-nou an aquesta hora? diu aquell homo, veient n' Andreu amb aquell sac a s' esquena.

—¿Si hi ha de-nou? diu n' Andreu. ¡Massa que hi ha! E-hus ho diré amb poques paraules: jo i mon pare hem tenguda sa desgracia de fer una mort; i per veure si no mos hi trobarán, mon pare m' envía amb so mort dins aqueix sac veiam si vos el me voldríeu deixar enterrar dins es vostro corral.

—Ets amics, Andreu, son per quant s' han mester, diu aquell homo. Basta que ton pare t' envii

i me demán això per jo accedir-vos-ho. ¡I lo millor es sortir-ne ara meteix!... Espera tancarem en-fort per que ningú mos entr i no mos trobassen amb sa fusta amb ses mans.

Aquell homo tanca ses portes en-fort, i ja es partit cap an es corral amb una aixada per començar sa gaveta per soterrar-hi aquell mort de dins es sac.

Com n' Andreu va veure allò, tot esglaiat de sa finor d' amistança d' aquell homo envés de son pare i d' ell, s' exclama:

—L' amo, tirau s' aixada. Gracies a Deu sa mort que jo i mon pare hem feta, no es de cap persona, si no d' un anyell nostro. Es que jo creia tenir molts d' amics, i mon pare me deia que només e-hu eren de nom, i m' ha dit: Matem un anyell, el posarem dins un sac, es vespre te 'n vás an aqueis amics teus a dir-los que has tenguda desgracia de fer una mort i si te voldríen deixar enterrar es mort dins es seu corral, veiam si 'n trobarás cap que 't diga que sí. E-hu hem fet d' aquesta manera, i cap n' hi ha hagut des meus amics que m' haja volgut fer es favor. Llavò mon pare m' ha enviat a vos a veure si vos el me voldríeu fer. Ara he tocat amb ses mans que tots ets meus amics son amics de barret, just de nom, i que vos sou un amic ver, de bon de veres de mon pare i meu.

Aquell homo va dir:

—Si jo no hagués fet lo que he fet, ton pare me poría escupir a sa cara. Ets amics han d' esser amics, ¡no 'n mancaría altre!

—Teniu raó, diu n' Andreu. Així hauría d' esser el mon, però no hu es!

N' Andreu se despedí d' aquell homo, i se 'n torna a ca-seua, i conta es pas a son pare, que li va dir:

—¿E-hu veus, Andreu, si aqueix mig amic meu val més que tots es que tú te creies tenir?

—Es ver, mon pare, diu n' Andreu. Sa raó vos vessa par demunt ses espal·les.

N' Andreu no se 'n poría avenir de que son pare digués que no més era mig amic seu aquell homo que, com ell e-hi aná amb so *mort* a veure si le hi voldría deixar enterrar dins es corral, havía dit que sí. N' Andreu trobava que allò era una feta no d' un mig amic, sino d' un amic ben sencer, fins que son pare li va dir:

—Per que veges que es així com dic, te contaré lo que li succeí a mon pare, que Deu tenga, amb un amic seu que tenía a Ciutat, i tú meteix dirás que es fets que passaren entre ells dos demostren una amistat més grossa encara que sa demostrada per aqueix amo an-e quí tú ets anat a veure si volía que enterrasses es *mort* dins es seu corral.

—¿Que vol dir? s' exclama n' Andreu. ¿I es un fet des meu padrí, de vostron pare?

—Prou que hu es, diu son pare. Idò mon pare, que Deu tenga, tenía un amic a Ciutat, i un día l' envía a demanar. Mon pare s' hi espitxa, i va esser que aquell amic s' havía de casar, i volía que mon pare fos a ses seues noces. Mon pare encara era fadrí. Lo primer que va fer aquell amic, va esser menar mon pare a veure sa seua al·lota; i has de creure i pensar que a mon pare aquella al·lota li agradá tant i tant que 'n va romandre ferit-l' a, enamoradíssim. Com tenía es cor ferit tan fort, sa ferida per força se va haver de demostrar: vui

dir, que tot-d' una ja 's va conéixer que el pobre tenía cosa, per més que malevetjava amagar-ho. L' homo se posá trist i trist; i no menjava ni bevía, i se va haver de jeure. Criden es metge, es metge el polsa, l' espluga fort, i arriba a dir:—Com a tenir res espenyat ni fil de febre no li trob res; lo que sí li trob una passió de cor molt forta, que si no li espassa, está llest perque es cor té mals arrambatges. Es metge se 'n va, i aquell amic se tanca dins sa cambra tot sol amb mon pare, i li diu:

—¿A veure que es que tens? ¡Parla clar! Ja has sentit es metge.

—I ¿que he de tenir? deia mon pare. Com a tenir no tenc.

—No, diu aquell ciutadá: aquí hi ha cosa. Tú vengueres de Manacor i t' entregares aquí sa i bò, i cop en sec t' ets posat malalt, i es metge diu que es una passió de cor. ¿Quina es aqueixa passió de cor?

Mon pare no hu gosava a dir, però tant el patxucá aquell amic, que a la fí mon pare li parla clar, i li diu:

—Jo havía promés de no dir-t' ho, però allá ont tú t' ets empenyat tan fort a fer-m' ho dir, t' ho diré: es que sa teua al·lota m' ha agradat tant i tant des primer moment que la 'm mostrares, que en vaig romandre enamorat. Però com ella ha de esser sa teua dona, i per lo meteix mai per mai pot esser sa meua, això m' acluca es cor, el m' esclata, i crec que dins poc díes hauré acabat ets alens. Ja hu sabs ara, amic meu, que es lo que tenc. No hu digues a ningú, i deixa 'm morir conformat amb sa voluntat de Deu.

Aquell amic ciutadá, com sent allò, deixá mon pare, i sá tancá dins sa seua cambra i estigué vint i quatre hores sensa sortir-ne ni dormir ni menjar. A 's cap de ses vint i quatre hores surt, i se presenta a mon pare, i li diu:

—Amic, venc a salvar-te sa vida.

—¿Com? diu mon pare.

—¿Com? diu aquell: desde ara, te don sa meua al·lota, si ella hi consent per que t' hi casis. Jo ja 'n trobaré una altre. Si tú sensa aqueixa al·lota t' has de morir de pena, jo com amic teu de ver, no hi puc consentir. Jo ja en trobaré d' altres que me agradarán tant com aqueixa...

Quant mon pare sentí allò, creia que aquel amic anava de berbes, i no 'l creia; però aviat va comprendre que anava de bo.

¿Que me 'n direu? Ell tot dos se 'n van a ca aquella al·lota, s' amic de Ciutat la crida de part i li explica es misteri; aquella al·lota sá mira mon pare de dalt a baix, no li feu cap mal averany sino que el trobá ben plaent i agradòs, sos pares s' enteraren de quines egos venía mon pare, i saberen que era un d' ets amos bons de Manacor; i que si havía de mester un quern d' unces, en tenía quatre, i varen dir finis-finis a sa seua fia:

—¡Fieta! ¡si t' agrada, pren-lo!

I aquella al·lota dona es sí a mon pare i se casaren. Aqueixa al·lota va esser mu mare, al cel sía ella també i tots los morts.

¿E-hu veus, idò, com mon pare i aqueix ciutadá hu eren amics vertaders? ¿E-hu veus, com aqueix ciutadá doná a mon pare una prova d' amistat molt més grossa que no sa que mos ha donada aqueix amo an-e qui jo t' he enviat a veure si te voldría

deixar enterrar es *mort* dins es seu corral? ¡Figura 't si hu es gros, un homo que está per a casarse amb una al·lota, afluixar-se 'n per que s' hi casi un altre, just per que aqueix faça es seu gust!

—No hi ha remei, diu n' Andreu. Sa raó vos vessa per dalt ses espal-les. Es molt més gros lo que va fer aqueix ciutadá p' es padrí que no lo que ha fet aquell amo per noltros.

—Però ature 't, Andreu, diu son pare, que encara no he acabat. Encara en veurás una altre mostra d' amistat vertadera que se donaren aqueix ciutadá i es teu padrí.

—¡Veiam que va esser! diu n' Andreu.

—Jo t' ho diré, diu son pare. Idò has de creure i pensar i pensar i creure que, casat mon pare amb aquella ciutadana, se 'n venen a Manacor, i vivíen amb santa pau i concordia com Jusep i María amb tota sa baldor que sempre hi ha haguda dins aquesta casa per gracia de Deu.

No li anava tant bé an quell amic ciutadá perque ¡sabs quina passada que li succeí! Ell que se creia trobar-ne d' al·lotes tantes com en voldría per casar-s' hi, que li agradassen, se va enganar de cap a peus. Bé cercá però no 'n trobá cap que li entrás per s' ui dret. Moltes en trobava que de part-defora li feien tec, perque eren ben taiades i garrides; però, tractades d' aprop, eren esgarrades d' ánima o patíen d' un defecte o altre, teníen maganya. Allò li va fer tanta de força perque no hu gosava destapar de por que sa seua gent no s' hi tirassen demunt perque ell meteix per amistat havía oferida a mon pare s' al·lota que ell havía triada i que tant li agradava per casar-se. Allò començá a roegar-li es cor com un banyarriquer, roega

qui roega, i aquell mal cou-covat li va dur una malaltía que cuidá fer cuiro. S' arribá a apedaçar una mica, però ses coses comencen a dir-li tort i tort, fins que va romandre casi a 's mig des carrer. Aqui l' homo va dir:

—Me 'n vaig a veure es meu amic de Manacor, veiam si me porá assistir qualque poc. Estic segur que per poc que puga, e-hu fará.

Pren es bobiot cap a Manacor; i, com e-hi va esser, que arribava ja an aqueixa casa, troba dos homos a 's mig des carrer que 's baraiaven tan fort, que s' envesteixen amb un guinavet, i un acora s' arma dins es pit de s' altre que cau sec, i es qui l' havía mort s' afica com un llamp dins una casa i surt p' es corral que becava a fora vila, i de d' allá com cent mil dimonis. Aquell ciutadá, devant aquella feta, va romandre aborronat, sensa sebre que fer-se. Amb això compareix gent i gent, i tot-hom:—¿Qui es qui ha feta aqueixa mort?—¿Qui será?—¿Qui no será?

Veuen aquell desconegut, aquell pobre ciutadá, i un diu:

—¡Ja será aqueix!

—¡No te 'n fiis que no hu sía! diu un altre.

—¡No pot esser negú més que ell! diu un tercer.

—¡Estigau segurs de que hu es! diu es qui feia quatre.

—¿Idò sí que hu es ell! s' exclamá tot-hom.

Sobre tot, ell compareix sa Justicia, agafen es ciutadá, el tanquen, li formen causa, ell negava amb tota veritat que fos ell que hagués feta tal mort, que era un altre que ell no coneixía i que era fuit. Es Jutge no s' empatxá de raons, i va dir:

—No hi ha remei: qui mata, ha de morir. Se veu clar que aqueix homo ha feta aqueixa mort. ¡Idò que 'l pengin!

Me posen en capella es pobre ciutadá, que poreu fer comptes com se trobava es mesquí. Mon pare justament no era a Manacor aquells díes, i arribá es día que havíen de penjar aquell pobre ciutadanet. Mon pare, sensa sebre que fos aquell gran amic se 'n hi va a veure-hu; i, com treuen de sa presó es pobre condamnat a mort cap a la forca, mon pare el se mira, i veu que es aquell amic seu de Ciutat. Esbronca p' es mig de sa gent, fins que va esser devant ell, i li diu tot esglaiat:

—¡Amic meu! ¿i aont te veig? ¿Com pots tú haver feta aquesta mort? ¡No pot esser que l' hages feta!

—¡Jo t' ho assegur de que no l' he feta! ¡E-hu pug jurar demunt un Sant Cristo! va dir plorant aquell pobre ciutadá.

I ¿qué fa mon pare? Se presenta an es Jutge, que era allá meteix, i ja li diu:

Señor Jutge, ¡aquest homo es innocent! ¡Aquest homo n' es ben net d' aqueixa mort! ¡Jo 'n responc!

—¿Ai en respons? diu es Jutge.

—¡Li dic que 'n responc! diu ell.

—¿I que 't voldríes posar an seu lloc tanmeteix? diu es Jutge.

—¡Ara meteix! diu mon pare.

—Mira, diu es Jutge a mon pare, que a mi no les m' empaten.

—¡Ni a mi tampoc! diu mon pare.

—Mira diu es Jutge, que si 't poses an es lloc d' aquest homo, t' haurem de penjar a tú en lloc d' ell.

—No m' importa, diu mon pare. Com jo n' estic segur de que ell n' es net de tal mort i de que es ben innocent, no será capaç vossa senyoría de fer-me penjar.

—¿Que dius que no seré capaç? s' exclama es Jutge, més de mig cremat.

—¡E-hu dic i re-dic! s' exclama mon pare, més encés ja que no es Jutge.

—¡Uep voltros! diu es Jutge an es saig i a sa demés força que hi havía. ¡Agafau aqueix homo, i cap a la forca per penjar-lo!

Aquells agafen mon pare, i ¡cap a la forca tothom!

Arriben a la forca, es botxí ja anava a passar p' es coll es dogal a mon pare, i com en sec senten un crit ben esglaiós d' un homo que deia:

—¡Senyor Jutge! ¡No es cap d' aqueis dos que va fer aquella mort; la vaig fer jo!

Aqueix deia ver; ell era es qui havía feta aquella mort, i, com era fuit i ningú l' havía vist amb s' arma amb ses mans més que aquell pobre ciutadá, que no 'l coneixía, ningú se sospitá d' ell, perque tampoc no era cap mal homo, sino que aquell mort n' hi havía feta una de massa grossa, i ell se cegá i va pegar una guinavetada tan feresta, que ell en dret seny i sensa volar-se, mai per mai hauría pegada. Idò bé, aquest homo era allá, i havía vist i sentit ses raons de mon pare i es Jutge, i se veia aquell pobre ciutadá, que n' era ben net de tot, que 'l se 'n duien a la forca, i se veia mon pare, que també n' era ben net de tal mort, i que es botxí ja li anava a posar es dogal p' es coll per sa caparrudesa des Jutge que duia s' homonía de que no les hi empatassen. I aquell homo devant tot

això es remordiments li reverdiren tan fort i tan granat, que va dir amb ell meteix:

—¡Això no pot esser! ¡Així jo no pug viure! ¿Que ha de esser de mí, en presentar-me devant es Tribunal de Deu, si som causa de que matin aqueis dos innocents? ¡Es a mi que pertoca que 'm pengin!

Per aquest motiu fonc que aquell homo pegá aquell crit, i sa presenta devant es Jutge, i hu diu ben clar que es ell i ningú pus qui ha feta aquella mort.

Es Jutge devant tota aquella cosa va romandre confús. Com prou se va haver fet cloquetjar es cap fa posar dins sa presó es ciutadá, mon pare i aquell homo qui 's confessa reu de tal mort, i s' espitxa a Ciutat a contar an el Rei aquell cas tan gros que li passava.

El Rei com el sentí i va veure tot s' endiumenjat, va tirar aquesta sentencia:

—Amollau-los tots tres: es ciutadá i es qui respón per ell perque sá veu que son innocents i per s' amistat fina que s' han demostrada; i s' altre, es qui va fer sa mort, p' es bon cor que ha tengut de no deixar penjar dos innocents; però que vaja alerta a tornar treure cap peu des solc, perque li costará es cap i es coll.

Així hu feren, els amollaren tots tres; i mon pare mena aquí es seu amic ciutadá, i li diu:—Aquí es ca-teua i menja i beu com un sí senyor, i no tengues cap mal de cap: mentres jo tenga un bossí de pa, n' hi haurá mig per tú.

Aquell homonet ja no aná de casar-se, i va viure aquí amb mon pare i mumare, com si fossen estats germans, fins que se va morir. Jo encara el

recort que era un homonet vei que sempre me feia xicotines i me 'n menava a passetjar.

An això hu dic amics; mon pare i aqueix ciutadá se pot dir que eren dos amics vers.

—Sí que teniu raó, s' exclamá n' Andreu. Ara veig que no es gens bo de trobar un amic que hu siga d' obres i no just de boca. D' avui endevant no 'm fiaré pus des qui me diguen que son amics meus, sino des qui amb ses obres me demostrin que hu son de cor.

Lo meteix vos dic jo a voltros que me lletgiu.

Es parents preniu-los així com son; i ara ets amics cercau-los bons.

¡Alerta an ets amics de barret! ¡Fiau-vos-ne tant com d' unes cases que cauen!

EN TONI GARRIGUEL·LO [1]

Això era i no era una mare que tenía un xinxer d' al·lots que no la deixaven viure perque sempre en tenía quatre o cinc de penjats an es gonellons, un que li demanava una cosa i s' altre s' altre.

N' arribá a estar tan cansada i enutjada que un día acaba sa paciencia, i se posa a matar al·lots, i en va matar fins que en va veure.

Només se 'n salvá un que s' amagá ben amagat derrera sa pella, i aquest nomía Toni Garriguel·lo.

Però succeí que, com hagué d' enviar es dinar an es seu homo, que feia feina an es camp, no tengué qui enviar-hi perque havía morts tots ets al·lots que tenía.

—¡Bona l' he feta! s' exclama aquella dona. I ara ¿com enviaré es dinar an aquell? ¡Així meteix he fet llarg! ¡En 'gués deixat un de viu d' aquells

(1) La me contaren n' Antonina Sansó *Polla*, de Manacor, al cel sia ella, i donya Catalina Font i Oliver, de Campanet. A Manacor li donen es nom de *En Tonetos*.

bigarnius mala-vidosos, ara me poría dur es dinar an aquell! ¡Sí que me sab greu haver-los escabetxats a tots!

Aquí En Toni Garriguel'lo treu es caparrí de derrera sa pella, i diu tot xelest:

—No passeu ansia d' això, ma mare, que encara me teniu a mí.

—¡Oh! diu sa mare ¡i es ver que m' éts passat per maia tú! ¿I com no t' he mort?

—¿Com m' havíeu de matar, diu En Toni Garriguel'lo, si me som amagat derrera aqueixa pella?

—¡Sí que n' estic ben contenta! diu sa mare, de no haver-te mort. No res, devalla, i ¡jas es dinar! Du 'l a ton pare, que es a tal punt. Abans d' arribar-hi, trobarás un hort de tarongers. ¡Alerta a acostar-t' hi a tocar cap taronja!

—No res idò, diu En Toni Garriguel'lo, ara meteix m' hi esquitx.

Agafa sa barxeta (1) i ja es partit de d' allá cap aont son pare feia feina.

Abans de arribar-hi troba s' hort de tarongers, uns tarongers disforjos, que s' esbrancaven de tantes de taronges com teníen penjades, unes taronges com es dos punys, que feien menjera.

En Toni Garriguel'lo comença a mirar-les-se; i tant les se mirá, i tantes ganes li vengueren de tastar aquelles taronges, que 's va fer trons de lo que se mare li havía comanat, se 'n entra dins aquell hort, s' aborda a un taronger i ¡hala a cuïr taronges! I tantes com en cuía, ja hu poreu creure, les s' empessolava, ¡però amb-e quin gust!

---

(1) Un senaió o corbella de paumes, més estret de sa boca que des cul, amb una tapa en forma d' esquena de barca.

Se 'n tem es gigant que guardava aquell hort, i amb quatre llongos ja va esser an En Toni Garriguel·lo, i li posa ses mans demunt.

El paupa, el troba magrel·lo per engolir-lo-se, i diu:

—No res, el tancarem dins una bota, li donarem manjar a voler; i, en estar ben grasset, el mos manjarem.

El du a sa seua dona, que nomía Margalida-Aina, i li diu:

—Mira quin betzo que he trobat que mos robava ses taronges. Tanque 'l dins una bota, dona-li menjar a voler; i en estar gras, en feim un *gaudeamos* (1).

Sa geganta no 'n taia pus: posa En Toni Garriguel·lo dins sa bota; i allá li donaven manjar a voler, que no 'l se poría acabar. I no es que ell fés gens es desmenjat ni morretjás res de lo que li amollaven, sino que s' ho empassolava tot, tant n' hi donaven.

I e-hu de creure i pensar que es meteix día que l' havíen posat dins sa bota, s' hi afica un ratolí aperduat. En Toni Garriguel·lo l' aplega, li taia sa coua, i la s' estoja i tira es ratolí defora.

Voltros per ventura direu:

—I ¿que dianxa havía de fer aquella coeta En Toni Garriguel·lo?

Idò ja hu voreu que en va fer.

Sa geganta cada quatre o cinc díes, com li havía amollat es menjar, li deia:

—¡Toni Garriguel·lo, treu es ditel·lo veiam si encara estás tan magrel·lo!

---

(1) *Gaudeamus*, vega, dinada, menjada, bauxa.

I En Toni Garriguel'lo, en lloc de treure es ditel'lo, treia p' es foradí de sa bota sa coeta des ratolí, i sa geganta, com veia allò, s' exclamava:

—¡Oh que estás de magrel'lo, Toni Garriguel'lo!

I allá ¡venga a donar-li més recapte per que engreixás molt per porer-lo-se empassolar en estar de bones carns, que era lo que volía sa geganta, que en tenía més ganes encara que no es gegant!

I des cap de cinc o sis díes, sa geganta ja tornava sucar ets ais an En Toni Garriguel'lo, com li havía amollat es menjar dins sa bota, dient-li:

—¡Toni Garriguel'lo, treu es ditel'lo! veiam si estás tan magrel'lo o si has engreixat gens.

I En Toni Garriguel'lo ¡zás! tornava treure sa coeta de ratolí p' es foradí de sa bota, i sa geganta que s' exclamava:

—¡Oh que estás de magrel'lo, Toni Garriguel'lo.

Aquella dona no se 'n poría avenir de que En Toni Garriguel'lo engreixás tan re-de-poc, i hu deia an es gegant.

—¡Ell aquell betzo de dins sa bota no engreixa gens! Li faç treure es dit desiara per veure si posa més popes, i me treu un dit com una coua de rata! ¡No sé que n' haurem de fer!

—¡No res, deia es gegant. tenguem un poc més de paciencia! ¡Dona-li menjar a voler, i ja veurás si engreixará!

I tant com engreixava En Toni Garriguel'lo dins sa bota, amb tant de recapte com li donaven i amb sa bona barra que ell tenía, que no feia mai roïssos ni deixava res per verd.

Arribá a estar tan gras, que no cabía en pell, com que hagués d' escardar; però ell com sa geganta li deia: —¡Toni Garriguel'lo, treu es ditel'lo!

¡veiam si encara estás tan magrel·lo; ell treia sa coeta de rata; i sa geganta, com veia allò, s' exclamava:—¡O que estás de magrel·lo, Toni Garriguel·lo!

I aquella dona ¡tota apurada! sensa sebre que havía de fer per engreixar En Toni Garriguel·lo!

Però heu de creure i pensar i pensar i creure que un día En Toni Garriguel·lo perd sa coeta de rata, i, quant sa geganta li torná dir:

—¡Toni Garriguel·lo, treu es ditel·lo! ¡veiam si encara estás magrel·lo!

Es polissardo va haver de treure es dit, i el tenía tan gruixat que ja no pogué passar p' es foradí de sa bota.

—Però ¿per que no treus es ditel·lo, Toni Garriguel·lo? deia sa geganta.

—¡No passa p' es foradí! diu s' al·lotó.

—¡O que estic de contenta! diu sa geganta. ¡A la fí has engreixat! ¡Ja 'm pensava que no engreixaríes mai!

A 's vespre com es gegant s' entregá a sopar, sa geganta li diu:

—¡En nom de Deu que En Toni Garriguel·lo ha arribat a engreixar! Avui com li he dit que tregués es ditet p' es foradí de sa bota, ja no l' ha pogut treure de tant que ha engreixat; ja no li passa p' es foradí.

—¡Bé mos va! diu es gegant. No res idò,dem á dematí el treus de sa bota, poses una gran caldera amb aigo demunt es fogons, i el fas bufar a ell an es foc; i, en bufar-hi, que estará acalat, li etzibes amb sa trompa devers sa clotellera, li romps s' ansa des coll, l' escorxes, l' esmoques, i el faç amb arròs. I, en venir jo a 's vespre, ¡el mos empassolam!

—¡Sí que has pensat bé! diu sa geganta. Així com m' has dit, e-hu faré!

Però aquells dos beneits se pensaven que En Toni Garriguel·lo tenía ses oreies de fust, allá ont les tenía tant fines i escoltava sempre tan arreu, que no los va perdre ni mitja parauleta, sino que les ho aglapí totes; i ja veureu que va passar.

Lo endemá es gigant se 'n aná a guardar s' hort de tarongers, i sa geganta posa sa caldera demunt es fogons, plena d' aigo i comença foc. Obri sa bota, i hi troba En Toni Garriguel·lo, tot goixo, amb unes galtes com si les hi haguessen inflades, amb unes cuixes com a borratxel·los, amb uns brassos coma a poltrús i amb unes mans tan molsudes que es dits estaven tan aixamplats com ses arpes d' una milana; i es coll no hu vulgueu sebre si n' hi feia de galamó i de rues es clotell.

¡Quina alegría que en va tenir sa giganta! Ja 'l se menjava amb sa vista.

—¡Sí que hu será bó, sofregit amb arròs! pensava ella.

—¡Bono! diu ella. ¡Tant de temps com éts estat dins sa bota, sensa fer brot de feina, bellament me porás aidar a fer ses feines de la casa!

—¡Digau que voleu que faça! diu ell.

—Pots bufar an es foc, diu sa geganta. ¡A veure si prest me faç bollir sa caldera!

—¿Bufar an es foc? diu En Toni Garriguel·lo. I ¿què es bufar an es foc?

– ¿Que vol dir què es bufar an es foc? diu sa geganta. ¡Veiam si ara no sabrás què es bufar an es foc!

—¡No vos enfadeu, madoneta! diu En Toni Ga-

rriguel·lo. Com es una cosa que no he feta mai, no la sé fer.

—¿I te mare no te feia bufar an es foc? diu sa geganta més de mig enrabiada.

—Me feia fer altres feines, diu En Toni Garriguel·lo. Ara si vos e-hi bufásseu una mica, me pareix que n' aprendría.

Aquí sa giganta s' agotzona devant es foc i ja es partida a bufar-hi.

I En Toni Garriguel·lo que fa, tot-d' una que la veu agotzonada? Agafa una destral que hi havía allá devora, i li encivella destralada an es bet-coll, i es cap de sa geganta boteix dins es fogons, i allá dins tot se cremá fent-se caliu i cenra.

En Toni Garriguel·lo a les hores fa bocins d' aquell cos, i e-hu tira tot dins sa caldera, i e-hi aboca també s' arròs, i ¡foc i més foc devall sa caldera!

Com va considerar que ja era cuit es *tu-autem,* lleva es foc, escampant es tions ablamats i sa caliuera, i ¡cametes me valguen! fuig com cent mil llamps per que es gegant no s' en temés i no l' aglapís.

Corre qui corre, pega a sa vorera de mar, i hi afina una torre tan alta que casi no li veien es cap d' amunt. Veu que 'n devalla una corda, i ja es partit a enfilar-s' hi, i ¡per amunt! i ¡per amunt!

Com va esser amunt de tot, casi no poría tornar alè.

Es gegant aquell cap-vespre, amb s' idea de sopar d' En Toni Garriguel·lo sofregit amb arròs, s' entregá a ses *cases* abans de pondre-se es sol.

Troba sa casa buida, no veu Na Margalida-Aina en lloc, no sent una mosca, afina sa gran caldera

demunt es foc, s' hi acosta, i tot-d' una se pensava que sería En Toni Garriguel'lo es sofregit, però com no va porer trobar en lloc Na Margalida-Aina, se 'n va a sa caldera i se posa a remolcar s' arròs, i amb ses troçades de carn que hi trobava, aviat va veure que no eren de cap al'lot, sino de una persona gran, d' una dona.

Amb això li comencen a entrar sospites de sí sería sa seua dona, Na Margalida Aina. D' un vent creia que hu era i d' altre vent creia que no, i aquell caparrot seu prompte va esser una olla de caragols.

I sortí de ses cases com un boig i cridant:

—¡Margalida Aina! ¡Margalida Aina! ¿Aón éts? ¿Com no 'm respons?

I ¿com li havía de respondre sa mesquina si era dins sa caldera, sofregida amb s' arròs?

I es gegant correguda d' un vent i correguda de s' altre, crida qui crida:

—¡Margalida Aina! ¡Margalida Aina! ¿Aón éts? ¿Com no 'm respons?

I heu de creure i pensar i pensar i creure que tant va córrer es gigant, que arriba a sa vorera de mar, just allá ont s' alçava aquella torre tan alta que En Toni Guerriguel'lo s' hi era enfilat.

Le hi afina es gigant, i li diu:

—Toni Garriguel'lo, ¿aón es Na Margalida Aina?

—¿Que la m' heu dada a guardar? diu s' estornell.

—¡Digue 'm aón es o si no te mat! diu es gegant.

—¿O no hi ha més que matar? diu En Toni Garriguel'lo!

—¡Gran polissó! diu es gegant. ¡Ja éts tu que la m' has llevada des vent! ¡però jo t' hi llevaré a tu més que depressa!

Afina aquella corda que devallava de sa torre, i ja es partit a enfilar-s' hi, i per amunt i per amunt.

En Toni Garriguel·lo per això no 's retgirá mica, sino que se va treure un trinxetó que duia sempre dins sa butxaca per un cas de casos; i, com va veure que es gigant ja arribava an es cap demunt de tot, taia aquella corda, i es gigantot per avall per avall, i va pegar tal esclat que se fa fer tot bocins.

I ¿com va devallar llavò En Toni Garriguel·lo d' aquella torre tan alta, sensa aquella corda per on ell s' era enfilat?

Això es lo que jo no he pogut aclarir ni endardellar.

A 's día que hu aclaresca i hu endardell, ja vos ho faré avinent, si Deu ho vol i María.

I això ès sa rondaia d' En Toni Garriguel·lo. Si vos agrada, menjau-la-vos frita, menjau-la-vos torrada; i si no us agrada, tirau-la dalt sa teulada.

UN PARE I QUATRE FIIS [1]

Això era un pare que tenía quatre fiis: En Pere, En Pau, En Miquel i En Bernat. Manetjava es doblers a palades, no sabía que 's tenía, i l' homo estava apurat, perque no sabía quin fii havía de fer hereu. A ell no li entrava això de fer hereu es fii major, i no s' aturava de dir:

—Será s' hereu es qui s' ho guany, es qui tenga més bon cap i més bones obres.

I lo bo era que tots quatre eran desxondidíssims, taiaven un cabei a l' aire, pesaven es sol abans de sortir, eren de s' ui des vent.

Com foren grans, son pare un día els agafa i les diu:

—Al·lots, jo torn vei, i estic ben exposat a que un día me pec la futri, i me 'n vaja a veure Sant Pere; per aquesta raó voldría arreglar això de s' hereuatge. Sempre m' ho heu sentit dir que no vui fer hereu es major, sino es qui s' ho guany p'

(1) La 'm contá En Toni *Tiru*, de So 'n Servera, que feia de porqueret a ca-nostra.

es seu bon cap i per ses seus bones obres. Per lo meteix, anauvos-ne tots quatre a trescar el mon, i tornau dins quatre anys, i demunt sa vía que haureu feta, ja veuré quin de voltros quatre ha d' esser s' hereu.

***

Aquells al·lots se posaren ses cames an es coll, i ja foren partits un cap a ponent, s' altre cap a llevant, un cap a tramuntana i s' altre cap a migjorn, tots bens peus alts i braç sonant i oreia fumant.

Camina caminarás, es major arriba a una ciutat. Demana quina ciutat es aquella, i li diuen:

—Això es sa ciutat d' ets armers, i no hi pot entrar negú que no hu sía.

—¡Bona idea! diu ell. Aquí me quet.

Tresca un parei de carrers cerca qui cerca una botiga que es Mestre li agradás de cara. En troba un que li entrá per s' ui dret, s' hi acosta, l' escomet, se peguen de barrina, la fan, i se posa totd' una d' aprenent d' armer.

S' aplicá tant a l' ofici, que al punt d' *aprenent* passá a *fadrí,* i ben aviat va esser es primer de sa botiga. Es Mestre li confiava ses feines més fines i més delicades, i ell se 'n desfeia sempre com tot un homo.

Quant se cumpliren es quatre anys que hi feia feina, agafa es mestre i li diu:

—Mestre, m' es precís anar-me 'n a ca-nostra.

—¿Que 't queixes de res d' aquesta casa? diu es Mestre.

—De res, diu ell. Però jo vos diré lo que hi ha devall es terròs. Noltros som quatre germans; som

una casa molt rica, però mon pare l' ha pegada que no vol fer hereu es major, sino es que s' ho guanyará p' es seu bon cap i bones obres. I mos va dir que mos n' anássem a trescar mon durant quatre anys, i que llavò mos examinaría ell a veure qui havía après més; i es qui se 'n duría sa ventatge, sería s' hereu. Per això i no per res pus, es que me 'n tenc d' anar. I abans d' anar-me 'n voldría que 'm donásseu un consei de lo que 'm convé fer.

—Si es així, diu es Mestre, lluny de fer-me gens felló, te vui donar una penyora de lo content que estic de tu i llavò un consei.

Es Mestre aquí se 'n va i torna al punt amb una escopeta, i diu an En Pere:

—¿Veus aqueixa escopeta? Idò desde ara la te don en do. En tirar-hi, ferirás sempre allá ont apuntarás; i, si no vols matar, només travessarás lo que ferirás. I ara te donaré es consei que 'm demanes; a ton pare has d' anar sempre ben alerta a fer-lo felló perque es ton pare, i després de Deu, li deus tot lo que éts.

En Pere doná mil gracies an es Mestre d' aquella escopeta i d' aquell consei; i, quant es Mestre li anava a pagar es quatre anys que hi havía feta feina, va dir que ja se donava per pagat i per rede-pagat amb aquella escopeta i aquell consei, i es Mestre no va esser capaç de fer-li prendre res.

I En Pere ja va esser partit de d' allá amb s' escopeta i es consei cap a ca-seua.

***

I ara vegem En Pau, es germá segón, quina carrera va fer.

Tocá el corn com En Pere, i de d' allá camina caminarás. Arriba a una ciutat, demana quina ciutat es aquella, i li diuen que era sa ciutat de ses trompes de-mirar-lluny, això es, que a cada casa hi havía una botiga que feien trompes d' aquestes.

En tresca una partida de carrers per triar una botiga que es Mestre li agradás per llogar-s' hi i aprendre de fer tal feina. En troba una que s' aspecte des Mestre li agradá ferm, s' hi lloga primer d' *aprenent,* al punt ja pujá a *fadrí,* i aviat va esser es primer fadrí de sa botiga; es Mestre estava tot alabat amb ell, li comanava ses feines més delicades i fines, i ell era el diantre per sebre-se desfer des trumfos com tot un homo.

¿Que me 'n direu? Ell com se cumpliren es quatre anys que hi feia feina, agafa es Mestre, i li diu:

—Mestre, m' es precís anar-me 'n a ca nostra.

—¿Que te queixes de res d' aquesta casa? diu es Mestre.

—De res, diu En Pau.

I aquí l' homo contá an es Mestre allò de que son pare les havía enviats a trescar el mon i que dins quatre anys s' havíen de presentar a ca-seua, i que es qui hauría après més, aquell sería s' hereu.

—¡Bé has fet de dir-m' ho! diu es Mestre. I per que veges si jo estic agradat de tu, espera un poc, que te vui fer un present, i llavò te vui dar un consei.

—¡Sí que 'm fareu ben content! diu En Pau.

Es Mestre s' en va, i li treu una trompa-de-mirar-lluny, i li diu:

—Jas aqueixa trompa-de-mirar-lluny, que té tal

virtut que amb ella poren veure qualsevol cosa que li venga devant fins a coranta llegos, i no hi ha res que li tap sa vista ni roba ni paret ni fustam. Per ella es com si tot fos de vidre. Ara en quant an es consei que he dit que te volía donar, es que mai per mai faces curt ton pare, i posa sempre tots ets teus sentits en fer-lo content.

Aquí En Pau va dir:

—¡O que me feis de content, Mestre, amb aqueixa trompa i aqueix consei que 'm donau! ¡No sé com agraïr-vos-ho així com pertocaría!

Es Mestre llavò li volía pagar es quatre anys que havia feta per ell, però En Pau en vía neguna volgué tocar cap dobler, perque va dir que amb aquella trompa-de-mirar-lluny i aquell consei, se donava per pagat i re-de-pagat.

I ja va esser partit cap a ca-son pare *tris-tras tris-tras,* amb sa trompa-de-mirar-lluny i es consei des Mestre.

***

Ara vegem lo que va fer En Miquel, es fii tercer. També tocá soletes p' es seu vent, i de d' allá camina caminarás.

Tant caminá que arriba a una ciutat, i demana quina ciutat era aquella, i li diuen que es sa ciutat des sastres, i que allá a cada casa hi ha una sastrería. Tresca tres o quatre carrers cerca qui cerca una botiga que es Mestre li agradás. A la fí en troba un que li entrá per s' ui dret. Se peguen de barrina, la fan, i En Miquel comença d' *aprenent;* al punt passa a *fadrí,* i aviat ja va esser es primer fadrí de sa botiga; i es Mestre li comanava ses feines más delicades i més fines, i era el diantre per sebre-se 'n desfer com tot un homo.

¿Que me 'n direu? Ell quant va fer es quatre anys que feia feina an aquella botiga, agafa es Mestre i li explica allò de son pare, que els havía enviats a trescar el mon, i dins quatre anys s' havíen de presentar a ell, i es que hauría après més, aquell sería s' hereu.

Es Mestre li va dir que estava molt agradat d' ell, i que li volía fer un present i donarli un consei.

Es present va esser una güia, que amb ella porien cosir ferro, vidre, pedra, qualsevol cosa; i es consei: que mai per mai fés curt son pare, i que tota sa seua idea fos de tenir-lo content.

En Miquel abraçá amb ses dues mans aquella güia i aquell consei, en doná mil gracies an es Mestre; i, quant es Mestre li volía pagar es quatre anys de feina que li havía feta, no volgué tocar un dobler perque va dir que se donava per pagat i rede-pagat amb aquella güia i aquell consei; i ja li va haver estret cap a ca-son pare.

***

I ara vegem que tal li va dir an es germá derrer, En Bernat.

Ell també va prendre ets atapins, i de d' allá p' es seu vent.

Camina caminarás, arriba a una ciutat; demana quina ciutat es aquella, i li diuen que es sa ciutat des lladres, que allá a cada casa hi ha una escola aón mostren de pispar an el germá proisme tot lo que s' es menester per porer viure esquena dreta; i totes ses lliçons se reduíen a mostrar de fer anar falagueres ses mans.

En Bernat triá sa casa de més bon aspecte, s' hi presenta, demana es Mestre, es Mestre surt, se

peguen de barrina, la fan, i En Bernat ja va esser partit a estudiar sa jugeresa i promptitut de mans. A 's mig de la casa teníen un homo de pedaç penjat, tot carregat de campanetes, que per poc que l' engronsassen, ses campanetes se posaven a sonar, naturalment.

Idò bé, aquell homo de pedaç duia set o vuit tresetes dins ses butxaques, i es deixebles li havíen de treure aquelles tresetes de dins ses butxaques sensa fer sonar cap campaneta; si en sonava cap, es Mestre ¡zas! una bona clotellada.

No vos dic res ses clotellades que havía de pegar aquell bo de Mestre, perque no li poríen signar an aquell homo de pedaç, quant i més tocar-lo, que no sonás qualque campaneta, i si es deixeble era un poc esburbat en so paupar-li ses butxaques, eren casi totes ses campanetes que prenien es trot sona qui sona; i allá haurieu vist es Mestre repartir clotellades a rompre 'án aquell deixeble dalibrou.

An En Bernat no li hagueren de *bestreure* gaire perque anava uis espolsats ferm, li vel·lava es batuts a s' homo de pedaç una cosa de no dir, i al punt ja li va sebre buidar ses butxaques seguit seguit sensa que cap campaneta provás de moure gens es batai. I a les-hores es Mestre li doná es títol de *Mestre examinat de mans falagueres*.

I ¿què fa En Bernat llavò? Se despedeix d' aquell Mestre, i va córrer la gandaina per allá ont tenía es cap girat, fins que se cumpliren es quatre anys, i compareix ben peus alts a ca-son pare.

***

Quant son pare les se va veure tots quatre devant, les diu:

—¡Veiam! explicau-vos què heu fet aquets quatre anys. Cadascú que don relació de lo seu.

—Jo, diu En Pere, duc aquesta escopeta que fer allá on jo apunt; i, si no vui matar, no mat; només través.

—Bono, diu son pare, i tu, Pau, ¿què mos dus?

—¡Jo vos ho diré! diu En Pau: una trompa-de-mirar-lluny, i no hi ha res que li tap sa vista: ni roba ni parets ni fustam.

—Bono, torná dir son pare, ja sabem aquest altre que ha duit. I tu, Miquel, ¿amb-e que t' entregues?

—Jo, diu En Miquel, duc aqueixa güia que cus totes ses coses: es ferro, es vidre, ses pedres...

—Bono, torná dir son pare. Ara ja sabem de tres. ¿I tu Bernat? ¿Que mos dus?

—Jo, diu En Bernat: sa jugeresa i promptitut de mans.

***

Com son pare les va haver sentits tots quatre, e-hi pensa una estona, i llavò diu:

—Bé, voltros deis que duis totes aqueixes coses de tanta virtut segons voltros. Ara hem de fer ses proves, veiam si es així com deis.

—En voler, diuen tots quatre.

Aquí son pare s' arrabaça aquesta:

—A una de ses meues possessions, no dic quina, sé un niu de mèl·lera. ¡A veure, tu, Pau, si l' afines an aquest niu!

En Pau se treu sa trompa-de-mirar-lluny, i ja es partit a mirar per s' endret de cada una de ses possessions de ca-seua; i al punt s' exclama:

—Ara l' he afinat. Es dins tal possessió, demunt tal auzina.

—¡Sí que hu has endevinat! diu son pare. ¡El dimoni éts! ¡Bono! ara mos has de dir si sa véia hi coa i quants d' ous e-hi-té.

En Pau torna girar sa trompa cap an aquella possessió i cap an aquella auzina, i tot-d' una diu:

—¡Sí que coa sa véia, i son cinc ous que coa, i ben grossos!

—¡El dimoni éts amb aqueixa trompa! diu son pare.

I llavò se gira an En Bernat, i ja li diu:

—¡No res, tu que dius que éts «Mestre examinat de mans falagueres», veiam si éts capaç de prendre-li ets ous an aqueixa mèl·lera, mentres ella coa i sensa que ella se 'n tema!

—¡Ara meteix! diu En Bernat.

I ja es partit cap an aquella auzina, i son pare i ets altres germans derrera derrera.

—Ja serás el dimoni, deia son pare an En Bernat, si tu tens tranc de pispar ets ous an aqueixa mèl·lera mentres coa i sensa que ella s' en tema.

—¡A la cuïta se veurá el fesol! deia En Bernat.

¿Que me 'n direu? Ell com foren docentes passes abans d' arribar a s' auzina, En Bernat les fa aturar per que ells amb so trepig i es rall no li desbaratassen sa mèl·lera; ell s' hi arramba de puntes, s' enfila per s' auzina amb tota sa ciencia del mon, arriba an es niu i ja es partit a llevar busquetes i busquetes de devall es niu.

I hu feia amb tanta de suavidat, que sa mèl·lera véia que covava, no 's va témer de res; i En Bernat li foradá es niu per devall, ets ous tot cinc lleneguen i li cauen dins sa má, ell devalla dè s' auzina, i ¡cap a son pare i an es germans! a mostrarlos aquells cinc ous.

—El dimoni éts, torná dir son pare. ¡Sí que les hi tens jugeres an aqueíxes mans! ¡Sí que t' éts aprofitat!

L' homo hi torna pensar, i diu an En Pere:

—Bono, tu te 'n vens amb aqueixa escopeta, i dius que fers allá on pertoca, i que si no vols matar, només travesses! ¡Veiam si éts capaç de desparar an es cinc ous, trencar-los sa closca d' un cap a fí de que poguem veure sa mèl·lereta que hi ha dins cada ou, sensa danyar-la gota.

—¡Conforme! diu En Pere. ¡Posau-me de filera ben afilerats aqueis cinc ous.

Les hi posen, i En Pere els apunta ben apuntats, i ¡plam! despara i va ferir cada ou just an es cap fent-hi un foradí.

Miren per aquell foradí, i era ver: dins cada ou e-hi havía una mèl·lereta que esperava es moment de porer-ne sortir de dins aquella closca.

Aquí son pare diu an En Miquel:

—No res, tu amb sa güia que dus, cus aqueixes llenquetes que En Pere ha fetes caure de cada ou, a fi de que no les atropellem massa an aqueixes mèl·leretes, fent-les néixer abans de hora.

—¡Ara meteix! diu En Miquel.

I ja se treu sa güia, i ja es partit a replegar totes ses llenquetes de closca que havíen botit: i romangué tot tan ben cosit, que no 's coneixía que hi hagués hagut trenc en-lloc en-lloc.

—¡El dimoni éts! s' exclama son pare, com veu tot allò.

L' homo n' estava amb sos cabeis drets d' aquelles proeses que es seus quatre fiis acabaven de fer, i en via neguna era capaç de dir quina era sa de més mèrit, quina se 'n duia la pauma.

¿Que me 'n direu? Ell e-hi pensá set díes, i a la fi crida es quatre fiis i les diu:

—Tots quatre heu demostrat tenir tan bon cap, que no puc dir en bona veritat quin es que se 'n du sa ventatge. Per això he pensada una cosa: fervos hereus per iguals parts, i no parlar-ne pus.

Així hu va fer: va xapar tota sa seua heretat en quatre parts i en dona una per-hom a cada fíi.

¿Que me 'n direu? Ell tots quatre n' estigueren ben contents, i cadascú amb sa part que li havía tocada i s' al·lota que cada un aluiá i s' hi casá, visqueren anys i més anys; i encara son vius si no son morts; i al cel mos vegem tots plegats. Amèn.

Aquest tom III de l' *Aplec de Rondaies Mallorquines*, s' acabá d' estampar a la ciutat de Sóller a l' estampa de *La Sinceridat* día 12 de octubre de l' any del Senyor 1913
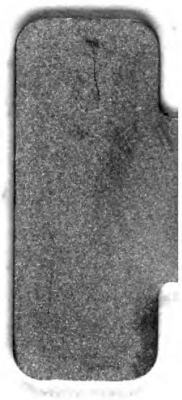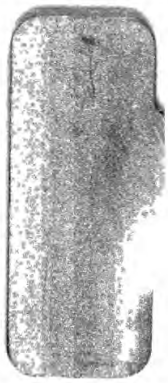
TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
31 JUL 2002
OF OXFORD
LIBRARY